

Sverige i EU

En krönika för åren 1995-1999

av

Jan Å. Johansson och Sören Wibe

© Jan Å. Johansson och Sören Wibe 1999
Layout och teknisk produktion: Ola Carlén
Tryckt hos Umeå Forest University Press, Umeå
Beställes via e-mail soren_wibe@hotmail.com
eller fax 090-77 68 76

ISBN 91-630-9077-5

Innehåll

Förord	13
<i>Avsnitt 1. EU och dess institutioner</i>	
Kapitel I EU — Vägen till Europas Förenta Stater?	15
Federalismen är huvudinriktningen	16
Från mellanstatlighet till överstatlighet	17
Från Generalförsamling till Europaparlament	19
Ett makthungrigt parlament	21
Ett vanligt beslut i parlamentet	21
På jakt efter ”En europeisk själ”	23
Propagandan för det ”nya” Europa	24
EU-lobbyisterna	25
En demokratisk ideologi i sönderfall	26
EU och demokratin	27
EU och Sverige	28
Kapitel II Vem har makten? EU eller Sveriges Riksdag? ..	30
Svenska riksdagens roll	32
Tjänstemannakommittéerna	33
Politiken och juridiken	34
EU-domstolen som dömande makt	35
”Flexibel som en svensk”	35
Lobbyismen	37
De största svenska lobbyisterna	39
Experthjälp för bidragsansökningar	39
Kapitel III Vad kostar EU?	41
Sveriges avgifter och återflöden 1995–1999	41

Programperioden 2000–2006	43
En regional fördelning av avgifter och återflöden	44
Kapitel IV EU-parlamentet	49
Parlamentets verksamhet 1996	50
Vad skall EU-parlamentet syssla med?	51
EU försöker att skapa EU-partier	57
Voteringarna i EU-parlamentet	59
En dag i EU-parlamentet: april 1997	62
En dag i EU-parlamentet: december 1998	63
En dag i EU-parlamentet: februari 1999	64
Språkförbistring	65
Skall EU-parlamentet ha mer makt?	65
Vilka sitter i EU-parlamentet?	67
EU-parlamentet och synen på sig själv	69
Ett parlamentet i två städer	69
Palatsen i Strasburg och Bryssel	70
EU-parlamentarikernas ersättningar	72
Appendix. Voteringarna	73
Kapitel V Kommissionen	76
En opolitisk kommission?	76
Kommissionärer som opinionsbildare	78
Kommissionen och yttrandefriheten	79
Santers brev till Persson	81
Fallet Lemmel	81
Fallet Connolly	84
Fallet van Buitenen	84
Kommissionens säkerhetstjänst	85

Kapitel VI EU:s propagandapparat	87
Målgrupp 1: Ungdomen	90
Glasskriget	91
Captain Euro	91
9 maj — Europadagen	92
EU-pengar till EMU-propaganda	92
EU-vänliga såpoperor?	93
EU-betald TV	93
Euronews	94
Svarta pengar hos EU-kommissionen	95
Kapitel VII Löner och förmåner i EU-systemet	96
EU-anställda i Sverige	96
Kommissionens anställda i Bryssel	97
EU-parlamentarikerna	99
<i>Avsnitt 2. Exempel på EU-medlemskapets effekter i Sverige</i>	
Kapitel VIII Ekonomisk politik	104
Skatterna	104
“Svenska folkets rätt att sig beskatta utövas av riksdagen allena” .	104
Tryck att sänka skatterna	105
Premieskatt på livförsäkringar	107
Planerna på EU-skatter	108
Moms och punktskatter	109
EU-anpassning av momsen	109
Fifflet med momsen ökade	111
Tobaksskatten	111
Finländsk röd diesel	112
Avfallsskatt	113
Strejkrätten hotar EU:s fria rörlighet	113

Konkurrensrätten och kollektivavtalen	116
Fri rörlighet inte utan problem	117
Fler jobb för politiker och tjänstemän	118
Jordgubbsplockare från Spanien	119
Varors fria rörlighet	119
EU:s regler pressade bokutgivare	119
Offentlig upphandling	120
Slutförvaring av kärnavfall	122
Vem har rätt att sluta flygavtal?	123
Företagsfusioner	123
Svenska försäkringsbolag	127
Flygningarna på Kastrup	127
EU och statsstöd	128
EU:s lagar om skattediskriminering	129
Tryck att sänka skatter i åkeribranschen	130
Läkarkontroller för lastbilschaufförer	131
Tankbilar	131
Snus	131
Utlänningars köp av fritidshus	131
Avreglering av elmarknaden	132
Kräftpest	133
Svanskupering av hundar	133
Tester av kosmetika på djur	133
Konkurrenspolitiken	134
Avreglering av arbetsförmedlingen	134
Sotning	135
Transportstödet	135
Kärnkraftsavvecklingen	136
Kapitel IX Jordbrukspolitik	138
Exportbidragsbedrägerier	138

Mer pappersarbete för jordbrukarna	139
Jordbruksverket utökas	140
Jordbruksbidrag till svensk adel	140
EU-bidragen inom jordbruket	141
EU:s miljöstöd skapar byråkrati	142
Försämrat djurskydd	144
Reformeringen av jordbrukspolitiken	145
EU får skulden för stank	148
EU avgör tiden för sådd	148
Ökad svensk slakt	148
Att skjuta kor i Bohuslän	150
Jordbruksministrarnas julgåvor	150
Surströmmingstillverkning	151
EU-regler stänger svenska rökerier	152
Svenska mjölkkvoter	153
Den svenska skolmjölken	153
Standardmjölkens framtid	154
Korn som korn	155
Strutsodling — en EU-fråga?	155
Ko- och kalvbås	155
Fröer	156
EU gör tulpanreklam	157
Köpa päron för att slänga dem	158
EU:s fiskeavtal	158
Torskkvoterna i Östersjön	161
Mullade morötter	162
Att granska grönsaker	162
Hur raka får gurkor vara?	163
Vad är en jordgubbe?	163
Norsk tull på svenska gubbar	164
EU och trånga hönsburar	164

Syltdirektivet	165
Hårdsmälta ägg för EU	167
Chokladdirektivet	168
Sockerbråk med Norge	169
Livsmedelssäkerhet	170
Belgian Blue — monstertjuren	170
Antibiotikan i djurfoder	172
Grönsaker besprutas med antibiotika	173
Matskandaler i Storbritannien och Belgien	174
Djurkadaver som resurs	175
EU-direktiv och svenska örnar	176
EU:s krav på tigermat	176
Rödare räkor tack vare EU	177
Fritt färga godis	177
Salmonella	179
Djursjukdomar	181
Svinsjukdomar	182
Bestrålning av mat	183
Genmat i svenska butiker	183
Billigare mat?	185
Kadmium i handelsgödsel	188
Djurtransporter	188
Införselförbud av djur	190
Agenda 2000	190
EU:s tobaksstöd	192
Jakt på vilt	192
Kapitel X Handelsfrågor	195
Sverige måste följa EU-linjen	195
Handel — murar mot omvärlden?	195
Stopp för billiga märkeskläder	197

Strafffullar	198
EU:s samordning inför WTO	200
Retroaktiv tull utkrävs	200
Handelsavtal dras i långbänk	201
Bananer och världspolitik	202
Kapitel XI En gemensam utrikes- och säkerhetspolitik ...	205
En EU-arme?	205
Slut på “radiotystnaden”	210
EU:s “Mr utrikespolitik”	211
Följa John. Sverige och EU i FN	212
Gemensam vapenindustri	212
Biståndspolitiken	213
Kapitel XII Justitiefrågor	214
Gränskontroller	214
Narkotikapriser efter EU-inträdet	215
Postkontroll	217
I stället för gränskontroller	218
Eurodac — EU:s fingeravtrycksarkiv	220
Pass även i framtiden	221
Matsmugglingen ökar	222
Beslagtagna bilar	222
Narkotikan	223
Offentlighetsprincipen	226
Journalisten i EG-domstolen	227
Sirene	229
Kammarrätten godkänner EU:s hemligstämplar	229
EU:s direktiv om upphovsrätten	230
Ökad överstatlighet i brottsbekämpningen	231
Europol	232

Flykting- och invandringspolitik	234
Att bromsa invandringen till EU	237
Personuppgiftlagen — ett EU-direktiv	238
Den första domen	243
Datainspektionens förslag förkastas	244
PUL— något vi inte bestämmer själva	245
Inget svenskt EU-diarium på Internet	246
Elektroniska anslagstavlor	247
Bedrägerier och fusk	247
Kommissionärernas eget fiffel	250
Kommissionen avgår	253
Smutsig byk även i rådet	254
Kapitel XIII Miljöfrågor	255
Miljögarantin	255
Miljömärkning	255
EU gör ekologisk mat dyrare	256
Bekämpningsmedel åter tillåtna?	257
Parfym är bara parfym	257
Trikloretalen tillåts?	258
Mer gift på åkrarna	258
Förbud för miljöskatt på flyg	259
Hårdare avgaskrav stoppas	260
EU ryter till om kommunala avfallsplaner	261
Kapitel XIV Jämställdhet	263
Lönediskriminering	263
Thamprofessur också en EU-fråga	263
Toppjobben i EU går till män	264
Kvinnor i minoritet	265
Språklig jämställdhet	265

Homosexuella EU-tjänstemän	266
EU reglerar mammaledigheten	266
Kapitel XV Diverse effekter av EU-medlemskapet	267
Möten och administration	267
EU-bidrag som konkurrensmedel	268
Tungrodd EU-byråkrati — ett exempel	270
Svenska språkets ställning	271
Tobaksreklamen	273
Den slopade taxfreeförsäljningen	274
En välsmord lobbykampanj	275
Konsekvenserna av taxfree-beslutet	276
Bollandet med taxfreefrågan	279
EU och flygplatsavgifterna	283
Att byta buss mellan Stockholm och Norrtälje	284
EU-direktiv om bilbesiktning	285
Vinterdäcksanvändning på remiss till EU	287
Vattenkvalitet	288
Bad med EU-betyg	288
Anpassning av brevpapper	289
Standardiserade nödutgångsskyltar	289
Skodirektivet	290
Fritidsbåtsdirektivet	290
Näthandel	291
EU-anpassning av mopeder	291
Meka med hojen — en viktig EU-fråga	292
EU-regel om helbilsgodkännande	292
Bilreservdelar – också en EU-fråga	293
Ändrade regler för körkortsindragning	294
EU-körkort	295
EU-pass	295

Harmonisering av telefonnummer i EU	296
Arbetsmiljöregler	297
Patent på mänskliga gener	298
Alkoholpolitiken	299
Alkoläskan	299
Fusk med spritskatt	300
Införsel av tobak och alkohol	300
Trycket hårdnar för sänkt ölskatt	304
EU avgör Systembolagets framtid	305
Desintresseringsprincipen avskaffas	306
Dubbelbeskattad vodka	307
Ökad alkoholkonsumtion?	308
Fritt välja doktor	309
Idrotten blir marknadsekonomi	309
Proffsboxning	310
EU-domstolens roll	311
Stockholms EU-kontor i blåsväder	311
West Sweden-kontoret	314
Förbud mot sänkt arbetsgivareavgift	315
Mål 3 – extra kostnad för ingenting?	316
Fungerar strukturfonderna?	316
Påverka och påverkas	318

Förord

Syftet med denna bok är att, med exempel hämtade huvudsakligen från svensk dagspress, beskriva hur EU-medlemskapet påverkat Sverige. Det innebär att innehållet till stor del består av korta notiser, ofta om småsaker, som t ex hur de norrländska äggproducenternas ekonomiska villkor förändrats.

Under arbetets gång har det emellertid blivit uppenbart att en förståelse av EUs roll för Sverige också kräver några beskrivningar av hur EU fungerar och vad syftet med unionen är. Av den anledningen har vi delat in boken i två avsnitt. Det första (Kapitel I–VII) tar upp en rad väsentliga aspekter på EU och dess institutioner. Här finns bl a en analys av de federalistiska dragen i EUs utveckling, av EU-parlamentet och dess funktion, av EU-kommissionen och EU-domstolen, av lobbyismen och den medvetna propagandan för EU. I denna första del finns även en beräkning av medlemskapets direkta finansiella effekter, dvs storleken på medlemsavgift och återflöde.

I den andra delen (Kapitel VIII–XV) återger vi kortfattat c:a 200 olika konkreta fall som alla handlar om hur EU-medlemskapet påverkat Sverige, svenskarna, svensk vardag och politik. Detta avsnitt baseras huvudsakligen på pressnotiser och handlar om allt från färger på räkor till planerna på att sänka skatterna. Med denna del vill vi visa på bredden i den påverkan som EU haft på svenska förhållanden, men vi hoppas också att avsnittet skall fungera som en lättillgänglig "uppslagsbok" för den som vill kunna aktualisera en viss fråga. Av den anledningen har vi även genomgående skrivit ut källan till uppgifterna.

Som framgår har materialet under resans gång svällt till en ansevärd storlek. Tyvärr har detta också inneburit att vi av tidspress tvingats ge avkall på en del formella språkliga krav då korrekturläsningen inte blivit så noggrann som vore önskvärt. Vi beklagar detta.

Umeå och Uppsala i november 1999.

Jan Å. Johansson Sören Wibe

Kapitel I EU — Vägen till Europas Förenta Stater?

Som visas i denna skrift omfattar EU-samarbetet i stort sett alla aspekter av svenskt samhällsliv. Ingen fråga är för liten eller för stor att behandlas av EU:s institutioner, och inget ämnesområde ligger helt utanför vad som kan behandlas inom unionen. Frågor om fred och säkerhet, om honung och sylt, om avgasrör och badvattens kvalitet: allt kan EU-kommissionen och EU-parlamentet syssla med.

Det är förståeligt om en medborgare har svårt att få grepp om denna process, att se de stora linjerna i detta virrvarr av beslut, direktiv och förordningar. Men ändå finns det en huvudriktning, en medveten rörelse som gör att EU utvecklas mot ett bestämt mål. Detta mål är ett federalt Europa bestående av 30 länder som bildar något som populärt kan kallas Europas Förenta Stater.

I denna federation så förvandlas de nuvarande nationalstaterna, t ex Sverige, till ett stags ”delstater”, ungefär som Kalifornien i USA eller Hessen i Tyskland. Den stora federationen styrs sedan av institutioner som är gemensamma för både delstaterna och hela federationen. De forna nationerna representeras i Rådet (dvs ministerrådet) med ungefär samma roll som USA:s senat som består av två representanter från varje delstat. Hela unionen representeras framförallt av det valda parlamentet, ett parlament som i samarbete med Rådet väljer regering (som i EU kallas kommission) och beslutar om lagar.

Vad EU:s utveckling egentligen handlar om är alltså att omforma ett Europa som grundas på oberoende stater till en stor federation. Det betyder framförallt att lagstiftningsmakten (som nu utövas av de nationella parlamenten) skall föras över till EU-parlamentet och Rådet gemensamt. Den modell man siktar på är att inga lagar skall kunna tas som inte godkänts av både råd och parlament gemensamt, dvs båda dessa institutioner skall var och en ha vetorätt mot lagförslagen.

Det betyder också att i det längre perspektivet skall ”gemensamma frågor”, som t ex försvars- och utrikespolitik beslutas på EU-nivå. De enskilda länder-

na kan kanske behålla ett slags ”nationalgarde”, men i huvudsak skall den militära kapaciteten finnas på EU-nivå. Där skall även finnas gemensamma ”talesmän” för utrikespolitiken, på sikt en gemensam president, ett gemensamt mynt, gemensamma skatter och en gemensam ekonomisk politik. Viss lagstiftning och vissa skatter kommer dock säkerligen att finnas kvar på nationell nivå (precis som man nu har kvar en viss beslutanderätt på kommunal nivå), men det är helt rimligt att ställa frågan (som bl a f.d. jordbruksministern Mats Hellström gjorde i en debattartikel för en tid sedan) nämligen om inte ett EU-medlemskap innebar att det var dags att avskaffa den svenska riksdagen.

Federalismen är huvudinriktningen

EU som projekt handlar alltså inte om att genomdriva den ena eller andra politiken. Politikens innehåll, i meningen höger- eller vänsterpolitik är egentligen sekundärt i EU-projektet. EU:s yttersta syfte är att omvandla styrelseformen för Europa från ett system av oberoende stater till en gemensam statsbildning. Det är först då man förstår detta som man kan förstå varför EU utvecklas på det sätt det gör. Och det är också i denna process som EU:s främsta påverkan på Sverige sker, nämligen att överföra makt från nationalstaterna till Bryssel och den federala nivån.

Det är också detta som utgör den yttersta drivkraften bakom motståndet mot EU. I många länder, och i de mest skilda politiska läger, vill man helt enkelt inte avveckla nationalstaterna och överlämna makten till ett nytt styre i Bryssel. Det vill varken högerextremisterna i Frankrike och Österrike, högern i England, vänstern i Sverige och Danmark och de gamla kommunisterna i Tyskland och Frankrike. Dessa har inget gemensamt politiskt utom de att de hellre ser att lagstiftningen utövas av det nationella parlamentet och inte av EU:s institutioner.

Och det är viktigt att också påpeka att skälen är olika mellan höger och vänster. Högern vill behålla nationalstaten av nationalistiska skäl. Vänstern vill behålla den för att kunna föra en radikal ekonomisk politik. Högerextremisterna är emot EU för att de anser t ex att EU för en alltför liberal invandrings- och asylpolitik, vänstern ofta av precis motsatt skäl.

Rörelsen mot en federal stat kan också betecknas som en rörelse från mellanstatlighet till överstatlighet. EU börjar som ett mellanstatligt samarbete,

där varje stat har vetorätt mot varje beslut. Man kan alltså i början bara komma överens om vad alla är ense om. I detta läge är de nationella parlamenten suveräna: de väljer egna regeringar som aldrig kan rösta annorlunda än vad parlamenten beslutar. Men steg för steg flyttas makten. Besluten i Rådet tas mer och mer med majoritetsröstning, vilket betyder ett enskilt land kan "röstas ned", dvs påtvingas lagar som andra beslutar om. Och likaså stegvis ger man reell makt till EU-parlamentet och EU-kommissionen, helt nya organ som inte alls är bundna vid den nationella representationen.

För var och en som studerar EU:s utveckling är hela denna rörelseriktning fullkomligt uppenbar. Men ändå söker man, åtminstone i vårt land, att förneka den. Bland EU-anhängarna på vänstersidan (i vårt land) söker man ofta framställa EU som politikens förlängning på den internationella arenan, och som ett sätt att kontrollera kapitalet i en globaliserad värld. Och på högerhåll söker man framställa EU som redskapet för den motsatt utvecklingen: som räddningen undan den starka svenska arbetarrörelsen och dess kollektivistiska ambitioner.

Sanningen är dock att båda har fel. EU kan röra sig åt höger eller vänster beroende på politiska stämningar i Europa, men huvudriktningen är federalistisk. EU kan liknas vid en båt som kryssande söder- och norrut hela tiden stävar mot väst.

Från mellanstatlighet till överstatlighet

"Mitt livsverk är ännu inte fullbordat. Det fordras en lag och en gemensam valuta innan Europa finner sin slutgiltiga stabilitet, och innan dess kan jag inte lämna politiken." Orden är Napoleons, och de yttrades strax innan han gav sig ut på det ödesdigra fälttåg mot Ryssland, som blev hans undergång. Citatet belyser att man kan gå långt tillbaka om man vill finna planer på att skapa ett Europa där nationalstaternas makt ersatts av en federal struktur. Från den tjeckiske kungen Podiebrad på 1500-talet fram till det sena 1800-talets Lord Salisbury har det funnits många som propagerat för en federal europeisk statsbildning och det finns t ex åtskilliga exempel på dessa tankars popularitet bland nazisterna och fascisterna under 30- och 40-talen.

Det förefaller emellertid riktigt att säga att den moderna federaliströrelsen i Europa har sina rötter i andra världskrigets motståndsrörelser, speciellt den italienska. I början av 1943 bildades i Milano "*Movimento Federalista Europea*" av bl a Altiero Spinelli, en vänsterman som nyligen släppts ut från Mussolinis fängelser. Grundtanken var att ett Europa bestående av nationalstater skulle förr eller senare hamna i ett tredje världskrig, och att därför ett federalt Europa var den säkraste vägen till fred. Även om denna tanke är hopplöst föråldrad idag så kan man inte förneka att omsorgen om freden var det grundläggande för de människor som för 50 år sedan sådde fröet till dagens EU.

Tanken på ett federalt Europa hade starkt stöd bland många politiker i det krigshärjade Europa. Federalisterna hade emellertid begränsad framgång just för att nationalstaterna inte frivilligt ville släppa sin makt. Planerna på en europeisk försvarsunion havererade t ex då förslaget röstades ned i den franska nationalförsamlingen. I början av 50-talet lyckades man emellertid skapa den s.k. Kol- och Stålunionen med både en "Generalförsamling", och en "Hög myndighet" som övervakade tillämpningen av de avtal som de deltagande nationerna skrivit under. Här fanns embryot till det som skulle bli både EU-parlament och EU-kommission. Och i det tal som den franske utrikesministern Robert Schuman höll (den 9:e maj 1950) då Kol- och Stålunionen skapades framgick klart att det långsiktiga målet var ett Europas Förenta Stater.

Men 'Europas fäder' (EU:s officiella benämning på Spinelli, Monnet, Schuman, Adenauer och de övriga som grundade unionen) hade insett att det inte gick att utmana nationalstaternas makt direkt genom att inrätta t ex ett parlament med beslutsmakt på europeisk nivå. En sådan direkt och öppen politik skulle omedelbart avvisas av Europas medborgare.

Men det fanns ett annat sätt nämligen den att i små steg närma sig slutmålet utan att tala så mycket (och öppet) om det. Här fanns två huvudvägar som båda användes. Dels kunde man steg för steg förändra institutionerna i mer federalistisk riktning, t ex genom att ge parlamentet, eller kommissionen mer makt, och Rådet (som ju representerade regeringarna) mindre.

Den andra vägen var att använda sig av den ekonomiska integrationen, dvs att succesivt fläta samman ekonomierna allt mer, och utnyttja detta medvetet för att driva fram förändringar mot en mer gemensam politik.

Planen gick alltså ut på att integrera ekonomierna så långt som möjligt, och så utnyttja denna integration för att motivera också en politisk sammansmältning. En tullunion kunde motivera en gemensam jordbrukspolitik och gemensamma regler för statsstöd. Och när detta var genomfört kunde man peka på de återstående handelshinder mellan länderna och motivera först den inre marknaden (dvs borttagande av alla gränshinder vid sidan av tullar) och sedan en monetär union.

Och är precis hur EU utvecklats. I början av 90-talet kunde också dåvarande kommissions-ordföranden Delors konstatera att. *“EU har gått framåt genom en rad dynamiska ojämlikheter. Den inre marknaden medförde att Enhetsakten antogs vilken tvingade fram en gemensam politik inom angränsande områden. På samma sätt kommer den monetära unionen att skapa en ekonomisk union med samma ’spillover’-effekt.”*

Att vägen mellan dessa ”dynamiska ojämlikheter” verkligen förde mot det federala målet garanterades av EU-kommissionen. Denna kommission var den helt avgörande faktorn för att projektet skulle lyckas. För att inte det hela processen mot federalstaten skulle blockeras av politiker från de enskilda länderna så gavs kommissionen unika befogenheter. Fastän den var en ren tjänstemannaorganisation så gavs den all initiativrätt vad gällde nya lagar och direktiv inom EU (eller EEC som det då hette). I denna kommission samlades kärnan av den federalistiska rörelsen i Europa. Och i början av 70-talet kunde en observatör följdriktigt iaktta hur kommissionen »*sakta utvidgar sin auktoritet så att den steg för steg underminerar nationalstatens oberoende*».

Från Generalförsamling till Europaparlament

Den ”Generalförsamling” som man skapat i början av 50-talet (och som senare skulle bli Europaparlamentet) förde en mycket tillbakadragen tillvaro fram till början av 70-talet. Dess ledamöter var nationella parlamentariker som valdes av de olika parlamenten. En detalj i sammanhanget är att även denna församling redan från början hade en stark federalistisk slagsida beroende på att man inte valde de som var ”anti-Europa”, dvs de som opponerade sig mot EU:s huvudspår.

Det betydde bl a att de italienska och franska kommunisterna inte fanns med i församlingen förrän på 70-talet och för brittiska labour gällde att de frivilligt

avsade sig sina platser. Den "Europeiska Generalförsamling" som fanns under 60- och 70-talen innehöll alltså knappast några EU-kritiska representanter.

Generalförsamlingen var maktlös. Den sammanträdde sporadiskt och antog resolutioner om alla möjliga spörsmål där det enda gemensamma var att ingen brydde sig om dem. I mitten av 70-talet väcktes dock tanken på direktval, dvs att introducera ett verkligt "Europaval". Inte förvånande var det klart uttalade federalistiska motiv som låg bakom förändringen. Ett direktvalt parlament skulle ha sina främsta lojaliteter mot "Europa" istället för mot den egna nationen. Det nya parlamentet skulle, som man uttryckte det, vara "ett parlament av professionella vars främsta lojalitet är europeisk".

Det kunde också på goda skäl antas att medlemmarna i ett direktvalt parlament skulle ha ett egenintresse av att öka den egna institutionens, dvs EU:s makt. Generalsekreteraren i parlamentet, Nord, uttryckte saken på följande sätt: "...ett nytt parlament kommer att inneha en mycket viktig tillgång, nämligen att för första gången så kommer dess medlemmar att vara helt beroende av att parlamentet blir en succé". En senare forskare formulerade saken så, att ett direktvalt EU-parlament skulle skapa "...en politisk elit som inte är baserad i nationella politiska institutioner utan i en överstatlig institution [och som därför har] ett egenintresse av att stärka parlamentet och mer allmänt i främjandet av den europeiska integrationen".

Ett direktvalt EU-parlament skulle alltså utgöra en viktig byggsten i det federala projektet, det skulle säkra en demokratisk legitimitet och, genom att främja egenintresset hos dess medlemmar, så skulle parlamentet i sig självt utgöra en mäktig drivkraft för en fortsatt integration. Allt detta skulle visa sig fullkomligt riktigt.

Genom införandet av direktval (vilket skedde 1979) så bröts banden med de nationella parlamenten. Vissa länder, t ex Danmark, hade emellertid länge kvar kravet att man måste vara ledamöter i den nationella församlingen för att få kandidera till och sitta i EU-parlamentet. En sådan dubbel anknytning var emellertid en vagel i ögat på federalisterna som av naturliga skäl ville enkelrikta lojaliteten. Och från mars 1999 förbjöds också i praktiken en sådan dubbelanknytning. Efter valen 1999 kan man inte samtidigt vara ledamot i ett nationellt parlament och EU-parlamentet. Och detta förbud har ensidigt utfärdats av EU-parlamentet själv.

Ett makthungrigt parlament

År 1986 bytte Generalförsamlingen namn till Europaparlamentet. Sedan dess har dess makt stadigt ökat. Från början var parlamentet helt utan makt, all lagstiftning skedde i Rådet, dvs. i den institution som direkt representerade de olika ländernas regeringar. Kommissionen tog initiativ till lagarna, parlamentet (församlingen) avgav en åsikt i ärendet och Rådet tog det slutliga beslutet.

I början av 70-talet fick emellertid parlamentet visst inflytande över EU:s budget. Med enhetsakten (1987) gavs parlamentet *vetorätt* i frågor som rörde handelsavtal och den inre marknaden. Och med Amsterdambfördraget utvidgades denna rätt till 23 nya samarbetsområden.

Samtidigt gavs parlamentet rätt att godkänna kommissionärerna efter att ha hört deras politiska program. (Tidigare måste man mer eller mindre acceptera de namn som medlemsstaterna nominerade.) Mer och mer blir parlamentet likt ett vanligt parlament. Man kan (med hot om veto) påverka konkreta beslut och man kan (med hot om icke-godkännande) påverka den politiska sammansättningen hos den verkställande makten dvs kommissionen.

Ett vanligt beslut i parlamentet

Det kan vara illustrativt att se hur parlamentet fungerar i de konkreta fallen. Torsdagen den 24:e mars hade EU-parlamentet sammanträde i Bryssel. En av de punkter som behandlas rörde ett "europeiskt studerandekort". Beslutet hade förberetts genom ett betänkande från "Utskottet från kultur, ungdomsfrågor och media" som skrivits av den brittiske socialisten Robert Evans.

Enligt Evans behövdes ett gemensamt studerandekort därför att nationella kort har svårt att vinna erkännande i andra länder, ett påstående som vid närmare läsning visade sig vara ett rent påhitt. Betänkandet innehöll även en diskussion om hur EU-kortet borde vara utformat. Man kunde välja mellan ett renodlat EU-kort, gemensamt för alla länder, eller att bibehålla de nationella korten, men förse dem med en gemensam logo, naturligen då EU-flaggan tillsammans med en öppen bok. Parlamentet rekommenderade slutligen det gemensamma kortet med motiveringen "*att detta skulle höja [studenternas] medvetenhet om att de är europeiska medborgare*".

Det här lilla ärendet, som inte väckte någon uppmärksamhet i något land illustrerar många av de drag som är karaktäristiska för verksamheten i EU-parlamentet. Det första är att Europa och EU behandlas som synonyma begrepp. Betänkandets titel anger att det är fråga om ett " europeiskt studerandekort", men i verkligheten är det ett kort enbart för länderna inom EU. Denna sammanblandning är fullt medveten. Den som är mot EU:s utveckling är "mot Europa" och vice versa.

Motiveringen bakom parlamentets slutliga ställningstagande är också karaktäristiskt för den politiska inställningen i församlingen.. Man rekommenderade ett gemensamt kort för att det var "medvetandehöjande ", Det handlade inte om att valet skedde utifrån praktiska hänsyn, eller ens ekonomiska. Den väsentliga aspekten var att kortet förväntades öka studenternas medvetenhet att de är "europeiska medborgare".

Och detta var i själva verket den dolda meningen bakom parlamentets beslut. Precis som då det handlar om utformningen av våra körkort eller våra pass, så är avsikten att "stärka den europeiska identiteten ". EU-parlamentet har "Europa" som affärsidé.

Det är en mycket lätt uppgift att finna ett hundratal beslut i EU-parlamentet som i en eller annan form gått ut på att föra makt från nationell nivå till EU-nivå. Det är många gånger svårare att finna ett enda beslut som går i motsatt riktning, dvs där EU-parlamentet rekommenderar att EU skall ha mindre, istället för mer makt. Ett stående krav från parlamentets sida är t ex att avskaffa vetorätten i Rådet till förmån för majoritetsbeslut. Man motiverar detta med att man vill "effektivisera beslutsfattandet", men vad det rör sig om är en mycket genomtänkt ambition att beskära de nationella parlamentens och regeringarnas makt för att öka den egna.

I februari 1999 ansåg parlamentet t ex (i en resolution) att det var "önskvärt att unionen utvecklades..... mot en modell där ... kommissionen blir ett verkligt verkställande EU-organ, Europaparlamentet företräder befolkningen och Rådet staterna". I samma betänkande beklagade man att "Amsterdamfördraget behållit många fall då rådet... måste fatta beslut med enhällighet".. och man ville istället "*fastställa en allmän princip om omröstningar med kvalificerad majoritet som tillämpas på rådets alla beslut*". Liknande formuleringar kan återfinnas i alla rapporter där unionens framtid diskuteras.

Ett också mycket vanligt yrkande från parlamentet är att man vill "harmonisera" eller "samordna" olika politikområden på gemenskapsnivå. Det kan vara skattelagstiftning, sociallagstiftning, miljöregler eller utrikespolitik, den gemensamma nämnaren är att ge politiken en enhetlig utformning på EU-nivå. Den 11 mars 1999 uttalade parlamentet t ex att för att klara unionens framtida finansiering så krävdes "*att unionen får klart ansvar för skattelagstiftningen och behörighet att driva in inkomster*". För ett parlament med federala ambitioner är det givetvis politiskt genant att leva av bidrag från de medlemsstater vars makt man vill beskära.

EU-parlamentet har utvecklats precis som dess grundare tänkte sig. Det har blivit ett forum för en elit som strävar efter att utveckla den egna makten och vars främsta lojalitet är mot "Europa" och inte mot de nationer som de representerar. Dels pressar man på för att makten skall föras från nationalstaternas representanter i Rådet till det "europeiska" parlamentet, dels vill man på område efter område se en gemensam politik, och slutligen vill man att det byggs gemensamma "Europeiska" institutioner på alla politikens områden.

På jakt efter "En europeisk själ"

I alla dessa avseenden är EU och EU-parlamentet en stor succé: institutionerna har utvecklats precis som deras grundare tänkte sig. Men på ett avgörande område är de ett stort misslyckande. Nämligen då det gäller den demokratiska förankringen. Människor runt om i unionen ser sig helt enkelt inte som "européer" utan som svenskar, fransmän, tyskar osv. Den politiska debatten och intresset, medvetenheten och lojaliteterna finns på det nationella planet. Trots 50 år av pågående integration har EU inte lyckats bryta sönder denna nationella identitet något som på lång sikt är helt nödvändigt om man vill säkerställa federationens fortlevnad. Det är därför som det från parlamentets och kommissionens sida finns en ständigt upprepad önskan om att stärka just den "europeiska identiteten" hos unionens medborgare, t ex genom ett gemensamt studerandekort, körkort av samma typ eller varför inte en liten EU-flagga på bilarnas nummerskylt.

Den nyvalde ordföranden för kommissionen, Romano Prodi, uttryckte saken så att "*det är viktigt att ha... en gemensam europeisk själ*". Och för att skapa denna själ så har t ex parlamentet krävt att kommissionen utarbe-

tar en “europeisk historiebok», där det gemensamma europeiska kulturarvet och identiteten betonas. I samma anda införde man begreppet “unionsmedborgarskap” i Amsterdamfördraget för att markera att man först och främst skall vara EU-medborgare, och endast i andra hand medborgare i Sverige eller ett annat land.

Även de nationella politiska strukturerna måste brytas sönder för att åstadkomma detta och det görs helt medvetet. I det förslag till nya (interna) regler som parlamentet europeiska nyligen antogs så förbjuder (!) man politiska grupper med ledamöter från bara en nation. Det betyder att t ex de svenska socialdemokraterna inte får bilda en egen politisk grupp, man måste ta med medlemmar från andra nationer. I februari uttalade man att “Europamedborgarskapet kräver en aktiv medborgarmedverkan i EU institutionernas demokratiska funktion”. Av den anledningen bör man stödja de “europeiska partibildningarna — genom att bevilja dem finansiella medel ur unionens budget”, dvs. man vill införa partistöd på EU-nivå. Och då parlamentet i april beslutade om den nya utskottsordningen så fastställde man att en av uppgifterna för det institutionella utskottet var att *främja byggandet av partier på europeisk nivå*.

Syftet med allt detta är helt klart. De partier som nu finns på den nationella nivån skall gradvis devalveras till lokalavdelningar i de stora Europeiska partierna. Politiken skall föras på EU-nivå, vare sig medborgarna önskar det eller ej.

Propagandan för det “nya” Europa

En mycket viktig bit i denna mentala omorientering utgörs av den direkta propagandan för EU, dess institutioner och mer allmänt för ett federalt Europa. EU-kommissionen och parlamentet satsar varje år enorma summor på att popularisera unionen hos medborgarna. Varje parlamentsledamot (eller rättare, deras partigrupp) erhåller t ex varje år ca 300.000 kronor per ledamot för “information” om verksamheten. Det betyder att t ex en grupp av samma storlek som de svenska moderaterna erhåller bortåt 1,5 miljoner varje år enbart från parlamentet till information om verksamheten. Givet det faktum att 80–90 procent av parlamentets ledamöter är övertygade federalister betyder det att enbart parlamentet satsar 150–200 miljoner kronor varje år på (mer eller mindre) ren propaganda för sig själv och ett federalt Europa.

Och dessa medel är bara en liten droppe i det stora havet av liknande satsningar. EU-parlamentet beslutade 1997 att godkänna ett kommissionsdokument som behandlade informationsåtgärder i samband med EU-anslag från strukturfonderna. Dokumentet innehöll detaljerade bestämmelser om hur "informationen" skulle gå till då ett projekt fått stöd av EU.

Om man t ex hade en presskonferens så skulle EU-fanan finnas på podiet, om man gjorde en broschyr så skulle EU-logon finnas med i presentationen osv. Var det fråga om ett större projekt, t ex en vägbyggnation, så skulle det finnas en skylt där "minst 51 % av ytan" bestod av EU-logon samt texten: "Detta projekt har stötts av (EU-fondens namn)". Den som får till medelhavsländerna eller Irland kan med, egna ögon se art dessa detaljföreskrifter också efterlevs,

Det finns en tanke bakom detta. Varje år sänder staterna stora summor som går till EU:s strukturfonder. Dessa pengar återvänds till länderna försedda med en tydlig EU-flagga. För varje projekt som erhåller stöd i något land så publiceras en liten artikel i pressen om "EU-stöd". Men om meningen verkligen var att bidra till utveckling och tillväxt så skulle ingen rekommendera den rundgång som det nuvarande systemet innebär. Förklaringen till systemets utformning är naturligtvis att avsikten med omvägen över Bryssel är att medlen skall öka EU-institutionernas popularitet bland medborgarna.

EU-lobbyisterna

År 1989 skapade kommissionen något som kallas "Team Europe" Det består av bortåt 500 "licenserade" föreläsare stationerade runt om i EU. (Sverige har 22 medlemmar, bland annat den kände journalisten på Svenska Dagbladet, Mats Hallgren.)

Den totala årsbudgeten för Team Europe är enligt det kontrakt med Deloitte and Touche som godkänts av EU-kommissionen 956413 ecu. Detta täcker driften av Team Europes informationstjänst. Eftersom kontraktsinnehavaren emellertid endast betalar för faktiska utgifter, ligger budgeten för 1997–1998 strax över 670.000 ecu. (Källa: *EU-kommissionens svar på fråga E-2618/98 från Sören Wibe*)

I förordet till presentationen av detta "team" kan man läsa att de bl a skall informera om kampanjen "Citizen first," ...."som skall koncentreras kring de fördelar som den gemensamma marknaden har gett folket i unionen" Det

är alltså inte frågan om att undersöka om den inre marknaden har gett några fördelar och i så fall vilka. Team Europes uppgift är istället att lyfta fram att marknaden har gett fördelar, dvs man har en ren propagandistisk uppgift.

Team Europe skall också informera om kampanjen "Let's build Europe together", Här skriver kommissionären Oreja att "om allmänhetens stöd för fortsatt Europeisk integration skall stärkas så är det är viktigt att allmänheten förstår hur EU påverkar deras ekonomiska och sociala välfärd". Det viktigaste är alltså inte att utgå från omsorgen om människornas sociala och ekonomiska välfärd och sedan ställa frågan om denna kräver en fortsatt integration eller ej. Det viktigaste är den fortsatta integrationen och är att få stöd för denna så krävs att man upplyser människorna om (det uppenbart positiva) sambandet mellan denna integration och välfärden.

Den ovanstående listan skulle kunna utvidgas till en hel katalog. EU:s propagandainsatser för sig själv omsätter miljarder kronor årligen och är ofta inriktade på speciella nyckelgrupper, t ex de unga intellektuella. Runt om i Europa finns bokstavligen tiotusentals människor som arbetar med EU-stöd, på EU-kontor, EU-infopoints osv. Kommissionen har tiotusentals anställda, det finns bortåt 10.000 lobbyister i Bryssel och i parlament, domstol och revisionsrätt arbetar tusentals personer. Alla dessa har ett direkt egenintresse av att EU "skall gå bra", att "vision Europa" skall slå rot i medborgarnas själ och att idén skall stödjas. *Kort sagt, EU:s egen tillväxt har skapat en europeisk elit, oftast extremt högavlönad, oftast med hög utbildning, och i vars direkta intresse det ligger att EU fortsätter att växa.*

En demokratisk ideologi i sönderfall

Alla ekonomiska förmåner skapar en lojalitet mot systemet, en lojalitet som kan liknas vid den som man har som anställd vid ett företag. Men den kan inte liknas vid den som t ex en svensk riksdagsman känner mot riksdagen som institution. Den är inte en lojalitet mot demokratin som styrelseform, utan mot ett speciellt politiskt projekt. Men den förväxlas ofta med demokratin. I själva verket anser t ex de flesta ledamöter i EU-parlamentet att EU-kritiker inte har någon plats i parlamentet eftersom de inte "delar den europeiska visionen". Denna inställning har också spritt sig i Sverige, där ett mycket populärt argument mot EU-kritikerna är att de inre skall sitta i ett parlament som de egentligen vill avskaffa.

Hela denna hållning vittnar om en demokratisk ideologi i söderfall och på den fundamentala konflikt som ligger inbyggd i EU:s utveckling. Man erkänner inte att demokratin är en överideologi som kommer före frågan om federalism eller mellanstatlighet. När man t ex förnekar EU-kritiker (den moraliska) rätten att sitta i EU-parlamentet så säger man egentligen samtidigt att EU-parlamentet inte skall vara demokratiskt. Det skall då representera enbart den del av befolkningen som redan från början är övertygad om att EU skall utvecklas till en federal stat. Det är lika logiskt som att kräva att endast de som vill öka riksdagens makt på bekostnad av makten i landsting, bör ta säte i Sveriges Riksdag.

Och det mest beklämmande av allt är att de som uttalar dessa åsikter inte alls är medvetna om konflikten. De kan på en gång hävda att de och EU-parlamentets övriga ledamöter är folkets sanna representanter i Europa och att EU-kritiker inte bör ställa upp att kandidera till samma parlament. De ser inte att ett parlament som från början reserveras för ett visst politiskt projekt, i detta fall ett federalt Europa, står i direkt och oförsonlig motsättning till en sann demokratisk församling. Och här är EU-parlamentets och hela EU-projektets Akilleshäla, nämligen förhållandet till demokratin.

EU och demokratin

Då EU-parlamentets makt stärks så urholkas demokratin. Denna process försiggår på flera plan. Främst gäller att då man överför makt från nationalstaterna till EU så flyttas makt från församlingar som valts med 80 procents valdeltagande till sådana som valts med drygt 50 procents. Men detta låga (och fallande) röstetal i EU-valen speglar också något karaktäristiskt för projektet, nämligen att politiken flyttas allt längre från den vanlige människan. Den vanlige medborgaren vet på ett ungefär vad som pågår i riksdagen, och vilka som styr. Genom press eller andra media kan han följa vad som pågår och urskilja huvudalternativen i politiken. Allt detta saknas då det gäller EU-parlamentet. Den vanlige medborgaren har här ingen aning om vad som pågår och uttalandena från rådsmöten och parlamentssessioner blir därför obegripliga. Han/hon känner på sin höjd någon eller några parlamentariker och möjligen namnet på sitt lands kommissionär.

Dessutom är de politiska skiljelinjerna på EU-nivå utomordentligt oklara. De svenska fackförbundens tidning i Bryssel skrev nyligen att de politiska manifesten inför EU-valet "var till förvillelse lika". Alla hyllade euron, alla

var de för östutvidgning, reformer i rådet och en allmänt ökad federalism. Och detta är en helt korrekt iakttagelse. I EU-parlamentet finns inte någon tydlig skillnad mellan opposition och regeringsparti. Alla de stora partierna, från moderater till socialister, de' den "europeiska visionen". Den tydligaste skiljelinjen i EU-parlamentet går mellan de 80–90 procent som är federalister och de 10–20 procent som inte är det.

Avståndet och bristen på klara partialalternativ föder ointresse och detta leder till fallande röstetal. Ty varför skall man rösta på ett parlament som redan har bestämt en viss politisk riktning? Och varför skall man rösta om en europeisk politik som man inte begriper, och när man känner sig som fransman eller rysk och inte "europé" i första hand. Och varför skall man rösta fram ledamöter som blir miljonärer på sitt uppdrag? Och de fallande röstetalen smittar av sig även på de nationella valen, dels genom att röstskolk blir en vana, dels genom att det egna parlamentet blir allt mer maktlöst. Så leder EU-visionen Europa mot en amerikansk typ av demokrati med ett valdeltagande som faller under 50 procent och väljare som enbart kommer från medel- och överklassen.

EU och Sverige

I den ovanstående beskrivningen ryms den viktigaste påverkan som EU enligt författarna har på Sverige. Det gäller själva demokratins fundament. EU innebär en ordentlig försvagning av den svenska demokratin, förmodligen den enskilt viktigaste faktorn bakom denna process. EU innebär kort uttryckt att makt förs från den svenska riksdagen till EU's institutioner, kommission, parlament och råd.

Detta försvagar demokratin på sätt Först gäller att man för makt från församlingar som valts med ca 80% valdeltagande till sådana med 40–50%, ibland ned mot 20%.

Vidare minskar EU kraftigt medborgarnas möjligheter till delaktighet, information och kontroll av den demokratiska processen. Den vanlige medborgaren vet vem som är statsöverhuvud i sitt land, och utan större ansträngning kan han/hon följa med i huvuddragen i den politiska debatten inom landet. Men all denna delaktighet försvinner på EU-nivån. Här kan ingen längre utan goda språkkunskaper, tillgång till internationell press och liknande följa den politiska debatten. Högst en promille av EU:s befolkning har en aning om vad som pågår i EU-parlamentet eller i andra av EU:s institutioner.

Och slutligen gäller att denna stora process till stor del genomförs i det fördolda. Inom EU:s institutioner, t ex kommission och parlament, är man helt öppen och klar över att den innersta meningen med EU är att förvandla ett system av oberoende nationer till en stor federation. Det är ingen som helst svårighet att finna otaliga skriftliga och muntliga vittnesbörd om detta. Men i de enskilda länderna, t ex Sverige eller Storbritannien, förnekas detta ihärdigt av de ansvariga politikerna. Så istället för att öppet deklarerera och ta ställning till det långsiktiga målet med unionen så framställs saken för väljarna som om det gällde ett pragmatiskt samarbete i olika frågor utan övergripande målsättning. Det innebär att väljarna medvetet förs bakom ljuset vad avser den stora målsättningen med projektet, något som självklart innebär ett grundskott mot det demokratiska fundamentet i länderna.

Denna bok innehåller en redovisning, oftast i notisform, av hur EU på olika områden kommit att ingripa i den svenska politiska vardagen.

Kapitel II Vem har makten? EU eller Sveriges Riksdag?

I inledningskapitlet lade vi fram hypotesen att huvudtendensen inom EU är att föra makt från medlemsländerna till EU:s institutioner. I detta kapitel skall vi titta lite närmare på detta, och exakt vilka beslut som kan sägas vara överstatliga respektive mellanstatliga. Vår definition här är enkel: Om ett beslut inom EU endast kan fattas med enhällighet i rådet kallar vi det mellanstatligt eftersom varje land då har möjlighet att lägga in sitt veto. Om å andra sidan beslutet tas med någon form av majoritetsbeslut i rådet säger vi att det är överstatligt eftersom det innebär att ett land kan påtvingas en lag eller förordning mot detta lands vilja, dvs landet har inte längre suveränitet över sina egna lagar på det aktuella området.

Europeiska Unionen har nu en blandning av olika beslutsstrukturer och integrationsprocessen fortsätter med nya fördrag. Maastrichtfördraget ratificerades strax före det Sverige blev medlemmar och under 1998 ratificerades Amsterdamfördraget. Genom dessa fördrag har överstatligheten inom EU förstärkts. EU-parlamentets informationskontor i Sverige tog i slutet av 1997 fram en kompetenstabell som visar var den lagstiftande makten ligger i EU efter det att Amsterdamfördraget har trätt i kraft.

Två stora områden där EU-länderna fattar överstatliga, lagstiftande beslut (med kvalificerad majoritet) och som inte ingår i EES är jordbrukspolitiken och handelspolitiken mot tredje land.

I tabellen nedan finns två kolumner som visar på i vilken institution den lagstiftande makten ligger inom olika områden.

I den första kolumnen, "makt hos riksdagen", ingår dels områden där Sverige har exklusiv kompetens (som till exempel straff- och familjerätten där EU inte har något bemyndigande), dels de EU-samarbetsområden där det krävs enhällighet för att fatta beslut (till exempel miljöskatter). Inom båda dessa områden ligger makten antingen direkt eller indirekt (regeringen agerar på mandat av riksdagen) hos Sveriges riksdag.

I den andra kolumnen finns de områden där EU-länderna (av "effektivitetsskäl" som det heter) fattar beslut med kvalificerad majoritet i

Faktaruta**Lagstiftningsmaktens fördelning mellan Sveriges Riksdag och EU efter Amsterdamfördragets ikraftträdande**

Områden	Makt hos riksdagen	Makt hos EU
Associationsavtal	X	
Asyl- och invandring	X	På sikt
Ekonomisk politik	X	
Familjerätt	X	
Folkhälsa	X	
Forskning	X	
Företagsstöd		X
Handelspolitik		X
Industripolitik	X	
Inre marknaden		X
- Varor		X
- Personer		X
- Tjänster		X
- Kapital		X
- Offentlig upphandling		X
Jordbruk och fiske		X
Jämställdhetspolitik	X	
Jämställdhetsgaranti		X
Konkurrensregler		X
Konsumentskydd		X
Kultur	X	
Miljöpolitik		X
- Miljöskatt	X	
- Mark- o vattenplanering	X	
Energiförsörjning	X	
Sanktioner för dåliga statsfinanser (EMU)		X
Skatter och avgifter	X	
Socialpolitik	X	
- Sociala miniminivåer		X
- Arbetsrätt	X	
Straffrätt och rättsskipning	X	
Strukturfonder	X	
Sysselsättningen	X	
Transeuropeiska nät	X	
Transportpolitik		X
Utbildning	X	
Utrikes- o säkerhetspolitik	X	
Utvecklings- o biståndspolitik	X	X

* Endast för staten bindande lagstiftning medtages. M a o, ej åtgärdsprogram, riktlinjer o dylikt.

* Endast beslutsmakt beaktas, ej beslutsform. M a o, enhällighet i ministerrådet likställs med exklusiv nationell kompetens.

(Källa: EPNytt december 1997 "EU och EES - en jämförelse" Alexander Tham)

ministerrådet. På vissa av dessa områden har EU exklusiv kompetens (till exempel jordbrukspolitiken och utrikeshandelspolitiken) där de enskilda medlemsländerna bara får agera på egen hand med EU:s tillstånd. På andra områden råder delad kompetens mellan EU och medlemsländerna. Gemensamt för alla områden som ingår i denna kolumn är alltså att beslut fattas med kvalificerad majoritet vilket kan innebära att ett land blir tvunget att rätta sig efter ett direktiv eller en förordning som det röstat emot.

Idag är Sveriges inflytande i EU:s beslutsfattande organ oproporionerligt stort i relation till folkmängden. Sverige har med drygt nio miljoner invånare t.ex. 4 röster i ministerrådet medan Tyskland med 80 miljoner invånare har tio röster. Denna ojämlikhet i röstkraft per medborgare kommer sannolikt att minska i framtiden och de små staterna kommer alltså att relativt sett i så fall få mindre inflytande än vad de har idag. Det är i alla fall den politiska linje som federalister drivit med starkt stöd från Frankrike och Tyskland.

Som framgår av faktarutan ovan har EU speciellt efter Amsterdamavtalet skaffat sig lagstiftningsmakt över betydande delar av samhällsekonomin. Många svenska lagar stiftas nu i Bryssel och inte i Stockholm.

Svenska riksdagens roll

Genom EU-medlemskapet så fattas många politiska beslut som rör Sverige i ministerrådet. Sveriges riksdag spelar en mindre roll. Riksdagen har installerat en EU-nämnd där ministrarna skall höra sig för och förankra sina ställningstaganden. Men EU-nämnden är en remissinstans och fattar inga beslut om Sveriges linje vid ministerrådsmöten.

I november 1999 kom en licentiatavhandling av Hans Hegeland, forskare vid Lunds universitet. Han beskriver riksdagens förändrade roll sedan EU-inträdet. I och med inträdet började en mängd frågor, som traditionellt hanterats av riksdagen, att fjärrstyras från Bryssel. Det är främst jordbrukspolitiken och delar av utrikespolitiken som påverkas, men även stora delar av handelspolitiken, den ekonomiska politiken, arbetsmarknads- och regionalpolitiken berörs. I EU-sammanhang företräds Sverige av regeringen och därmed går riksdagens möjligheter till inflytande alltså huvudsakligen via regeringen. Efter dansk modell inrättades riksdagens EU-nämnd, dit ministrarna kommer för att redogöra den kommande veckans EU-beslut. Där passerar så gott som alla viktiga EU-frågor. Däremot blev inte fackutskot-

ten skyldiga att ta upp EU-ärendena till behandling. Varje ärende skickas till flera utskott, men de hamnar ibland mellan stolarna. Det saknas tydliga rutiner och inget utskott åläggs ett faktiskt ansvar för respektive fråga. Klara former saknas för hur utskotten ska delge regeringen sina synpunkter. Riksdagsbehandling sker först när ärendena kommer till EU-nämnden. Då är det oftast för sent att ändra på Sveriges förhandlingsposition. Sammantaget kommer alltså Sveriges direkt folkvalda in först på slutet i den långa förhandlingsprocessen i EU och det gör att den svenska regeringen har fått större politiskt svängrum att agera, även om de sist och slutligen måste att en riksdagsmajoritet bakom sig.

Tjänstemannakommittéerna

Flera av EU:s lagar och regler baseras på beslut av tjänstemän och experter — inte av politiskt förtroendevalda. Dagens Politik gjorde en granskning av 1995 års EU-direktiv som grundades på rekommendationer från kommittéer eller expertgrupper. Inom de områden där kommittéerna fått befogenhet att stifta egna regler antog man att den dolda makten var större. Där avgjordes fyra av fem frågor direkt i kommittéerna utan någon politisk inblandning.

I Sverige anlitar regeringen ofta experter, tjänstemän och tillsätter utredningar. Dessa sammanträder oftast bakom slutna dörrar, men därefter redovisas deras resultat öppet. Så är det inte i EU. Där är såväl dagordning som beslutsprotokoll hemligstämplade. Krav har dock framförts om att kommittéerna skall tvingas informera om vilka frågor som tas upp och att alla kommittéledamöter skall redovisa sina ekonomiska intressen.

I mitten av 1995 gjorde kommissionen en mätning över hur många kommittéer som existerar. Man kom då fram till siffran 1.348. Kontrollen är dock bristfällig och ingen vet säkert när kommittéer upphör eller tillkommer. Den exakta kostnaden för dessa kommittéer är inte heller känd. År 1997 beräknades det att 424 tjänstemannakommittéer tog mellan 4.000 och 5.000 beslut per år.

Många av kommissionens kommittéer är permanenta. Andra är tillfälliga och upphör så snart de fullföljt sina arbetsuppgifter. Samtliga lyder under EU-kommissionen, men har tilldelats olika självständighet beroende på ansvarsområde. Kommittéerna är indelade i tre grupper.

* Rådgivande kommittéer saknar formell beslutsrätt. Hit räknas bland annat den monetära kommittén. Den monetära kommittén utövar dock ett stort inflytande eftersom den består av höga politiska tjänstemän.

* Förvaltningskommittéerna övervakar och förvaltar. De sköter import- och exportkvoter, och finns i huvudsak inom jordbruk och utrikeshandel. Ett exempel är Pharekommittén som förvaltar det ekonomiska stödet till Östeuropa. Kommittéerna består i regel av tekniska experter som åtnjuter relativt stor handlingsfrihet. Hit räknas också jordbrukskommittén, kommittén för frukostflingor och EU:s textila kommitté.

* Regelkommittéerna justerar och beslutar om kvoter och regler samt detaljregler som fyller ut EU-kommissionens ramdirektiv. Kommittéerna har en stor formell makt. Livsmedelskommittén är ett exempel. Regelkommittéerna har i vissa fall befogenheter att avgöra frågor själva. Till exempel kan livsmedelskommittén tillåta eller förbjuda vissa tillsatser i livsmedel utan att behöva samråda med EU-kommissionen eller ministerrådet.

Ett redan komplicerat system med beslutsförfaranden som bollas mellan ministerråd och EU-parlament och med EU-kommissionen som förslagsställare och EG-domstolen som dömande kompliceras alltså ännu mer genom existensen av alla dessa kommittéer med inflytande och beslutanderätt. (Källor: — *Dagens Politik* 961025 "Tjänstemännen styr över reglerna i EU" Jonas Lindgren — SvD 970224 "Anonyma kommittéer har stor makt" Ylva Nilsson)

Politiken och juridiken

Juristernas roll i Sverige har varit svag vid en internationell jämförelse. Det är nästan otänkbart att en jurist i en svensk politisk debatt skulle vara en motpol till politikerna. I vårt politiska system har heller aldrig kravet på en författningsdomstol varit särskilt starkt. Däremot har detta varit en självklarhet i bland annat Tyskland och Italien, där den juridiska makten har setts som nödvändig för att kontrollera den politiska. I Sverige däremot har inte minst det socialdemokratiska partiet under sitt långa regeringsinnehav utnyttjat lagstiftning som ett politiskt verktyg för att förverkliga sina politiska mål, t ex på arbetsmarknaden genom arbetsrätt, medbestämmandelagar och liknande. Ingen författningsdomstol har kunnat lägga hinder i vägen för denna utveckling.

I EU däremot är regelverket vägvisare för politiken. Regelverket är, i alla fall vad gäller primärrätten, skrivet så otydligt att EU-domstolen får stor tolkningsfrihet. I Sverige är domstolarnas tolkningsfrihet starkt begränsad eftersom de politiska beslutsfattarna i instruktionerna till förarbetena har talat om hur lagen skall tolkas.

EU-domstolen som dömande makt

EU-domstolens inflytande över Sveriges är stort. EU-domstolen har tolkat fördraget så att EG-rätten tar över nationell lag. Detta står visserligen ingestans i fördragen, men EU-domstolen har tolkat det så.

EU-domstolen beslutade t ex rörande Systembolagets verksamhet som ett svar på en fråga som tingsrätten i Landskrona ställde till dem utifrån målet mot Harry Franzéns alkoholförsäljning. EU-domstolens tolkning gällde då som lag. Huruvida avel med Belgian Blue skulle vara tillåtet i Sverige eller inte beslutades också genom en dom i EU-domstolen.

Ett problem i sammanhanget är att ju fler medlemsländer i EU, desto otydligare blir regelverket eftersom det skall tillgodose så många olika viljor. Det leder till att EU-domstolen får att större möjlighet att tolka vad ministerrådet egentligen har beslutat. Större tolkningsfrihet ger EU-domstolen mer makt.

Det är inte längre så (som det har varit i Sverige) att politiken gör lag och juridiken tillämpar lagen. I EU gör juridiken istället lag och politiken tillämpar lagen. Den politiska demokratin försvagas därmed och demokratiska politiska beslut läggs på jurister att tolka. Med EU-medlemskapet har juristernas röster stärkts i samhällsdebatten och domstolens inflytande i samhället stärks gentemot den lagstiftande och den verkställande makten. Juridiken tar över politiken.

“Flexibel som en svensk”

Talesättet ovan blev det som svenskarna bidrog med bland EU-medborgarnas personligheter “Tillgänglig som en belgare”, “Diskret som en dansk”, “Pratsam som en finne” etc vid EU-medlemskapet.

Den 6 november 1998 överlämnade Statskontoret en utredning till biträdande justitieministern om EU-regler och svensk regelkvalitet. I ett sammandrag kunde konstateras att Sverige har hårdare EU-regler än andra länder. Sven-

ska myndigheter går ofta betydligt längre än vad som är nödvändigt när nya EU-regler ska införas i Sverige. Resultatet är mer byråkrati och stora kostnader. Den överambitiösa tillämpningen av EU-reglerna i Sverige orsakar extra kostnader för svenska företag, vilket försömrar deras konkurrenskraft både i Sverige och internationellt, enligt Statskontoret.

Kritiken bekräftades i DN 991107 av Näringslivets nämnd för regelgranskning, NNR. NNR:s vd Nils Rydén sade då att ”ofta passar myndigheter på att ta med andra förändringar än de som EU krävt”. I andra fall, enligt NNR, vill myndigheterna införa långtgående regler för att visa hur duktigt Sverige är på att följa EU-direktiv, de vill helt enkelt var bäst i klassen. I en del fall för man in hela texter utan att stämma av vad som står i andra författningstexter. NNR gav i november 1998 tre konkreta exempel:

1/ Livsmedelsverket vill att en importör av animaliska livsmedel ska föränmäla varje leverans till myndigheterna 24 timmar i förväg. Men i EU-direktivet finns inte det kravet med. Det hade ännu bara diskuterats i en arbetsgrupp i EU-kommissionen.

2/ Boverket har föreslagit nya föreskrifter om tillverkningskontroll — trots att det beslutet ännu inte hade fattats i EU.

3/ Jordbruksverket vill införa strängare regler än EU kräver för återbetalning av miljöstöd till dem som inte uppfyller villkoren. (Källor: — *Statskontoret "EG-regler och svensk regelkvalitet" (98:27) — DN 981107 "Sverige överdrivet lydigt" Mats Carlbom*)

Vid de årliga redogörelserna över hur EU-länderna förverkligat reglerna för den inre marknaden så är Sverige, Danmark, Storbritannien och Nederländerna vanligtvis de som har nått längst. Vid en genomgång i början av 1998 kunde konstateras att det bara var Sverige som hade genomfört EU:s hela arbetsmarknadslagstiftning. Italien och Spanien som ansåg att beslutet i EU var mycket viktigt hade trots detta inte genomfört besluten.

Enligt nordisk och anglosaxisk uppfattning är ett gemensamt beslut något som man förbinder sig att följa och det måste förverkligas snarast. Vi ser EU:s regelverk som något som måste implementeras i Sverige så snart som möjligt.

Men Medelhavsländerna ser lagen snarare som ett idealtillstånd, vällovligt att försöka nå, men det är ingen panik om man tar det lilla lugna. Ingen är

ofelbar Det är viktigt att ha en målsättning men det är inga absoluta regler. Det såg vi ju också lysande exempel på när konvergenskriterierna inför EU-medlemskapet i EMU tolkades för de olika medlemsländerna. Det viktiga var att EU-länderna gick i riktning mot att nå kriterierna, inte att de hade uppnått dem till fullo.

Lobbyismen

En del pekar ut lobbyisterna som ett hot mot demokratin, andra anser dem outhärliga som smörjmedel i EU:s beslutsprocess. 1997 uppskattade EU-kommissionen att det fanns omkring 10.000 professionella påverkare i Bryssel. De kan indelas i olika grupper:

- * Yrkeslobbyister som är experter på maktspelet. De har en dyrbar kunskap som kan köpas av de rika intressena.
- * Företagslobbyister. Storföretag som har egna lobbyister på plats.
- * Lobbyister från branschförbunds inom näringslivet.
- * Regionlobbyister exempelvis från West Sweden, East Sweden, Stockholm etc. Regions- och storstadslobbyister som skall ta till vara intresset för samtliga olika intressen lokalt. 1998 fanns det ungefär 200 "regionkontor" lokaliserade till Bryssel. Ett regionkontor arbetar ofta med "downstream lobbying", det vill säga man tar fasta på de beslut som är tagna inom EU och arbetar med att söka pengar ur olika EU-fonder. Den andra arbetsformen är "upstream lobbying" och handlar om att försöka påverka besluten innan de fattas, så att de blir så fördelaktiga som möjligt för den egna regionen.
- * Lobbyister från intresseorganisationer typ Lantbrukarnas Riksförbund (LRF).
- * Fackföreningslobbyister.
- * Lobbyister från idéburna organisationer och folkrörelser.

Därutöver finns det intressegrupper som kommer till Bryssel tillfälligt och bara arbetar med en enda sakfråga under en kortare tid.

EU-kommissionen är det viktigaste lobbymålet för uppvaktningar då det är de som ensamma har rätt till att lägga förslag. Desto tidigare det går att påverka förslaget, desto mer kan man styra diskussionen. De olika arbets-

grupperna i ministerrådet är också viktiga lobbymål. Men även EU-parlamentarikerna uppvaktas, dels för att de i sin tur har kontakter in i kommissionen och dels för att de har ett inflytande i ärenden som sorteras under medbeslutande-proceduren inom EU.

De sistnämnda grupperna av ovan nämnda lobbyister, de som representerar idéburna organisationer, är klart underrepresenterade medan näringslivets intressen har många lobbyister på plats. Att ha en lobbyist på plats i Bryssel innebär årlig kostnad på cirka 1 miljon svenska kronor i löner, resor, kontorslokaler, hotellkostnader, representation och liknande.

Lobbyisterna behövs många gånger för att EU:s institutioner ska kunna ta intryck från berörda. De politiker som skall fatta beslut behöver få höra så många olika argument som möjligt i frågan. Problemet är snedfördelningen av uppvaktande intressen. EU:s tjänstemän och EU-parlamentariker har ett stort personligt ansvar i umgängesformerna. Lobbying som går felaktigt till kan givetvis gå över gränsen mellan att övertyga politiker och att köpa dem. Det finns givetvis en moralisk gräzon av allt från bjudmiddagar till finansiering av politiska kampanjfonder.

Att vissa intresse- och lobbygrupper tillmäts större betydelse än andra är givet. En mycket mäktig lobbygrupp är European Round Table of Industrialists (ERT). Om man ser till frågor de har drivit så har de fått stort genomslag för sina idéer. I ett politiskt klimat där en majoritet av de politiska beslutsfattarna är mycket välvilligt inställda till att lyssna och ta intryck av näringslivets toppars åsikter för ett bättre företagarklimat. De åsikter som ERT företräder anses av många beslutsfattare som neutrala samt sakliga och alltså inte styrts av politiska värderingar.

Det bestämda intrycket får man också av Kestelijn-Sierensbetänkandet (EU-parlamentet A4-0172/99) som behandlades i EU-parlamentet 13 april 1999 och är en resolution om kommissionens meddelande "Att uppmuntra företagandet i Europa: prioriteringar inför framtiden". Där skrivs inledningsvis att EU-parlamentet utfärdar denna resolution med beaktande av rapporten från ERT: Job creation and competitiveness through innovation. Det finns inte någon rapport från den europeiska fackföreningsrörelsen som beaktas.

De största svenska lobbyisterna

Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) var på plats med lobbykontor i Bryssel redan 1992. De har det största svenska lobbykontoret med ungefär 12 tjänster. De arbetar med allt möjligt inom den stora jordbrukssektorn som proteinstandardisering av mjölk, sockertillsatser i vin m.m. För LRF är det mycket viktigt att hålla kontakt med tjänstemännen på EU-kommissionens jordbruksdirektorat. Det gäller att veta vilka förslag som är på gång inom EU-kommissionen innan kommissionen själv kommit på det, gärna räkna ut vem som kommer att få hand om frågan och göra sig påmind hos den personen.

SAF/Industriförbundet har det näst största svenska lobbykontoret med kanske ett tiotal tjänster. Informations- och konsultföretaget Kreab, med nära koppling till Moderaterna, är också starkt representerade med ett stort lokalkontor i Bryssel. De företräder bland annat lastbilstillverkaren Scania. Men de har fler storföretag på sin kundlista.

LO/TCO var också tidigt på plats. De har omkring 4–5 tjänster.

I övrigt har en del svenska företag som Volvo lobbykontor och det finns ett antal svenska regionkontor på plats.

Det är intressant att bönderna och näringslivet, de som tjänar mest på det svenska EU-medlemskapet, också är de starkast företrädna på plats i Bryssel och givetvis därmed har goda möjligheter att påverka beredningen av förslag. Folk rörelser och idéburna organisationer från Sverige är tyvärr hopplöst underrepresenterade.

Problemet är också att lobbyingen sker utan insyn. Mediernas möjligheter att bevaka beslutsprocessen är starkt beskuren. Journalisternas arbete bygger på att odla kontakter.

Experthjälp för bidragsansökningar

En del lobbyister är specialister på att söka bidrag från EU. Bidragsprocessen är komplicerad och det finns många som konkurrerar om pengarna. Det handlar inte bara om att fylla i en blankett, det handlar också om att formulera sig korrekt och trycka på det som bidrags-utbetalaren är intresserad av. För detta behövs experthjälp — och experthjälp kostar pengar.

Kommunerna exempelvis tar av skattepengar för att söka EU-bidrag som har finansierats av andra skattepengar. Bidragsprocesserna i EU har blivit

en egen industri. Många ansökningar avslås, så många som söker bidrag vill ha professionell assistans. Experthjälpen kan kosta kanske 30.000 till 40.000 kronor för varje ansökan. Det är många som skall leva på bidragen från Bryssel!(Källa: Aftonbladet 980109 "Han tjänar skattepengar på att söka bidrag" Leif Kasvi och Magnus Ringman)

Kapitel III Vad kostar EU?

Sveriges avgifter och återflöden 1995–1999

En ofta diskuterad fråga rör medlemsavgift till och återflöde från EU. I tabell 1 sammanfattas utvecklingen av Sveriges avgifter till och återflöden från EU för programperioden 1995–1999.

Sverige betalade således ca 85 miljarder kronor i nettoavgift under 5-årsperioden. Det gör drygt 20.000 kronor på varje förvärvsarbetande svensk. Samtidigt kom cirka 35 miljarder tillbaka i form av regional- och jordbruksstöd, dvs cirka 10.000 per förvärvsarbetande.

I en tidigare rapport (som kan beställas från författarna) gjordes även en regional fördelning av avgiften och återflödet. Denna baserades på antagandet att avgiften betalas lika av varje person i riket. Detta är naturligtvis enbart en approximation eftersom avgiften tas ur tullintäkter, bruttonationalinkomst mm. Det är omöjligt att säga exakt vilka som betalar Sveriges EU-avgift. Men ett antagande om att den ”betalas” lika av varje individ är rimligt i den meningen att medlen (innan de betalas till EU) insamlas av svenska staten som ju skall representera hela folket. Och dessutom så är antagandet om en avgift ”lika för alla” en klart acceptabel avrundning när vi rör oss med så stora befolkningsgrupper (svenska län) som vi här gör.

Den regionala fördelningen av återflödet beräknades i den tidigare rapporten endast för perioden 1995–1997. Det går självfallet att skriva upp dessa tabeller så att totalsummorna överensstämmer med tabellen ovan. Men detta ger inte hela bilden av perioden 1995–1999. Anledningen är att Sverige har en viss ”fordran” på EU i form av stöd som inte betalats ut ännu, men som

Tabell 1. Sveriges avgifter till och återflöden från EU 1995-1999. Miljarder kronor.

	1995	1996	1997	1998	1999
Nettoavgift	10 916	13 152	19 524	21 210	20 546
Återflöde	1 130	6 771	8 220	9 613	10 667
Netto	-9 786	-6 381	-11 304	-10 543	-9 879

Källa: Riksdagens upplysningstjänst

Tabell 2. Teoretisk helhetsbild av avgifter och återflöden 1995-1999

LÄN	Sum bidr 95-99 milj kr	Sum avg 95-99 milj kr	Netto 95-99 milj kr	Netto per pers. Kronor
Stockholm	2230	16556	-14326	-8383
Uppsala	2080	2780	-700	-2440
Södermanland	1850	2519	-669	-2572
Östgötland	3375	4020	-645	-1555
Jönköping	1325	3023	-1698	-5441
Kronoberg	740	1763	-1023	-5622
Kalmar	1795	2364	-569	-2331
Gotland	1100	562	538	9278
Blekinge	640	1482	-842	-5505
Kristianstad	2155	2858	-703	-2383
Malmö	4285	7857	-3572	-4404
Halland	1485	2596	-1111	-4147
Göteborg o Bohus	1350	7411	-6061	-7923
Älvsborg	2100	4379	-2279	-5042
Skaraborg	3625	2713	912	3259
Värmland	1550	2761	-1211	-4249
Örebro	1630	2683	-1053	-3803
Västmanland	1795	2528	-733	-2810
Kopparber	1355	2819	-1464	-5031
Gävleborg	1225	2809	-1584	-5463
Västernorrland	1115	2528	-1413	-5416
Jämtland	1205	1318	-113	-827
Västerbotten	1425	2519	-1094	-4207
Norrbotten	1450	2606	-1156	-4297
SUMMA	42885	85455	-42570	-4826

rätteligen bör hänföras till denna period. Eftersom jordbruksstöden uppgår till cirka 6,1 miljarder kronor årligen och regionalstöden till cirka 2,4 miljarder, så kommer för hela perioden 1995–1999 (så småningom) cirka 42 miljarder kronor att utbetalas från EU, dvs bara precis hälften av den totala avgiften för perioden.

Om vi räknar med detta ”teoretiska” återflöde på 42 miljarder, och samtidigt en avgift på cirka 85 miljarder så får vi följande nettobild för hela riket län för län.

Av tabellen framgår alltså att t ex Stockholms EU-avgift för den första programperioden var cirka 16,5 miljarder kronor. Av dessa återvände cirka 2 miljarder i olika stöd, och underskottet blev alltså cirka 14 miljarder. Detta motsvarar cirka 8 300 kronor per person (alltså inräknat även icke-förvärvsarbete.)

Som framgår av tabellen blev det ”underskott” i samtliga län utom 2, nämligen Gotland och Skaraborg. Gotlands ”vinst” ligger på cirka 500 miljoner och Skaraborgs på cirka 1 miljard. I övrigt ligger underskotten på cirka cirka 4.000–5.000 kronor per person, dvs för ett normalstort län cirka 1–1,5 miljarder kronor. Det är intressant att notera att samtliga glesbygdslän (Norrland, Kronoberg, Blekinge etc) gör ordentliga ”förluster”. De verkligt stora ”förlorarna” är emellertid storstäderna, något som självklart beror på att man där har lite jordbruk och endast marginella regionalstöd.

Programperioden 2000–2006

År 2000 inleds en ny programperiod, denna gång över 7 år, dvs till och med 2006. Alla uppgifter om avgifter och återflöden under denna period innehåller givetvis den osäkerhet som alltid finns hos framtidsprognoser. Vår avgift påverkas t ex av storleken på vår BNP (egentligen vår BNI, dvs vår bruttonationalinkomst) och hur denna kommer att utvecklas under de kommande 7 åren, och detta innehåller naturligtvis ett betydande mått av osäkerhet. Vill vi göra en prognos för framtiden får vi finna oss i att det är just en prognos och att den baseras på mer eller mindre trovärdiga antaganden. Här gör vi följande antaganden:

1. EU-avgiften blir cirka 23 miljarder per år under programperioden.

2. Strukturstöden uppgår till följande (för hela perioden)

a. Mål 1	722 miljoner euro
b. Mål 2	354 ” ”
c. Mål 3	720 ” ”
d. Fiske	60 ” ”

e. Övergångsmedel	52		
f. Gemenskapsinitiativ	190		
SUMMA	2098	”	”

Vi antar vidare att eurokursen är 8,60 kronor dvs att de totala strukturstöden omfattar drygt 18 miljarder kronor, dvs cirka 2,6 miljarder kronor årligen. Det är en liten ökning från tidigare period då strukturstöden uppgick till lite drygt 2,4 miljarder kronor årligen.

För jordbruksstöden gäller att de varierar med skördestorlek, världsmarkandspriser och liknande. Följande ungefärliga värden gäller.

3. Jordbruksstöd miljoner kronor årligen (ungefärliga värden)

a. Exportbidrag	577	miljoner kronor	
b. Interventionsåtgärder	1031	”	”
c. Arealbidrag	3652	”	”
d. Djurbidrag	700	”	”
e. Miljöstöd	1000	”	”
SUMMA	5960	”	”

(De angivna värdena baseras på värdena för ansökningsåret 1998.)

En prognos är alltså att det även i fortsättningen kommer att utbetalas cirka 6 miljarder kronor årligen i jordbruksstöd. Totalt antar vi alltså att utbetalningarna från strukturfonderna och jordbruksstöden blir cirka 8,6 miljarder kronor årligen, dvs över en 5-årsperiod cirka 43 miljarder kronor, dvs ungefär som (det teoretiska återflödet) under perioden 1995–1999.

En regional fördelning av avgifter och återflöden

Då det gäller avgiften så kan den fördelas precis som den föregående perioden, dvs proportionellt mot befolkningen. Det betyder att vi antar att varje medborgare (ca 9 miljoner) betalar cirka 2 500 kronor var och årligen, motsvarande cirka 6.000 kronor per förvärvsarbetande och år eller 42.000 kronor för hela programperioden (7 år).

Då det gäller bidragen från strukturfonderna så är den regionala fördelningen inte slutförhandlad. Klart är emellertid att medlen från mål 1 (i stort sett) går till det gamla mål 6-området, dvs de fyra norra länen samt enstaka kom-

muner i angränsande län. En skillnad är dock att de kommuner i de fyra norra länen som tidigare undantogs från mål 6-området (t ex Umeå och Skellefteå) nu ingår i mål 1. De områden som ingår i dessa områden kommer endast att få mycket ringa ytterligare stöd, möjligen t ex stöd via Interreg-programmen.

Med denna information har vi gjort följande fördelning av strukturmedlen:

1. Medlen från mål 1 har fördelats på mål 1-området i proportion till befolkning.
2. Övriga strukturmedel har (i princip) fördelats på olika län som under den förra programperioden, dvs om under den förra perioden $X\%$ av strukturmedlen (utom mål 6-medel) gick till länet "A" så har vi antagit att $X\%$ också denna gång (av strukturmedlen minus mål 1-medel) går till länet.

Om vi nu beräknar för fem-årsperioden 2000–2004 (för att kunna jämföra med föregående programperiod så erhåller vi följande länsvisa fördelning för strukturstöden.

Av tabellen framgår att stöden till de fyra norra länen är klart störst, cirka 1,5 miljarder per län (Jämtland cirka hälften) under en fem-årsperiod, dvs cirka 300 miljoner per län och år.

Då det gäller de övriga stöden (dvs jordbruksstöden) så har dessa fördelats på län efter följande principer:

För miljöstöden, arelbidragen samt djurbidragen i samma proportioner som dessa stöd fördelades länsvis för ansökningsåret 1998. (För detta år finns uppgifter om den länsvisa fördelningen av dessa stöd från Jordbruksverket).

För interventionsbidragen och exportbidragen har fördelningen skett i proportion till taxeringsvärdet av åker och betesmark. (Källa: *Jordbruksstatistisk Årsbok*). Tanken bakom denna fördelning är att dessa båda stöd är varierande stöd till själva jordbruksproduktionen, och att denna värdemässigt bör vara fördelad ungefär som åker- och betesmarkens taxeringsvärde.

Dessa antaganden gav de länsvisa fördelningar av EU:s jordbruksstöd för perioden 2000–2004 som framgår av tabell 2 och 3.

Om vi nu sammanställer alla tabeller över avgifter och återflöden för hela 5-årsperioden 2000–2004 får vi de resultat som visas i tabell 4.

Tabell 2 Prognos över den länsvisa fördelningen av EU:s strukturstöd för perioden 2000-2004

Teor.stöd. 2000-2004 milj. Kr.

Stockholm	1012
Uppsala	210
Södermanland	189
Östgötland	349
Jönköping	378
Kronoberg	172
Kalmar	328
Gotland	147
Blekinge	235
Kristianstad	223
Malmö	584
Halland	193
Göteborg o Bohus	647
Älvsborg	500
Skaraborg	239
Värmland	447
Örebro	319
Västmanland	256
Kopparber	706
Gävleborg	448
Västernorrland	1460
Jämtland	727
Västerbotten	1494
Norrbottn	1583
SUMMA	12845

Som framgår har ”förlusterna” stigit betydligt i alla län, något som givetvis beror på att avgiften har ökat medan återflödet i stort sett förblivit konstant. Varje län får ett sämre netto nu än under den gångna 5-årsperioden. Fortfarande finns det dock två ”plus”-län, nämligen Gotland och Skaraborg. I Norrlandslänen har ”förlusten” ökat, från cirka 1 miljard (över 5 år) till cirka

Tabell 3. Prognos över den länsvisa fördelningen av EU:s jordbruksstöd för perioden 2000-2004

LÄN	S:a j b-bidr 2000-2004milj kr
Stockholm	1133
Uppsala	1910
Södermanland	1775
Östgötland	3487
Jönköping	1084
Kronoberg	617
Kalmar	1617
Gotland	984
Blekinge	436
Kristianstad	2503
Malmö	5061
Halland	1502
Göteborg o Bohus	600
Älvsborg	1614
Skaraborg	3805
Värmland	977
Örebro	1363
Västmanland	1539
Kopparber	594
Gävleborg	607
Västernorrland	397
Jämtland	368
Västerbotten	558
Norrbotten	274
SUMMA	34800

1½ miljard. Mest har ”förlusten” ökat i Jämtland. Underskottet i de fyra nordligaste länen är dock (per person räknat) måttlig jämfört med andra län, framförallt storstadslänen, vilket beror på att samtliga de fyra nordliga länen län omfattas av det nya Mål 1-stödet.

Det bör poängteras att alla siffror är ungefärliga.

Tabell 4. Prognos över totala avgifter och återflöden för 5-års perioden 2000-2004

LÄN	Avgift åren 2000-2004 Miljoner kr	Återflöde 2000-2004 Miljoner kr	Netto 2000-2004 Miljoner kr	Netto per pers. 2000-2004 Kronor
Stockholm	22280	2145	-20135	-11782
Uppsala	3742	2120	-1621	-5649
Södermanland	3390	1964	-1426	-5483
Östgötland	5410	3836	-1575	-3794
Jönköping	4068	1462	-2605	-8350
Kronoberg	2373	789	-1584	-8703
Kalmar	3181	1944	-1237	-5069
Gotland	756	1131	375	6458
Blekinge	1995	671	-1323	-8649
Kristianstad	3846	2725	-1121	-3799
Malmö	10573	5645	-4928	-6077
Halland	3494	1696	-1798	-6710
Göteborg o Bohus	9973	1246	-8727	-11408
Älvsborg	5893	2114	-3779	-8360
Skaraborg	3650	4044	394	1406
Värmland	3716	1424	-2291	-8040
Örebro	3611	1682	-1929	-6963
Västmanland	3403	1795	-1607	-6159
Kopparber	3794	1299	-2494	-8572
Gävleborg	3781	1056	-2725	-9397
Västernorrland	3403	1858	-1545	-5920
Jämtland	1773	1095	-678	-4986
Västerbotten	3390	2052	-1338	-5146
Norrbotten	3507	1857	-1650	-6133
SUMMA	115000	47645	-67355	-7636

Kapitel IV EU-parlamentet

En viktig institution i EU, och en institution med hastigt tillväxande makt, är EU-parlamentet. I många avseenden fungerar det som ett vanligt parlament, det finns t ex olika partier, utskott och liknande. Men i andra avseenden liknar det inget annat parlament.

EU-parlamentarikerna är mer än någon annan församling alltid mycket måna att tala om EU-parlamentets värdighet. Vaktmästare i vit skjorta och frack med silverkedja ger service åt EU-parlamentarikerna under sessionerna och när EU-parlamentets ordförande kommer till sessionssalen ropar en vaktmästare ut ordförandens inträdande.

EU-parlamentarikerna har länge blivit sedda över axeln av ministerrådets politiker och även de nationella parlamentarikerna. Det har gjort att EU-parlamentarikerna har lidit av ett politiskt mindervärdeskomplex och ständigt har ett behov av att tala om hur betydelsefulla de är som EU:s enda folkvalda institution. Att de är valda i ett val med lågt valdeltagande har glömts bort. Därför var det ytterst känsligt när blivande miljökommissionär Ritt Bjerregard 1994 råkade undslippa sig att EU-parlamentet "inte är något riktigt parlament". Det var närapå en dödssynd och Bjerregard kom senare med en bortförklaring att uttalandet feltolkats.

För en utanförstående (eller en nyvald ledamot) är parlamentets arbete milt talat förvirrande. Ärendena indelas i ett tiotal olika kategorier med olika namn, innebörd och beslutsregler. Det finns medbeslutande, samarbete, samråd och samtycke, brådskande förfarande och eget initiativ, för att nu nämna några. Dessutom kan ett ärende bollas fram och tillbaka mellan parlament, kommission och råd, och därigenom återkomma upp till tre gånger i parlamentet. För vissa beslut krävs en majoritet av de närvarande ledamöterna, för andra fordras en majoritet av de valda (vilket med 626 valda ledamöter betyder 314 röster).

Grundprincipen inom EU är dock att kommissionen lägger förslag, EU-parlamentet uttalar åsikter och ministerrådet beslutar. Parlamentets reella makt ligger huvudsakligen i att man kan lägga in veto och alltså blockera vissa beslut.

Det kan vara intressant med en genomgång av vad parlamentet egentligen sysslar med. Det bör emellertid påpekas att den nedanstående beskrivningen avser parlamentets verksamhet 1996, dvs innan Amsterdamfördraget trätt i kraft. Det är mycket troligt att en motsvarande genomgång för t ex år 2000 visar att parlamentet sysslar med betydligt fler ärenden där man har verklig makt.

Parlamentets verksamhet 1996

Under 1996 behandlades totalt 622 ärenden, varav 74 var uppe för andra eller tredje gången. Av de 548 ärenden som för första gången lades på parlamentets bord var dock endast 42 sådana där parlamentet hade vetorätt. Parlamentet hade alltså verklig makt i färre än tio procent av samtliga ärenden. 93 procent av de ärenden som parlamentet sysslade med var alltså antingen saker som varit uppe tidigare eller ärenden där parlamentets makt inskränkte sig till att uttala en åsikt.

Och vad handlade de 42 "vetoärendena" om? Åtta var handelsavtal som parlamentet godtog utan kommentarer. Av de kvarvarande 34 var hälften marginella ändringar i redan beslutade direktiv.

Under marssessionen 1997 beslutade till exempel parlamentet om att ändra direktiv 89/530/EEG som handlade om gödselmedel. Ändringen innebar att man bytte ut alla beteckningar "EEG-gödselmedel" mot "EG-gödselmedel".

Under junisessionen 1996 ändrade parlamentet direktivet om personlig skyddsutrustning på så vis att godkänd utrustning (till exempel en hjälm) inte längre behöver förses med beteckningen CE+årtal, utan endast med beteckningen CE.

Visst förekom betydelsefulla ärenden, som till exempel direktiven om reservdelar till motorcyklar eller regler för genmanipulerad mat. Men den sammanlagda mängden "maktärenden" var sådan att ett normalt parlament skulle kunna behandla dessa på några veckor. Och de allra flesta var sådana som i Sverige och andra länder behandlas på myndighetsnivå, inte i ett parlament.

Den största gruppen av ärenden var resolutioner, där inte mindre än 214 stycken antogs. Dessa kan handla om allt möjligt, men ofta rör de kränkningar av mänskliga rättigheter eller stöduttalanden vid katastrofer.

Vid februarisessionen 1996 antogs till exempel resolutioner om branden på en teater i Venedig, översvämningar i Hérault, Algeriet, Grekland och Rumänien, hagelstormarna i Frankrike och jordbävningen i Kina. Problemen med skarvar (för fisket) kommenterades, liksom situationen i Egeiska havet och flygolyckan i Dominikanska republiken.

En annan stor grupp av ärenden, 168 stycken, utgörs av allmänna betänkanden. De kan handla om allt som parlamentet känner sig manade att uttrycka en åsikt om. Det kan vara arbetstidsförkortning, samarbetet i Östersjön eller ett socialt handlingsprogram för EU.

Det vanligaste är dock att parlamentet här uttrycker sin åsikt om ett meddelande eller en årsberättelse från kommissionen. Det kan till exempel vara en grön- (eller vit-) bok om strukturfondernas verksamhet eller den 25:e årsrapporten om konkurrenspolitiken. 62 meddelanden kommenterades under 1996, 12 vitböcker, liksom 9 årsrapporter, 6 rapporter om statistik för olika sektorer och 13 olika möten och konferenser.

Ett exempel: Varje år ger kommissionen ut en årsbok om den ekonomiska situationen i unionen. Denna anses vara ett viktigt dokument, och parlamentet utarbetar alltid ett betänkande. 1997 förde socialisterna pennan och efter två diskussionsomgångar i utskottet skulle rapporten antas. Konkret handlade det om ett 3–4 sidor långt dokument med 20–30 olika punkter där parlamentet föreslogs tycka till exempel att årsrapporten kunde handla mer om sysselsättningen, EMU eller liknande. Slutomröstningen i ekonomiska utskottet skedde den 20 mars. Då hade ledamöterna lämnat in bortåt 100 olika ändringsförslag till rapportens skrivningar, och enbart själva omröstningen tog en och en halv timme. I april 1997 fördes rapporten vidare till plenum i Strasbourg. Där återupptogs debatten i några timmar varefter det var en slutlig omröstning.

Vad skall EU-parlamentet syssla med?

Var går gränsen för vad EU-parlamentet skall yttra sig om? EU-parlamentet självt vill givetvis yttra sig, och rentav bestämma, över det mesta av politisk vikt i EU:s medlemsstater. Men var bör gränsen gå? Skall EU-parlamentet t ex hantera abortfrågan? När ett betänkande om kvinnors hälsotillstånd behandlades i EU-parlamentet i mars 1999 gick debattens vågor höga om fri abort skulle tillåtas eller om rätt till abort bara skall tillåtas under vissa om-

ständigheter, till exempel efter våldtäkt eller om det är fara för kvinnors hälsa. Men det var bara en åsikt och man kan fråga sig om det är meningsfullt att EU-parlamentet på detta vis yttrar sig om allt möjligt.

EU-parlamentet fick med Maastrichtfördraget medbeslutanderätt vad avser frågor som rör den inre marknaden. Det är ofta mycket tekniska frågor som i Sverige avgörs på tjänstemanna-nivå. Så ej i EU. Den 1/4 1998 skulle EU-parlamentet behandla ett direktiv om särskilda bestämmelser för fordon som används för personbefordran, med mer än åtta säten utöver förarsätet. (Murphybetänkandet EU-parlamentet A4-0113/98). Det fanns då ändringsförslag från utskottet för ekonomi, valutafrågor och industripolitik om exempelvis hur många kilos tryck ett utfällt fotsteg skall klara — 136 eller 138 kilo, hur skyltningen av busslinjerna skulle gå till, vilka färger skyltarna skulle ha, om bussens destination skall ropas ut i och utanför bussen vid vissa tillfällen etc. Ett förslag formulerades så att “Kommunikationsutrustning skall ha knappar som trycks ned med handflatan och inte sitter högre än 100 centimeter från golvet. Knapparnas fästen och själva knapparna skall ha ljusa färger, som kontrasterar mot bakgrunden och är lätta att skilja från varandra.” Ett mycket bra förslag i sig, men är det verkligen meningsfullt att EU-parlamentet skall sitta och besluta om sådana detaljfrågor?

Men många liknande betänkanden tas i EU-parlamentet vid varje session. Dels går EU-parlamentet gärna in och petar i detaljer i kommissionens olika direktivförslag, dels vill de utöka EU:s politiska makt. Några exempel på vad EU-parlamentet behandlat under mandatperioden 1994-1999:

* EU-parlamentet antog 7/10 1998 ett betänkande (Novo Belenguerbetänkandet EU-parlamentet A4-0206/98) vars huvudbudskap är att EU skall bestämma över ländernas turistpolitik. Betänkandet föreslår att ett flerårigt ramprogram skall antas inom EU som ger rättslig grund för åtgärder från EU:s sida för turismen.

* Den 30/1 1997 antog EU-parlamentet Escudero betänkandet (A4-0410/96). Utskottets förslag var att kommissionen skulle utarbeta ett skolmaterial om Europas historia (konst, filosofi, vetenskap, politik etc) som efter att ha godkänts av rådet skall införas som obligatoriskt skolämne i medlemsstaterna. Vid behandlingen på sessionen togs dock en ändring och EU-parlamentet beslöt att materialet bara skulle rekommenderas för studier i alla medlemsstater. I punkt 1 i betänkandet så klargörs också att EU-parlamen-

tet är övertygat om att en verklig europeisk kulturell dimension endast kan bli verklighet genom att det införs omröstning med kvalificerad majoritet då rådet fattar beslut.

* Idéer om nya bidragsformer i EU finner vanligen starkt stöd i EU-parlamentet. Den 12 juni 1997 antogs ett betänkande (A4-0191/97) om att förbättra villkoren för produktion och saluföring av honung inom EU. Betänkandet anser att det är viktigt att främja saluföring av honung av hög kvalitet i EU och undvika snedvridning av konkurrensen genom importerad honung från icke-EU-länder. Därför föreslås i betänkandet att ett pollineringsbidrag skall utbetalas till biodlare och att ett kompensationsbidrag skall införas som motsvarar skillnaden mellan genomsnittspriset som biodlaren erhåller per kilo honung och de genomsnittliga produktionspriserna. Medlemsstaterna skall i samarbete med EU-kommisisonen regelbundet genomföra en studie över strukturen inom sektorn för biodling som skall omfatta såväl en inventering av biodlarna och produktionen som saluföring och prisbildning. EU-parlamentet anser också att bikupor ska räknas in i bidragen per djurenhet. En bikupa skall räknas som 0,15 djurenheter.

* EU-parlamentet antog 29 januari 1998 Whitebetänkandet (A4-0010/98) som kräver att ett EU-direktiv skall utarbetas för hållande av vilda djur på zoo. EU-kommissionen hade för sin del föreslagit att rådet bara skulle utfärda en rekommendation. Men EU-parlamentet ansåg att eftersom det råder missförhållanden på en del zoo inom EU bör denna fråga överföras till EU-nivå från medlemsstaterna.

* I Chanteriebetänkandet (EU-parlamentet A4-0378/98) så ansåg EU-parlamentet att skillnaderna mellan medlemsstaterna när det gäller att godkänna eller erkänna homeopatika snedvrider konkurrensen och stör marknaden. Medlemsstaterna skulle åläggas "den odiskutabla skyldigheten att verkligen erkänna registreringar eller godkännanden som utfärdats i en annan medlemsstat". ett samordnings- och harmoniseringssystem genom ett EU-organ föreslogs också.

* En resolution (Evansbetänkandet EU-parlamentet A4-0122/99) som förordar en legitimation för EU-ländernas studenter antogs av EU-parlamentet 23/3 1999. Motivet till resolutionen synes främst ha varit att ett EU-studentkort skulle skapa en starkare EU-medborgaranda bland ungdomar.

* Vad gäller EU:s marknadsordningar inom jordbruket så har inte EU-parlamentet medbeslutande. Men EU-parlamentets resolutioner i jordbruksfrågorna vad gäller fördelning av socker- och mjölkkvoter, fastställande av priser och bidrag när det gäller frukt- och grönsaker, fjäderfä (kyckling och kalkonkött), nöt- och griskött, ärt- och baljväxter, spannmål, olivolja, tobak, vin m.m. så är EU-parlamentet alltid mer frikostigt vad avser subventioner av olika slag. Skulle EU-parlamentet få makt över jordbrukspolitiken inom EU så skulle det förmodligen leda till en fördröjning av utvidgningen då ledamöter från regioner som i dag uppbär mycket EU-stöd skulle blockera allt som ledde till minskade inkomster för deras väljare.

* I Castagnédebetänkandet (A4-0252/98) behandlar EU-parlamentet en resolution om kommissionens rapport till rådet om harmonisering av medlemsstaternas lagstiftning rörande omsättningsskatter — Gemensamt system för mervärdesskatt: enhetlig beräkningsgrund. I detta betänkande krävs en omedelbar rationalisering av mervärdesskattesatsernas struktur och en tillnärmning av dessa satser inför det slutliga införandet av systemet. EU-parlamentet vill också ha en enhetlig tillämpning i samtliga medlemsstater av de reducerade skattesatserna för leverans, byggnads, renovering och ombyggnad av bostäder inom ramen för socialpolitiken. Betänkandet tar också upp krav på reducerande skattesatser på andra områden, bland annat böcker och cd-rom-skivor, som skall gälla över hela EU-området. Mervärdesskatten skall avgöras på EU-nivå, enligt EU-parlamentet. För Sveriges del så utgör mervärdesskatten en av de största inkomstkällorna, vilket inte är fallet i många andra medlemsstater.

Det ovanstående utgör bara ett litet axplock ur den stora mängd frågor där EU-parlamentet uttalat sig för en överflyttning av makt och ansvar från medlemstaterna till EU. En undersökning, utförd av Jonas Jansfors, visade att antalet resolutioner där man yrkar att makt förs från staterna till EU ökat från 10 1995 till 43 år 1998. Totalt fann Jonas Jansfors 124 parlamentsresolutioner som yrkar på mer makt till EU och inte en enda som gick i motsatt riktning. (Man skall då också observera att en resolution kan innehålla många enskilda delförslag.)

Var och en kan ju själv räkna efter hur många politiska områden som EU-parlamentet anser bör överföras från medlemsstaterna till EU-nivån. Blir inte medlemsstaternas parlament totalt överflödiga om EU-parlamentets

önskelista förverkligades? Om EU-parlamentet fick som de ville så skulle alla politiska beslutsförsamlingar och i princip alla samhällsadministration på nationell, regional och lokal nivå kunna avskaffas. I stället skulle EU-parlamentet och EU-kommissionen kunna ta hand om (och åtgärda?) samtliga politiska frågor.

I övrigt så kräver också EU-parlamentet ofta i sina resolutioner att olika former av "europeiska" centra, byråer, stiftelser, myndigheter, institut, nätverk med mera skall inrättas inom EU.

En undersökning vi gjort över resolutioner EU-parlamentet antagit under perioden januari 1995 till december 1998 visar följande resultat vad gäller förslag till vidgande av EU:s ansvarsområden och/eller byråkratisering. Totalt är det 42 olika resolutioner under ovan nämnda tid som lägger dessa förslag. I de allra flesta fall är det förslag från EU-parlamentet om inrättande av olika EU-organ, men i några fall handlar det om godkännande av förslag om upprättande eller bibehålla olika EU-organ enligt beslut taget av EU-kommissionen eller ministerrådet. Dessa beslut har då i regel förverkligats. Neda utvisas antalet antagna resolutioner som berör upprättandet av olika byråer, myndigheter etc.

Center/Centrum:	14 st
Byrå:	5 st
Stiftelse:	2 st
Myndighet:	2 st
Institut:	2 st
Nätverk:	7 st
Övrigt:	10 st

De "Europeiska" centrum som föreslås inrättas är bland annat; översättningssentrum för EU:s organ, analyscenter för aktivt förebyggande av kriser, centrum för analys, förebyggande och politisk planering, permanent övervakningscenter för omlokaliseringsfrågor, för försvunna barn, för arbetsmarknadsrelationer, för nationell politik mot social utslagning, övervakningscentrum av rasism och främlingsfientlighet, det ska undersökas om Euroinfocentra kan förvandlas till centrala enheter för konsumentklagomål, övervakningscentrum för detaljhandeln, övervakning av överförbara sjukdomar, kontroll av narkotika och narkotikamissbruk, övervakningscentrumet för textil och

beklädnad, centrum för övervakning av den fysiska stadsplanering inom EU samt kunskapscentrum för bibliotek.

De "europeiska" byråer som föreslås upprättas är konsumentskyddsbyrå, byrå för flygsäkerhet, arbetsmiljöbyrå, klimatbyrå samt byrå för bedrägeribekämpning.

De "europeiska" stiftelser som EU-parlamentet vill upprätta är en forskningsstiftelse och en yrkesutbildningsstiftelse.

"Europeiska" myndigheter som föreslås är bland annat en europeisk telekommunikationsmyndighet, en europeisk myndighet för mänskliga rättigheter och demokratisering samt en myndighet för livsmedelssäkerhet.

EU-parlamentet vill upprätta följande "europeiska" nätverk bland annat; för kontroll och övervakning som säkerställer en uppföljning av de växter som släpps ut på marknaden, för epidemiologisk övervakning och kontroll av överförbara sjukdomar, för att bevara den europeiska konkurrenskraften på världsmarknaden, för lokala utbildningscentrum i syfte att förbättra utbildning och vidareutbildning inom byggbranschen samt för forskning som rör de endokrina funktionerna.

I övrigt vill också EU-parlamentet upprätta; ett särskilt organ med gemenskapsinspektörer, ett europeiskt rymdråd, ett europeiskt forum för sociala aspekter inom den gemensamma transportpolitiken, ett förvaltningssystem för fiskeansträngningar i Östersjön, en europeisk och internationell akademi för traditionell konst och hantverk, en oberoende bedrägibekämpningsenhet inom EU, ett europeiskt miljöteknikforum, ett nät av informations- och hjälpkontor över hela EU för att förbättra kvaliteten på utbudet av turisttjänster samt att det skall inrättas en europeisk akademi för inre säkerhet i det nuvarande gränsområdet mellan EU och kandidatländerna.

Var och en för sig är alla dessa förslag säkerligen mycket behjärtansvärda. Men ser man till helheten så handlar det om en gigantisk EU-apparat som skall skapas och finansieras av medlemsstaterna. Mycket blir också dubbelarbete till vad som idag sker i medlemsstaterna, mellan medlemsstaterna samt i andra internationella organ.

EU försöker att skapa EU-partier

Framförallt EU-parlamentets institutionella utskott har varit en motor i arbetet för ett EU:s Förenta Stater och gör ideliga framstötter i EU-parlamentet bland annat för att uppifrån EU skapa överstatliga partisystem. Några exempel.

* Utdelningen av talartid i EU-parlamentet sker genom fördelning mellan partigrupperna efter storleksordning. I princip kan man säga att vem som skall få talartid i olika debatter avgörs av partigruppernas ledningar och sist och slutligen av partigruppens majoritet. Detta innebär att den enskilde ledamoten inte själv bestämmer om han/hon får tala i parlamentet eller inte. Att få talartid betraktas snarast som en ynnest. Självfallet tar gruppledaren själv ordet (och mycket av tiden) i alla stora och viktiga frågor.

* Talartiden är dock inte det viktigaste. Av större betydelse är t ex att en partigrupp i EU-parlamentet erhåller ett betydande stöd i form av bidrag för att anställa experter och gruppkansli, bidrag till informations- och mötesverksamhet, bidrag till konferens- och seminarieverksamhet, samt givetvis inflytande i EU-parlamentets interna arbete t ex presidiearbete, fördelning av ansvaret för betänkanden m.m.

Det gör att samtliga ledamöter har mycket att vinna på av att tillhöra en partigrupp i EU-parlamentet. Även de högerextrema nationella partierna som Le Pens Nationella Fronten samverkar med exempelvis protestanten Ian Paisley från Nordirland, Vlaamse Blok från Belgien, FPÖ — Die Freiheitlichen från Österrike samt Alleanza Nazionale och Lega Nord från Italien i en "teknisk" högergrupp på svenska kallad De Grupplösa (GL).

EU-parlamentet söker även mer direkt stimulera fram ett partiväsende på europeisk nivå. När man t ex i april 1999 antog nya regler så förbjöd (!) man bildandet av partigrupper med ledamöter från bara ett land. Man har även i andra sammanhang velat verka för ett direkt partistöd till "europeiska partier".

Likaså föreslogs att ett förslag i EU-parlamentet skulle vara otillåtet om det strider mot eller utesluter något annat förslag från samma partigrupp. Det syftade till att få bort "otyget" med konfederala grupper, det vill säga partigrupper där ledamöterna kan lägga vilka förslag de vill utan gruppledningens tillstånd. I stället ville man nu tvinga fram mer av majoritetsbeslut i partigrup-

perna i EU-parlamentet. Partigrupperna skulle internt tvingas göra upp sin partilinje innan de lade sina förslag. Enskildas rätt till förslag skulle på så sätt praktiskt taget försvinna och all rätt övergå till majoriteten i de olika parti-grupperna.

I juli 1998 lade EU-parlamentets institutionella utskott också fram ett betänkande om utarbetandet av ett förslag till valsysteem som omfattar gemensamma principer för val av Europaparlamentets ledamöter (Anastassopoulosbetänkandet EU-parlamentet A4-0212/98).

Valsystemen till EU-parlamentet har varierat från medlemsstat till medlemsstat utifrån de olika nationella parlamentsvalsystemen. Storbritannien har exempelvis haft ett system med majoritetsval i enmansvalkretsar i valen 1979, 1984, 1989 och 1994. Procentspärren för att få representation har legat på 5% i Tyskland och 4% i Sverige medan i Luxemburg med bara sex mandat att fördela behöver ett parti få mer än 10% för att vara säker på att få ett mandat.

Anastassopoulosbetänkandet förordade att det proportionella valsystemet skulle gälla som valsysteem över hela EU, en procentspärr borde inte överstiga 5%, att val skall hållas någon gång under maj månad samt att antalet valdagar skulle reduceras så långt som möjligt helst till en dag, maximalt två till exempel en lördag eller söndag.

Det intressantaste förslaget från utskottet var dock förslaget att också skapa en speciell EU-valkrets gemensam för alla medlemsstaternas territorium. I det institutionella utskottet hade det diskuterats att 10 till 15% av EU-parlamentarikerna skulle väljas i EU-valkretsen, dvs från cirka 70 till 105 ledamöter i framtidens EU-parlament. EU-väljarna skulle då avlägga två röster, en på en partilista i den nationella valkretsen och en röst på en partilista i EU-valkretsen. Därmed skulle ett stort steg tas mot att tvinga partierna att samordna sig och integreras på EU-nivå.

Detta skulle givetvis reducera varje medlemsstats antal ledamöter och innebära ytterligare ett steg i riktning mot att centralisera demokratin. Mindre länder skulle till och från kanske överhuvudtaget inte få in någon ledamot i EU-parlamentet via EU-valkretsen då deras partiföreträdare samtliga hamnat långt ner på respektive partilista efter de större länderna politiker.

Efter omröstning i EU-parlamentet 980715 så föll dock utskottsförslaget om att 10% av det totala antalet mandat skulle fördelas i en EU-valkrets. Men EU-parlamentet röstade för förslaget i princip och önskade att det skulle genomföras från och med valet år 2009.

Voteringarna i EU-parlamentet

Voteringarna i EU-parlamentet har flera gånger uppmärksammats i svensk press eftersom de påtagligt avviker från motsvarande procedurer i Sveriges Riksdag. I januari 1998 gjorde Sören Wibe en undersökning över EU-parlamentarikernas närvaro. Under 1997 års voteringar och vad gäller rösträkning med namnupprop så visade sig följande siffror:¹

Valda EU-parlamentariker	626
Genomsnittligt antal närvarande (inskrivna) per sessionsdag	480
Genomsnittligt antal röstande per sessionsdag	337
Lägsta antal registrerade röster, genomsnitt per sessionsdag	280

Detta visar att:

- 1/ Många EU-parlamentariker kommer inte till sessionerna.
- 2/ En stor del av de EU-parlamentariker som skriver in sig går inte och röstar.
- 3/ Antalet röstande EU-parlamentariker fluktuerar mycket under en enda votering med högsta antal röstande uppemot 450 och som lägst runt 300. Genomsnittligt antal röstande på en session ligger därför endast på 54% av det totala antalet parlamentariker, förmodligen det lägsta genomsnitt överhuvudtaget av alla demokratiskt valda parlament i världen. 25.1.1998)

En stor del (omkring 15%) av besluten är ogiltiga enligt EU-parlamentets egna regler eftersom antalet röstande är lägre än en tredjedel av samtliga valda ledamöter. Det är minimum som skall vara närvarande enligt artikel

---

¹ I EU-parlamentet förekommer tre olika slag av röstningsprocedurer: 1. Handuppräknning, 2. Knapptryckning (utan registrering efteråt), samt 3. Röstning med namnupprop, dvs. knapptryckning där det även registreras hur man röstat. Antalsmässigt förhåller sig dessa som 10-4-1.

112 om beslutsförhet (eller beslutsräddighet i mer vardagligt tal), vilket alltså innebär att 209 ledamöter skall delta i omröstningen för att beslut skall vara giltiga. Men så är nästan aldrig fallet vid omröstningarna på torsdags eftermiddagarna/kvällarna och fredagarna under Strasbourg-sessionerna. Av de elva omröstningarna på torsdagseftermiddagarna under 1997 var det bara vid ett tillfälle som det var fler än 209 ledamöter närvarande. Det var i april som det var 225 närvarande, alla de övriga torsdagseftermiddagarnas omröstningar var det under 200 närvarande.

Närvaron på fredagarna är ännu lägre. Mönstret i antalet närvarande EU-parlamentariker är förfärande regelbundet. Sessionsdagen startar med omkring 200 ledamöter närvarande mellan 09.00 och 09.30. Efter det faller antalet närvarande snabbt. Mellan 09.30 och 10.30 varierar antalet runt 100. Efter 11.30 understiger antalet 50, och i en omröstning registrerades ett närvarotal så lågt som 28 (maj 1997). Detta sistnämnda antal motsvarar cirka 4% av det totala antalet valda EU-parlamentariker.

Enligt artikel 112.3 i EU-parlamentets arbetsordning så är alla röster giltiga oavsett antalet deltagare i en omröstning såvida inte ordföranden innan omröstningen inleds, på begäran av minst 29 ledamöter, vid omröstningstillfället förklarar att beslutsräddighet inte föreligger. I ovannämnda fall från maj 1997 med 28 registrerade närvarande vid en omröstning så var det alltså inte ens ett tillräckligt antal närvarande ledamöter ens för att begära att uppskjuta omröstningen p.g.a. låg närvaro.

Under åren 1995-1997 så nåddes den högsta närvaron 960717 när det var omröstning om EU-parlamentets arbetsplan för 1997. 544 EU-parlamentariker deltog i voteringen om det skulle vara elva eller tolv sammanträdesveckor i Strasbourg under 1997.

Andra viktiga omröstningar under samma tidsperiod nådde inte lika höga närvarosiffror. När EU-parlamentet hade omröstning om godkännandet av handelsavtalet med Turkiet 951213 var 529 EU-parlamentariker närvarande. När ett misstroendevotum mot kommissionen på grund av BSE-skandalen arrangerades 970220 var 459 EU-parlamentariker närvarande. När EU-parlamentet behandlade budgeten under denna period (ett ärende där man har ett inflytande vad gäller icke-obligatoriska utgifter) så nåddes inte på långa vägar samma närvarotal som när man voterade om arbetsplanen 1997.

Den stora fluktuationen i antalet röstande EU-parlamentariker och den dåliga närvaron vid voteringarna innebär att den politiska majoriteten kan skifta på bara ett par minuter under voteringarna. I en stund kan vänstern vinna voteringarna medan högern vinner de nästkommande. Detta på grund av att ledamöter kommer och går hela tiden under voteringarna. Resultatet av en specifik omröstning kan därmed bli mer eller mindre slumpmässigt och bestäms inte av den relativa styrkan bland de politiska partierna i kammaren.

Under Strasbourg-sessionen visar diagrammet över antalet närvarande EU-parlamentariker under veckan en omvänd "U-kurva". På måndagen skriver i genomsnitt ca 400 in sig, toppen nås tisdag och onsdag med cirka 550 inskrivna, närvaron faller sedan på torsdagen till omkring 500 för att sedan nå botten om cirka 250 på fredagarna. På delsessionerna i Bryssel brukar omkring 500 EU-parlamentariker skriva in sig som närvarande under de två halvdagar dessa sessioner vanligtvis äger rum. Konstigt nog är det generellt ofta fler närvarande i Bryssel på onsdagarna (då det inte är några omröstningar) än på torsdagarna, som är voteringsdagen.

Utöver detta så varierar också antalet röstande under en specifik omröstning. För att ta ett exempel; 6 november 1997 (en torsdag på delsessionen i Bryssel). Röstningarna startade då klockan 11.00. Det maximala antalet röstande nåddes kl 11.19 då 381 stycken röstade. Men tio minuter tidigare, i den första elektroniska omröstningen, var det bara 331 stycken som tryckte på knappen. Och 90 minuter senare var antalet röstande bara 209! Nästan varje sessionsdag är det ett typiskt mönster men många "slow starters" som kommer för sent och "early leavers" som går innan omröstningen är slut. Återigen ser vi den omvända "U-kurvan" i diagrammet över antalet röstande, denna gång under ett omröstningsblock. Toppen nås nästan alltid 20-30 minuter efter det att omröstningen startat.

Den fluktuerande närvaron gör voteringen i olika specificerade omröstningar beroende inte bara av partigruppernas storlek (vilket i sin tur indirekt skall visa viljan hos medborgarna/väljarna) utan också beror på närvarodisciplinen hos den enskilde EU-parlamentarikern. En intressant sak visar sig med närvaroundersökningen för 1997, den kristdemokratiska/konservativa gruppen (EPP) var ofta större vid voteringarna än den socialistiska gruppen (ESP), det trots att EPP under detta år hade omkring 180 ledamöter jämfört med ESP:s ca 215 ledamöter.

Det rent slumpmässiga utslaget av voteringarna kan inte heller ignoreras. Om det väger jämt mellan höger och vänster vid omröstningen och antalet röstande fluktuerar med +/-10 vid varje omröstning då EU-parlamentariker kommer eller lämnar sessionssalen av någon anledning, då kan majoriteten skifta flera gånger under en och samma omröstning om ett betänkande. Och de korta fluktuationerna kan vara större än så.

Under voteringen om ett och samma betänkande under en mycket kort tidsrymd kan t.o.m. variationen i antal röstande vara +/-50 inom bara ett par minuter. Ett exempel från onsdagen 17 december 1997 visar att kl 11.47 röstade 462 ledamöter. Två minuter senare röstade endast 404 och ytterligare en minut senare röstade 477 ledamöter. Det är ett inslag av oförutsägbar slump när några ledamöter avstår av något skäl, kanske för att en rubrik fångat deras uppmärksamhet i den tidning de läser eller att de blivit hungriga eller röksugna.

Men ett annat skäl till det kortsiktiga röstningsbeteendet kan helt enkelt vara hastigheten. På grund av hastigheten i voteringen (vilket kan vara upp till 5-6 omröstningar per minut) kan många ledamöter helt enkelt inte följa vad exakt voteringen handlar om och därför avstår de helt från att rösta. Detta förstärks ytterligare på grund av förseningen i informationen om vad som händer på sessionen genom att talmannen tolkas till tio olika språk. Det är inte ovanligt att omröstningstempot är så snabbt att när exempelvis en svensk ledamot hör tolkningen i sina hörlurar om vad en omröstning handlar om så har talmannen precis förklarat omröstningen för avslutad.

Att detta "hastighetsproblem" existerar i EU-parlamentet visas tydligt i det "sågtandsmönster" som ibland framträder om man gör ett diagram över antalet röstande. Ett exempel gavs den 2 oktober 1997. Mellan kl 11.35 och 12.00 hölls det på 25 minuter 26 elektroniska omröstningar, röstningar medelst knapptryckning (plus ett okänt antal icke-elektroniska voteringar medelst handuppräckning). En markant uppgång i antalet röstande åtföljdes normalt av en markant nedgång. Som mest röstade 374 men åtta minuter senare röstade bara 325. Under sex minuter var röstetalen 329-349-352-327-353-327-349-322-354-315-345.

En dag i EU-parlamentet: april 1997

Torsdagen den 24 april 1997 hade EU-parlamentet session i Bryssel. Av de 626 valda ledamöterna hade 467 skrivit in sig som närvarande. Men då

omröstningarna började kl 11.00 var endast 358 på plats. Efter hand steg antalet röstande för att kl. 11.17 nå en topp på 373 stycken. Därefter började antalet falla. Kl 12.00 var det nere i 323.

Kl 12.13 började omröstningarna om det näst sista ärendet, ett avtal med USA på kärnenergens område. Antalet röstande var då nere i 296. Eftersom ledamöter kom och gick så förlorade socialisterna en omröstning med en röst kl 12.14, de vann med samma marginal två minuter senare, förlorade igen efter ytterligare en minut och vann med två röster kl 12.18.

När sessionen avslutas kl 12.28 röstar 256 ledamöter. Av de närvarande hade alltså drygt 100 inte ansett det värt att över huvud taget rösta och ytterligare 100 hade inte ansett det värt att stanna den halvannan timme som omröstningarna tog.

Huvudskälet till parlamentets dåliga disciplin är naturligtvis att dess ord oftast saknar tyngd. På DN Debatt (10/4 1997) skrev åtta socialdemokratiska EU-parlamentariker att bortåt 4.000 av dess antagna förslag fram till juni 1996 hade blivit gemenskapslag. Siffran är säkert korrekt. Men vad det handlar om, var det viktigt eller oviktigt? I direktiv 84/450 EEG (om reklam) byttes ordet "relevant" mot ordet "väsentligt" och "är" mot orden "kan vara". Detta var alltså två av de förslag som parlamentet "fått igenom". Men när det gällde den viktiga stabilitetspakten hade parlamentet 22 förslag. Två godtogs, det ena en definition, det andra en harmlös hänvisning.

Det ovanstående belyser att ett stort antal godtagna förslag är ingen god indikator på inflytande och makt. EU-parlamentets grundläggande funktion vid lagstiftningen är att vara ett remissorgan. Parlamentet mottar ett förslag, gör ett antal ändringar och sänder det åter till de verkliga maktorganen. Visst gör parlamentet ibland betydelsefulla insatser, men man överdriver inte om man säger att 95 procent av de 4.000 förslagen på intet sätt berörde substansen i lagförslagen.

En dag i EU-parlamentet: december 1998

På torsdagen förmiddagsvotering på decembersessionen 1998 så voterade EU-parlamentet om man skulle ge kommissionen ansvarsfrihet eller inte. Ungefär 500 parlamentariker var närvarande. När den voteringen var klar skulle Kuhns betänkande om att skärpa EU:s direktiv om försäljning och garantier avseende konsumtionsvaror behandlas. Konsumentlagen var ett

ärende där EU-parlamentet hade en betydande maktposition nämligen vetorätt. Reglerna kräver dock att 314 parlamentariker måste rösta för förslagen. Men när voteringen om kommissionens ansvarsfrihet var över så försvann ungefär 140 ledamöter ut ur sessionssalen, bl.a. för att tala med journalisterna om föregående votering. Trots att en stor majoritet (302 för och 88 emot) ville ge konsumenterna ett bättre skydd så blev det inte så. Det var 314 röster som behövdes för att ändra i lagen. Och så många fanns inte i salen. (Källa: DN 990403 "Närvarokontroll sänker humöret" Ingrid Carlberg)

En dag i EU-parlamentet: februari 1999

I februari 1999 voterade EU-parlamentet om regler för upphovsrätt inom EU. I december 1997 föreslog EU-kommissionen gemensamma regler för upphovsrätten. Bakgrunden är att IT-utvecklingen ökat risken för upphovsrättsliga kränkningar. I sitt direktivförslag listar kommissionen vilka inskränkningar av upphovsrätten som ska vara tillåtna, t.ex. kopiering för privat bruk. Allt som inte finns med på listan för undantag blir upphovsrättsligt skyddat. Någon hänsyn till offentlighetsprincipen eller andra nationella regler om insyn har inte tagits i förslaget. Det innebär att direktivet kan påverka rätten att få ta del av sådana allmänna handlingar som är upphovsrättsligt skyddade, t.ex. brev, skrivelser, bakgrundsmaterial och expertutlåtanden som kommer in till en myndighet.

Det var med andra ord ett viktigt ärende för den svenska offentlighetsprincipen. Vid behandlingen i EU-parlamentet lades ett finskt förslag som innebar att även offentliga handlingar skulle finnas med bland undantagen. Det röstades ned av EU-parlamentet. Bland dem som röstade nej var en svensk parlamentariker som till tidningen "Statstjänstemannen" (5/99) förklarade sitt handlande med följande:

— "Uppenbart hängde jag inte med — klantigt, men sådant händer ibland i en lång och snabb omröstning".

Uppenbart är det snarare så att blir det långa och snabba omröstningar (vilket det ofta är) så tappar många EU-parlamentariker bort sig i voteringslistan och slumpen avgör hur de röstar.

Språkförbistring

EU-parlamentarikerna kommer från 15 olika länder och talar elva olika språk. Den politiska kulturen och de politiska traditionerna i medlemsstaterna har utvecklats olika under 1900-talet. De politiska begreppen i respektive medlemsland är satta utifrån vilka politiska krafter som skrev den politiska dagordningen under långvariga regeringsinnehav.

För att ta ett exempel så är debatten helt olika i synen på skatter i exempelvis Sverige som i mångt och mycket formats efter socialdemokraternas "Folkhemspolitik" under deras långa regeringsinnehav. I Storbritannien har däremot långvariga konservativa regeringar och framför allt Thatcher-eran gjort att den brittiska medelklassen är mycket skeptiska till skatter som medel för att finansiera en allmän välfärd. Det gör bl.a. att begreppet "offentlig sektor" ter sig väldigt olika till sin innebörd för en engelsman respektive en svensk utifrån att verkligheten ser olika ut i de respektive länderna.

Det samma gäller exempelvis begreppet "narkotikapolitik". För en svensk så innehåller det begreppet bl.a. att samhället (kommunerna) bedriver en aktiv socialvård med köp av platser på behandlingshem för narkomaner, aktivt folkrörelsearbete inom missbruksvård m.m.

I Tyskland finns det inga pengar till den delen av narkotikapolitiken och en tysk radikal inom De Gröna eller på vänsterkanten ser i det tyska samhället idag narkotikapolitiken helt överskuggad av batongpolitik, hårdare fängelsestraff och hårda tag mot narkomaner.

Synen på vad som är ett småföretag och ett "mikroföretag" vad gäller antal anställda skiljer sig också åt om man kommer från ett land med 9 miljoner invånare eller ett land med 80 miljoner invånare.

Det gör givetvis inte de politiska diskussionerna lättare. Skandinaver är ofta mer vana att gå rakt på sak i politiska diskussioner medan politiker från Medelhavsområdet lindar in sin kritik i ett längre inlägg.

Skall EU-parlamentet ha mer makt?

Sören Wibes undersökning av omröstningarna 1997 har visat på några allvarliga problem med EU-parlamentets beslutsfattande:

1/ Problem med närvaron. I genomsnitt så saknas omkring 100 EU-parlamentariker varje sessionsdag.

2/ Problemet med att alla EU-parlamentariker inte röstar vid omröstningarna. Av dem som är närvarande i parlamentet så är det omkring 100 som inte kommer till sessionssalen för att delta i voteringarna över huvud taget.

3/ En del EU-parlamentariker deltar inte i hela omröstningen. Av dem som kommer till sessionerna och går och röstar vid omröstningarna så är det omkring 100 som inte kommer i tid till omröstningarna eller som inte stannar i sessionssalen till omröstningarna är avslutade.

4/ Det snabba, stora och slumpmässiga variationen i antalet röstande ledamöter i EU-parlamentets voteringar. Även då ett specifikt antal ledamöter är närvarande på omröstningen så kan antalet röstande variera upp till +/- 50 inom bara ett par minuter beroende på att ledamöterna inte är alerta eller inte kan hinna med i den höga hastighet som omröstningen genomförs.

5/ Reglerna för beslutsförhet överträds ofta. Vid omröstningarna på torsdagseftermiddagarna/kvällarna och fredagarna är parlamentet i nio fall av tio färre närvarande än vad reglerna säger man skall vara för att vara beslutsföra.

Det sammanlagda resultat av ovan är att i genomsnitt är endast marginellt fler än 50% av de valda EU-parlamentarikerna som deltar i omröstningarna en enskild sessionsdag. Närvaroantalet varierar givetvis med betydelsen av frågan som det skall voteras om. För viktigare omröstningar stiger närvaroprocenten till kanske 60–65% och för mindre viktiga frågor faller närvaron till 30–40%.

Demokratin skall bygga på att de valda representerar den politiska viljan bland medborgarna. Men genom lågt valdeltagande i EU-parlamentsvalet (cirka 50% i genomsnitt, mycket lägre än valdeltagande till de nationella parlamenten) och sedan endast cirka hälften av de valda EU-parlamentarikerna deltar i EU-parlamentets omröstningar så undermineras den demokratiska representationen kraftigt.

Den avgörande frågan blir om man verkligen bör ge mer makt till ett parlament med denna dåliga representation.

Vilka sitter i EU-parlamentet?

Av de 626 EU-parlamentarikerna under mandatperioden 1994–1999 var det bara fyra stycken med en utomeuropeisk bakgrund. Två av dessa var franska parlamentariker som kom från de franska utomeuropeiska departementen Franska Guyana och Guadelope.

En brittisk Labourledamot hade en somalisk far och brittisk mor och som fjärde utomeuropeiske ledamot kom 1996 en spansk ersättare in representerande Izquierda Unida, Förenade Vänstern. Han är muslim från en av Spaniens små enklaver i Afrika.

Efter valet 1999 har EU-parlamentet sammanlagt elva ledamöter som antingen själva eller vars föräldrar har ursprung i Afrika eller Asien. Fem av dem är från Frankrike, fyra från Storbritannien och två från Tyskland. Vad gäller partifördelningen tillhör fyra den socialdemokratiska gruppen, tre den förenade vänstergruppen, tre den kristdemokratiska/konservativa gruppen samt en den gröna gruppen i EU-parlamentet.

I övrigt representerar EU-parlamentarikerna (615 stycken) i stort sett en vit välmående västeuropeisk medel- och överklass. En kvalificerad majoritet av ledamöterna har en akademisk utbildning. Många av ledamöterna är politiskt yrkesverksamma sedan många år redan vid invalet i EU-parlamentet. I regel har de gjort politisk karriär på regional nivå, via det nationella parlamentet eller t.o.m. varit ministrar. De som inte var politiker vid invalet i EU-parlamentet kommer nästan helt utan undantag från en framgångsrik yrkeskarriär som advokat, läkare, professor, ingenjör, företagare eller dylikt.

Givetvis gör det förhållandet det svårare att skapa förtroende för de politiskt förtroendevalda när de flesta av dem redan från början kommer från samhällets elitskikt. De åtta "arbetare" som satt i EU-parlamentet i juli 1999 hade följande yrken; metallarbetare, montör, kontorist, sjukvårdsbiträde, handelsanställd, läkarassistent/receptionist (två stycken) samt flygvärdinna. Fyra av dem tillhör den förenade vänstergruppen, en den socialdemokratiska gruppen samt tre den kristdemokratiska/konservativa gruppen.

Samtidigt måste man vara ärlig och till detta foga anmärkningen att också de nationella parlamenten vanligen domineras av heltidspolitiker och människor från medelklassen. EU-parlamentet har dock lagt sig ett snäpp högre (i klasshänseende) än de vanliga parlamenten. Den siste Österrikiske-unger-

Tabell 5: Yrkesammansättningen bland EU-parlamentarikerna 1999 och 1996

	Juli 1999	Feb 1996
Yrkespolitiker	198	121
Högre tjänstemän	99	134
Jurister, advokater	54	63
Journalister	38	40
Företagare	35	30
Universitetsanst (forskare, lärare)	32	40
Lärare (Grund- o gymnasieskolnivå)	30	46
Professorer	26	25
Ingenjörer	24	34
Organisationsanst (fackför, intr.org)	20	8
Ekonomer	18	15
Jordbrukare	13	16
Kulturella yrken (författare, artister)	11	8
Läkare	9	20
Arbetare	8	12
Diplomater	2	4
Veterinärer	2	3
Arkitekter	2	3
Pastorer	2	2
Studerande	1	2
Rallyförare	1	0
Militär	1	0

Anmärkning: Gränsen mellan politikeryrket och den tidigare yrkeskarriären kan i en del enskilda fall givetvis vara flytande. Vi har dock så konsekvent som möjligt försökt se till den enskilda EU-parlamentarikernas bakgrund och yrke vid själva invalet i EU-parlamentet. Med högre tjänstemän menas de som har akademisk examen.

ske kejsarens son Otto von Habsburg satt t ex i EU-parlamentet 1979–1999 för tyska CSU. Hans son, Karl Habsburg-Lothringen, satt i EU-parlamentet 1996–99 för österrikiska konservativa ÖVP. (Men petades efter en skandal gällande hur hans valrörelse 1996 sponsrats med pengar från en biståndsorganisation.) Och i EU-parlamentsvalet 1999 så kandiderade för Moderaterna i Sverige Walburga Douglas, dotter till Otto von Habsburg.

EU-parlamentet och synen på sig själv

EU-parlamentet antar inte sällan resolutioner och uttalanden som betonar vikten av öppenhet inom unionens institutioner. Men då någon alltför närgånget granskar parlamentets egen verksamhet så reagerar man stingsligt. I december 1997 antog t ex EU-parlamentets presidium regler för fotografer och TV-team i EU-parlamentets byggnader i Bryssel (PE 265.359/PRES). I reglerna står det att det är förbjudet att filma och fotografera i restaurangerna och barerna samt ”i situationer som är komprometterande för Europa-parlamentets goda rykte”.

Vad är det då för situationer som är komprometterande för parlamentets goda rykte?

I november 1998 klagade en brittisk EU-parlamentariker i parlamentet hur ”parlamentets personal filmades medan de flyttade en låda”. Hon misstänkte att ”tagningarna gjordes för att framställa parlamentets arbete på ett negativt sätt”. En annan brittisk parlamentsledamot ertappade en kameraman med ”att gå baklänges medan han filmade en ledamot i korridoren”. EU-parlamentarikern ansåg att ”beteendet var ett fysiskt hot, såväl mot kameramannen själv som mot parlamentarikerna”, så ledamoten gick till talmannen och skvallrade. Talmannen skulle undersöka om något kunde göras och återkomma.

Är det i just dessa situationer som EU-parlamentets säkerhetstjänst ska ingripa och stoppa filmning och fotografering? Uppenbarligen anser ju ledamöter att detta är situationen som är både komprometterande respektive farliga för EU-parlamentariker.

Ett parlamentet i två städer

Anledningen till att EU-parlamentet sammanträder i Strasbourg är en historisk uppgörelse om att EU:s institutioner ska fördelas mellan de länder som grundade EG en gång i tiden. EU-parlamentarikerna själva har ofta velat lägga om sin sammanträdesort till Bryssel, där de håller sina utskottsmöten och där det är nära till kommissionen och ministerrådet. Den franska regeringen har dock vägrat ge upp sin ”rätt” till att EU-parlamentet skall sammanträda i Strasbourg.

Vid toppmötet i Edinburgh 1992 slogs fast att EU-parlamentet ska ha sitt säte i Strasbourg och under minst en vecka i månaden ha en plenarsession i

staden. Enligt Amsterdam-fördraget ska minst tolv möten per år hållas i Strasbourg.

År 1996 höll EU-parlamentet bara elva sessioner i Strasbourg. Detta brott mot vad som överenskommits inom EU drogs inför EG-domstolen och 1 oktober 1997 bestämde EG-domstolen att EU-parlamentet var tvungen att hålla tolv möten i Strasbourg under 1998. EU-parlamentet var tvungen att riva upp den arbetsplan med elva Strasbourgmöten som antagits tidigare. Fransmännen ville också att en extra sessionsvecka skulle läggas in i slutet av 1997, så att tolv möten också ägde rum i Strasbourg detta år. De hotade ett tag även med att driva ett ogiltigförklarande av alla beslut som fattas vid sessionerna i Bryssel under 1997.

Palatsen i Strasbourg och Bryssel

I november 1997 flyttade EU-parlamentarikerna in i det nya parlamentet i Bryssel. Parlamentsbygget blev nästan dubbelt så dyrt som planerat. Det skulle kosta åtta miljarder kronor, men priset steg upp mot 14-15 miljarder. En vanlig EU-parlamentarikers tjänsterum gick i svenska kronor på drygt 100.000 kronor att utrusta. En finare EU-parlamentarikers större rum, i regel en utskotts- eller delegationsordförande, kostade cirka 133.000. En inomhusaventy med marmorgolv kantad av affärer och apelsinträd kostade cirka sju miljoner kronor, pilar och skyltar ungefär tio miljoner kronor etc.

Överåklagaren i Bryssel, Benoit Dejemeppe, inledde i hemlighet en förundersökning om misstänkta mutbrott i samband med bygget och den kraftiga fördyrningen. Problemet var dock att både de politiker och de tjänstemän som var ansvariga för bygget hade immunitet och kunde därför ej höras. Detta trots att den ekonomiska kontrollant som skulle granska och godkänna alla utgifter i EU-parlamentet ibland vägrat att skriva under en del utbetalningar. (Vid dessa tillfällen använde EU-parlamentets dåvarande talman sin rätt att "köra över" kontrollanten och beslöt helt sonika att utbetalningarna skulle ske.)

Bygget i Bryssel har haft stöd från högsta politiska nivå i Bryssel. 1987 började två belgiska storbanker (båda har nära kontakt med det politiska etablissemanget i Belgien) att planera byggnationen, utan att nämna något om att det var tänkt att EU-parlamentet skulle flytta dit. Ett nybildat bolag, Société Espace Leopold (SEL) blev byggherre. En av byggets främsta be-

skyddare var Wilfred Martens, de europeiska kristdemokraternas ledare och före detta premiärminister i Belgien. Flera år senare, 1992, skrevs ett hyreskontrakt mellan SEL och EU-parlamentet som SEL tjänade mycket pengar på. I kontraktet sas att EU-parlamentet kunde köpa bygget av SEL efter 27 år. Men bland det finstilla i kontraktet sas att EU var tvunget att köpa bygget senast i maj 1998 så i januari 1998 fattades köpbeslutet. Priset blev dubbelt så dyrt som vad EU betalt för ministerrådets nya byggnad i grannkvarteret. (Källor: *Egna undersökningar — Expressen 971109 "Mutbygge? Expressen avslöjar Europas dyraste hus" Per Wendel — Expressen 980701 "Vem är ansvarig för skrytbygget? Per Wendel"*)

1999 blev EU-parlamentets nya lokaler färdiga i Strasbourg. De franska arkitekterna fick i stort sett fria händer och chefarkitekten Arnaud sade i DN 991101 att han föreställde sig att de arbetat på samma sätt som man gjorde under renässansen. Det är en intressant parallell, ty under renässansen kunde ju enväldiga kungar ge arkitekter och byggherrar fria händer att bygga. Kungen behövde inte bekymra sig om finansieringen. (Källa: — DN 991101 "*Magnifik miljö för EU-möten*" Clas Barkman)

Varje månad måste de 626 EU-parlamentarikerna, deras assistenter och EU-parlamentets tjänstemän samt övriga inom EU-apparaten som önskar följa sessionen resa till Strasbourg från Bryssel. Som bagage har EU-parlamentet 170 ton papper, pärmar och datorer som varje månad måste fraktas mellan de två städerna av långtradare. EU-parlamentets generalsekretariat ligger — av historiska skäl nämnda ovan — varken i Bryssel eller i Strasbourg, utan i Luxemburg. En del av EU-parlamentets tjänstemän får därför omväxlande åka från Luxemburg till Bryssel eller Strasbourg beroende på om det är utskottsvecka eller sessionsvecka.

Årskostnaden för EU-parlamentet i Strasbourg uppgår till cirka 500 miljoner kronor. Byggnaden används för 12 sessioner á fem arbetsdagar per år av EU-parlamentarikerna, det vill säga 60 arbetsdagar per år. Utslaget innebär det en hyra på över 8 miljoner per arbetsdag, eller 1 miljon kronor i timmen om man räknar ordinarie arbetstid. De övriga 305 dagarna på året är det ståtliga parlamentet i Strasbourg tomt, med undantag av studiebesök och underhållsarbete.

Den brittiska regeringen räknade sommaren 1998 ut vad de 626 EU-parlamentarikerna kostade varje dag de är samlade till session i Strasbourg eller

Bryssel. Slutsumman blev 208.000 kronor. Som jämförelse räknade också britterna på kostnaden för deras parlament. För det brittiska underhuset blev kostnaden 31.000 kronor om dagen för en ledamot medan en ledamot i det brittiska överhuset kostar bara 3.600 kronor om dagen. Givetvis så är tolkningen och översättningarna av dokument mellan 15 språk kostsamma. Men icke desto mindre så är den största anledningen till EU-parlamentets stora kostnad att det är lokaliserat till tre platser. (Källa: *Expressen* 980727 "Världens dyraste" Per Wendel)

För parlamentarikerna installerades duschar på deras arbetsrum i både Bryssel och Strasbourg. Parlamentet dimensionerades för 700 parlamentariker. Alltså finns 1.400 arbetsrum och 700 duschar. Risken är dock stor att duscharna kommer att användas alltför sällan eftersom parlamentarikerna inte får sova i sina arbetsrum. Nu är de ansvariga i parlamentet rädda för att duscharna kommer att ärga igen om det inte spolats i dem regelbundet. Elaka tungor har spridit ut att en särskild person bör anställas för att enbart gå runt och testa duscharna regelbundet.

EU-parlamentarikernas ersättningar

Några ord kan slutligen nämnas om EU-parlamentarikernas ersättningar. Som allt annat är de mycket generöst tilltagna. Varje svensk ledamot har följande ersättningar:

Månadslön 36.000 kronor. Beskattas i Sverige

"Kostnadsersättning" cirka 28.000 kronor varje månad. Till allmänna omkostnader Beskattas ej och behöver ej redovisas (med kvittot) på något sätt.

Traktamente på cirka 2.000 kronor per dag de är närvarande i Bryssel eller Strasbourg. Beskattas ej.

Resersättning som (i princip) grundas på 1:a klass flyg. Om en ledamot åker billigare får man behålla mellanskillnaden. Beskattas ej.

Om en ledamot bor i Bryssel kan alltså han/hon bara genom att besöka parlamentet och skriva sin namnteckning kvittera ut cirka 40.000 skattefria kronor per månad. Om man därtill lägger kostnadsersättningen och lönen inser man att en ledamot lätt kan komma upp i 70.000-100.000 skattefria

kronor i inkomst per månad. Såvida man inte ger bort sitt överskott är det praktiskt taget omöjligt att sitta i EU-parlamentet en period utan att bli miljonär.

Appendix. Voteringarna

Per Gahrton beskriver i sin bok "EU-parlamentet inifrån" mycket korrekt de praktiska problemen under omröstningarna.

1/ Felröstningar. Ibland har EU-parlamentet stora "mammutomröstningar". Torsdagen 19 november 1998 började voteringen halv tio och slutade inte förrän vid 13-tiden. Det är slit samma voteringar som fordrar mycket uppmärksamhet från ledamöterna. Inte mindre än 51 anmälningar om felröstningar finns protokollförda för det passet. Rekordet skall ha slagits vid sessionen 28 januari 1999, då 117 skriftliga anmälningar om felröstning lämnades in från ledamöterna.

Efter praktiskt taget varje votering anmäler en ledamot att han/hon röstat fel av ena eller andra anledningen. Detta ändrar dock inte omröstningsresultatet, det står fast, utan det blir bara en notering om felröstningen i protokollet.

I svensk riksdag förekommer felröstningar nästan aldrig.

2/ Omröstningsreglerna. I den svenska riksdagen voteras enbart om de olika yrkanden som finns i de tryckta utskottsbetänkandena, antingen utskottsmajoritetens eller reservanternas hemställan. Vardera ledamot kan mycket enkelt se vilka alternativ som föreligger i voteringen. I EU-parlamentet är det betydligt mer komplicerat. Det kan finnas anvisningar i röstlistorna (som bara finns på franska).

"Vs" (Vóte separé) i listan betyder t ex att en punkt skall voteras separat. I de flesta fall kan hur många punkter som helst buntas ihop och bara voteras i block.

"Vote par division" (eller split vote på engelska) betyder att en mening eller punkt skall delas upp i flera delar. Ibland huggs en mening sönder i flera delar som tas upp till omröstning var för sig. Det blir då problem dels när en mening på elva olika språk kan ha helt olika satsbyggnad, dels blir det nästan omöjligt för en enskild ledamot att hänga med i vad han/hon röstar.

"Appel nominal" betyder att det skall ske omröstning med namnupprop, som sedan redovisas skriftligt till protokollet hur varje ledamot har röstat.

3/ Nya förslag läggs under förhandlingarna. I princip skall förslag som kommer upp till omröstning föreligga i skrift på förhand. Det är dock tillåtet att lägga muntliga ändringsförslag mitt under voteringen om inte minst tolv ledamöter genom att resa sig protesterar mot detta. Det betyder att ledamöter ibland måste ta ställning till ändringar som läses upp och tolkas till det egna språket muntligt. Det finns då inte minsta chans att hinna konferera med partivänner- na vilken uppfattning man ska ha i frågan.

Protesterar en ledamot mot ändringsförslagets framläggande så tolkas det ofelbart som att man är emot ändringsförslagets innehåll.

4/ Praktiska språkproblem försvårar också omröstningen. Talmannen frågar på sitt modersmål om bifall, avslag eller om ledamöterna lägger ned sina röster. Det skall översättas till tio

andra språk, vilket givetvis tar sin tid. Tolkningen kommer då ur fas med vad talmannen frågar församlingen om. När talmannen säger "röstningen är avslutad" på sitt språk har kanske den svenska tolken bara hunnit till "vilka röstar bifall". Än värre är det om talmannen inte direkt tolkas till ett språk utan relätolkas. Då den grekiske vice talmannen sitter ordförande tolkas han via engelska eller franska till svenska vilket naturligtvis tar än längre tid.

5/ Hastigheten är hög i EU-parlamentets omröstningar. I den svenska riksdagen sker varje omröstning i tre faser. Först med acklamation då talmannen lyssnar till församlingens muntliga röstavgivande och sedan förklarar utskottets förslag som vinnande. Om någon ledamot inte är nöjd med det kan han eller hon begära votering genom att resa sig. Då uppmanar talmannen alla som röstar för utskottets förslag att resa sig, därpå de som röstar för reservationen. Alla ledamöter ser mycket tydligt hur sina respektive partigrupper röstar till förslaget. Men voteringen är inte fullföljd förrän någon därpå begär rösträkning, vilket sker med knapptryckning. När det blir dags för knapptryckning har ledamoten alltså redan en gång rent fysiskt markerat sitt ställningstagande. Då skall det till mycket ouppmärksamhet att rösta fel. Det finns gott om tid att reagera.

Men i EU-parlamentet rabblar talmannen för, mot, avstår på engelska, franska, grekiska eller vad nu tjänstgörande ordförande har för modersmål. Röstning sker med handuppräkning, men efter en halvtimmes röstande så är det inte många ledamöter som orkar räkna upp händerna längre. Talmannen uppskattar ändå var majoriteten ligger, troligen genom att se på om de olika gruppledarna gör tummen upp eller ned för de olika ändringsförslagen.

6/ Bristande partidisciplin gör det ibland svårt att räkna ut ett säkert utfall av en omröstning. I de olika partigrupperna så slits många gånger de nationella grupperna med lojaliteten med sitt parti hemmavid (kanske till och med regeringsintressen) och lojaliteten med sin EU-parlamentsgrupp. Ibland följer man direktiv hemifrån, ibland röstar man enligt EU-parlamentsgruppens vilja. Det kan variera mycket. EPP, det Europeiska Folkpartiets grupp bestående av kristdemokratiska, konservativa och allmänborgerliga partier har ibland en stor spännvidd från höger till vänster i sitt röstande.

I den svenska riksdagen röstar normalt alla för sitt eget partis förslag och lägger ned rösten i alla voteringar där det egna förslaget inte deltar. Taktikröstning på andras förslag är mycket ovanligt. Att riksdagsledamöter bryter mot partigruppens linje är också sällsynt.

I EU-parlamentet röstar alla ja eller nej också på alla andras förslag. En liten partigrupp kan därmed få med ändringsförslag i betänkandena och resolutionerna ganska ofta. Det går inte att bara hålla reda på den egna partigruppens förslag, man måste ta ställning till alla de andras. Eftersom olika nationella intressen (oftast handlar det om ekonomiska dylika) är mycket viktiga så följer inte alla ledamöter sina respektive partigrupperes röstlistor. Dessa röstlistor är ibland tjocka som en telefonkatalog och delas oftast ut mycket sent av respektive parti-gruppssekretariat. I regel får en EU-parlamentariker dem utdelade i sessionsbänken lagom till det att omröstningen skall genomföras. Om EU-parlamentarikern själv inte har arbetat med frågan som skall upp till votering så har han/hon oftast ingen aning om vad de konkreta förslagen handlar om.

7/ Oklara alternativ. Ofta är det också oklart vad en votering egentligen har för innebörd. Vilka är alternativen? Skall en ledamot rösta för ett ändringsförslag som är bättre än grundförslaget, men ändå dåligt? Eller skall ledamoten rösta mot bägge förslagen och sedan se det sämre av de två förslagen vinna? Den 30 januari 1997 röstade EU-parlamentet om att kommissionen

skulle utarbeta en gemensam historiebok för EU:s skolor (Escudero betänkandet EU-parlamentet A4-0410/96). Frågan i voteringen blev först och främst om den skulle införas som obligatoriskt skolämne eller bara rekommenderas för studium i alla medlemsstater. Tolkar omvärlden det som en ledamot velat förbättra ett dåligt förslag eller som att ledamoten faktiskt stödjer det förslag han/hon röstar för? Den enskilde ledamoten kunde i ovannämnda fall först rösta mot att historieboken skulle vara ett frivilligt studium och sedan hoppas att EU-parlamentet även skulle rösta mot förslaget om att införa den europeiska historieboken som obligatoriskt skolämne och att avslagsförslaget vann till sist. Men det kunde i den situationen bli så att det sämsta förslaget om obligatoriskt skolämne vann.

Hur skall man sedan rösta i slutvoteringen om helheten i betänkandet? Det kan bero på hur många av de egna förslagen man fått igenom, men samtidigt kan det ju i betänkandet finnas en viktig principförklaring som man absolut inte ställer upp på. (*Källor: Egna undersökningar — "EU-parlamentet inifrån. Gycklarnas marknad eller demokratins centrum?" Per Gahrton 1999*)

8/ Något kvittningssystem av typ det som existerar i svensk riksdag existerar inte i EU-parlamentet. I riksdagen har partigrupperna kommit överens om ett kvittningssystem som sköts av partigrupperna utsedda kvittningsmän. Partigruppernas ledamöter anmäler frånvaro till sina respektive kvittningsmän som sedan gör upp utkvittning med partigrupper av motsatt politisk uppfattning. På så vis skall det undvikas att politiska beslut fattas slumpmässigt utifrån hur många ledamöter partigrupperna lyckas trumma ihop till omröstningen.

I EU-parlamentet har partigrupperna inte kommit överens om något kvittningssystem dem emellan. Där handlar voteringarna om att samla ihop så många ledamöter som möjligt till omröstningarna. Den grupp med högst närvaro (i regel är detta en kamp mellan de två stora partigrupperna socialdemokraterna och kristdemokraterna/konservativa) har störst chans att vinna.

Detta ökar dock än mer slumpfaktorn vid voteringarna. När ledamöter kommer och går kan majoriteterna hoppa rejält fram och tillbaka. Enligt EU-parlamentarikern Jonas Sjöstedt från Vänsterpartiet, har EU-parlamentet under en och samma votering först varit för kärnkraft och sedan emot. Likaså antogs en gång ett förslag om skatt på valutaspekulation. Vid nästa session kom ett förslag som avvisade just den skatten. Det antogs också av parlamentet.

9/ Översättningen av handlingarna tar tid. Då betänkanden, ändringsförslag och kommissions- och rådsdokument skall översättas till elva olika språk så tar det givetvis tid att få handlingar tryckta. Särskilt vad gäller ändringsförslag kan det vara problem att få fram i tid till voteringen. Det förekommer i EU-parlamentet att enstaka betänkanden saknas när de skall upp till omröstning.

I den svenska riksdagen finns en speciell bordläggningsordning. När handlingarna väl är klara bordläggs ärendet en gång för att behandlas senare. Därmed så kan kritik undvikas att ledamöterna inte haft tid att läsa igenom underlaget till beslutet. En sådan bordläggningsordning existerar ej i EU-parlamentet.

Kapitel V Kommissionen

En opolitisk kommission?

EU-maskineriets motor är EU-kommissionen. Det är i kommissionen, med dess tusentals tjänstemän, som rapporter, direktiv och förordningar produceras. Parlament och råd kan lägga till och dra ifrån, men själva grundritningen görs av kommissionen.

En av de många årliga rapporter som kommissionen utarbetar är "*Kommissionens rekommendation om allmänna riktlinjer för medlemsstaternas och gemenskapernas ekonomiska politik*". 1998 års rekommendation kom i maj och innehöll handfasta råd om hur den ekonomiska politiken borde bedrivas. Ett huvudkrav detta Euro-startens år var inte oväntat budgetdisciplin. Så här löd kommissionens råd till de olika länderna:

Belgien. "*Det är nödvändigt att fortsätta att utöva en stram kontroll över transfereringarna till hushållen och i synnerhet hälso- och sjukvårdsutgifterna*".

Tyskland. "*Subventioner, transfereringar till hushållen och offentlig konsumtion behöver stramas åt ytterligare.*"

Spanien. "*Det är nödvändigt med en ytterligare åtstramning av finanspolitiken. ....Utgifterna måste kontrolleras i större utsträckning*".

Frankrike. "*....det måste tillses att det råder en fortsatt stram kontroll över transfereringarna till hushållen och av den offentliga konsumtionen.*"

Italien. "*....måste konsolidera de offentliga finanserna ..... En sådan utveckling av det totala underskottet, förstärkt av inkomster från privatiseringar, bör säkerställa en kontinuerlig minskning av skuldkvoten.*"

Nederländerna. "*Finanspolitiken bör inte mjukas upp.*"

Österrike. "*....måste fortsätta att utöva en stram kontroll över budgeten.*"

Portugal. "*Budgetåtgärderna bör i ökad utsträckning inriktas på ut-*

giftssidan, i stället för att huvudsakligen förlita sig på inkomstförstärkningar.”

Grekland. “.....bör fortsätta att konsolidera de offentliga finanserna ..... Dessa åtgärder omfattar en ytterligare minskning av de primära utgifterna, en reform av socialförsäkringssystemet .... utökade privatiseringsplaner och omstrukturering av stora offentliga företag.”

Sverige. “Konsolideringsåtgärderna bör inriktas på att minska utgifterna, särskilt transfereringarna till hushållen, samtidigt som skattetrycket i ekonomin behöver sänkas.”

Förenade kungariket (Storbritannien). “Det bör råda en fortsatt strikt kontroll över de offentliga utgifterna.”

I övriga fyra länder (Irland, Luxemburg, Danmark och Finland) konstaterar kommissionen med tillfredsställelse att budgeten förväntas visa överskott och avstår från rekommendationer.

Budgetbalans kan nu åstadkommas på många sätt. Ett är att öka inkomsterna, ett annat att minska utgifterna. Som framgår har kommissionen ensidigt stannat för det andra alternativet: budgetsanering skall enligt kommissionen ske med sänkta utgifter, dvs via en krympande offentlig sektor och minskade transfereringar till hushållen. En förment opolitisk tjänstemannaorganisation ger alltså klart politiska råd till Europas stater.

Det finns inga vetenskapliga belägg för att kommissionens väg har mer stöd än den väg som går via ökade skatter. Tvärtom, utvecklingen i Sverige under 1990-talet är ett lysande exempel på det omvända. Den budgetsanering som gjorts de senaste åren (och som varit EU:s mest framgångsrika) har till den absoluta huvuddelen skett genom att öka inkomsterna med skatter och egenavgifter, inte genom att minska utgifterna.

EU-kommissionen är nu ingalunda ensam om att ge politiska råd under en täckmantel av opartiskhet. Varje år kommer till exempel organisationen OECD med en uppsättning rekommendationer, de senaste tio åren med ungefär samma innehåll som 1998 års rapport från EU-kommissionen. På hemmaplan har vi det s.k. Konjunkturrådet, organiserat av Studieförbundet Näringsliv och Samhälle, också kallat arbetsgivarnas ABF. Under 1980-talet var det Konjunkturrådet som spred uppgiften att varje skattekrona kostade samhället två kronor i minskad samhällsekonomisk effektivitet. En

extra miljard till stat och kommun medförde alltså att BNP minskade med två miljarder på grund av att folk valde att arbeta mindre. Denna uppgift valsade runt i så gott som alla ekonomiska utredningar under decenniet och utgjorde en inte föraktlig ideologisk markberedning för skattereformen.

Sören Wibe försökte vid ett tillfälle kontrollera varifrån denna siffra egentligen kom. Sökandet förde honom längre och längre bakåt tills han hamnade i en uppsats från 1979, skriven av en lundensisk docent. Här fanns mycket riktigt siffran två kronor, men det var inte ett resultat från en verklig studie, utan ett räkneexempel. Och i detta exempel fanns alla möjliga siffror, allt från 25 öre till tre-fyra kronor. Varför man stannat för just två kronor förblev en gåta. Kanske för att siffran två var jämn och pedagogisk: en viss skattehöjning leder till exakt dubbelt så stora samhällsekonomiska förluster.

Det är en trivial iakttagelse att samhällsvetenskaperna inte kan arbeta med naturvetenskapernas exakthet. Det beror främst på att man inte kan göra isolerade experiment i en ekonomi och på att samhällen styrs av människornas beteende och inte av naturens orubbliga lagar. En nationalekonomisk sanning är därför inte sann i samma mening som en fysikalisk sanning.

Vad som är en nationalekonomisk sanning styrs inte minst av det politiskt lämpliga. Sedan några decennier befinner vi oss i en politisk högersväng, där skattesänkningar, privatiseringar och avregleringar står främst på dagordningen. Vi bör då inte förvåna oss över att rekommendationerna från de opolitiska tjänstemännen i EU-kommissionen eller OECD också handlar om just detta.

Vad man kan förvåna sig över är möjligen den naivitet med vilken dessa politiska åsikter framförs som vetenskapliga sanningar, och den svassande respekt med vilken de behandlas.

Kommissionärer som opinionsbildare

Med EU-medlemskapet fick Sverige också en EU-kommissionär, som i sitt hemland driver en opinionsbildning för "makten", det vill säga för EU-kommissionens politiska linje om ökad överstatlighet i EU.

Anita Gradin gjorde vad hon kunde för att i den offentliga debatten i Sverige argumentera för ökad överstatlighet och för att övertyga de svenska medborgarna om att EU-medlemskapet är till fördel för Sverige.

*I oktober 1996 uttalade sig Gradin kritiskt i en DN-intervju om den svenska regeringen, som hon menade var allt för initiativlös när det gällde brottsbekämpningen vid regerings-konferensen om EU:s framtid. Arbetet är på detta område mellanstatligt och det ansåg Gradin vara ineffektivt. Hon ville se mer överstatlighet, men var därmed på kollisionskurs med sina partikamrater i den svenska regeringen. Justitieminister Laila Freivalds sade att Sverige agerat kraftfullt för att stärka kampen mot brottsligheten i EU. Men svaret heter inte överstatlighet, enligt Freivalds. Gradin representerar inte Sverige, utan kommissionen, och kommissionen är för unionsutveckling, vilket majoriteten av medlemsstaterna inte är, sade Freivalds.

* I maj 1997 var Gradin hedersgäst på stiftelsen Sverige i Europas seminarium i riksdagshuset. Många av dem som deltog i den borgerliga delen av ja-kampanjen inför folkomröstningen återfinns i denna stiftelse. Hon sade då bland annat att det övergripande målet med EU fortfarande är fred men när det gäller metoderna måste vi tänka om och till exempel införa majoritetsbeslut på betydligt fler områden. (Källa: SvD 970521 "EU:s vänner för okritiska" Anna Helsén/TT)

* Margot Wallström har när detta skrivs nyligen tillträtt som kommissionär än, och har redan börjat propagera för att Sverige borde bli medlem i valutaunionen EMU.

Kommissionen och yttrandefriheten

I Aftonbladet 970405, uttalar sig riksdagsmännen Birger Schlaug (mp), Bengt-Ola Rytta (s) och Bo Lundgren (m) om EU-anställdas löner och förmåner. Framförallt de två förstnämnda är mycket kritiska och Schlaug uttalar bl.a. att lönerna liknar mer en Sovjetmodell.

Linda Steneberg skriver då ett protestbrev till riksdagens talman. Hon ansåg att tonläget och ordvalet inte var värdigt företrädare för Sveriges demokratiska institutioner. Sedan fortsatte hon med en argumentation som gick ut på att Sverige ju valt att bli EU-medlem. Det skedde i vetskap om de regler som gällde för till exempel löner, menade Linda Steneberg. De nämnda riksdagsmännen kritiserades för att de "ifrågasätter grunderna för den representativa demokratin och, i förlängningen den svenska riksdagens värdighet" när de kritiserade hennes lön.

Detta kunde tolkas så att det skulle vara otillbörligt att arbeta för förändringar i EU-systemet. Bengt-Ola Rytter (s) undrade om Steneberg menade att talmannen skulle ta svenska riksdagsmän i örat för deras uttalanden om EU. Talman Birgitta Dahl förklarade i ett svarsbrev att Stenebergs brev inte ledde till någon åtgärd. Dahl menade att riksdagens ledamöter inte bara rätt utan också skyldighet att bilda opinion i olika samhällsfrågor — det tillhör demokratins spelregler.

Flera kritiserade Steneberg och undrade om hon menade att svenska riksdagsledamöter inte skulle få yttra sig fritt i dessa frågor. Ett antal journalister sökte Steneberg för en kommentar men hon valde att hålla tyst några dagar. Samtidigt frågade en journalist från Expressen om de kunde få titta på dagens post till EU-kommissionen informationskontor i Stockholm, något som är en självklarhet på alla svenska myndigheter. Det fick de inte. Informationskontoret i Stockholm lyder under kommissionens regler. I stället fick de en broschyr som beskriver hur det går till när handlingar lämnas ut av kommissionen. Man måste skriftligen be om dem och det kan ta upp till en månad innan det kommer ett svar. Om det blir avslag kan man överklaga — till kommissionen. (Källa: "EU:s kvinna gömmer sig" *Expressen* 970415)

Kommissionen uttalade officiellt att affären var "en storm i ett vattenglas".

Den 16 april bröt Linda Steneberg tystnaden och tog emot pressen. Hon sade att brevet till talmannen var till fel adressat och hon ångrade brevet. Däremot ville hon inte be om ursäkt, något som Lundgren (m) och Rytter (s) krävt. Frågor om EU-tjänstemännens löner och förmåner avfärdade hon med "inga kommentarer". (Källor: *SvD* 970417 "Jag ångrar mitt brev" Mats Eriksson — *Aftonbladet* 970417 "Nu ångrar hon brevet till Dahl" Magnus Ringman)

Om Linda Steneberg lärde sig något av denna affär är svårt att säga. Per Wendel skrev i *Expressen* 970417 "EU-Linda har gjort det igen." Nu tycker hon att det är fel på det svenska folket. Den 17 april deltog hon i en debatt i Bryssel, anordnad av SNS (Studieförbundet Näringsliv och samhälle) som handlade om "varför det snackas så mycket strunt om EU i Sverige". Enligt Per Wendel kom Linda Steneberg och övriga deltagare fram till att det är folket det är fel på. De behöver mer propaganda. Något enda fel på EU kunde ingen visa fram. Inte en enda besvärlig fråga ställdes om löner, skattebefrielse, bristande insyn eller maktfullkomlighet, enligt Per Wendel.

Santers brev till Persson

Den 6 april 1999 i Rapport blir statsminister Göran Persson tillfrågad om fallet i EU med den av EU-kommissionen avstängde revisorn Van Buitenen. Göran Persson svarade då bl a att generellt så var han skrämmd av rapporterna under det senaste året om hur man handskas med EU-tillgångar.

Linda Steneberg såg detta inslag på Rapport och skrev snabbt en anmälan till EU-kommissionen om saken. Exakt vad hon skrev till kommissionen var till en början inte känt eftersom Steneberg inte ville offentliggöra sitt brev. Men det stod helt klart att hon ville att kommissionen skulle huta åt Sveriges statsminister för hans kritiska uttalanden om EU. Sådana kritiska åsikter om EU skall inte få yttras av en statsminister. Kommissionens ordförande skrev snabbt (990108) ett surt och mästrande brev till Sveriges statsminister. Bland annat skrev han "Jag skulle uppskattat om du hört dig för om vår syn på saken innan du gjorde ett så negativt uttalande".

Persson svarade 990112 och redogjorde vad han sagt respektive vad rapportern sagt i sin fråga samt gjorde ett angrepp på kommissionens medarbetare i Stockholm. Förutom det så skrev Persson att om man inte talade öppet om oacceptabla företeelser och om diskussionen förhindras så handlar de inte som ansvarsfulla politiker. Det var Santers brev som skadade EU, ansåg Persson. Han avslutade med att han insåg att Santer hade en svår tid. Han önskade att Santer och han vid tillfälle skulle sitta ned och utbyta åsikter i denna frågan.

Santer fick också en lektion i svensk offentlighetsprincip. Han blev överraskad över att brevväxlingen blev offentlig i Sverige. Till pressen sade Santer efteråt att det tycks ha varit ett missförstånd. Vad Santer sade till Linda Steneberg har inte blivit offentligt.

Fallet Lemmel

I Dagens Politik 5 juli 1996 erkände Magnus Lemmel, en av ja-sidans främsta förgrundsgestalter, att han fick en chock då han tillträdde en tjänst som vice generaldirektör på EU-kommissionens industridirektorat, DG3. Tidigare var han verkställande direktör i Sveriges Industriförbund. Byråkrati, krångel och slöseri var vad som mötte honom på kommissionen.

"Mitt första intryck var att kommissionen bara beställde utredningar, som i många fall hamnade i skrivbordslådan. Det var en kulturchock." Vidare berättar

tar Lemmel om att ingen har ifrågasatt om de gör rätt saker. Inga mål har satts upp. Inga uppföljningar har gjorts. Han visar upp en rekvisitionsblankett med en rad signaturer för reportern Helena Stålnert och berättar att den gällde en tjänstemans resa fram och tillbaka mellan Bryssel och Geneve. När den kom till Lemmel hade det redan krävts underskrift av 10 (!) personer.

Andra exempel var att alla utlägg, även de allra minsta, krävt generaldirektörens godkännande. Eller att det inte gått att ge en handläggare ny arbetsuppgifter inom samma direktorat utan att detta först godkännts av generaldirektören samt två kommissionärer. Det gör arbetet mycket tungrovt, sade Lemmel. Han sade också att organisationen riskerar att stagnera. Människor har en livslång anställning och kan inte avsättas annat än för allvarliga fel.

Kommissionens organisation är toppstyrd enligt franskt mönster. De politiska besluten tas av kommissionärerna och utarbetas av deras kabinett. Sakfrågorna, utredningarna, handläggs av direktoraten. Men deras verksamhet överlappar ofta varandra och samma verksamhet kan pågå på flera olika håll. Det skapar revirtänkande bland handläggarna och försvårar ett vettigt resultat för hela verksamheten. Magnus Lemmel såg inte mycket av det moderna ledarskapet i EU-kommissionen. Medansvar och delegering var närmast okända begrepp. Vidare sade Lemmel också att kommissionen är en attraktiv måltavla för företag och organisationer som vill ha ut stödpengar. "Detta är oerhört osunt. Effekterna av alla dessa stöd är mycket dubiösa" Han sade vidare att han såg stödpolitiken som exempel på ett plankonomiskt tänkande som inte hör hemma i en marknadsekonomi. "Det är ingen tvekan om att detta är en fullständigt felaktig politik" var hans slutsats.

Lemmel sade att inom hans industridirektorat höll man på att rensa upp i träsket av de tidigare frikostiga stöd som getts till alla de konferenser som anordnades med diffusa mål om att främja europaintresset. Han frågade sig också om inte EU-kommissionen ibland ger stöd till verksamheter, t.ex. informationsteknologin, som utvecklas alldeles utmärkt av sig själva.

Innehållet i intervjun med Magnus Lemmel skall ha slagit ner som en bomb i EU-kommissionen redan samma morgon artikeln publicerades. Strax därefter ställdes Magnus Lemmel till svars av en av ordförande Santers närmaste män. Kommissionens ledning gillade inte att en enskild tjänsteman uttalade

sig i en politisk fråga som jordbruks- och regionalstöd. Kommissionens ledning uppskattade heller inte att Lemmel hade synpunkter på arbetsformerna. Detta skulle han diskutera med sina chefer i stället för att låta allmänheten få veta hur det står till.

En anställd i kommissionen kan få sparken om han eller hon säger eller gör något som anses skada institutionen. Industrikommissionär Bangemann, Lemmels chef, meddelade via sin presstalesman att han såg allvarligt på att kommissionens anställda riktar kritik mot dess verksamhet. Vilka åtgärder som skulle bli aktuella mot Lemmel vägrade Bangemanns kabinett att avslöja.

I Sverige vållade Lemmels uttalande en inrikespolitisk debatt. Vänsterpartiet, miljöpartiet och kristdemokraterna ville att den svenska regeringen skulle ställa sig på Lemmels sida. Men socialdemokraterna tillsammans med moderaterna slog fast att den socialdemokratiska regeringen inte skulle ta upp fallet Lemmel och reglerna för tjänstemän under regeringskonferensen.

Kommissionär Erkki Liikanen, personalansvarig, sände ett brev till Magnus Lemmel som avrådde denne från att göra fler offentliga utspel, eftersom kommissionen var "mycket missnöjd med hans agerande". Lemmels utspel ansågs så grovt att det kunde föranlett disciplinära åtgärder. Kommissionen begränsade sig dock till att påminna Lemmel om hans plikter och skyldigheter — med förbehållet att kommissionen självklart inte kan "tolerera ytterligare en incident av det här slaget". Liikanen sade att hans brev inte var en varning. Det fanns många inom kommissionen som ville gå betydligt längre. (Källa: *Dagens Politik* 960919 "Lemmel utsätts för hård intern kritik" Jonas Lindgren)

Faktum är: Genom att kritisera systemets vansinnigheter gjorde Lemmel bort sig. P.g.a. den svenska opinionens tryck mot EU kunde man endast säga till Lemmel; "Passa dig, inte en gång till!" Utan det svenska stödet hade han utan tvivel avskedats.

Exemplet Lemmel gav (inom EU-systemet) upphov till en skämtsam definition på en svensk i EU: en som får syn på en vägg och trampar gasen i botten. Det anses med andra ord självklart att en tjänsteman inte offentliggör kritik av sin arbetsplats, det är inte mod och moral enligt EU-systemet utan enbart dumdristighet. (Källa: *SvD* 961111 "Finland i en egen division bland nykomlingar" Lionel Barber)

Fallet Connolly

Bernard Connolly var tjänsteman i kommissionen och chef för den avdelning som förberedde EMU på ekonomidirektoratet DG II. Utan tillstånd skrev han en djupt kritisk skildring om riskerna med valutaunionen. När boken "The Rotten Heart of Europe" publicerades sommaren 1995 var Connolly tjänstledig. Men något tillstånd från kommissionen att ge ut boken inhämtade han aldrig och därför fick han sparken. Han förvägrades tillstånd att besöka kommissionsbyggnaden och de anställda vid säkerhetstjänsten i kommissionen fick fotografier på honom så att han lätt skulle kunna identifieras.

EU-domstolens första instansrätt avgav 990519 ett utlåtande som sa att kommissionen gjorde rätt som avskedade Connolly. EU-tjänstemannen saknade rätt att skriva en kritisk bok om EMU utan att först inhämta sina chefers tillstånd.

Fallet van Buitenen

EU-tjänstemannen Paul van Buitenen, är revisorn som fick kommissionen på fall i mars 1999. Personligen fick han betala ett högt pris medan kommissionärerna fick höga avgångsvederlag.

Van Buitenen försökte i finanskontrollen inom kommissionen, där han arbetade, att få igång en undersökning om misstänkta förhållanden inom EU-kommissionen. Det gav inget resultat och den 9 december 1998 skickade han över sina anteckningar till EU-parlamentet för att få igång undersökningen.

När hans handlande blev känt blev han avstängd från sitt revisorsarbete med minskad lön. Expertkommittén som utsågs att granska kommissionen gav dock van Buitenen rätt och denne skrev till kommissionsordförande Santer och bad att få komma tillbaka till sitt arbete, och i alla fall att han skulle få slippa munkaveln. Van Buitenens uppgifter behövdes nämligen i den pågående belgiska förundersökningen av ett av de misstänkta bedrägerifallen. Kommissionen ville inte lämna ut sina dokument, men van Buitenen trodde sig ha en del av de dokument som behövdes i undersökningen. (Källa: *Aftonbladet* 990317 "Avstängd och utfrys — nu hoppas han få tillbaka jobbet" *Emily von Sydow*)

Så fick van Buitenen ett nytt kommissionsjobb i maj 1999. I början av juni 1999 rapporterade den brittiska tidningen *The Independent* att hans nya

jobb var att räkna glödlampor, köpa färg och ordna med reparationer av EU:s byggnader. Om det var en hämnd av kommissionen att placera honom på just denna tjänst eller om han fått sin tjänst eftersom han var speciellt duktig på att räkna glödlampor kan man enbart spekulera över. Senare fick också van Buitenen en formell reprimand för sina avslöjanden till EU-parlamentet. Att säga upp honom vågade EU-kommissionen dock inte.

Hösten 1999 publicerade van Buitenen en bok i Nederländerna som berättar hela historien från hans perspektiv. EU-kommissionen, företrädd av den brittiska EU-kommissionären Neil Kinnock, var kritisk till boken och erbjöd alla EU-anställda som kände sig förtalade eller misskrediterade av van Buitenen att få gratis juridisk hjälp med att eventuellt stämna honom. Kinnock menade också att van Buitenen genom att skriva en bok i stället för att delge EU:s egen antibedrägerirotel, Olaf, eventuella uppgifter om oegentligheter som han känner till. (Källa: DN 991018 "Petad revisors bok kan bli fall för domstol" Clas Barkman)

Kommissionens säkerhetstjänst

Den oberoende expertkommitté som lade fram "fuskrapporten" i mars 1999 riktade också en stark kritik mot kommissionens säkerhetstjänst. Brister ansågs ha funnits inom denna i flera år. Svaga interna kontroller och otillräcklig ledning har bidragit till att utveckla "en stat i staten" där det omgivande samhällets lagar satts ur spel. Bland annat konstaterade expertgruppen att säkerhetstjänsten blivit en tillflykt för belgiska poliser, vilket underlättat ett utbyte av tjänster och gentjänster. Exempelvis har säkerhetstjänsten hjälpt höga EU-tjänstemän undan parkeringsböter och anmälningar om rattonykterhet genom att polisen avskrivit ärenden. "Det har funnit ett system av ge och ta" skrev experterna i sin rapport.

Säkerhetstjänsten lyder direkt under EU-kommissionens ordförande och ansvarar för inre och yttre säkerhet i EU-kommissionen. Mellan åren 1992 till 1997 ansvarade företaget "Group 4/Securitas" för kontraktet, som de tillskansade sig genom att manipulera anbudet i efterhand. Uppdraget värderas till 79,6 miljoner euro, drygt 700 miljoner kronor.

I sin genomgång konstaterade expertgruppen att företaget konsekvent anställt "spökpersonal" som avlönats trots att de inte utfört något arbete inom säkerhetstjänsten. I rapporten står det att "Man måste ställa sig frågan hur ett sådant system kunde utvecklas, bestå och vara förhärskande inom en

offentlig EU-förvaltning.” EU-kommissionen fick de första larmrapporterna redan 1993. Trots detta agerade inte kommissionens ordförande Jacques Santer, som tillträdde 1995, förrän massmedierna uppmärksammat skandalen hösten 1997.

Sedan dess har säkerhetstjänstens chef avskedats, samtidigt som hela utredningen överlämnats till en belgisk åklagare. Denne begärde hösten 1998 att den diplomatiska immuniteten för åtta tjänstemän skulle hävas. Parallellt övertogs kontraktet för bevakningen av det belgiska företaget Securis.

I experternas rapport anses Santer ha agerat effektivt när han väl skred till verket. Man han kritiseras samtidigt för att under flera år ha visat bristande intresse för säkerhetstjänstens verksamhet. Santer själv försökte i samband med sin avgång i mars 1999 freda sig från anklagelserna, och hävdade att han friats från alla misstankar. Den bilden styrks dock inte av expertgruppens rapport, som i stället konstaterar att Santer borde ha agerat långt tidigare. (Källa: TT 990317 “EU-myglet: Säkerhetstjänsten i skandal“)

Kapitel VI EU:s propagandapparat

Det är väl känt att EU som institution inte åtnjuter speciellt stort förtroende i Europa, möjligen med undantag för Medelhavsländerna. Detta faktum har säkerligen spelat in då det gällt att bygga upp EU:s propagandaapparat. Det existerar nämligen en väldig organisation vars enda egentliga uppgift är att öka EU:s popularitet bland medborgarna. Och det handlar inte bara om att öka den ”direkta” populariteten, utan även att stärka EU indirekt, genom att skapa en ”europeisk identitet” hos unionens medborgare. Det gäller att få dem att se EU som deras naturliga politiska representation, inte de olika nationella parlamenten.

En del i denna propagandaapparat utgörs av EU-kommissionens informationskontor (i de olika länderna) som har till uppgift att ständigt lojalt försvara EU och dess institutioner. Oavsett vad som händer så skall EU skyddas och negativa händelser försvaras eller bortförklaras.

Efter avslöjanden i media om fusk med traktamenten bland EU-parlamentarikerna beslöt t ex EU-parlamentets ledning i slutet av 1997 att inrätta en särskild enhet som i samarbete med de nationella informationskontoren skall bemöta ”felaktig” mediareportering med ”fakta”. I EP-Nytt Nr 12/1997, utgiven av EU-parlamentets informationskontor i Stockholm skriver man, med tydlig adress till anklagelserna mot vissa parlamentariker: ”Illa underbyggda anklagelser där fakta lyser med sin frånvaro ... I sin iver att presentera saftiga skandalreportage drar sig en del journalister inte för att göra den ena ankan efter den andra.” Kort sagt, det är journalisterna det är fel på, inte de som fuskar.

I EU:s budget finns också medel avsatta för ”informationskampanjer bland EU:s medborgare. Den 26 november 1996 lanserade EU-parlamentet tillsammans med kommissionen t ex kampanjen ”Medborgarna först” med bl.a. skriften ”Att studera, yrkesutbilda sig och forska i ett annat land i Europeiska unionen” samt en om att arbeta i ett annat EU-land och en tredje om att bo i ett annat EU-land. Varje skrift gavs ut i 25 olika versioner på 17 olika språk. EU-parlamentet ger vidare ut EP-Nytt, informationskontoret i Sverige ger ut Europa-Posten och Ekonomiska och Sociala Kommittén ger ut en månatlig publikation vid namn ”ESK info” på svenska.

“Kommuner & Landsting i EU“ är ett nyhetsbrev från Regionkommitténs svenska delegation och Regionkommittén ger också ut ett nyhetsbrev “Regions & Cities of Europe“ på engelska. Kommunförbundet ger ut “Kommunerna & EU“. I övrigt finns “EU-nytt special” som ges ut av Arbetsmarknadsstyrelsen i samarbete med Svenska EU-kontoret med nyheter från Socialfonden. Europeiska socialfonden har också ett nyhetsbrev som heter “ESF InfoRevvy“ som ges ut på de officiella språken.

Sedan tillkommer ett antal andra material som också ges ut på svenska som InfEuro, ett färggrant “informationsbrev“ som kommissionen ger ut sex gånger om året på EU:s elva officiella språk genom kommissionens program “Euron, en valuta för Europa“. Kommissionens Generaldirektorat för jordbruk ger ut ett “Newsletter“ på svenska, och så vidare och så vidare.

Vad som står i alla dessa skrifter är naturligtvis inte enbart propaganda. Men en någotsånär objektiv läsning leder knappast till annan slutsats än att skrifternas huvudsyfte är att skapa en positiv bild av EU och dess verksamhet. Ingenstans i de nämnda publikationerna nämns t ex att allt bekostas av den allmänna EU-avgiften som alla länder betalar.

Och EU-parlamentets och EU-kommissionens informationskontor ger inte bara ut tidningar utan också videokassetter för både barn och vuxna. De ordnar jippon av typ ”EU- Jobbtåget” (1998), distribuerar CD-ROM-skivor till skollärare, anordnar seminarier osv. EU-parlamentets informationskontor har t ex gett ut en videokassett om EU-parlamentet och distribuerar även en videokassett med ett barnprogram från TV3 där “Skurt” besöker EU-parlamentet och träffar Christian Andersson, informationskontorets chef, som berättar om parlamentet och dess verksamhet. Skurt får lära sig mycket av Christian Andersson, dock ej att EU-parlamentets makt tas från de nationella parlamenten.

Sedan tillkommer en del engelskspråkiga publikationer som “The Parliament magazine“ på engelska och exempelvis “Single Market news“ från DG XV på blandad engelska och franska. Inför regeringskonferensen gav Belmont-gruppen (en think-tankgrupp) ut en tidning som intog en starkt federalistisk hållning. Redaktör för den tidningen var Svenska Dagbladets korrespondent Rolf Gustafsson.

Och EU:s institutioner stöds dessutom av olika näringslivsorganisationer. Så ger exempelvis Svenska Arbetsgivareföreningen ut “På väg mot Euron“ och

Näringslivets EU Fakta ger alljämt ut material. Industriförbundet ger ut nyhetsbrevet "Europainformation".

Ovanpå detta finns ett antal EU-federalistiska organisationer, varav flera av dem får bidrag från EU:s budget. Unionen av Europeiska Federalister skickar exempelvis regelbundet ut material och brev till alla EU-parlamentariker och Krokodilklubben och Kangaroo Group brukar anordna lunchseminarier under EU-parlamentets sessioner i Strasbourg. En kvartalstidskrift vid namn "The Federalist Debate" delas också ut gratis till exempelvis EU-parlamentarikerna. Unga Europeiska Federalister ger ut "The New Federalist" som också sprids i relativt stora upplagor över Europa. I samband med regeringskonferensen i EU 1996–1997 intensifierade de sitt lobbyarbete för ökad överstatlighet i EU-fördraget. I Sverige har moderater och folkpartister startat stiftelsen "Sverige i Europa".

I december 1998 behandlade EU-parlamentet Arronibetänkandet (A4-0485/98) om EU-kommissionens informationskampanj för euron.

Det är ovanligt i demokratier att statsapparaten bedriver kampanjer för att övertyga medborgarna om en viss politisk uppfattning i kontroversiella frågor. Den uppgiften är normalt något som tillhör de politiska partierna och olika organisationer.

Men EU-kommissionens kampanj angående euron syftade enligt Arronibetänkandet till att "stärka uppfattningen att Europeiska Monetära Unionen skulle genomföras enligt Fördraget om upprättande av Europeiska Unionen" — med andra ord propagera för EMU. Målsättningen har enligt betänkandet delvis uppfyllts då motståndet sjunkit i EU sammantaget. Men det kraftigaste motståndet finns i länder som är "pre-in", bland andra Sverige, Danmark, Sverige och Storbritannien, tre stater som förbehållit sig rätten att själva avgöra om de vill vara med i EMU, kallas alltså "pre-in", vilket indikerar att förbehållsbeslutet inte är accepterat bland EU-parlamentarikerna.

Vad gäller kampanjen för euron så ska det anordnas "lekar, tävlingar, uppsatstävlingar i skolorna" för att popularisera euron. Man ska särskilt koncentrera sig på de svagaste grupperna i samhället, det vill säga de som har visat sig vara mest skeptiska till både EU och euron och dessutom kan ha svårast att värja sig mot överhetspropaganda, till exempel "personer med läs- och skrivsvårigheter, blinda eller synskadade, döva och

hörselskadade....de mycket fattiga, gamla människor, befolkningar i utomeuropeiska områden”. Det är särskilt viktigt att övertyga dessa människor, heter det, eftersom de beräknas utgöra 30 procent av EU:s befolkning.

En annan grupp som ska utsättas för euro-propaganda är barn, “de har oftast utmärkt kontakt med familjen i vid bemärkelse och kan kommunicera lätt och enkelt. Förutom det faktum att det kommer att vara de som lever längst med euron, kommer de att vara de som lever längst med euron, kommer de att kunna sprida informationen på ett effektivt sätt”.

Till sist, fastslår Arronibetänkandet, måste “hemmafruar utgöra en målgrupp eftersom deras kontroll över hushållsekonomin och deras inflytande över familjeekonomin inte bör underskattas”. Kvinnorna har länge varit en EU-skeptisk grupp och många politiker har fallit när de ansetts urholka hushållens ekonomi.

Enligt Arronibetänkandet så handlar det heller inte om att varje land självt ska få besluta om det vill medverka i den här formen av centralstyrd EU-propaganda gentemot sina medborgare. I betänkandet föreslås att det år 2001 ska bli en “kampanj över hela Europa som sätts igång centralt”. Under åren 1999 och 2000 ska propagandan främst “förklara skälen för och målsättningen med att anta en europeisk valuta”. Men år 2001 då skall det bli “ett mycket känslöbetonat, dynamiskt och ungdomligt tillvägagångssätt” med motivering att “känslor är centrala för att stärka förtroendet för och uppslutningen bakom processen”.

De svenska EU-kritikerna i EU-parlamentet i december 1998 röstade nej till betänkandet. Men det syns inte i protokollen. Den positiva majoriteten i EU-parlamentet var så massiv att det inte ens blev rösträkning.

Målgrupp 1: Ungdomen

EU:s propaganda riktas in speciellt mot ungdomsgrupperna med den enkla baktanken att ”ungdomen är framtiden som skall ta EU för givet”. EU-parlamentets resolution om hur institutionerna skall fungera bättre utan fördrag-sändring (Hermanbetänkandet EU-parlamentet A4-0158/99) skriver exempelvis i punkt 47 angående EU-parlamentets informationsmaterial att man “...efterlyser ökade ansträngningar för att rikta informationsskrifter till särskilda målgrupper, till exempel till skolklasser och ungdomar”.

“Europa har en flagga, en nationalsång, och en valuta....men inget motto!“ Så lyder inledningen för ungdomstävlingen att hitta “A Motto for Europe“. Till hösten 1999 lanseras en ungdomstävling i EU-länderna som går ut på att formulera “Ett motto för Europa“. Tävligen löper 1/9 till 31/12 1999 och är öppen för alla skolelever i skolklasser med en medelålder mellan 11 till 18 år. Mottot skall vara på under tolv ord och åtföljas av ett resonemang på högst 300 ord. I mars 2000 skall en mediapanel nominera de bästa förslagen och i april väljs det motto som överlämnas till EU-parlamentet den 9 maj 2000, 50-årsdagen av Robert Schumans tal. Några av EU:s största dagstidningar lanserar ungdomstävlingen, men den är givetvis sponsrad av EU-kommissionen och EU-parlamentet.

Andra exempel på projekt är den Europeiska Unionens Ungdomsorkester som givetvis sponsras av bland annat EU-kommissionen och EU-parlamentet. Sommaren år 2000 är EU:s ungdomsorkester ute på sin 21 sommarturné.

Glasskriget

I sina ansträngningar att vinna ungdomen har kommissionen också gett ut diverse serietidningar, t ex ”Glasskriget”. Handlingen består i att ett antal ungdomar från framtidslandet EU förs tillbaka i tiden till ett samhälle med krig och splittring (dvs oberoende nationalstater) och får berätta om den harmoni som råder i den europeiska unionen.

Produktionskostnaderna för materialet “Glasskriget“ uppgick till totalt 181 970 euro, allt enligt kommission själva (svar på fråga E-3850/98 i EU-parlamentet till Sören Wibe). Kostnaderna för distributionen ingick i arbete vid kommissionens representationskontor och kunde inte beräknas. Materialet trycktes i följande upplaga på de olika språken: danska 14.650, tyska 97.530, engelska 136.100, grekiska 10.900, franska 112.100, italienska 31.520, nederländska 43.050, spanska 47.000, portugisiska 33.400, finska 5.500 och svenska 7.250. I Storbritannien skall materialet ha makulerats, sedan kampanjen läckt ut till pressen och i Danmark gjordes efter det inga aktiva insatser för att sprida materialet.

Captain Euro

Seriefigurer är enligt EU-kommissionen lämpliga för att bekämpa den folkliga misstron mot euron. (Förmodligen tror sig kommissionen här ha funnit

något som ”står på samma nivå” som pöbeln.) I april 1998 lanserades serien Captain Euro på Internet, tv och som reklamfigur på allehanda prylar. Captain Euro ser ut som en sämre kopia av Stålmannen. Vid sin sida har han den blonda kvinnliga följeslagaren Europa och vargen Lupo. De bekämpar den onde Dr D Vider (uttalat på engelska blir det divider, splittrare, dvs euro-motståndarna). D Viders avsikt är att söndra Europas folk och skapa sitt eget imperium.

Nicolas de Saints, styrelseordförande i produktionsbolaget Twelwe Stars Communication, trodde att EU-medborgarna med hjälp av Captain Euro lättare skulle kunna identifiera sig med EU. Talmannen i EU-parlamentet vid denna tid, spanjoren José Maria Gil Robles, stödde idén. (Källa: SvD 980309 ”Seriehjalte för euron” Bitte Hammargren)

9 maj — Europadagen

EU-kommissionens informationskontor i Sverige har en betydande budget för att fira Europadagen den 9 maj varje år. 1997 delade man t ex ut 400 paraplyer till blöta EU-anhängare på Norrmalmstorg i Stockholm. 1998 firades Europadagen av kommissionens informationskontor med flygblad-sutdelningar, torgmöte med en folkdansgrupp, utdelning av hederstiteln Årets europé, paneldebatt om EMU (där alla deltagare samstämmigt konstaterade att det bara var en tidsfråga innan Sverige är med i EMU) samt som avslutning en mottagning med allehanda drycker. 9 maj 1998 var ingen dag med utrymme för EU-kritiker konstaterades det i pressen dagen efter.

EU-pengar till EMU-propaganda

EU-kommissionen pumpade under 1998–1999 in pengar i olika organisationer för att finansiera deras propaganda för ett svenskt EMU-inträde. Stiftelsen Sverige i Europa bildades 1997 av gamla Ja till Europa, som var näringslivets och ja-partiernas främsta kampanjorgan under folkomröstningsskampanjen 1994. Under våren 1999 utbildade stiftelsen 85 ungdomar som skulle gå ut och ”informera” om EMU i gymnasieskolorna. Det handlade inte om någon objektiv information som skulle ges med gav stiftelsens projektledare. EU-kommissionen stöttade projektet med 400.000 kronor. Linda Steneberg såg inga problem med att kommissionen stödde ja-sidan. Hon sade ”EMU är ett politiskt mål inom EU och vi är fördragets väktare.” (Metro

990517 "EMU-propaganda i skolan" Ylva Johnson) Hon sade också att informationen skulle vara "saklig, men inte oberoende", vad detta nu innebär.

Ytterligare fyra organisationer fick dela på ungefär en miljon kronor i stöd för EMU-information från kommissionen 1998-1999. Det var Fackliga röster för Europa, ABF, Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet och Vuxenskolan. Någon utpräglad nej till EMU-organisation fanns inte med på listan.

EU-vänliga såpoperor?

I februari 1997 fick Anders Carlsson, projektledare på "Rederiet" på SVT, ett brev från nyhetsbyrån Reuter i Bryssel. Journalisten som skrev brevet arbetade med en artikel om såpoperor och en plan som EU-kommissionen sades ha. Reuter-journalisten skrev: "På ett möte med TV-produktionsbolag för två veckor sedan föreslog Europeiska kommissionen att den kunde förse producenter med pengar för att göra program, inklusive såpoperor och situationskomedier, som ger en positiv bild av Europeiska unionen".

Brevet hade skickats till såpoperor i EU-länder för att undersöka hur man ställer sig till idén. Anders Carlsson sade till Aftonbladet (970224) "Det här är helt absurt. Förmodligen vill EU ha masspublik för sitt budskap eftersom man vill använda sig av såpoperor."

Det hela handlade om en produktplacering, ungefär som bilmodeller placeras mot betalning i olika filmer. Projektet rann dock ut i sanden efter det att det avslöjats. (Källa: Aftonbladet 970224 "Se upp för EU, Reidar" Erika Godhe)

Produktplaceringen av EU i TV-program typ såpoperor diskuterades seriöst i EU-parlamentets institutionella utskott hösten 1996. EU-parlamentarikern Anastassopoulos rapporterade från den grupp under kommissionär Oreja som tagit fram förslaget. Frågan diskuterades seriöst i utskottet och utan att några större invändningar gjordes.

EU-betald TV

Den nya 24-timmarskanalen SVT24 fick bidrag av kommissionen för sin bevakning inför EU-parlamentsvalet 1999. De fick pengar till produktionskostnader för att göra reportage om EU. SVT24 skulle göra ett tiotal re-

portage om EU. Varje reportage skulle avslutas med en skylt som talade om att det är producerat med ekonomiskt stöd från EU-kommissionen. Enligt radio- och TV-lagen får ett program som huvudsakligen handlar om nyheter eller nyhetskommentarer inte sponsras.

SVT24:s redaktionschef Lena Lundkvist hävdade att det inte handlade om sponsring i den meningen, utan var ett sätt att klara produktionskostnaderna. SVT24 har inte äventyrat sakligheten och opartiskheten, utan även gjort kritiska inslag mot EU-kommissionen, hävdade redaktionschefen. Frågan är väl dock hur hårt man biter den hand som föder en.

Euronews

Som många TV-tittare märkt har det sedan 1998 tillkommit en kanal som heter ”Euronews” och som sänder nyheter på engelska. Det presenteras som en helt vanlig kanal, men är i själva verket en kanal som initierats av EU-kommissionen för att sprida EU:s budskap dock lämpligt uppblandat med nyheter så att det hela får prägeln av en objektiv europeisk motsvarighet till CNN.

På en direkt fråga från Jonas Sjöstedt (v) svarar kommissionen att man engagerat sig för att ”producera och sända program med europeiskt innehåll” bl a för att ”ge européerna praktisk information om det som rör deras möjligheter att få tillgång till de öppna alternativ som gemenskapspolitiken erbjuder”. Totalt satsar EU cirka 100 miljoner kronor över en tre-årsperiod.

EU och Euronews innehar ensamrätt på mångfaldigande och återursändningar. ”på så sätt” skriver kommissionen ”övervakar kommissionen att Euronews svarar för att den information som sänds är balanserad, särskilt beträffande de europeiska institutionernas ställning och verksamhet.”

Samtliga program återsänds via satellit och kan utnyttjas av 900 stationer i 47 länder. Kommissionen skriver i sitt svar slutligen att ”Programmen utgör en tematisk audiovisuell resurs, som direkt kan användas av kommissionens föredragshållare, representationer samt av kommissionens 125 delegationer runt om i världen.” Storebror har med andra ord gedigna tekniska resurser till sitt förfogande. (Källa: Svar P-1696/99 till EU-parlamentariker Jonas Sjöstedt från Viviane Reding på EU-kommissionens vägnar 22 oktober 1999)

Svarta pengar hos EU-kommissionen

I november 1999 avslöjades en ny skandal På EU-kommissionens kontor i Stockholm. Fiktiva löneutbetalningar visade sig ha gjorts till personer som inte existerar i verkligheten. I Aftonbladet 991120 sade en anställd citat “Många har jobbat massor av övertid utan ersättning, praktikanter och studenter har hoppat in på helger och kvällar. Den enda chansen att de skulle få något för sitt jobb har varit att kringgå de byråkratiska EU-reglerna och ge dem pengar direkt i handen. Om kontoret hade gått via Bryssel hade det aldrig blivit någon ersättning.”

En annan avhoppad EU-tjänsteman berättade i Expressen samma dag som ovan att när EU-kommissionen öppnade informationscentret Infopoint vräktes det ut en massa pengar till tillfälligt anställda. Det skall då väldigt sällan ha betalats sociala avgifter för dem. Det fanns på informationskontoret en A-budget och en B-budget. A-budgeten var för kontoret, hyror, elräkning m.m. och hölls ganska stram. Men B-budgeten var mer för PR-projekt och där bara rann pengarna i väg utan kontroll, enligt den anonyma tjänstemannen. Det skall enligt tjänstemannen ha betalats 100.000-tals kronor till projekt som aldrig följdes upp. Ofta fanns ingen dokumentation över varför informationskontoret skulle betala ut pengarna. Som exempel nämner tjänstemannen i artikeln att det kunde komma en faktura på exempelvis hyra av husbil på 40.000 kronor utan någon mer förklaring. Månadsavstämningar ägde inte heller rum. (Källor: Aftonbladet 991120 “Linda Steneberg måste avgå” Emily von Sydow och Ulf Wallin — Expressen 991120 “Avhoppad EU-tjänsteman berättar: “De vräkte ut pengar”” Christian Holmén)

Kapitel VII Löner och förmåner i EU-systemet

EU-anställda i Sverige

I april 1997 publicerade Aftonbladet uppgifter om lönerna för de tjänstemän som arbetar vid EU-kommissionens respektive EU-parlamentets informationskontor i Stockholm. EU-tjänstemännen vägrade låta Aftonbladet ta del av de exakta lönerna så tidningen tvingades göra väl underbyggda (enligt egen uppgift) uppskattningar på vilket steg inom lönegraden som respektive tjänsteman stod. Vissa tjänstemän redovisade dock öppet sina löner. EU-tjänstemännen betalar en skatt till EU på 16 procent, hälften av skatten sätts av till den egna pensionen.

Chefen för EU-kommissionens kontor, Linda Steneberg, hade när undersökningen gjordes en lön på 72.783 kr med avdrag för skatt och pension på 11.645 kr, vilket gav en nettolön på 61.137 kr per månad. I Aftonbladet 970404 sade hon "Det finns synpunkter på att svenska skatter är för höga. Jag bara konstaterar det."

Linda Steneberg hade som uppgift att förmedla en mer positiv bild av EU till svenska folket. Dessutom skickade hon varje morgon en översikt över de viktigaste svenska nyheterna till sin arbetsgivare i Bryssel. För detta arbete erhöll hon en lön som var ca 25.000 kr mer än vad Sveriges statsminister hade vid denna tidpunkt. Linda Steneberg hänvisade dock till att hon beskattas på andra sätt i Sverige genom att hon betalar skatt och arbetsgivaravgifter för sin hemhjälp samt fastighetsskatt för sitt fritidshus. Det avslöjades också 16 april att hon kvitterar ut barnbidrag samtidigt som hon får pengar från EU för barnen. Men Linda Steneberg påpekade att hon får avdrag på utbetalningen från EU på grund av det svenska barnbidraget.

På EU-kommissionens informationskontor fanns det ytterligare fem svenskar som var anställda direkt av kommissionen. Tre av dessa tjänstemän hade nettolöner på 43.927 kr, 42.303 kr respektive 36.394 kr. Två anställda som ansvarade för dokumentation respektive var data- och systemansvarig erhöll 20.208 kr vardera i nettolön per månad.

EU-parlamentets informationskontor hade sex stycken anställda av EU-parlamentet i Luxemburg. Chefen Christian Andersson hade en lön på 72.783, med skatt/pensionsavdrag på 11.645 kr, vilket gav en nettolön på 61.137 kr. Den biträdande chefen Björn Kjellström hade en lön på 37.194 kr, skatt/pensionsavdrag på 5.951 kr, vilket innebar 31.243 kr netto. Fyra tjänstemän som var ansvariga för olika administrativa uppgifter fick ca 15.500 kr i nettomånadslön vid denna tid.

Utöver förmånliga löner hade också EU-tjänstemännen ytterligare förmåner. Dels tillägg för barn och ett tillägg som betalas ut till anställda som är gifta och där maken eller maken tjänar mindre än den EU-anställda. Om en tjänsteman behöver sjukhusvård ersätter EU kostnaderna med 80 procent. Utöver det tillkommer en betald semesterresa till hemlandet per år. Tidningen Aftonbladet skrev också 970418 ett reportage om Kungsholmens gymnasium där 90 platser bara är öppna för barn till topp-tjänstemän inom EU, diplomater och anställda på storföretag. Skolan har hög kvalitet i undervisningen och betalas av de svenska skattebetalarna. "Vanliga" svenskar har dock inte möjlighet att utnyttja skolan.

EU-tjänstemännen tjänade 1996 50 procent mer än motsvarande tjänstemän i FN och 25 procent över lönerna i OECD. (Källa: "Nu tycker hon det är fel på svenska folket" Per Wendel *Expressen* 970418).

Cheferna för EU:s två informationskontor hade i april 1997 större lön efter skatt än Sveriges statsminister, Sveriges talman och Stockholms högst betalde överläkare. Ej heller rikspolischefen eller riksåklagaren kom i närheten av de båda chefernas lön efter skatt.

Kommissionens anställda i Bryssel

Anita Gradin har en mycket hög lön som EU-kommissionär. Hennes månadslön efter skatt var i augusti 1996 116.200 kronor. Månadslönen före skatt var 130.100 kronor. Dessutom hade hon en tjänstebil (Volvo 960 för 366.000 kronor). Grundregeln är att kommissionärerna skall tjäna lika mycket som den högst betalde tjänstemannen i kommissionen plus ytterligare några procent. Utöver lönen hade kommissionären ett bidrag till hyran som motsvarar 15 procent av grundlönen, ca 39.000 kronor per månad. Sedan finns familjetillägg, 6.500 kr i månaden till kommissionärer som är gifta samt ca 1.800 kronor per barn. Om barnet studerar på en högskola belägen mer än

50 kilometer från hemmet tillkommer ett extra bidrag på knappt 3.200 kronor i månaden.

Ett icke beskattat representationstillägg på 5.300 kronor i månaden utgår också till alla kommissionärer. Sedan tillkommer den representation som kommissionärerna själva står för i mer officiella sammanhang. Den kostade exempelvis 1995 2,8 miljoner kronor. Kommissionären har vidare rätt att överföra 35 procent av lönen varje månad till ett bankkonto i sitt eget hemland till en särskilt förmånlig växelkurs. Kommissionärerna har också rätt till två extra månadslöner innan de tillträder sitt ämbete och en extra månadslön i samband med att han eller hon lämnar jobbet. (Källa: *Aftonbladet* 960828 "Miljeunärer" Lena Mellin)

Att kommissionärer har tillgång till tjänstebil och chaufför har minst sagt nyttjats maximalt av Ritt Bjerregaard från Danmark. I september 1997 skulle hon besöka sitt danska socialdemokratiska partis kongress på Jylland. Hon valde då att flyga från Bryssel till Danmark med två av sina Brysselmedarbetare. Samtidigt lät hon två andra köra hennes kommissionärsbil, en Saab 9000, till Jylland. På det sättet hade hon tillgång till bilen när hon landade på Jylland för att transportera henne de omkring 40 kilometrerna från flygplatsen till partikongressen i Århus och kunde därigenom göra en ståndsmässig ankomst till kongressen.

Den danska tidningen Ekstra Bladet skrev att på detta sätt kunde Ritt Bjerregaard helt och hållet undvika att komma i kontakt med "en folklig taxi eller — det onämnbara: en flygbuss". Tidningen skrev också att Bjerregaard hade en delegation av en storlek som överskred den de flesta danska ministrar hade med sig även till mycket komplicerade förhandlingar i EU. 1997 tillsattes också en arbetsgrupp av EU-parlamentets budgetkontrollutskott för att granska om Bjerregaard överträtt reglerna för extrainkomster vid sidan av kommissionärslönen. Granskningen ska ha föranletts av att hon i Finland krävt orimliga honorar för några tidnings-krönikor. Det hade tidigare framkommit att under hennes tid som kommissionär ska hon för kommentarer och krönikor i flera danska tidningar ha tjänat 200.000 danska kronor om året. Därtill hade hon sin höga, lågbeskattade lön som EU-kommissionär.

Inte bara de högsta befattningshavarna har fantasilöner. De runt 29.000 eurokraternas, allt från telefonister till generaldirektörer, har jämförelsevis höga löner och bra ersättningar utöver det. Exempelvis har varje EU-kommis-

sionär två chaufförer till sitt förfogande. De tjänstgör ständig jour varannan vecka. En sådan chaufför har, före övertiden, samma nettolön som en professor i Sverige ca 17.000 till 22.000 kronor i månaden efter skatt. Med övertiden tjänar chauffören — som jobbar varannan vecka — lika mycket som Sveriges statsminister (1997).

Den svenska regeringen har gjort några mindre försök att få igång en diskussion om EU-byråkraternas ekonomiska villkor. den 22 september 1997 träffade Göran Persson EU-kommissionens dåvarande ordförande Jacques Santer. Persson kritiserade då de höga lönerna, men fick inget gehör. Efteråt sade han att de skulle ta och "borra lite mer" i det, men tyvärr verkar Göran Persson inte ha kommit särskilt djupt eftersom ingenting förändrats. I sista hand är det allmänna rådet — EU:s utrikesministrar — som varje år bestämmer hur hög lönen skall vara på olika nivåer inom byråkratin. Enligt EU-kommissionen i Bryssel hade Sverige fram till 1997 inte satt sig emot de lönehöjningar som gjorts.

EU-tjänstemännens lönenivåer och förmåner kan inte ändras förrän allra tidigast år 2001. Då går det tioåriga löneavtalet mellan EU-länderna ut. Sedan 1966 sätts EU-tjänstemännens löner och övriga ersättningar i princip genom 10-åriga avtal mellan medlemsländerna. Det senaste avtalet slöts år 1991. Från dess fram till år 2001 ändras lönerna bara med inflationen.

I juli rapporterade den brittiska tidningen *European Voice* att kommissionens nya ordförande Romano Prodi lovade att Sverige och andra EU-länder inte ska få sänka EU-tjänstemännens löner. i alla fall inte om han skulle ha något att säga till om. I gengäld stöder EU-facken Prodis försök att avskaffa livstidsanställningarna för EU-kommissionens många dåliga chefer. (Källor: *Expressen* 970416 "Uppror i Europa mot EU:s löner" Per Wendel — *Aftonbladet* 970419 "Avtalen kvar till år 2001" Tove Nandorf — *DN* 990728 "Prodi får stöd för att stoppa dåliga chefer" Tove Nandorf)

EU-parlamentarikerna

Hundratusentals kronor betalas ut till EU-parlamentarikerna utan att någon nämnvärd kontroll görs. Det är främst reseersättningar och traktamenten som kan missbrukas. 1996 gjorde ett brittiskt TV-team en inspelning i EU-parlamentet i Strasbourg en fredag. Bland andra den danske parlamentarikern John Iversen filmades när han skrev sin signatur klockan 9 på morgonen

som närvarande under fredagen för att få ut sitt dagtraktamente på 1.800 kronor (summan som gällde 1996). Sedan tog han flyget direkt hem på förmiddagen. Samma fredag 960920 konstaterades att 241 EU-parlamentariker skrev in sig som närvarande i EU-parlamentet. Vid den första omröstningen med namnupprop klockan 10.26 var 119 närvarande. Vid den sista klockan 13.28 var det 35 närvarande.

För att undvika fler pinsamma avslöjanden av EU-parlamentariker som skadar EU-parlamentets värdighet har nu närvarotavlorna flyttats in i sessionsalen där de inte kunde filmas eller fotograferas.

Reseersättningssystemet är uppbyggt så att EU-parlamentarikerna kan kvittera ut en business class-biljett för resa från sin hemort till Bryssel eller Strasbourg en gång i veckan under den tid parlamentet har sammanträden. För en svensk bosatt i Sydsverige kan det innebära en vinst på minst 15.000 kronor skattefritt per månad om billigaste turistklass med "saxade" biljetter (dvs med återresa med en mellanliggande lördag) väljs i stället för business class. Förslag om att reseersättning skall utbetalas mot kvittoredovisning eller att ett resekort skall införas har EU-parlamentet själva röstat ned varje år när det kommit upp till votering. Exempelvis 24 oktober 1996 röstade 328 ledamöter nej till ett yrkande om att "ersättning för resekostnader skall utbetalas antingen baserat på billigaste reseform eller baserat på de faktiska kostnaderna". Bara 85 ledamöter stödde kravet. 22 oktober 1998 röstade EU-parlamentet åter om samma yrkande skulle antas. Efter den kritik som EU-parlamentarikernas reseersättnings-system utsatts för så hade fler EU-parlamentariker insett problemet. Men det krävdes 314 röster för att förslaget skulle bli bifallet. 220 ledamöter röstade för, 79 mot och 217 lade ned sina röster (de fem svenska moderaterna var bland dem som lade ned sina röster). Därmed kvarstod reseersättningsreglerna.

De fyra svenska miljöpartisterna som satt i EU-parlamentet 1995 till 1999 gjorde den 18 september 1996 en uppvaktning hos EU-parlamentets dåvarande talman Klaus Hänsch. Miljöpartisterna föreslog bl.a. att reseersättningar enbart skulle utbetalas för reella kostnader, via ett särskilt resekort, att traktamentsberättigad närvaro skall registreras endast genom votering (ej närvarolista vid sessionens början) och att ledamöterna (genom enkel bokföring) skall kunna redovisa för revisorerna hur de använder kostnadsersättningen.

Enligt Per Gahrton (i en debattartikel i SvD 961104 "Svenska normer behövs för EU-förmåner") skall Hänsch ha instämt i det mesta, men ska ha sagt att han redan försökt genomföra en rad saneringsåtgärder men alltid stött på motstånd från en överväldigande majoritet av ledamöterna. Bland annat hade han försökt göra var sjätte vecka helt sammanträdesfri, men misslyckats, eftersom de flesta ledamöterna ville ha möjlighet att få ut en reseersättning varje vecka.

Med nuvarande löner, bidrag till kontor och sekreterare (som i en del fall är anställda släktingar), resebidrag, pensionsförmåner och övriga bidrag kan en EU-parlamentariker komma upp i en miljonlön. En dansk EU-parlamentariker sade till Per Gahrton, när denne var ny i EU-parlamentet 1995, att EU-parlamentet var det enda parlament som anser sig behöva först betala ledamöterna under bordet för att inställa sig på arbetsplatsen (reseersättningen), sedan betala extra för varje dag de stannar kvar (traktamentet). En annan dansk EU-parlamentariker ska ha sagt till Gahrton att han skulle komma att inse att medlemskap i EU-parlamentet leder till tredubbel förfall — fysiskt, intellektuellt och moraliskt!

EU-parlamentarikernas grundlöner är kopplade till deras respektive nationella parlamentarikers grundlöner. Det innebär att EU-parlamentarikerna tjänar mellan ca 20.000 upp till ca 74.000 kronor i månaden (den sistnämnda gruppen är de italienska EU-parlamentarikerna). De svenska EU-parlamentarikerna har i undersökningar som gjorts legat ungefär på 11:e plats bland de nationella delegationerna.

Många EU-parlamentariker drev dock 1998 kravet på en gemensam stadga och en gemensam lön (med EU-skatt 22,5%). Flera olika alternativ har diskuterats. Ett lönealternativ är att de som har mindre än ca 50.000 svenska kronor i månaden skall få sin lön höjd till denna nivå medan de som ligger över skall ha bibehållen lön. Men då skulle italienarna få sänkt lön och därför ville de att deras lönenivå skulle vara den undre gränsen. Ett förslag var då att knyta EU-parlamentarikernas löner till lönerna för domarna i EU-domstolen. Om EU-parlamentarikerna fick 60% av en EU-domares lön så skulle slutsumman bli ungefär i samma storlek som den italienska parlamentarikerlöner. EU-domarna hade i juni 1998 en grundlön på 133.435 kronor i månaden.

Bara någon månad tidigare hade EU:s revisionsrätt kritiserat EU-parlamentets system för ersättningar och bidrag. Revisionsrätten ansåg att det var allt

för lätt att fuska med detta system. (Källa: GP 980619 "EU-parlamentariker föreslås få 77.500 i lön" Dick Henriksson)

EU-parlamentarikernas löner kom upp till debatt ordentligt i juni 1998. Labourledamoten David Martin, ordförande för en arbetsgrupp av vice talmän, hade tagit fram ett förslag som sade att en lön på cirka 9.000-12.000 euro kunde vara lämpligt. Förslaget vållade mycket debatt inför EU-toppmötet i Cardiff 15-16 juni 1998. Storbritanniens premiärminister Tony Blair, Danmarks statsminister Poul Nyrup Rasmussen och Sveriges statsminister Göran Persson talade i samband med detta möte om att göra EU "folkligare" och Göran Persson i synnerhet uttalade mycket skepsis mot EU-parlamentets löneförslag. Vid mötet mellan regerings-cheferna och EU-parlamentets talman den 15 juni skall sju av regeringscheferna ha tagit upp lönefrågan med honom i inte allt för positiva ordalag. Gil-Robles sade dock vid presskonferensen efteråt att det oftast är motståndare till EU som tar upp frågan och då i syfte att smutskasta unionen. (Källa: GP 990616 "Lönerna — en central fråga" Lars Gunnar Wolmesjö)

EU-parlamentet antog i juni 1998 en resolution efter toppmötet i Cardiff. Som vanligt så förordades mer EU-överstatlighet. Kritiken man fått mottaga för arbetsgruppens löneförslag och som orsakat stora tidningsrubriker i flera medlemsländer berördes inte med ett ord i resolutionen.

Den 22 oktober 1998 röstade EU-parlamentet om ett förslag till lika lön för alla EU-parlamentariker. 219 ledamöter röstade för lika lön, 175 röstade mot och 113 lade ned sina röster. Då en majoritet på 50% (av parlamentets valda ledamöter, dvs 314 stycken) av samtliga EU-parlamentets ledamöter ej nåddes föll förslaget. Men debatten fortsatte i EU-parlamentet och den 3 december 1998 på en delsession i Bryssel voterade EU-parlamentet om ett förslag från den tyske socialdemokraten Willy Rothley om en enhetslön på cirka 50.000 svenska kronor i månaden. Skatterna skall vara lika och ligga på 22,5 procent och reseersättningen skulle bygga på faktiska kostnader. Argumentet från Rothley var; "likvärdig lön för likvärdigt arbete". 314 röstade för Rothleys förslag, 84 emot och 62 lade ned sina röster.

Frågan gick sedan vidare till EU-toppmötet i Wien 10-11 december 1998. Mycket pekade i det läget på att det skulle bli ett resolut "nej" till förslaget eftersom förslaget fick kritik från de nordiska länderna. Den danska regeringen tog avstånd från EU-parlamentarikernas löneförhöjning och Göran Pers-

son kritiserade offentligt vid flera tillfällen de höga EU-länderna. Vid toppmötet i Wien var de enda som kom med synpunkter på EU-parlamentets talman Gil-Robles redogörelse just Persson och den danske statsministern Poul Nyrup Rasmussen (s). Persson sade efteråt att han och Nyrup Rasmussen med sina markeringar satt stopp för att EU-parlamentarikerna blir ett "skattefrälse". (Källa: DN 981212 "Skatteutspel irriterar Persson" Mats Carlbom)

Men i mars 1999 instruerade Göran Persson ändå Sveriges EU-ambasador att rösta ja till förslaget, med enda förbehåll att Sverige ville att inkomstskatten betalas till respektive EU-land i stället för till EU. (Källa: Metro 990308 "Regeringen svänger om EU-löner" Johan Markvall FLT)

Förslaget var sedan uppe i utrikesministrarnas ministerråd 26 april 1999. Sverige hade i detta läge insett att man förlorat en stor del av striden. Nu gällde det att rädda vad som räddas kunde. Frågan Sverige nu höll fast vid var att EU-parlamentarikerna skulle betala skatt också i sitt hemland och inte bara EU-skatt. Här fanns det möjlighet att också få med sig Nederländerna och Storbritannien. Kompromissförslaget utrikesministrarna hade att ta ställning till var att först beskatta EU-parlamentarikerna med en EU-skatt på ca 20 procent, därefter skulle varje land få lägga på en nationell skatt upp till den normala skattenivå i det egna landet. (Källa: DN 990423 "Svensk skatt på ny EU-lön" Mats Carlbom)

Den 5 maj 1999 behandlade EU-parlamentet detta förslag, dvs enhetlig lön, nationell beskattning samt ersättning för faktiska kostnader. Rådets förslag kritiserades i EU-parlamentet med den officiella motiveringen att det var "alltför detaljerat". I själva verket handlade det om att EU-parlamentarikerna ville behålla sina förmånliga löner och ersättningar. Samma ersättningssystem fortsätter alltså att gälla även i framtiden för EU-parlamentarikerna. Egenintresset ljuger aldrig.

Kapitel VIII Ekonomisk politik

Skatterna

“Svenska folkets rätt att sig beskatta utövas av riksdagen allena”

....så stod det i den gamla regeringsformen. Men EU-kommissionen har nu i flera år drivit en debatt om att skatterna måste harmoniseras och bli föremål för överstatligt beslutsfattande. Löneskatterna bör sänkas och kapital, fastighets- och energiskatter harmoniseras på EU-nivå. EU-kommissionen hävdade våren 1996 att i EU:s gränslösa inre marknad, där varor, kapital, tjänster och människor kan röra sig fritt mellan länderna, måste skatterna vara åtminstone någorlunda harmoniserade. Stora olikheter i skattesystem och skattenivåer snedvrider konkurrensen mellan företag och länder menade man. Det leder också till skatteflykt, som ytterst försämrar hela EU-blockets möjlighet att betala för välfärd och offentlig service, allt enligt EU-kommissionen.

Makten över skatterna är dock en central del av den nationella suveräniteten. Idag betalar medlemsländerna ingen skatt till EU utan en med enhällighet beslutad avgift. Med inre marknaden och Enhetsakten 1987 fick dock EU en formell kompetens att lagstifta både i fråga om direkta och indirekta skatter. Men kompetensen gäller bara för genomföra den inre marknaden. Alla beslut inom skatteområdet måste tas med enhällighet. Ministerrådet får inte fatta beslut med kvalificerad majoritet, som i andra inre marknadsfrågor. Den nationella vetorätten finns kvar, vilket betyder att varje skatteförslag från kommissionen faller när ett medlemsland röstar nej.

Kommissionen har drivit förslag på miniminivåer på kapitalskatten i alla EU-länder och likaså på bolagsskatterna. Man vill också sänka skatten på arbete för att skapa fler arbeten och kompensera det med höjda skatter på mark och fastigheter, höjda punktskatter och höjda energiskatter. Den inre marknaden skulle fungera bättre om man kunde närmare harmonisera moms och punktskatter samt få bort nationella särbestämmelser, till exempel för avdrag för olika pensions- och försäkringspremier, hävdar kommissionen. Kommissionen driver också att på vissa områden skall medlemsstaterna släppa vetorätten och att rådet skall fatta beslut med kvalificerad majoritet.

Majoritetsbeslut skall bland annat fattas när man skall definiera skattebaserna i olika skatteformer eller i frågor av administrativ karaktär, till exempel clearingsystem för momsintäkter mellan länderna. Detta menade den italienske kommissionären Mario Monti våren 1996 skulle säkerställa varje enskilt lands egna skatteintäkter. (Källa: SvD 960520 "Monti vill harmonisera skatterna i EU" Mats Hallgren)

Tryck att sänka skatterna

Vid finansministermötet i Bryssel 27 januari 1997 var temat gemensamma regler på skatteområdet. Kommissionär Monti hade länge varnat för att med fri rörlighet för människor och kapital blir skatteunderlaget rörligt. Det krävdes gemensamma regler, både vad gällde nivåer och skattebas. Vid mötet i januari 1997 fick Monti gehör för sin sak. Även Luxemburgs finansminister sade att han var villig att diskutera ränteskatten (Luxemburg har ingen källskatt på ränteinkomster), under förutsättning att det skedde i ett större sammanhang. Danmarks ekonomiminister uppmanade dock sina kollegor att vara försiktiga i skatteharmoniseringen. Hon sade citat: "Vi får absolut inte ge intrycket att vi harmoniserar bort välfärdsstaten och socialpolitiken". (Källa: SvD 970128 "Samordnad skatt EU:s mål" Mats Hallgren)

Den moderata EU-parlamentarikern Gunilla Carlsson har uttalat att hon tror på en EU-anpassning av det svenska skattetrycket från 56 till 42 procent. (Not: Bl.a. i DN 990817 "Carlsson vill in i presidiet" Ewa Stenberg). Hon är inte ensam om att uppmana den svenska regeringen att sänka skattetrycket.

Den 23 februari 1997 presenterade EU-kommissionen sina diagnoser för EU-medlemmarnas ekonomiska hälsa 1997 och kommande år 1998. Sverige hörde till de bästa i klassen även om siffrorna inte var lika bra som de den svenska regeringen uppgav. Men EU-kommissionen rekommenderade att Sverige skulle skära ytterligare i de offentliga utgifterna — i synnerhet i de sociala transfereringarna. Dessutom borde skatterna sänkas så mycket som möjligt för hushåll och företag för att stimulera ekonomisk tillväxt och för att skapa fler jobb, enligt EU-kommissionen. Ludwig Schuber, ansvarig i EU-kommissionen för övervakning av medlemsstaternas ekonomier sade i GP 970224 att om Sverige skulle nå målet att ha balans i budgeten 1998 så måste den svenska regeringen vidta åtgärder av det slag de föreslog. Vi kan konstatera att åsikterna skilde sig åt och att Sverige nådde sitt mål utan att i

någon större grad lyssna till EU-kommissionen. (Källa: GP 970224 "Svenska skatter för höga tycker EU" Dick Henriksson)

Strax därefter, den 12 maj 1997, uppmanade EU-ländernas finansministrar Sverige att sänka skatterna för hushåll och företag så mycket som möjligt. Finansministrarna ansåg det nödvändigt för att få fart på ekonomin och klara kraven för att kunna träda in i EMU. Dåvarande finansminister Åsbrink sade att han såg inga problem med rekommendationen. Regeringen var redan i färd med att göra det som rekommenderades. Löftet om skattesänkningar planerades dock att genomföras först från 1999. Finansministrarna ansåg att den svenska budgeten behövde stärkas genom nedskärningar i stället för höjda skatter och avgifter, bland annat för att det skulle bli mindre svängningar i den offentliga sektorn när det kommer en lågkonjunktur.

Moderaternas ekonomiske talesman Bo Lundgren ansåg att rekommendationen från EU:s finansministrar var ett direkt stöd för den moderata politik som de presenterat i sin ekonomiska motion. Att den socialdemokratiska regeringen förde den politik som EU förordade var enligt Lundgren inte sant. Han påpekade att skatterna skärptes för såväl företag som individer i Sverige. Egenavgifterna skulle gå upp en procent 1997 och en procent 1998 vilket innebar en skattehöjning för hushållen för år 1997 på fyra-fem miljarder. Dessutom skulle energiskatten höjas. Lundgren sade "I den konkreta handlingen går man därmed på tvärs mot rekommendationerna." (Källor: *Arbetet Nyheterna* 970513 "Sänk skatten, Sverige!" TT,text — *Arbetet Nyheterna* 970513 "Bo Lundgren: "EU ger stöd för moderat politik" TT,text)

Den 13 maj 1998 uttalade EU-kommissionen i sina rekommendationer för medlemsstaternas ekonomiska politik att den svenska regeringen budgetarbete borde inriktas på att "kontrollera utgifterna, särskilt överföringarna till hushållen, medan skattetrycket på ekonomin måste lättas".

Vid EU:s finansministermöte i oktober 1998 i Wien så uttalade rådsrådet att nya bindande direktiv om gemensamma skattenivåer skulle läggas fram redan till maj 1999. Skatteskillnaderna hindrar den inre marknaden, menade man. Kommissionen ville ha en enhetlig skatt på sparande, samordnad skatt på alla typer av energiprodukter, en förenkling och koordinering av momsuttaget på EU-nivå och en samordning av skatten på livförsäkringar och tilläggs pensioner. (Källa: *FinansTidningen* 981008 "EU tvingar Sverige att sänka skatterna" Anders Olsson)

Vid sysselsättningstoppmötet i Luxemburg i november 1997 var en av de åtgärder som rekommenderas att sänka skatten på arbete. Sverige ansågs sedan vara det enda land som uttryckligen gick emot EU:s rekommendationer på detta område. Kommissionär Flynn slätade dock över kritiken mot Sverige och sade att Sverige tillsammans med Danmark var före det övriga fältet vad gällde aktiva arbetsmarknadsinsatser. Danmark ökade sina miljöskatter för att kompensera bortfallet i statskassan när löneskatten sänktes. Nederländerna klarade att sänka löneskatten genom att skära ned i den offentliga sektorn. Tyskland ökade istället sin moms och Frankrike och Italien finansierade sina skattesänkningar genom neddragningar på sjukförsäkringsområdet. (Källor: GP 990514 "EU uppmanar Sverige att sänka skattetrycket" Dick Henriksson — DN 990513 "Bara Sverige emot skattesänkningar" Clas Barkman)

Premieskatt på livförsäkringar

I april 1998 förklarade EG-domstolen att den svenska premieskatten på utländska livförsäkringar var olaglig. Domstolen inledde sin motivering med att förklara att EU inte har befogenhet att utöva skattepolitik. Därför har varje land en självklar rätt att självt bestämma om skatter, förklarar man. Men i nästa andetag begränsas den rätten: det måste dock göras med respekt för EU-rätten på andra områden. I fallet Jessica Safir i april 1998 ansåg domstolen att den svenska regeringen begått ett övertramp mot den fria rörligheten för tjänster. Hennes livförsäkring borde inte ha påförts en speciell premieskatt för att hennes försäkringsbolag, Skandias brittiska dotterbolag Skandia Life, var etablerat i utlandet.

Domstolen uttalade att skatter inte får vara sådana att de avskräcker potentiella kunder. Då hotas den fria rörligheten för tjänster. Domstolen ansåg däremot att skatt på avkastning vore ett sätt att beskatta utan att samtidigt hindra försäljning av tjänster. Men beskattandet måste förstås vara likadant för utländska som för svenska livförsäkringar eller annat sparande.

Domen ledde till att de svenskar som tvingats betala premieskatten fick rätt att få pengarna tillbaka. Försäkringsbolag som kan visa att de lidit ekonomisk skada av den olagliga skatten, t.ex. därför att de inte lyckats sälja sina produkter i Sverige, kan också begära skadestånd av den svenska staten. Skandia Life uppgav att de tappat 91 procent av sin försäljning i Sverige efter skattens införande. (Källa: SvD 29/4 1998 "Svensk skatt olaglig enligt EU-dom" Ylva Nilsson)

Planerna på EU-skatter

Federalisterna i EU önskar bygga upp ett EU som är totalt oberoende av medlemsländerna. I november 1999 fördes bland annat fram förslag på att EU skulle införa en skatt på alla mobiltelefoner uppgående till 350 kronor per abonnemang och år. En annan idé var en flygskatt på 130 kronor per resa. Taket på 1,27 procent av BNI, bruttonationalinkomsten, som EU kan ta ut som mest av medlemsländerna ansågs inte räcka för östutvidgningens kostnader.

Göran Färm, svensk socialdemokratisk EU-parlamentariker sade att man med dessa EU-skatter skulle få en mer långsiktig planering och slippa politiskt obehag i regeringarna när pengarna ska tas ur statskassan till EU varje år.

Detta uttalande kan också tolkas som så att medborgarna (väljarna) kommer i framtiden att protestera mot höjningar av medlemsavgiften till EU, så är det bästa sättet att undvika deras protester är att införa EU-skatter som medborgarna har svårare att värja sig mot.

De svenska socialdemokraterna i EU-parlamentet deklarerade sin inställning i en röstförklaring den 17 november 1999. De menade att konstruktionen av EU:s egna medel bör reformeras och skrev citat: "Vi instämmer i att vi bör få en mer direkt koppling mellan unionen och dess medborgare vad gäller finansieringen av EU:s budget, och stegvis bör öka unionens ekonomiska oberoende." Av flera skäl ansåg de dock i nuvarande läge att det var fel att sträva mot finansiell autonomi eller totalt oberoende av bidrag från medlemsstaterna.

EU-parlamentets majoritet uttalade bland annat i november 1999 att EU borde i allt högre grad minska sitt beroende av överföringar från medlemsstaterna. På lång sikt önskade att systemet för de egna medlen skulle ändras för att uppnå ekonomiskt oberoende. EU-parlamentet ogillade också de medlemsavgiftsrabatter som beviljats bland annat Sverige tidigare samma år. (Källor: *Aftonbladet* 991112 "EU: Inför skatt på mobiltelefoner" Emily von Sydow — 991117 *Haugbetänkandet i EU-parlamentet "Systemet för EU:s egna medel"* A5-0052/99 — 990311 *Haugbetänkandet i EU-parlamentet "Egna resurser"* A4-0105/99)

Moms och punktskatter

EU-kommissionen drev 1996 frågan om att det nuvarande momssystemet inom EU skulle ändras från och med 1999. Då skall all moms betalas i ursprungslandet och inte som idag i destinationslandet. Standardmomsen, som idag tillåts variera mellan 15 och 25 procent, ville kommissionen låsa kring 17 procent, där nationella momssatser skulle tillåtas variera en dryg procent upp eller ned.

Sverige och Danmark hade 1996 den högsta momssatsen på 25 procent, därefter Finland med 22. Lägst låg Spanien med 16 samt Tyskland och Luxemburg på 15. Men kommissionens förslag krävde enhällighet i EU:s ministerråd för att bli verklighet. År 1996 ställde sig inget land bakom EU-kommissionens planer. Sverige och Danmark krävde att ett framtida momssystem inte skulle innebära inkomstbortfall för staten. Dessutom ansåg dessa båda länder att skatter tillhör de nationella regeringarnas ansvar. Det ansåg även Storbritannien. (Källa: *Dagens Politik* 961015 "Bakslag för nytt momssystem i EU" Jonas Lindgren)

EU-anpassning av momsen

Det finns ett EU-direktiv om harmonisering av moms i EU. Sverige får undanta ett antal varor och tjänster för beskattning fram till det att det slutliga mervärdesskattesystemet antagits inom EU. Det gäller moms på tidningar (är nu anpassat) och tidskrifter för ideella föreningar och framställning av dessa tidskrifter samt läkemedel till sjukhus och receptbelagda läkemedel. Men EU-anpassningen krävde att en hel del verksamhet inom utbildning, idrott och kultur skulle momsbeläggas. Från 1 januari 1997 föreslogs en skattesats som varierade mellan 6 och 25 procent. Hårdast drabbades utbildningen med 25 procents moms. Det gällde all utbildning som inte berättigar till studiestöd eller bedrivs inom grund-, gymnasie- eller högskola. Bilskolorna drabbades hårt liksom yrkesutbildning utanför studiestödet. På en del skolor innebar det att heltidsstuderande slapp moms medan deltidsstuderande tvingas betala den.

Inom kultur och idrott medgav EU däremot i många fall en reducerad skattesats. Regeringen föreslog därför en moms på 6 procent, vilket är den lägsta nivå EU tillåter. På idrottens område momsbelades all verksamhet som inte bedrivs av stat, kommun eller ideell förening. Entréavgifter till matcher

undantas om arrangören inte är kommersiell, liksom inträde till simhallar, startavgifter i skidlopp m.m. Men om en ideell förening säljer biljetter genom ett bolag blir det moms. Privata ridskolor, gym, tennishallar m.m. faller under momsplikten. Den kulturella momsen lades på inträdet till konserter, cirkus, teatrar m.m. Studieförbundens studiecirkel och de kommunala kultur- och musikskolorna undantas även i fortsättningen från moms.

För de som tar körkort, vilket främst är ungdomar, beräknades priset höjas med 20 procent, eller i genomsnitt med 2.000-3.000 kronor. Det fanns olika uppfattningar om EU:s regelverk gjorde det möjligt att tillämpa en reducerad momsskattesats på körkortsutbildning då det också är en trafik-säkerhetsfråga. Men Knut Rexed, statssekreterare på finansdepartementet i oktober 1996 menade att den dörren var stängd då saken inte togs upp i medlemskaps-förhandlingarna. Ulf Bernitz, professor i Europeisk integrationsrätt vid Stockholms universitet gjorde en annan tolkning av EU:s regler om menade att det fanns utrymme för en liberalare tolkning. Inte ens "experter" har alltså samma uppfattning om vad som är möjligt och inte möjligt i tolkningen av EU:s momsregler. (Källor: Artiklar i DN Fredag 18/10 1996 "Ny moms införs på flera områden" och "Priset för körkort höjs kraftigt")

I februari 1999 rapporterades att en fall i EU-domstolen kan leda till att språkföretagen tvingas lägga moms på alla utbytesresor för ungdomar till USA och andra länder. 1999 betalade inte språkreseförmedlarna moms på så kallade utbytesår. Dessa betraktas som kulturellt utbyte och lyder därför under andra regler än exempelvis kortare språkresor. Tvingas språkreseföretagen lägga moms på utbytesår så innebär det givetvis höjda priser, vilket hämmar kulturellt utbyte och integration som EU-projektet i sig sägs handla om.

Byggfacken i Sverige har samarbetat med bland annat hyresgäströrelsen och det socialdemokratiska ungdomsförbundet och kvinnoförbundet för att öka pressen på den svenska regeringen att vidta åtgärder för att öka byggandet i Sverige. Byggnadsarbetarförbundets ordförande Ove Bengtsberg krävde 1999 att byggmomsen i Sverige skulle sänkas. Biträdande finansminister Lars-Erik Lövdén sade att EU förbjöd en sänkning av byggmomsen, men Ove Bengtsberg menade att det mycket väl går att sänka den utan att bryta mot EU-reglerna. (Källa: DN 990910 "SSU och Byggnads vill ha ny minister" DN)

Fiffler med momsens ökade

Efter EU-medlemskapet har svenska myndigheters kontroll över momsinsbetalningar försvårats. Tidigare fick importören alltid erlægga moms för en vara i tullen, och yrka avdrag senare. Nu är importmomsen slopad. I stället tar importören upp köpet som en pluspost i sin momsdeklaration och gör själv avdrag med samma belopp direkt utan att behöva lägga ut pengar. Det är först när varan säljs vidare i Sverige som staten skall ha momspengarna.

Momsbedrägerierna med guld och mobiltelefoner har ökat dramatiskt sedan Sverige gick med i EU. Tre stora guldgrossister i Stockholm femdubbade sin guldhandel efter EU-inträdet 1995, visar en granskning som skattemyndigheterna har gjort. 1994 köpte de tre grossisterna in guld för sammanlagt 164 miljoner kronor. Bara ett år senare var guldinköpen uppe i närmare 790 miljoner kronor, utan att efterfrågan ökat. Så mycket guld kunde inte avsättas på den svenska marknaden. Guld för mer än en halv miljard kronor exporterades därför snabbt vidare igen. Före det hade dock guldet hunnit passera genom en kedja av varandra närstående bolag som lurade svenska staten på mångmiljonbelopp i momspengar — kanske upp till 150 miljoner kronor. Skattemyndigheten hade dock bara granskat tre grossister och en vara, guld. Till det tillkommer allt övrigt momsfuskar.

Bedrägerierna har successivt ökat och spritts till mobiltelefoner och datorkomponenter. När skattemyndigheterna upptäcker brottet visar det sig ofta att styrelsen i det bolag som momsfuskat, består av så kallade målvakter, socialt utslagna personer som saknar tillgångar. De är svåra att få tag på och är i princip immuna för straff. En och annan hjärna bakom fusket har dock åkt fast. I början av februari 1999 häktade Stockholms tingsrätt en företagare som handlat med mobiltelefoner i EU-länderna. Mannen misstänks för att ha svindlat staten på tiotals miljoner kronor i momspengar. (Källa: *Metro* 990211 "Fiffel med moms ökar" Gunilla Ander/FLT)

Tobaksskatten

EU kräver att punktskatten på tobak skall utgöra 57 procent av det högsta detaljhandelspriset på cigaretterna. Reglerna påminner i övrigt också om östeuropeisk planekonomi av gammal modell; "Cigarett med en längd, exklusive filter eller munstycke, som överstiger nio men inte 18 centimeter anses som två cigaretter. Är cigaretten längre anses varje ytterligare längd av nio centimeter som en cigarett."

Under 1997 höjdes tobaksskatten två gånger. Dels p.g.a. punktskattekravet från EU och dels för att dra in nya miljarder till statskassan. Höjningen blev dock för kraftig och en del konsumenter gick över till smuggelcigaretter. Smuggling och svarthandel med cigaretter blev en lönsam affär. Fortfarande låg dock skatten "bara" på 56 procent. Men regeringen skulle söka dispens vid kommande EU-förhandlingar. Tobaksskatten sänktes igen från 1 augusti 1998. Därefter stod tobaksskatten endast för 50 procent av priset. Av det pris kunden betalar i Sverige går också en stor del bort i moms och till att affärer och kiosker gör en förhållandevis stor vinst på varje paket. Regeringen vände sig i september 1998 till EU-kommissionen för att få dispens för att ha en lägre tobaksskatt. Den svenska regeringen har inte rätt att besluta i denna fråga.

I slutet av maj 1999 fick Sverige tillåtelse av finansministermötet att behålla sina särskilda regler för tobaksskatt fram till 31 december 2002. Tobaksskatten låg då på cirka 51% och villkoret för Sveriges undantag var att skatten inte fick reduceras ytterligare.

Finländsk röd diesel

År 1996 införde Sverige förbud mot den lägre beskattade rödmärkta oljan i ett försök att rädda skatteinkomster. Men efter massiva protester i Norrbottnen och uppvaktningar hos EU-kommissionen tvingades den svenska regeringen så småningom att backa. EU fastslog våren 1997 att det var felaktigt att hindra medborgarna i ett EU-land att utnyttja fördelar av ett annat EU-lands lägre skatt på olja. Förbudet stred mot EU-reglerna och riksdagen tvingades riva upp beslutet. Sverige tvingades också riva upp förbudet retroaktivt. Förbudet hade varat i 1,5 år för personbilar och ytterligare ett år för bussar och tyngre fordon. Fram till april 1999 hade drygt tusen bilister krävt ersättning för de merkostnader som de haft under förbudstiden och hittills hade 110 bilägare fått ersättning. Justitiekanslern ansvarar för mer komplicerade ersättningsfall medan merparten av kraven från enskilda bilägare prövas av Riksskatteverket.

Den svenska oljan var cirka fyra kronor dyrare per liter än den finländska. Svenska staten skall bl.a. betala ut drygt 1,1 miljoner kronor i skadestånd till Jokis lastmaskiner i Haparanda, som drabbades av förbudet. Ägaren Ahti Joki sade till TT/DN att konsekvenserna av förbudet blev att det företag han byggt upp under 30 år mer eller mindre raserades på något år. För

några år sedan var 80 procent av kunderna från den finska sidan av gränsen. Nu hade nästan alla dessa kunder försvunnit.

Förre skatteministern Thomas Östros försvarade i riksdagens konstitutionsskott den 20 april 1998 Sveriges förbud mot användning av röd diesel med att det 1995 var uppenbart att regeringen var tvungen att göra något eftersom det pågick "organiserat skatteundandragande i stor skala" med hjälp av både tankbilar och tankbåtar. Östros hänvisade till siffror som pekade på att staten under de nio första månaderna 1995 förlorade 200-300 miljoner kronor i skatteintäkter. Han sade också att det 1995 inte fanns några invändningar under regeringens beredning av förbudet att det skulle strida mot EG-rätten. När regeringen fick bedömningen från EU att förbudet bröt mot EG-rätten agerade man dock snabbt för att häva beslutet.

Man kan fråga sig om EG-rätten är så otydligt formulerad på detta område att inte ens regering och riksdag förmår att fatta ett korrekt beslut enligt lagar och regler?(Källa: DN 990421 "Företag får skadestånd" TT/DN)

Avfallsskatt

Den svenska regeringen föreslog våren 1998 att en skatt på 250 kronor per ton avfall skulle införas 1 juli 1999 för avfall som hamnar på soptippen. Skatten skulle i princip tas ut på allt avfall som deponeras. Syftet med skatten var att minska sopberget och verka för att soporna återanvänds eller återvinns.

Den svenska regeringen har dock inte självbestämmanderätt att ta ett sådant beslut utan EU-kommissionen skulle först ta ställning till regeringens lagförslag. Frågan var om förslaget var förenligt med EU:s statsstödsregler.

Propositionen från regeringen till riksdagen blev försenad då EU-kommissionen tog ungefär ett år på sig att svara. De godkände då avfallsskatten efter att ha avgjort om det var förenligt med statsstödsreglerna samt regleverket i Kol- och Stålunionen. Den svenska regeringen skrev därefter propositionen och föreslog att avfallsskatten skulle införas från och med 1 januari 2000. Så blev också riksdagens beslut.

Strejkrätten hotar EU:s fria rörlighet

Fri rörlighet för varor, personer, kapital och tjänster rör faktiskt det mesta i samhället och också i politiken. Just den fria rörligheten är hörnstenen i EU

— och då gäller ingen närhetsprincip! På en mängd områden har Sverige förlorat sitt självbestämmande på grund av den fria rörligheten. Vi visar här på ett antal exempel:

År 1997 började EU-kommissionen arbeta fram ett förslag som berörde strejkrätten (KOM 97/916). Avsikten var att komma åt strejker eller andra liknande aktioner som begränsar den fria rörligheten av varor inom EU. Förslaget var en reaktion mot de franska strejkerna inom transportsektorn tidigare samma år.

Förslaget gick ut på att kommissionen skulle kunna döma nationella regeringar för inaktivitet som “...leder till en allvarlig störning i den fria rörligheten för varor och orsakar allvarliga förluster för inblandade individer” (artikel 1). Om någon, till exempel en brittisk köttimportör, klagar hos kommissionen att en fransk blockad av vägar åsamkar honom allvarliga förluster skall kommissionen snabbt kunna döma den franska staten för inaktivitet, genom att man t ex låtit bli att kalla ut tillräckligt med polis och militär för att bryta blockaden. Så ville kommissionen att det skulle bli.

I förarbetenas punkt 18 sades även att “Kommissionsbeslutet skall ha omedelbart lagligt bindande effekt i det nationella rättssystemet”. Detta betyder konkret att en fransk domstol i det aktuella fallet endast kan ratificera — inte ifrågasätta — kommissionens dom. Den nationella domstolens roll inskränker sig till att fastställa storleken på de böter som den franska staten skall betala till, i detta fall, den brittiske köttimportören.

Man kan endast spekulera om nästa steg om detta förslag skulle blivit verklighet. Om de anställda vid en lagercentral strejkar och därmed förhindrar transporter av importerade varor till detaljhandeln — kommer då ägaren att via kommissionen kunna döma den svenska regeringen om den inte ingriper tillräckligt kraftfullt mot till exempel strejkvakter? I förlängningen ligger rättsprincipen att allt som hindrar marknadens fria produktion och distribution av varor är förbjudet, och kommissionen är den dömande makten i sammanhanget. Kommissionens förslag innebar att de ville att helt nya rättsprinciper skulle etableras. En ny dömande makt skulle ta över de nationella domstolarna i själva skuldfrågan och ge de senare ett direkt uppdrag att fastställa bötesbeloppen. Dessutom skulle en lag introduceras om “skadlig inaktivitet” i ekonomiska frågor. I förlängningen skulle den nationella regering som inte följer kommissionens alla ekonomiska råd kunna komma att fällas för skadlig inaktivitet.

Kommissionens förslag vållade en långdragen diskussion i rådet. I slutändan godtogs det ej i sin ursprungliga form utan i en uppmjukad variant. I den åläggs regeringarna att svara snabbt på kommissionens eventuella klagomål om skadlig inaktivitet och kommissionen kan, om den inte är nöjd med respektive regerings beslut, dra landet i fråga (dvs dess regering) inför EU-domstolen för trots mot den fria rörligheten.

Inför de Europeiska transportarbetarnas aktionsdag 5 oktober 1999 skickade EU-kommissionen ett brev till medlemsländerna som upprörde både facket och experter på arbetsrätt. Brevet från EU-kommissionen till det svenska utrikesdepartementet hade följande lydelse: *“Kommissionen har noterat att ett sådant hinder som avses i Rådets förordning 2679/98 sannolikt kan uppkomma på Sveriges territorium som en följd av de protestaktioner som planeras av transportarbetareförbunden den 5 oktober 1999. Kommissionen avdelning är förstås medveten om att sådana aktioner kan vara tillåtna enligt förordningens artikel 2 såsom fundamentala rättigheter. Aktioner som dock förväntas orsaka svåra störningar av den fria varurörligheten måste dock undvikas. Mot denna bakgrund får jag vänligen be Er kontakta berörda myndigheter så att dessa kan informera mig inom två dagar i enlighet med artikel 3, andra stycket förordningen 2679/98 om hinder föreligger samt om vidtagna eller föreslagna åtgärder för dess undanröjande.”*

Brevet var undertecknat av en tjänsteman vid EU-kommissionens generaldirektorat för inre marknaden. Den svenska regeringen svarade dagen efter aktionsdagen och rapporterade då om vad som hade hänt under aktionen. De rapporterade att aktionen på intet sätt varit avsedd att hindra godstransporter och några hinder hade inte heller förekommit med anledning av aktionen.

Transportarbetarfacken ogillade givetvis att EU-kommissionen skrivit brev till regeringarna. Men enligt Niklas Bruun, professor i arbetsrätt, så gjorde emellertid EU-kommissionen inte sig skyldig till något formellt fel. Den har till uppgift att bevaka att EU-fördraget följs och enligt den så kallade Monti-förordningen får inte blockader och andra aktioner störa den fria rörligheten för varor. Samtidigt, sade Bruun, står det helt klart enligt förordningen att detta inte får inskränka de grundläggande rättigheterna, som strejkrätten.

Fakta kvarstår dock; den fria rörligheten av varor anser EU-kommissionen vara överordnad konflikter på arbetsmarknaden. Vad som kommer att hän-

da om en strejk stör den fria varurörligheten i framtiden får var och en fundera över.

Konkurrensrätten och kollektivavtalen

I september 1999 var nervositeten stor inom den fackliga rörelsen i EU. Man befarade att arbetsgivarna skulle stärkas på fackets och de anställdas bekostnad och att alla avtal mellan fack och arbetsgivare skulle underställas konkurrensrätten. Det skulle ge kollektivavtalens fiender ett nytt, effektivt verktyg. Det var fallet “Albany” som var uppe till behandling i EU-domstolen och fallet utgick från tre holländska pensionsavtal. Frågan var om de kollektivavtalade tilläggs pensionerna, motsvarande svensk ITP och dylikt, var förenliga med EU:s konkurrensrätt. Om EU-domstolen skulle döma att de inte var förenliga med EU:s konkurrensrätt så skulle mängder av kollektivavtal kunna utmanas i Marknadsdomstolen. Både avtalsförsäkringar, till exempel vissa typer av kollektiva hemförsäkringar och tilläggs pensioner, och överenskommelser som ger vissa företag eller arbetstagare företräde framför andra. Konkurrensmyndigheterna skulle i så fall bli en ny, mäktig part att räkna med på arbetsmarknaden.

Hittills har den svenska lagstiftningen noga hållit isär kollektivavtalen och konkurrensrätten. Men faran i framtiden är att arbetsgivarna, om de misslyckas i de centrala förhandlingarna, kommer att kunna gå vidare till Konkurrensverket och be om hjälp.

Generaladvokatens yttrande våren 1999 sade bland annat att EU-domstolen skulle hålla öppet för konkurrensrättslig prövning av alla kollektivavtal. Bara “verkligt motiverade” kollektivavtal skulle få slippa prövning. Generaladvokaten exemplifierade med överenskommelser om löner och anställningsvillkor — men enbart på villkor att avtalen “inte direkt påverkar utomstående marknader”. Avtalet måste också ha ingått med “gott uppsåt”, det vill säga utan syfte att begränsa konkurrensen. Men hur bedöms då arbetsavtal som begränsar vissa butikens öppethållande?

Den 21 september 1999 avgav EU-domstolen sin dom i Albany-målet. EU-domstolen gav fribrev till kollektivavtalade tilläggs pensioner, så kallade avtalss pensioner som ITP och dylikt. Det var väntat. Men däremot öppnade EU-domstolen, som den fackliga rörelsen fruktat, för att många andra kollektivavtal i framtiden kan komma att utmanas i domstolen.

Det fackliga skräckscenariot var att konkurrensrätten alltid skulle vägra tyngre än kollektivavtalens socialpolitiska syften. Men i sin dom betonade nu EU-domstolen också den socialpolitiska hänsynen och prövningen måste vara balanserad. Enligt domslutet ska kollektivavtal som slutits för att förbättra anställnings- och arbetsvillkor inte behöva stryka på foten för konkurrensrätten. Men kriterierna för vad detta innebär i praktiken definieras dock inte närmare.

Det principiellt intressanta är dock att kollektivavtalens innehåll prövas i EU-domstolen och alltså är en EU-fråga då det är en inre marknads-fråga. I USA har den fackliga verksamheten begränsats genom domstolarnas starka inflytande på arbetsmarknadspolitiken. Det blir intressant att se hur den fackliga rörelsen i EU kommer att behandlas av domstolsväsendet i framtiden? Vad kommer att ske om EU-domstolen fortsätter att konkurrensrättsligt pröva alla kollektivavtal? Vill vi verkligen att kollektivavtalen i Sverige skall kunna prövas rättsligt på EU-nivå? (Källor: DN 990920 "EU-dom kan bli hårt slag mot facket" Tove Nandorf — DN 990922 "EU-dom halv seger för facket" Tove Nandorf)

Fri rörlighet inte utan problem

Sedan Sverige blev medlem av EU har det blivit lättare att arbeta utomlands. Gran Canaria i Spanien lockar många. Hur många som åkt dit vet man inte riktigt, men i öns svenska skola har antalet elever fördubblats på bara några år, till 61 stycken 1999.

Men det visar sig att många är dåligt förberedda för livet utomlands. Även om de får arbete, bostad och uppehållstillstånd hopar sig problemen. Pengarna är inte så lättförtjänta. En del hamnar på dåligt avlönade slitjobb och har inget som helst socialt skyddsnät. De flesta är ensamma ungdomar untauranginkastare" eller försäljare av andelslägenheter. Men lönerna är låga.

Christina Palm, ambassadråd i Madrid sade till FLT 990823 att en ny typ av svenskar har börjat flytta utomlands. "De kommer neddansande med en blomma i handen och tror att allt ska ordna sig. De kan inte språket och inser inte ens att de måste ha en riktig försörjning för att få uppehållstillstånd."

Svenska kyrkans präst i San Augustin hjälpte minst 25 svenskar att resa hem under perioden från hösten 1998 till sommaren 1999. (Källa: Metro 990823 "Utlandssvenskar hamnar i misär" Johanna Kronlid/FLT)

Arbetskraften i EU rör sig mycket lite över nationsgränserna. Det finns ett par exempel på yrkesgrupper som fått ökad möjlighet att röra på sig med EU-medlemskapet. Givetvis handlar det då om yrkesgrupper med hög utbildning eller med specialkunskaper.

* Flygledarna är en liten yrkesgrupp som lätt kan arbeta också i andra länder. En del flygledare har flyttat ut i Europa, en del har även flyttat till Sydafrika. Flygtrafikanställda anslutna till Statstjänstemannaförbundet har krävt en lön i relation till flygledarna i övriga EU-länder.

* De höga lönerna för EU-tjänstemännen påverkar också lönesättningen för tjänstemännen i det svenska kanslihuset. Tjänstemännen i UD blev vid EU-inträdet givetvis intresserade av jobb på EU-kommissionen bland annat. Där är lönerna betydligt högre som bekant. I vilken omfattning löneläget i Bryssel påverkar avtalen i Sverige är svårt att veta. Men givetvis så blir Brysellönerna ett led i argumentationen vid förhandlingar och nyrekryteringar.

Fler jobb för politiker och tjänstemän

En ny arbetsmarknad öppnades dock för ungefär 1.000 svenska tjänstemän samt ett antal svenska politiskt förtroendevalda.

Dagens Nyheter gjorde 17 november 1994 en uppskattning att det var "rimligt" att 4–5 procent av personalstyrkan i olika EU-organ skulle utgöras av svenskar när Sverige blev EU-land. Tjänsterna varierar från A-tjänster (handläggare på olika nivåer) till D-tjänster (vaktmästare, chaufför och liknande). Lönerna inom respektive kategori ligger betydande över de svenska motsvariga tjänsterna.

DN beräknade att ungefär 700 skulle få jobb i EU-kommissionen, 200 i EU-parlamentet, 120 i ministerrådets sekretariat, knappt 30 i Ekonomiska och sociala kommittén, 15–20 i regionkommitténs sekretariat, 40–45 i EU-domstolen och cirka 20 i EU:s revisionsrätt. Dessutom tillkom EU-kommissionär Anita Gradins kabinett med cirka 15 personer.

För de politiskt aktiva öppnades många nya möjligheter. Dels skulle 22 EU-parlamentariker väljas för Sverige. Var och en av dessa EU-parlamentariker erhöll ersättning för att anställa minst två politiska sekreterare. Dessutom ger varje EU-parlamentariker ungefär en tjänst på det europeiska partiets

gruppkansli. Det innebar alltså totalt 88 nya politiska förtroendeuppdrag för de politiskt aktiva som tyvärr är en krympande grupp i det svenska samhället. Dessutom tillkom kommissionärsposten, tjänster på kommissionärens kabinett samt en del andra politiska toppjobb, typ den svenska tjänsten i revisionsrätten som gick till Jan O Karlsson (s).

Jordgubbsplockare från Spanien

EU:s öppna arbetsmarknad väckte ilska bland jordgubbsodlarna i dåvarande Älvsborgs län i juni 1997. Odlarna ville hämta plockare från Polen. Men arbetsförmedlingen gav dem mest spanjorer med erfarenhet från tomat- och olivskörden. Länsarbetsnämnden förklarade det med att arbetskraft ska sökas inom EU. Men det kan också finnas en kvot för andra nationer, den kvoten varierar i landet. Odlare, som i en del fall fått hjälp av samma polska plockare i kanske tio år, fick nu vänja sig vid att få färre polacker men fler plockare från EU. (Källa: GP 970606 "EU-regler upprör odlare" Ulricehamn)

Varors fria rörlighet

Är en bok enbart en vara på EU:s inre marknad eller är den undantagen på grund av "kulturella aspekter? Det träter kommissionen med Tyskland och Österrike om. De båda parterna åberopar som tillhyggen varsin paragraf i Maastrichtfördraget.

EU-kommissionen har åberopat artikeln om varors fria rörlighet och fri konkurrens och anser att den prisuppgörelse på böcker som Tyskland och Österrike har inte stämmer överens med den inre marknaden. Tyskland och Österrike har hävdade att prissättningen på böcker handlar om en vara som skall undantas enligt EU-fördragets skrivningar om kulturella aspekter.

EU:s regler pressade bokutgivare

Sommaren 1995 skyddade EU-medlemskapet på bokutgivningen i Sverige. Från den 1 juli 1995 blev flera författare på nytt skyddade av att tiden för copyright förlängdes från 50 till 70 år. Översättare Ulf Claesson fick stressa för att få klart den bok om Prag av Rainer Maria Rilke som åter skulle bli skyddad av copyright. Rilke dog 1926 och blev fri för alla i Sverige att publicera 1977. Men från 950701 blev publicering förbjuden igen.

Därför kunde verken genom EU-medlemskapet tryckas igen utan kostnader för copyright först år 1997.

Än värre stress blev det med den rysk-tyske författaren Kandinsky, som avledd 1944 och blev fri för publicering i Sverige i januari 1995. Om inte böckerna av honom hann ges ut före 950701 skulle det dröja till år 2015 innan han kunde tryckas utan merkostnad. (Källa: DN 950613 "EU:s regler hetsar bokutgivare" TT)

Offentlig upphandling

Fri konkurrens ska gälla på EU:s inre marknad vad gäller offentlig upphandling. I och med medlemskapet blev Sveriges offentliga myndigheter tvungade att gå ut med en offentlig upphandling av alla varor och tjänster över ett visst belopp. De kan nu inte bara köpa t ex en bil, utan de måste annonsera i EU:s databas, den Luxemburgbaserade Tender Electronic Daily, TED, att de önskar köpa en bil och sedan välja det lägsta budet. Databasen är tillgänglig via Internet, men den upplåts mot licens och är alltså inte kostnadsfri.

Kommissionen konstaterade i en grönbok i början av 1997 att endast cirka fem procent av all offentlig handel inom EU är gränsöverskridande. I dessa siffror ingår dock inte kontrakt som tecknas via utländska dotterbolag och försäljningskontor. (Källa: GP 970314 "Tuff marknad för småföretag" Viktoria Myrén)

Några exempel i Sverige där det blivit problem i handhavandet av den offentliga upphandlingen:

* Märkena på de svenska polisernas mössor engagerade EU-kommissionen 1995 och ett par år framöver. Under 1995 skulle Sveriges 14.000 poliser få nya uniformer med tillbehör. Rikspolisstyrelsen upphandlade mössmärken och slipsnålar för 980.000 kronor. Men så fann de att det inte räckte till alla och köpte i all hast märken och nålar för 25.000 kronor till. Detta var fel gjort, ansåg EU-kommissionen. Upphandlingstiden för de kompletterande inköpen var enligt EU-kommissionen för kort. Rikspolisstyrelsen försvarade sig med att alla inte hade fått mössmärken om upphandlingen hade följt alla regler. Det argumentet godtog inte EU-kommissionen. Den svenska polisen hamnade i onåd hos EU-kommissionen och blev särskilt kontrollerade under en period. Den 26 mars 1998 kom representanter från EU-kommissionen till svenska UD för att följa upp om Rikspolisstyrelsen i fort-

sättningen följer EU:s upphandlingsregler. (Källa: DN 980326 "Polisens mössor fall för EU" Kristina Gauthier)

* Polisen i Göteborg ville göra en rekonstruktion i ett fullskaleförsök av branden på Hisingen som krävde mer än 60 dödsoffer i november 1998. Men EU:s upphandlingsregler ställde till problem. Rikspolisstyrelsens jurister fick fundera över tillvägagångssättet. En upphandling inom EU tar ganska lång tid. Polisen hade tänkt sig att göra testet i Borås, hos Sveriges Provnings- och Forskningsinstitut AB (f.d. Statens Provningsanstalt). Efter mycken tankemöda beslöt man också att genomföra rekonstruktionen där, trots att man inte var säker om EU tillät detta. (Källa: DN 981209 "EU kan stoppa rekonstruktion" TT)

* I 15 år hämtade polisen i Göteborg sjuka öbor med helikopter för vård vid Östra Sjukhuset. Men EU:s regler gjorde slut på det. I augusti 1996 gick polisens kontrakt med Göteborgs kommun ut. EU:s regler säger att om polisen skall fortsätta med verksamheten så måste hela enheten brytas ut och lägga anbud på verksamheten i konkurrens med andra kommersiella företag. Polisen förklarade att de inte hade något emot att fortsätta och att det inte handlade om pengar för deras del. Men de bestämde inte över reglerna. Öborna var oroliga då de blev utlämnade till att förlita sig på ambulansbåtarna vilket skulle innebära problem då de inte går lika fort samt har problem att ta sig fram vintertid.

Göteborgs kommun betalade polisen drygt en miljon kronor om året för helikoptertjänsten. Att lägga ut verksamheten på ett privat företag beräknade man på Östra Sjukhuset skulle kosta minst tio miljoner kronor. (Källa: GP 960920 "EU-regler stoppar sjuktransporter" TT)

Idag är det marinen som sköter helikoptertransporten med en tvåmotorig maskin, vilket krävs för att även flyga i mörker.

* Ett exempel där upphandling skett enligt EU-regler är i Norrland. I Lycksele konkurrerade militären med ett civilt bolag (Norrlandsflyg) när ambulanstransporten skulle upphandlas. Det slutade med att militären fick kontraktet, men det civila bolaget har hävdats att det inte var konkurrens på lika villkor. Ärendet har anmälts till kommissionen, hur ärendet avslöper var inte klart när vi senast undersökte frågan (maj 1999).

Slutförvaring av kärnavfall

I medlemskapsavtalet mellan Sverige och EU ingår en gemensam förklaring om tillämpningen av Euroatomfördraget (förklaring nr 4). Denna förklaring slår fast att "varje medlemsstat avgör vilken politik den skall föra när det gäller sista ledet i kärnbränslecykeln". På en direkt fråga i EU-parlamentet från Jonas Sjöstedt (v) (H-0723/96) till kommissionen om denna förklarings juridiska värde så visar det sig dock att kommissionen anser att "den gemensamma förklaringen inte behandlar frågan om medlemsstaternas vägran att emot radioaktivt avfall för slutförvaring från andra medlemsstater".

En hög tjänsteman på EU-kommissionens avdelning för radioaktivt avfall uttalade i Dagens Politik 960712 att de ville koncentrera slutförvaring av kärnavfall till ett fåtal länder, däribland Sverige. Anledningen till det är att det blir billigare än om varje land förvarar sitt eget avfall.

– Att bygga en anläggning för slutförvaring kostar ungefär tio miljarder kronor. Det är mer än kostnaden för ett nytt kärnkraftverk, sade den högt placerade tjänstemannen.

Därför menar kommissionen att det vore idealiskt om flera länder går samman om en gemensam anläggning. Sådana avtal är vanliga i USA, där grupper av delstater går samman och delar på kostnaderna för förvaring av radioaktivt avfall. Något sådant förekommer inte bland EU:s medlemsstater idag. Enda undantaget är att Belgien har ett avtal med Luxemburg om att slutförvara de senares kärnavfall.

Den högt placerade tjänstemannen påpekade att inget EU-land idag kan fylla sina förvaringsanläggningar med nationellt avfall. Vilket kommissionen menar är ett ekonomiskt resursslöseri. Enligt EU-kommissionens experter är Sverige ett av de bästa länderna för slutförvaring av kärnavfall. Granitberggrund och gles befolkning gör att Sverige är väl lämpat att bli ett av tre eller fyra centra för slutförvaring av utbränt kärnbränsle och annat radioaktivt avfall.

Åsikterna är delade om import och export av kärnavfall strider mot de nationella lagarna eller ej. Frankrike, Sverige, Storbritannien och Finland har alla infört lagar som begränsar import och export av kärnavfall och radioaktivt material. Men kommissionen hävdar att frågan fortfarande är öppen och en expert vid kommissionens juridiska avdelning sade följande till Dagens Politik:

– Rent juridiskt råder fri rörlighet för personer, tjänster och varor på EU:s inre marknad. Om kärnavfall går att köpa och sälja lyder det under den inre marknadens — och därmed EU:s — regelverk.

Hittills har dock inga prövningar gjorts. Eftersom själva förvaringen av kärnavfall faller under enskilda regeringars ansvar, saknar kommissionen möjligheter att beordra något land att ta emot avfall. Det enda kommissionen kan göra är att agera om någon bryter mot reglerna för den inre marknaden, medgav en talesman för kommissionär Bjerregaard till Dagens Politik. Men att kommissionen skulle ge sig till att ingripa var i nuvarande läge mycket osannolikt, inte minst på grund av frågans politiska känslighet. (Källa: *Dagens Politik* 960712 “EU vill slutförvara kärnavfall i Sverige” Jonas Lindgren)

Vem har rätt att sluta flygavtal?

Den svenska regeringen förhandlade fram flygavtal med USA under våren 1995. Avtalet innebär i princip fri prissättning och avreglerade trafikvillkor mellan Sverige och USA. Liknande avtal har även tecknats av Belgien, Danmark, Finland, Tyskland, Luxemburg, Österrike och Storbritannien.

EU-kommisisonen varnade för att avtalen bryter mot EU:s regler och krävde att dessa åtta medlemsländer skulle riva upp sina flygavtal. Det ville inte medlemsländerna och EU-kommissionen drog dem då inför EU-domstolen 1998. I skrivande stund (november 1999) så pågår domstolsförhandlingarna. Frågan gäller om Sverige och de andra medlemsländer har rätt (kompetens) att sluta flygavtal med tredje land. EU-kommissionen menar att de om de fick förhandla för samtliga EU-länder kunde få fram bättre avtal med USA än enskilda länder var för sig. Sverige och de övriga sju länderna stöder EU-kommisisonens förhandlingar om ett heltäckande flygavtal med USA och menar att det hade varit bättre om EU-kommissionen gått på länder som bromsat arbetet.

Företagsfusioner

Konkurrensfrågor granskas med lupp av EU-kommissionen. EU:s konkurrensregler skall se till så att det inte bildas karteller eller att företagsköp leder till monopol. Allt sedan 1962 har EU-kommissionen granskat tusentals företagsköp och konkurrensärenden för att se till att företagen inte missbrukar

sin situation på marknaden. 1962 var det nästan bara Tyskland som hade en väl fungerande nationell myndighet som bevakade konkurrensfrågor. I dag har alla EU-länder det. 1999 kom besked att EU-kommissionen skulle överlåta större delen av rutinärendena till EU:s respektive medlemsländer. I stället skall EU-kommissionen ägna mer kraft åt att granska de stora företagsaffärerna och de misstänkta kartellbildningarna. Men den nya arbetsfördelningen innebär inte att möjligheter nu öppnas för olika nationella tolkningar av EU:s regler. Tvärtom förutsätter det nya systemet ett tätt erfarenhetsutbyte mellan medlemsländernas konkurrensmyndigheter. EU-kommissionen har kvar ensamrätten att överpröva besluten på nationell nivå och även göra tolkningar av bestämmelserna i svåra fall, precis som tidigare. Gränsen för vilka frågor som skall skötas på nationell nivå ligger på företagsköp under 5 miljarder euro.

Några exempel på konkurrensärenden som berör Sverige som EU-kommissionen behandlat:

* TV-satellitföretaget Nordic Satellite Distributions (NSD) affärsplaner stoppades av EU-kommissionen i juli 1995. Enligt EU-kommissionen skulle bolaget, ett samföretag mellan Kinnevik, norska statsägda Telenor och danska televerket Teledanmark, få en allt för dominerande ställning på den nordiska marknaden, vilket strider mot konkurrensreglerna. NSD å sin sida hävdade att följderna skulle bli att fältet blev fritt för en amerikansk dominans på TV-satellitområdet.

* I januari 1998 fick den aviserade sammanslagningen mellan SCA Mölnlyckes division Clinical Products och finska Tamros division Kolmiset klartecken av EU-kommissionen.

* Samma månad, i januari 1998, bötfällde EU-kommissionen Avesta Sheffield och ytterligare fem stålföretag för brott mot EU:s konkurrenslagstiftning. De sex företagen anklagades för att sinsemellan ha kommit överens om extra avgifter för legering. De sex företagen fick vardera böta mellan 25 miljoner upp till 70,5 miljoner kronor. EU-kommissionen kan bötfälla företag som ingår i otillåtna karteller på upp till tio procent av omsättningen.

* Volvo anklagades i juli 1998 för att bryta mot EU:s konkurrenslagar genom att styra återförsäljarnas priser i Storbritannien. Det engelska TV-programmet Panorama gjorde en priskontroll hos 23 återförsäljare av Volvo. Alla visade sig hålla exakt samma pris, cirka 220.000 kronor, för en ny Volvo S

40. Frågan var om Volvo gett instruktioner om priset och därmed satt konkurrensen ur spel. Volvo förnekade detta. Skulle så vara fallet riskerade Volvo böter på kanske 800 miljoner kronor. Det var vad Volkswagen/Audi tidigare fick i böter för brott mot konkurrenslagarna när företaget försökte hindra folk från att köpa sin bil billigare i utlandet.

* I augusti 1998 godkände EU-kommissionen sammanslagningen av Gullspång Kraft och Stockholm Energi. Genom sammanslagningen bildades ett nytt bolag, Birka Energi AB.

* Skanska har haft problem med EU-kommissionen ett par gånger sedan 1995. Bland annat har de två gånger glömt att förhandsanmäla köp till EU-kommissionen. När Euroc på hösten 1995 slogs ihop med Akers cementrörelse och tar namnet Scancem gör ägarna Skanska och Aker en muntlig överenskommelse. Det gällde för dem att se till att inte EU-kommissionen får ögonen på dem och börjar bråka om monopol. Men 1997 struntar Akers nye ägare i tidigare muntliga överenskommelser, han hugger för sig och köper på hösten aktier i Scancem. Skanskas ordförande går till motattack med egna aktieköp. EU-kommissionen börjar intressera sig för Skanskas kontroll över Scancem. Skanskas aktieköp under 1997 har inte förannmält till EU-kommissionen, vilket är ett brott mot anmälningsplikten. EU-kommissionen genomför i april 1998 en gryningsråd mot Skanskas och Scancems huvudkontor för att finna bevis som kan styrka EU:s misstankar om att själva fusionen 1995 skedde i strid mot EU:s konkurrenslagstiftning. Lådvis med dokument hämtas. Men Skanska lyckas i oktober 1998 en förlikning med EU-kommissionen.

* Fusionen mellan skogsjätten Stora och finska Enso var också uppe till prövning i EU-kommissionen hösten 1998. EU-kommissionen ansåg att Stora/Enso skulle sälja någon fabrik för att minska sin marknadsandel.

* I februari 1999 meddelades att EU-kommissionen övervägde att granska om Sveriges Television får konkurrera med privata TV-kanaler om attraktiva program. Särskilt ifrågasatte man SVT:s användning av sponsorer för att delfinansiera sportevenemang. EU-kommissionens intresse grundades på misstankar om att statliga stöd eller licensavgifter hjälper public service-företagen att konkurrera ut privata aktörer.

* 1 mars 1999 gav EU-kommissionen klartecken till Astras sammanslagning med brittiska Zeneca. De bägge bolagen tvingades dock till vissa åtgärden vad gällde vissa förändringar.

* 1 mars 1999 gav EU-kommissionen klartecken till Astras sammanslagning med brittiska Zeneca. De bägge bolagen tvingades dock till vissa åtgärderna vad gällde vissa förändringar.

* Telia och Telenor har haft långa förhandlingar med EU om sin sammanslagning. De har erbjudit sig att sälja stora delar av sina verksamheter i Sverige och Norge, enligt uppgifter i *Finansstidningen* i början av augusti 1999.

* Vad gäller sammanslagningen mellan Volvo och Scania sommaren 1999 avvaktar man i skrivandes stund ett godkännande från EU-kommissionen. (Källor: DN 950709 "EU stoppar mediejätte" TT — DN 990429 "Kraftsamling mot misstänkta monopol försök" Clas Barkman)

Från 1990 fram till sommaren 1999 har åtminstone nio svenska företag betalat böter av varierande storlek för brott mot konkurrensreglerna. Totalt rör det sig om cirka 420 miljoner kronor. Skogsbolaget Modo betalade en straffavgift för brott mot EU:s konkurrensregler. De drog sedan av EU:s straffavgift på 209 miljoner kronor i sin deklaration. Skattemyndigheten överklagade beslutet till kammarrätten. I den svenska lagen står att böter och sanktionsavgifter inte är avdragsgilla, men just denna typ av avgift nämns inte. Kammarrätten fick då avgöra om EU-böterna skiljer sig från andra slags sanktionsavgifter tillräckligt för att bli avdragsgilla, eller om de ska skattas för. Om Modo fick rätt till att göra avdraget så planerade Riksskatteverket att driva frågan vidare till Regeringsrätten och om de förlorade även där så diskuterades en lagändring.

Stora Enso betalade i mitten av 1990-talet cirka 100 miljoner i böter och de hoppades givetvis också att böterna till EU skulle bli avdragsgilla. (Källor: DN 990728 "Kammarrätten avgör avdragsrätt" Eva Odefalk — DN 990729 "Regeringen vill stoppa avdrag" Eva Odefalk)

I augusti 1999 köpte det tyska företaget Lindhe Aga. Det kan ses som symptomatiskt för den enhetliga marknaden. Konkurrensen ökar mellan europeiska företag och samtidigt ökar handlingsutrymmet för deras amerikanska konkurrenter. Prispressen betyder att företagen söker efter ännu effektivare enheter. Särskilt i kapitalkrävande branscher med långsamt växande marknader så går strukturomvandlingen allt fortare. Företagen måste se om sina hus. Om det inte gör det själva så kommer aktiva ägare att göra det. Konsekvensen blir att EU:s marknad mer kommer att bli lik den amerikanska. Där finns det i tunga branscher endast några få, men mycket stora,

företag. Det positiva med en sådan koncentration är att volymerna blir större och att specialiseringen ökar. Det ger lägre kostnader och ger möjlighet till en snabbare produktutveckling.

Men det negativa är att konkurrensen försvagas. Konkurrensövervakningen måste skärpas när företagen får större möjlighet att styra priserna.

De svenska storföretagen är oftast inte tillräckligt stora för att leda strukturomvandlingen. De blir snarare uppköpsobjekt eller samarbetspartners. Det innebär att ägande och företagsledning hamnar utanför Sverige. Det är ju också vad som skett i flera fall de senaste åren i Sverige i samband med företagssammanslagningar.

Svenska försäkringsbolag

Den 20 april 1999 slog EU-domstolen fast att den svenska lag som förbjuder svenska försäkringsbolag att kontrollera mer än fem procent av rösterna i ett annat aktiebolag strider mot EU:s rättsordning och måste upphävas. Försäkringsbolaget Skandia fick därmed rätt mot den svenska regeringen i en tvist som hade sina rötter tillbaka till 1966. När Skandia detta år ville köpa 9,2 procent av rösterna i dialysbolaget Kungsdialysen uppkom tvisten första gången. Skandia ägde då redan fem procent av bolaget, och både regeringen och Finansinspektionen ansåg då att ytterligare röstköp var uteslutet på grund av den gällande lagen.

Domen betydde att de svenska försäkringsbolagen därmed fick samma rättigheter på den svenska aktiemarknaden som de utländska försäkringsbolagen har. Fram till i april 1999 hade bolagen inte kunnat öka sitt ägande ens i tillväxtbolag eftersom man då kanske passerat 5-procentsregeln. Den svenska 5-procentsregeln infördes så tidigt som 1948. Den svenska regeringen fick nu utforma ett nytt lagförslag. EU-domen hade i viss mån nu bestämt utformningen. (Källa: DN 990421 "Skandia fick rätt mot regeringen" Cecilia Giertha och Mats Holmberg)

Flygningarna på Kastrup

Flygalliansen mellan SAS, Lufthansa och United Airlines var uppe för godkännande i EU-kommissionen sommaren 1998. EU-kommissionen ställde vissa krav för godkännande av alliansen, men som väntat krävde de vissa

inskränkningar för de medverkande flygbolagen. Alliansen skulle bli av med sammanlagt 108 av sina start- och landningstillstånd, så kallade slots, från flygplatserna i Frankfurt och Köpenhamn. Men SAS klarade sig lindrigt undan. Bolaget skulle bli tvunget att släppa 15 tillstånd i veckan till konkurrenter som ville, men inte kunde, flyga från Kastrup till New York. Lufthansa skulle dock bli tvungna att avstå från USA-flygningar om det skulle komma ett nytt bolag till Frankfurt som ville flyga på linjen till Chicago eller Washington.

Alliansen mellan British Airways och American Airlines skulle också få godkänt av EU-kommissionen. Men villkoren i detta fall var att denna allians skulle släppa 267 slots i veckan från Heathrow och Gatwick i London. Det ställdes också specifika indragningar av antalet flygningar till USA. (Källa: *Arbetet Nyheter* 980709 "Skär ner på Kastrup-trafiken" TT)

EU och statsstöd

Statsstöd som "snedvrider eller hotar att snedvrیدا konkurrensen genom att gynna vissa företag eller viss produktion (är) oförenligt med den gemensamma marknaden" står det i artikel 92 i Romfördraget. EU-kommissionen vakar över att fördraget följs och granskar följaktligen statsstöden i EU.

Men EU-kommissionen kan också åka på bakslag i sina bedömningar. I juni 1998 underkände EG-domstolen att det franska flygbolaget Air France fick 26 miljarder kronor i statsstöd. Under sju år, 1991 till 1997 godkände EU-kommissionen statsstöd till åtta europeiska flygbolag till ett värde motsvarande 100 miljarder svenska kronor. Air France fick sammanlagt en tredjedel av de pengarna. Air France skulle få 11,5 miljarder franska franc i statsstöd för att köpa 17 nya flygplan, detta godkände EU-kommissionen 1994. SAS, British Airways och fem andra europeiska flygbolag anmälde då EU-kommissionen till EG-domstolen. Kommissionen blev fällda då de inte kunnat motivera statsstödet

Domen gjorde också att EU-kommissionen kunde känna oro för ett annat beslut. I maj 1998 gav man klartecken till statsstöd motsvarande cirka 100 miljarder kronor till ett illa fungerande franskt företag, banken Crédit Lyonnais. Bedömare var övertygade om att konkurrenter till Crédit Lyonnais skulle komma att ifrågasätta beslutet.

Air France behövde dock inte betala tillbaka stödet på grund av domen. Först skulle EU-kommisjonen granska ärendet en gång till, men då beakta om det var rätt att låta Air France använda stödet för att köpa nya flygplan samt om statsstödet påverkade andra europeiska flygbolags trafik utanför Europa.

EU-kommissionen godkände alltså statsstöd till två franska företag om cirka 130 miljarder kronor. Men då det gällde transportstödet till Volvo Lastvagnar i Umeå på 30 miljoner kronor så var man stenhård och stödet förbjöds. Det är skillnad på Umeå och Paris. (Källa: GP 980626 "Bakslag för EU-kommissionen" Dick Henriksson)

EU:s lagar om skattediskriminering

I juli 1999 kom en dom i kammarrätten som fastslog att Sverige krävt för hög försäljningsskatt på importerade begagnade bilar. Det är ett brott mot EU:s lagar om skattediskriminering enligt kammarrätten. Den svenska staten tvingades därmed betala tillbaka skattepengar till 15.000 svenska bilägare. Kammarrätten ansåg att det var fel att kräva en bilägare på en försäljningsskatt på en importerad begagnad bil som var lika hög som på en ny svensk bil. Därför fastställde rätten att skatten skulle minska med 40 procent. Dessutom skulle bilägaren i fråga betala lägre miljö- och skrotningssavgift. Riksskatteverket, RSV, överklagade till Regeringsrätten frågan om även miljö- och skrotningssavgift på importerade begagnade bilar strider mot EU-rätten. I så fall skall bilägarna ersättas också för de utgifterna. Samma resultat blir det om Regeringsrätten väljer att inte pröva målet alls. Då är det kammarrättens dom som gäller. Bilägaren ansåg att han redan hade betalat alla avgifter för bilen i Tyskland och att målet var en principfråga.

Ett hundratal liknande ärenden har dykt upp i läns- och kammarrätter de senaste åren. Flera domar hade redan tidigare gjort gällande att försäljningsskatten strider mot EU-rätten. Men målet i kammarrätten i Sundsvall i juli 1999 var först att behandlas av Regeringsrätten och blir därför vägledande för RSV. Regeringsrätten hade i juli 1999 ännu inte beslutat om RSV:s överklagande skall prövas. (Källa: DN 990721 "Bilägare får skatt tillbaka" Petter Forslund)

Frågan är mycket riktigt principiell. Ska en medborgare som betalat alla skatter och avgifter för en vara i ett annat EU-land kunna beläggas med

svenska avgifter när varan förs in i Sverige? Är det diskriminerande av de svenska myndigheterna att lägga på skatter och avgifter i sådana fall?

Tryck att sänka skatter i åkeribranschen

Det svenska åkeriförbundet krävde i maj 1999 att regeringen skulle se över och förbättra åkeriernas konkurrensvillkor, annars riskerade Sverige att bli utan egna åkerier, sade de.

I början av 1990-talet började kraven på trafiktillstånd att luckras upp. Den 1 januari 1993 blev det fritt att köra i hela Norden. Fram till 1 juli 1997 krävdes tillstånd att bedriva trafik i övriga länder i Europa. Slutligen den 1 juli 1998 släpptes trafiken fri inom EU. De nya EU-reglerna möjliggör för arbetskraft som har arbetstillstånd i något EU-land att köra lastbil i yrkestrafik i Sverige. Exempelvis kan en lastbilschaufför från Danmark kan köra en tysk lastbil åt ett svenskt företag som är registrerat i Finland och lastbilens släp kan vara registrerat i ett femte EU-land.

Peter Jeppsson, vd i Biltrafikens arbetsgivareförbund, sade i DN 990505 att den svenske näringsministern inte förstått att när Sverige blev med i EU och rörligheten öppnades för varor, tjänster och kapital så har den svenska åkerinäringen med sig "tunga" inhemska kostnader i bagaget. Den som pressar priser och köper transporttjänster bryr sig sällan om vilken färg registreringsskyltarna har på bilen. De svenska åkeriägarna ville ha "lika regler på samma spelplan" och för att nå dit behövdes harmoniserade villkor — vilket är sänkta kostnader.

Åkarna ville att kostnaderna för arbetsgivaravgifter, sjukförsäkring, lönebikostnader och pensioner skulle sänkas. Trots ett högre avgiftsläge har svenska chaufförer lägre lön än exempelvis danska och holländska kollegor. Fordonsskatter och bränsleskatter borde också sänkas, ansåg de. Dessutom gäller inte lagen lika för alla chaufförer. Svenska chaufförer som ertappas med smärre lagöverträdelser (fortkörning eller att de har hoppat över en rast), straffas med dryga böter och i vissa fall indraget körkort. Medan utländska chaufförer sällan får eller nås av efterräkningar. Utomlands däremot kan de svenska chaufförerna få böter vid väggkanten eller också tas bilen i beslag. (Källa: DN 990505 "Förbättrade villkor brådskar" Conny Petersson)

Läkarkontroller för lastbilschaufförer

Alla innehavare av lastbilskörkort och som är äldre än 45 år måste från 1 oktober 1998 läkarundersökas. Det blev resultatet av en ändring i körkortslagen som Sverige tvingades göra genom ett EU-direktiv. De som skall förnya sitt körkort måste bifoga läkarintyg, och inom fem år ska alla lastbilschaufförer över 45 år ha undersökts.

Sammanlagt handlar det om 700.000 innehavare av körkort av typerna C, CE, D och DE, som måste gå till en läkare för att få friskintyg. Vägverket räknade med att det kunde bli problem när så många måste skaffa intyg. Det innebar mycket merarbete för länsstyrelserna som skall granska intygen.

Sverige motarbetade in i det sista lagändringen med hänvisning till att svenska läkare har rapporteringsskyldighet när de upptäcker att en patient på grund av sjukdom är olämplig som bilförare. Det gjorde att vi i Sverige redan hade ett fungerande system för att kontrollera att äldre lastbilschaufförer var i god vigör. Men protesterna hjälpte inte och det vara bara att acceptera vad EU-direktivet stadgade. (Källa: *Arbetet Nyheterna 980920 "Läkarkontroller krävs för lastbilschaufförer" TT*)

Tankbilar

Sverige varnades i slutet av juni 1998 av EU-kommissionen för att vi inte accepterar import av tankbilar med enkla innerväggar. De svenska kraven på dubbla väggar kan inte rättfärdigas med hjälp av säkerhetsargument, hävdar EU-kommissionen.

Snus

Undantaget att fortsätta få bruka snus i vårt land var det enda juridiskt hållbara undantaget för evig tid. Dock med ett förbehåll — om bruket av snus skulle spridas till EU-länderna utanför Skandinavien så skulle ett snusförbud bli aktuellt.

Utlänningars köp av fritidshus

Utrikesdepartementets informationsskrift "EU-avtalet" hade följande att anföra i frågan om fritidshus: "*Fritidshusen. För att få köpa ett fritidshus i Sverige skall man vara bosatt i landet. Det gäller såväl svenska som*

utländska medborgare. De som ej bor i Sverige behöver särskilt tillstånd. I attraktiva områden krävs för att få tillstånd särskild anknytning till Sverige, tex genom tidigare bosättning eller flerårigt sommarboende. Som ett resultat av förhandlingarna får Sverige behålla dessa regler i ytterligare fem år. Därefter kommer Sverige kunna fortsätta att skydda vissa områden från uppköp, förutsatt att reglerna inte diskriminerar EU-medborgare i jämförelse med svenskar. Någon form av fortsätta tillståndskrav kan bli lösningen.”

Denna text är mycket skickligt skriven. Först beskriver man situationen 1994 som ingen har några invändningar mot. Sedan nämns kort att undantaget bara gäller i fem år men sedan ges otydliga löften om att Sverige kan skydda vissa områden. Men otydligheten blir rent beundransvärd när de skriver att “någon form av....kan bli lösningen”. Inget konkret lovas.

Sverige får behålla sin lagstiftning till 31 december 1999 vad gäller tillåtelse för utlänningar att köpa fritidsbostäder. Den svenska lagen från 1992 ger möjlighet att i vissa fall begränsa utlänningars förvärv av fastigheter. Det strider mot EG-fördraget. Förändringen att anpassa den svenska lagstiftningen bereds just nu i Justitiedepartementet. Det innebär höjda priser på fritidshus i södra Sverige. Något undantag finns inte inom detta område. Däremot finns en gemensam förklaring, fogad till anslutningsfördraget, där det skrivs att ingenting i gemenskapsrätten hindrar enskilda medlemsstater från att vidta nationella, regionala, eller lokala åtgärder beträffande fritidsbostäder i fall då åtgärderna är nödvändiga för markanvändning, planläggning och miljöskydd och tillämpas i överensstämmelse med gemenskapsrätten utan någon direkt eller indirekt diskriminering av medborgare i medlemsstaterna.

Sanningen är bara en: Den som har pengar kan bjuda högst och köpa den fritidsbostad han/hon vill ha, oavsett vilket land inom EU personen i fråga kommer från. Den svenska lagen från 1992 gäller snart inte längre. (Källa: Riksdagens EU-nämnd PM 1999-02-01 “Sveriges övergångsbestämmelser och särordningar i anslutningsfördraget — en lägesbeskrivning)

Avreglering av elmarknaden

1997 fattade svensk riksdag beslut om avreglering av elmarknaden. För hushåll spelade det ringa roll men för stora eluppköpare i industrin var det

mycket intressant. Avregleringen av elmarknaden var en EU-harmonisering för att fri rörlighet vad gäller varan elektricitet.

Kräftpest

Sommaren 1998 utbröt kräftpest i en sjö i Skaraborgs län. Man misstänkte att någon medvetet planerat in signalkräfter för att orsaka kräftpest. Från september 1997 upphörde kontrollen av införsel av kräfter till Sverige. Detta på begäran av EU-kommissionen, som ansåg att det var ett handelshinder att Sverige hade denna kontroll av kräftimport och Sverige anpassade sig till EU:s veterinärbestämmelser. Levande kräfter kan nu importeras till Sverige, vilket oroar kräftforskare. En aggressivare kräftpest hotar nu den svenska flodkräftan. (Källor bl.a. DN 981027 "Svensk kräfta i farozonen" Sören Löfvenhaft)

Svanskupering av hundar

Svensk lag förbjuder svanskupering på hundar. Men att importera kuperade djur är lagligt. Det fastställde den svenska regeringen i början av 1995 och avslog en begäran om förbud från länsstyrelsen i Örebro. Ett importförbud skulle strida mot Romfördraget om den fria handeln över gränserna. (Källa: Notis i Aftonbladet 950210)

Det finns enskilda medborgare som driver frågan om att åter tillåta svanskupering av hundar i Sverige med argumentet att det inte är förenligt med EU:s frihandel. Svenska Kennelklubben stödjer det dock inte. Om de enskilda medborgarna får rätt återstår att se. Fler länder inom EU antar liknande förbud som Sverige och övriga skandinaviska länder redan antagit.

Tester av kosmetika på djur

Ett EU-beslut från 1993 stadgade att kosmetikatest på djur ska upphöra från 1 januari 1998. Fyra miljoner människor skrev på ett upprop om att test av kosmetika på djur skall förbjudas. Men EU-kommissionen gav i mars 1997 kosmetikaindustrin fram till juni år 2000 på sig att avveckla djurtesten. Anledningen var att det sades att "alternativa metoder" saknades. Sådana alternativa metoder för att testa om produkter är irriterade på ögon och hud skulle enligt EU-kommissionen finnas år 2000. Djurskyddsorganisationerna tvivlade dock på att det blir ett förbud år 2000. (Källa: Expressen 970321 "EU tillåter tester av kosmetika på djur" Per Wendel)

Konkurrenspolitiken

Marknadsekonomi är inskriven som princip i EU:s stadgar och kommissionens roll är att tillämpa reglerna för att se till att marknadsekonomi fungerar. Det gör att kommissionen har betydande inflytande över medlemsstaterna och deras näringsliv. Det gäller alla möjliga frågor som stöd till varvsindustrin, avregleringen av teleområdet, proffskontrakt inom fotbollen, prisskillnader och återförsäljarnas villkor inom bilindustrin, flygbolagen inom EU och deras statsstöd och allianser. Frågor inom konkurrenspolitiken ligger inte längre på den svenska riksdagens bord.

Ett exempel är Bromma flygfält. Flygtrafiken till och från Bromma har varit en omdebatterad fråga i Stockholms lokalpolitik. 1994 slöt staten/Luftfartsverket ett avtal med Stockholm i vilket det stadgas bland annat att utrikestrafik förbjuds och att Bromma viks helt för inrikestrafiken. Utrikestrafiken hänvisas till Arlanda. Den folkliga opinionen mot Bromma flygfält har varit hård och Stockholms kommuns avtal med staten/Luftfartsverket var ett resultat av den politiska debatten i lokalpolitiken.

Men Bromma flygfält blev i början av 1999 ett fall för EU-kommissionens transport-generaldirektorat, som ifrågasätter om inte flygplatsen diskriminerar genom att avtalet från 1994 förbjuder all reguljär utrikestrafik. Det var det danska flygbolaget Sunair som anmälde Bromma flygfält till EU i samband med planer på att från Bromma flyga reguljärt till Helsingfors, Köpenhamn och Oslo. Sunair frågade i sin EU-anmälan om ett EU-land kan diskriminera genom att stänga Bromma för reguljär utrikestrafik. EU:s brev i frågan, ställt till Luftfartsverket, hänvisar till EU-artikel 8 om fritt marknadstillträde i EU-anslutna länder.

Samtidigt som konkurrensfrågan blev aktuell hos kommissionen begärde Luftfartsverket omförhandlingar med Stockholms stad om avtalet om Bromma och flygtrafikens omfattning där. Huruvida Luftfartsverket och den svenska regeringen kommer att hävda sin tidigare linje; att stoppa utrikestrafiken på Bromma och hänvisa den till Arlanda var en åtgärd för att bädda för ökad konkurrens i den svenska inrikestrafiken, återstår att se. (Källa: DN 990219 "Bromma anmält till EU-kommissionen" Lars Dahl)

Avreglering av arbetsförmedlingen

I Sverige avskaffades det offentliga arbetsförmedlingsmonopolet 1993. Det var enligt beslut i den svenska riksdagen. Det intressanta är dock att ett

utslag i EG-domstolen i december 1997 innebär att arbetsförmedlingsmonopolet inte längre är tillåtet i EU. Om privat arbetsförmedling skall tillåtas eller inte i en EU-medlemstat avgörs inte av respektive nationellt parlament längre — det avgörs på EU-nivå. (Källa: *Arbetsgruppen Privab 1999 "Arbetsförmedlingens förhållande till bemanningsföretag"*)

Sotning

Konkurrensen måste släppas fri inom sotaryrket i Sverige. Detta krävdes av EU-kommissionen efter EU-inträdet. Skorstensfejarmästare och gesäller, som haft ensamrätt på kontrollen av rök- och imgångar samt olje- och vedeldade pannor, protesterade ljudligt. De är oroliga för att fri etableringsrätt och upphandling av sotningstjänster leder till försämrat brandskydd. I Sverige, före EU-inträdet, var landet organiserat i 330 sotningsdistrikt. Varje distrikt hade en skorstensfejarmästare med ensamrätt på den obligatoriska sotningen enligt vad som nämns ovan.

EU krävde en fri upphandling av tjänster och i detta sammanhang måste det svenska sotningsmonopolet helt avvecklas. Ansvaret för sotning och kontroll skall överföras från kommunerna till fastighetsägarna. Dessa sistnämnda skall vara fria att få anlita vem som helst att utföra sotningen. I enfamiljshus får fastighetsägaren friheten att själv utföra sotningen. Ett slopat monopol skulle kanske göra sotningstjänsterna billigare för storstadsregioner och stora fastighetsägare. Leve marknaden!

Transportstödet

1996 hävdade kommissionen att den svenska statens stöd på 30 miljoner kronor i transportstöd ger Volvo i Umeå en särskilt gynnad ställning jämfört med andra europeiska bilfabriker. Därför krävde kommissionen att det skulle fasas ut och avskaffas fram till år 2002. Det innebar att Volvo Lastvagnars Umefabrik skulle förlora en tredjedel av sin hittillsvarande budget för transporter fram till den svenska gränsen då transportstödet täckte ungefär 30 procent av transporten av de färdiga lastbilshyttorna till slutmonteringsfabrikerna i Göteborg och Gent i Belgien. Detta satte givetvis hela fabriken existens på spel.

Omkring 2 200 personer arbetade vid denna tid på Volvo i Umeå och sammanlagt var omkring 11 000 Umebor beroende av fabriken. Kommissio-

nen hade ett underlag för sitt beslut en rapport som var utarbetad av konsultfirman Price Waterhouse. Detta underlag var hemligt, men innehöll troligen, enligt Volvo och den svenska staten, felaktigheter. Faktafelen kunde dock inte bemötas då kommissionen skyllde på att rapporten innehöll affärshemligheter och vägrade att ge den offentlighet.

EU-parlamentarikerna Jonas Sjöstedt (v) och Sören Wibe (s) klagade hos EU-ombudsmannen och krävde att detta underlag skulle bli offentligt. Efter flera turer gav kommissionen med sig och efter ett och ett halvt år blev rapporten, utom dess slutsatser, offentlig sommaren 1998. Den visade sig mycket riktigt vara slarvig och full av sakfel. Umeå blandades t ex ihop med Luleå och kallades ibland för "Uleå".

Trots dessa uppenbara felaktigheter vägrade dock kommissionen att ompröva sitt beslut.

Kärnkraftsavvecklingen

"Allt det här påverkas inte av ett medlemskap . . . . . Kärnkraften beslutar vi om i Sverige. (*"Nu gäller det! 13 nov"* Bilaga i tidningarna utgiven av Ja-sidans fyra kampanjorganisationer 1994)

I februari 1997 kom socialdemokraterna, centern och vänsterpartiet överens om att inleda kärnkraftsavvecklingen genom att stänga den första reaktorn i Barsebäck senast 1 juli 1998. Den andra reaktorn planerades stängas senast 1 juli 2000. Efter det att Barsebäck Kraft AB begärt att Regeringsrätten skulle pröva om regeringens beslut stämde överens med grundlagarna så beslöt Regeringsrätten att stängningen av reaktorn skulle skjutas upp.

Sydkraft hävdade i Regeringsrätten att det inte är möjligt att stänga Barsebäck utan att låta EG-domstolen yttra sig i ärendet. Sydkraft ansåg att det hela är ett inre marknads-ärende då stängningen av Barsebäck innebär stora affärsmässiga nackdelar för Sydkraft, ägare till Barsebäck Kraft, och Preussen Elektra, den störste aktieägaren i Sydkraft. De ansåg att regeringen beslutat stänga Barsebäck för att värna om det statliga kärnkraftverket i Ringhals. Sydkraft ville ha längre varseltid av affärsmässiga skäl. De måste skaffa sig ersättningskraft för att klara leveranserna till sina kunder och för att inte förlora marknadsandelar på den avreglerade elmarknaden.

Regeringsrätten kom med sin dom 990616 efter ett års betänketid. De gav regeringen rätt att stänga den första reaktorn i Barsebäck. I augusti 1999

lämnade Sydkrafts jurister in en formell anmälan till EU-kommissionen om att Regeringsrätten handlat fel när den själv avgjorde företagets överklagan om stängningen. Enligt Sydkraft var det ett brott mot EU:s rättsprinciper.

Men redan i februari 1998 anmälde Sydkraft första gången den svenska regeringens beslut till EU-kommissionen. Argumenten som Sydkraft förde fram till EU-kommissionen var att stängningsbeslutet stred mot EU:s konkurrensregler då det minskade Sydkrafts konkurrenskraft och stärkte statliga Vattenfalls dominerande ställning på ett otillbörligt sätt. I skrivande stund hoppas Sydkraft att EU-kommissionen griper in och driver frågan om stängning av Barsebäck 1 vidare till EU-domstolen.

Genom att åberopa den inre marknadens rättvisa så kunde Sydkraft göra kärnkrafts-avvecklingen till en EU-fråga, trots att detta är en politisk fråga som debatterats i Sveriges politiska liv i mer än 25 år och som det slutligen 1997 fattades ett politiskt majoritetsbeslut om.

Kapitel IX Jordbrukspolitik

Före den svenska avregleringen av jordbruket den 1 juli 1990 så hade Sverige ett stöd inom exempelvis spannmålsodlingen ett stöd som var knutet till produktionen. Det gjorde att alla spannmålsbönder strävade efter så hög avkastning som möjligt, ty ju högre produktion desto mer bidrag. Bönderna producerade före reformen ungefär 130 procent av Sveriges spannmålsbehov. Kritiken växte mot resursslöseriet att med knappa resurser driva fram en överproduktion som dessutom ledde till allvarliga skador på miljön. Inte ens bönderna var nöjda. Grovt räknat gick 80 procent av det sammanlagda jordbruksstödet till 20 procent av landets bönder (precis samma mönster ser vi nu återigen med EU-medlemskapet). Avregleringen blev den väg man valde för att lösa problemen. Reformen 1990 gick grovt förenklat ut på att bönderna fick betalt för att de lade marken i träda. Syftet var att en gång för alla ta en tredjedel av Sveriges åkrar ur drift. När det inte längre i Sverige producerades mer livsmedel än vi behövde skulle behovet av statliga subventioner upphöra. Marknadskrafterna skulle få råda, priserna sjunka och produktionen hamna på en nivå som motsvarade landets behov. Reformen infördes 1 juli 1990 men kom i praktiken att börja verka sommaren därpå. Denna sommar lämnade Sverige in sin medlemsansökan till EU. Den borgerliga regeringen tillträdde i oktober 1991 och det förväntade EU-medlemskapet innebar en återgång till den politik vi varit i färd med att avskaffa. Den politiska jordbruksväxeln lades in full fart back. (Källa: DN 950914 "EU-bidrag höjer matpriserna" Sigrid Böe och Thomas Michélsen)

Jordbrukspolitiken är ett stort politiskt spel i EU. EU:s prisstöd innebär att man betalar mer ju mer produktionen växer — vilket leder till att den växer ännu mer. När stödet på konstlad väg håller priset uppe så blir det än mer lönsamt att använda än mer bekämpningsmedel, konstgödsel och maskinell utrustning. Det leder i sin tur att överskotten blir än större och därmed ökar utgifterna i EG/EU:s budget.

Exportbidragsbedrägerier

Våren 1997 visade det sig att utländska företag lurat till sig kanske mångmiljonbelopp genom att spekulera i ett svenskt ja till EU-medlemskapet vid folkomröstningen. Bedragarnas "affärsidé" gick ut på att missbruka de friko-

stiga exportbidrag som EU ger för att kunna sälja ut överskottsproduktionen av livsmedel till länder som inte är medlemmar i EU.

Skumma företag från olika EU-länder tog chansen att sälja livsmedel till Sverige under 1994. Företagen kunde därmed kvittera ut flera miljoner kronor i exportbidrag. Livsmedlen såldes dock aldrig i Sverige utan låg kvar i lager tills Sverige kom med i EU 1995. Därfeter skickades varorna tillbaka till de EU-länder de kommit från. Exportföretagen behöll dock exportbidragen och underrättade aldrig de egna myndigheterna om att försäljningen i tredje land inte blivit av. År 1995 var det lätt att ta hem varorna från Sverige eftersom gränserna öppnats och tullkontrollerna hade upphört.

Men i efterhandskontroller gjorda av myndigheterna i olika EU-länder tillsammans med det svenska jordbruksverket. Jordbruksverket efterhandsgranskade ett 50-tal svenska företag som 1995 tog emot större delen av de 400 miljoner kronor som EU det året betalade ut i exportbidrag till Sverige. Ett fall som tidigare upptäckts handlade exempelvis om att ett företag feldeklarerat innehållet i mjölkpulver och därmed lyckats få ut en halv miljon för mycket i exportbidrag. (Källa: UNT 970409 "Bedrägerimisstankar mot företag: Svenskt ja till EU bakom jättebluff" Gunilla Ander)

Mer pappersarbete för jordbrukarna

Antalet blanketter för jordbrukarna att fylla i har blivit dubbelt så många. Det finns även blanketter på Jordbruksverket för den som inte vill ha bidrag. I samband med galna ko-sjukan beslutades också om s.k. "ko-pass". Djuren har inte bara ID-nummer, nu måste bonden även hålla reda på och rapportera till en databas var hans djur finns och vilka andra nötkreatur de vistas tillsammans med.

Riksrevisionsverket (RRV) kom dock i en utredning 1997 fram till att den svenska delen av jordbruksstödet, miljöstöden, var det krångligaste.

Ibland blir det lite absurt. Jordbrukaren Urban Hellgren från Skärblacka söker varje år bidrag från EU för sina handjur. Eftersom han uppfyller alla krav, lämnar alla begärda uppgifter och har sina djur prydligt öronmärkta så har han alltid fått bidraget. Men så bytte Jordbruksverket färg på journalen för ansökan. Det blev gul i stället för blå. Bara färgen ändrades, i övrigt var det samma blankett. Hellgren missade färgbytet, han använde den blankett han alltid använt. Alla uppgifterna var desamma och allting var rätt ifyllt.

När Jordbruksverket avslog med hänvisning till att "godkänd journal saknades" överklagade Hellgren till länsrätten i Jönköping. Där fick han rätt. Verket kan inte vägra bidrag för att han använt fel journal när sakinnehållet fortfarande är detsamma, ansåg länsrätten. Jordbruksverket tänkte i sin tur överklaga till kammarrätten, eftersom färgen på Hellgrens journal faktiskt var fel, men ändrade sig sedan. Varför ville ingen på verket uppge. (Källa: TT 991111 "Felfärgad journal stoppade EU-stöd" TT refererande till Norrköpings Tidningar och Dagens Nyheter)

Hösten 1999 fick Jordbruksverket och den svenska staten betala böter på 2,3 miljoner kronor. Det berodde på att en ärtodling utanför Stockholm fick EU-bidrag utan att ha rätt till det enligt reglerna. Samma höst upptäckte också EU-kommissionen vid en inspektion att några lantbrukare utanför Örebro fått 366 kronor för mycket. Det kan också rendera Jordbruksverket miljoner kronor i böter. Hur det blir med det återstår att se. EU-kommissionen besöker då och då Jordbruksverket i Jönköping och går igenom dokument och utbetalningar. Sverige är dock ett av de EU-länder som sköter utgifterna bäst.

Jordbruksverket utökas

Jordbruksverkets högste chef vid inträdet, Svante Englund, uttalade i Aftonbladet 960529 att han avskyr jordbrukspolitiken. Den strider mot alla ekonomiska teorier. Systemet är byråkratiskt, tungt och svåradministrerat.

När Sverige inträdde i EU tvingades Jordbruksverket i ett slag fördubbla personalstyrkan från 260 till 520 personer. På taket till Jordbruksverket i Jönköping fick byggbaracker placeras för att inrymma nyanställda på verket. Svante Englund räknade ut att första året som EU-medlemmar deltog hans personal i 700 sammanträden i Bryssel — 3,5 möten per arbetsdag. Övertidsuttaget på verket rasade i höjden. Englund vågade inte avslöja hur mycket. Byråkratin och administrationen runt EU-bidragen är stor och komplicerad. Regelverket omfattar en lagtext på 20.000 sidor. (Källa: "Systemet är så dumt — det borde avskaffas" Aftonbladet 960529)

Jordbruksbidrag till svensk adel

Av de 13 miljarder kronor som beräknades skickas av de svenska skattebetalarna till EU för år 1995 beräknades 6,3 miljarder komma tillbaka till

det svenska jordbruket. De stora vinnarna med EU:s jordbrukspolitik är spannmålsbönderna. Generellt sett har storbönderna tjänat mest. Kött- och äggproducenterna däremot är förlorare.

Aftonbladet publicerade i slutet av maj 1996 en rad artiklar om EU-bidragen till svenska storbönder. 1995 fick svenska bönder över fyra miljarder kronor direkt från EU. Aftonbladet avslöjade att nästan var femte EU-krona gick till jordbruken i Skåne. De flesta som fick pengar var rika, många bodde på slott, hälften var adliga. Bidragen till jordbruket steg med tre miljarder (lika mycket som 50.000 daghemsplatser under ett år), från 1,9 miljarder 1994 till 4,9 miljarder 1995. Samtidigt visade statistik att lönsamheten inom det svenska jordbruket steg med 21,6 procent — mest i Europa. I huvudsak berodde detta på att bidragen ökade i och med EU-medlemskapet. Aftonbladet granskade de 25 största bidragstagarna i Skåne, sammanlagt 50 privatpersoner eller bolag. Enbart dessa 50 fick ett totalt EU-bidrag på 88 miljoner för 1995. Bidraget för 1996 beräknades bli högre. Jordbruksverket räknade med att slussa ut ca 7,3 miljarder kronor till svenska bönder 1996. Det mesta av det var EU-pengar.

EU-bidragen inom jordbruket

Formerna för EU-bidrag är många. Arealersättningen är störst, sedan finns också djurbidrag, miljöstöd och regionalt stöd. Så till exempel sponsrar EU odling av bruna bönor på Öland.

EU:s gemensamma jordbrukspolitik innebär att handeln med jordbruksprodukter är fri inom unionen och att pris- och stödpolitiken bestäms av medlemsländerna gemensamt. Politiken bygger på att jordbrukspriserna inom EU hålls uppe med hjälp av tullar, exportstöd och andra typer av stöd. EU fastställer priset på administrativ väg. Det finns inget samband mellan tillgång, efterfrågan och pris. Den gemensamma pris- och marknadspolitiken går ut på att skydda jordbruket från konkurrens från länder utanför EU, och se till så att det inte uppstår ett överskott som sänker priserna.

År 1995 fanns 16 olika EU-stöd som lantbrukarna kunde söka. Det är de bidrag som går direkt till jordbrukarna. Störst var som nämnts ovan arealersättningen. Totalsiffrorna nedan avser 1995, Sveriges första år som medlem.

De generösa EU-bidragen är omgivna av många och snåriga regler. Exempelvis får 10 procent av marken varken odlas med spannmål eller oljeväx-

ter. Den ska ligga i träda eller odlas med energiskog alternativt industriväxter, marken får inte sås hur som helst och bonden måste sköta sin jord ordentligt.

Det finns ingen behovsprövning av bidragen. Enligt EU-kommissionens egna uträkningar får 20 procent av bönderna, de som är effektivast och har de största arealerna, de som därmed borde klara sig utan bidrag — 80 procent av stödet. EU betalar ut bidrag oavsett om mottagaren har god eller dålig ekonomi.

EU:s miljöstöd skapar byråkrati

Miljöstödet finansieras till hälften av EU och till hälften av svenska, nationella medel. Tre verk är inblandade: jordbruksverket, naturvårdsverket och riksantikvarieämbetet. När Sverige gick med i EU mer än fördubblades miljöstödet till bönderna för bevarande av värdefulla betesmarker, slåtterängar och biologisk mångfald i odlingslandskapet. Stödet som låg på cirka 250 miljoner kronor årligen före EU-inträdet uppgår för perioden 1995–1999 till över en halv miljard årligen.

Aftonbladets över EU-bidrag till adelsmän var följande:

Ankarcrona	1,9 miljoner
Stjernswärd	3,8 miljoner
Ramel	3,6 miljoner
Stjernblad	2,8 miljoner
Tornérhielm	1,9 miljoner
Barnekow	682.000
Bergengren	3,8 miljoner
von Geijer	1,1 miljon
Palmstierna	1 miljon
Trolle	2,4 miljoner
Hamilton	3,3 miljoner
Bonde af Björnö	2,7 miljoner
Piper	6 miljoner
Wachtmeister af Johannishus	6,3 miljoner
Gyllenkrok	4 miljoner
von Blixen-Finecke	2,9 miljoner

Miljöstödet kritiserades för att de centralt beslutade reglerna är krångliga och stelbenta. De svenska myndigheterna hade nu svårt att styra pengarna dit de gör störst nytta. Vissa lantbrukare lärde sig snabbt att utnyttja de nya reglerna maximalt och skaffade sig pengar för att bevara ganska mediokra miljöer. Andra lantbrukare avskräcks av byråkratiska blanketter och komplicerade kriterier och blir utan miljöstöd trots att de har extremt värdefull mark att bevara.

Samtidigt konstaterades det 1997 att EU:s miljöstöd var en av de minst omtvistade, men också en av de mest komplicerade bidragsformerna som länsstyrelserna hanterade. Problemet med miljöstödet illustrerades med en stenmur längs en gammal skogslycka. För att bevara den kan ägaren söka miljöstöd. Men frågan uppstår då vad som skall lyftas fram i ansökan. Är det själva muren, resultatet av tidigare generationers slit med att bryta sten ur åkern? Eller de växter som växer längs den mossbelupna muren, växter

EU-stöd till jordbruket

Arealersättning	3 665 Mkr	100% betalas av EU
Djurbidrag	359,7 Mkr	100% betalas av EU
* Handjursbidrag		
* Am- och dikobidrag		
* Tackbidrag		
* Extensifieringsbidrag		
Regionala stöd	986,7 Mkr	
* Kompensationsbidrag		
* Nationellt stöd		
Miljöstöd	636,4 Mkr	
* Öppet odlingslandskap		
* Biologisk mångfald		
* Kulturmiljöer		
* Ekologisk odling		
* Skyddszon/extensiv mark (Götaland & Svealand)		
* Fånggrödor (Götaland)		
* Våtmarker och småvatten (Götaland & Svealand)		
* Bruna bönor på Öland		
* Utrotningshotade husdjursraser		

Kan sökas av alla som odlar spannmål, oljeväxter, baljväxter och oljelin. De som har större produktion är 92 ton spannmål måste ta 10 procent av arealen ur livsmedels- och foderproduktion för att vara berättigade till arealstöd.

som utgör en del av den biologiska mångfalden? Här ställs kulturvärden mot naturvärden. Båda omfattas av EU:s miljöstödet.

1996 upptäcktes många fel i ansökningarna som kom in. Med EU:s riktlinjer i åtanke beslöt jordbruksverket att höja kontrollfrekvensen. Felen i ansökningarna ansågs dock huvudsakligen bero på det svårtolkade regelverket och inte på fusk.

Dåvarande landshövdingen på Gotland, Thorsten Andersson, sade i augusti 1998 att extrakontrollerna betydde ytterligare 6.000 arbetsdagar för landets länsstyrelser — en kostnad på åtminstone 15 miljoner kronor. Länsstyrelsernas lantbruksdirektörer framförde 970818 vid ett möte med dåvarande jordbruksminister Åhnberg nya krav på extra pengar ur höstens budgetproposition. Lantbruksdirektörerna menade att 36 miljoner kronor var kostnaden för extrakontrollerna samt hanteringen av det nya vallstödet på 600 miljoner, investeringsstödet, kontroller av kalvslaktsbidraget och uppbyggnaden av ett arealsidentifikationssystem. (Källor: DN 960920 “Fel bönder får EU:s miljöpengar” Gert Svensson — SvD 970823 “EU:s miljöstödet skapar dyr byråkrati” och “Snårskog där det finns guld att hämta” Bitte Hammargren)

Försämrat djurskydd

I Norrland får djurbönder EU-pengar för att hålla djur, under förutsättning att de efter två månader fortfarande har kvar samma antal djur som uppgivits i ansökan. Detta bidrar tyvärr till att djur som borde gått till slakt eller avlivats hålls vid liv av ekonomiska skäl.

EU-bidragen har heller ingen koppling till hur jordbrukaren i fråga sköter sina djur. EU-bidragen har också gjort att det kommit lycksökare till branschen då det finns pengar att tjäna. Sommaren 1999 försattes en jordbrukare i Dalarna i konkurs. Jordbrukaren i fråga hade ingen utbildning eller erfarenhet som jordbrukare. Han bestämde sig dock för att börja hålla djur och ansökte om EU-bidrag. Bidragen betalades ut och han kunde börja sin verksamhet. 1997 hade han skaffat 750 köttkor. 1998 fick han över en miljon i olika EU-bidrag. 1998–99 riktade tre kommuner anvisningar och förelägganden till jordbrukaren, bland annat skall jordbrukaren i fråga inte ha gett djuren tillräckligt med foder och vatten. Gården belades med kvarstad sommaren 1999. Efter konkursen har kronofogden ansvaret över jord-

brukarens gårdar. Länsveterinären Olle Rydell sade i DN 990731 att: "Hade det inte varit för EU-bidragen hade NN aldrig haft råd att skaffa så många djur som han gjorde. Bidragen gör att det kommer lycksökare till branschen, de har inte den kunskap som krävs."

EU bestämmer vilka villkor som gäller för att få de bidrag EU finansierar. EU:s bidrag är inte kopplade till hur djuren mår. Det går att starta ett jordbruk med stöd från EU utan att vara utbildad djurhållare eller ha erfarenhet av djurskötsel. Det går att få bidrag till att driva jordbruk även om djuren vanvårdas. Att kontrollera att djurägare som söker bidrag kan sköta sina djur skulle bli mycket dyrt. Sommaren 1999 fanns det cirka 40.000 svenska djurägare som höll djur med EU-stöd. Tanken är att djurskyddslagen skall vara ett tillräckligt medel för att komma åt vanskötsel. Det ansvaret ligger på kommunerna. Men innan en kommun uppmärksammar att djuren på en viss gård missköts finns inget i djurskyddslagen eller andra regler som hindrar att en djurägare får EU-bidrag. Jordbruksverket diskuterar om det skulle gå att koppla bidrag till djurhållningen, till exempel bidragen till transporter av slaktdjur. Men EU bestämmer ensamt om bidragsvillkoren. (Källor: *Aftonbladet* 960526 "Rika adelsmän får EU-miljoner" — DN 990731 "Hundratals kor vanvårdades" Karin Sedvall — DN 990731 "Bidrag utan kontroll" Karin Sedvall — DN 990825 "Slopad nödslakt djurplågeri" Pernilla Eriksson)

Reformeringen av jordbrukspolitiken

EU:s jordbrukspolitik fortsätter i stort som vanligt, även efter den s.k. reformeringen 1999. För flertalet jordbruksprodukter garanteras bönderna av EU ett högre pris än vad konsumenterna vill betala. Detta leder till att mer produceras än som kan säljas. För att bli av med livsmedelsöverskottet säljs det till subventionerade priser utanför EU. Vi betalar inte bara mer för maten, vi betalar dessutom en del av vår skatt för att kunna sälja matöverskotten till icke EU-medlemmar. Överskottsproblemen har lett till andra minst sagt tvivelaktiga åtgärder bland annat destruktion av livsmedel i en situation då tusentals barn dör av svält varje dag i världen. En annan lösning har varit att begränsa böndernas produktion till en viss kvot. Då kan man minska överskotten. Men samtidigt får mycket ekonomiska resurser läggas på att övervaka bönderna så att de inte fuskar. Dessutom betalas bönderna för att inte odla jorden de äger.

Sverige har drivit en reformering av jordbrukspolitiken tillsammans med Storbritannien, Danmark och Italien. Det finns flera delar av EU:s jordbrukspolitik som har blivit helt vansinnigt.

Ungefär hälften av EU:s utgifter för frukt- och grönsaksnäringen går till att på olika sätt få bort frukten från konsumenterna. I Spanien odlas exempelvis citroner bara för att kastas. Ungefär 70 procent av blomkålen och 50 procent av äpplena i Frankrike går samma väg. 1994 beräknades att EU:s skattebetalare betalade ungefär åtta miljarder svenska kronor för att frukt och grönsaker skulle destrueras. Totalt beräknades 1997 att det kastades:

- * cirka 490 miljoner kilo äpplen
- * cirka 345 miljoner kilo persikor
- * cirka 106 miljoner kilo apelsiner
- * cirka 25 miljoner kilo tomater

Reglerna gör det mer lönsamt för bönderna i EU-länderna att odla grönsaker för att slänga bort dem i stället för att priserna sänks för konsumenterna. Undersökningar av konsumentföreningar i England och Nederländerna 1997 visade att en tvåbarnsfamilj skulle tjäna 300-400 kronor i månaden om frukten och grönsakerna kom ut på marknaden i stället för att slängas bort. De skulle tjäna ännu mer om subventionerna som betalas med skattepengar till frukt- och grönsaksodlarna försvann.

I juni 1999 rapporterades att EU:s jordbrukspolitik kostade Sverige 24 miljarder kronor årligen, enligt jordbruksmyndigheternas beräkningar. Det innebär att en tvåbarnsfamilj betalar drygt 10.000 kronor via skattsedeln i jordbruksstöd, enligt Sveriges Radios Ekoredaktion.

EU:s jordbrukspolitik måste bli billigare och mera effektiv för att förbereda EU på en utvidgning österut samt förstärka EU i förhandlingarna med världshandelsorganisationen WTO – det var EU-kommissionens budskap 1998 när de lade sitt förslag till ny jordbrukspolitik. Grundtanken var att producentpriserna skulle sänkas. Produkterna var tvungna att bli konkurrenskraftiga i förhållande till länderna utanför EU. Bönderna skulle kompenseras med direkta inkomststöd.

Många medlemsländer ansåg dock att EU-kommissionens reformsträvanden gick för långt. Det blev en lång förhandling mellan jordbruksministrarna. EU:s bönder demonstrerade i Bryssel den 22 februari 1999 mot förändringarna i jordbrukspolitiken.

I slutfasen av jordbruksförhandlingarna lyckades Finland få igenom ett särskilt stöd till torkning av spannmål. Sverige, som länge tackat nej till olika särlösningar, krävde att också få del av stödet. Så skedde också, men med en stor skillnad. Finland fick igenom ett stöd som gäller från och med 60:e breddgraden, vilket täcker in hela landet. Sverige fick stödet från 62:a breddgraden, i höjd med Hudiksvall. De stora svenska slättbygderna fanns alltså inte med. I pengar blev skillnaden enorm. För Finlands del är stödet värt över en halv miljard kronor. För Sverige blev värdet 25 miljoner.

Vid toppmötet i Berlin 24–25 mars 1999 antogs förslagen från jordbruksministerrådet. Men statsminister Göran Persson ansåg att jordbruksdelen var ett misslyckande vid toppmötet. Men han valde att prioritera att få en rabatt på Sveriges EU-avgift framför en jordbruksreform. Den stora jordbruksreform som planerats sköts på framtiden efter påtryckningar från bland annat Frankrike. Jordbruksminister Winberg försvarade resultatet av jordbruksförhandlingarna men medgav att man inte fått vad Sverige ville ha: ett konkurrenskraftigt europeiskt jordbruk, att konsumenternas val ska styra produktionen, att underlätta de kommande förhandlingarna i frihandelsorganisationen WTO och att underlätta utvidgningen. “Resultatet på samtliga punkter är inte nog” sade Winberg.

Vad gällde mjölkkvoterna så drev Sverige, Italien, Storbritannien och Danmark att EU:s mjölkkvoter som sätter tak för mjölkproduktionen i medlemsländerna skulle tas bort. Det blev dock bara en halv framgång. Beslutet blev att EU-kommissionen år 2003 ska göra en översyn av mjölkkvoterna med sikte på att avveckla dem efter år 2006. En typisk EU-kompromiss.

Jordbruksreformen blev cirka 5,8 miljarder dyrare än planerat för perioden 2000–2006.

Jordbruksminister Margareta Winberg försökte i efterhand öka det svenska jordbruksstödet. Enligt Winberg berodde det på ett missförstånd att det särskilda torkningsstöd för spannmål som Sverige skulle erhålla fick en begränsning till odlare norr om 62:a breddgraden, vilket är i höjd med Hudiksvall. Enligt Winberg borde stödgränsen i stället satts vid 60:e breddgraden norr om Uppsala, vilket skulle ha gett ytterligare 30 miljoner kronor i årligt EU-stöd. Men Sverige fick nobben på att försöka ändra något i efterhand.

EU får skulden för stank

Med Sveriges inträde i EU följde bidrag för oanvända åkrar och regler som får bonden att sprida gödsel mitt i den svenska högsommaren. Sådant stinker och retar grannar som sitter och grillar i sina trädgårdar. Mark som legat i träda under våren får ett särskilt stöd. Det är ett sätt att minska spannmålsöverskottet i EU. Marken får inte bearbetas mekaniskt under den tid marken inte brukas. Först efter den 10 juli får ny sådd börja förberedas genom att näringsrik dynga myllas ner i jorden. Det gör att bondens dyngspridning i en del trakter kolliderar med både värme och svenska semestertraditioner. (Källa: DN 950731 "EU får skulden för stank" Cecilia Johansson)

EU avgör tiden för sådd

År 1997 var det en väldigt kall vår, vilket gjorde att bönderna fick problem med att hinna bli klara med sådden i tid enligt EU:s regler.

I Norrlands inland låg snön kvar ovanligt länge våren 1997, och jorden hann inte torka upp ordentligt. På Jordbruksverkets begäran beslöt därför EU att skjuta fram sista så-datum till 21 juni i Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län.

Om inte sådden är klar i tid så går bönderna miste om EU:s arealstöd. Reglerna syftar till att få ut bästa möjliga skörd. Arealstödet tillsammans med stödet till mindre gynnade områden, så kallat LFA-stöd, gav bönderna 1997 drygt 3.200 kronor per hektar för spannmålsodling i dessa områden. (Källa: Arbetet Nyheterna 970618 "EU ändrar såddtider" TT)

Ökad svensk slakt

Ibland blir EU:s regler absurda av andra skäl. Sommaren 1999 blev mycket torr i vissa delar av Sverige. Vissa mjölkbönder fick börja ta av vinterfodret — trots att ladorna redan var tommare än vanligt inför vintern. För de flesta bönder i östra Svealand blev det ingen andra skörd av grovfoder som hö och ensilage. Det var för torrt. Värst drabbade av torkan var lantbrukarna i Stockholmsområdet, delar av Uppland och på Gotland. Mjölkbönderna hade det svårast. Korna behöver kraftigt foder för att inte mjölken i juvren ska sina. Många bönder övervägde slakt i början av augusti 1999 då betet

var slut och kor som var lågproducerande fick gå till slakt för att spara på det lilla foder man hade.

Men detta med foderbrist var inte riktigt sant. Många bönder hade mark där gräset växte. Visserligen kanske lite brunbränt och av dålig kvalitet. Men det skulle duga till foder i väntan på regn. Men detta gräs fick inte röras. Det var så kallad uttagen mark som enligt EU:s regler ska ligga i träda. Reglerna har uppkommit för att EU vill begränsa produktionen av spannmål och på så sätt kunna hålla upp priserna. Marken får inte användas till varken livsmedelsproduktion eller djurfoder. För detta får bönderna ekonomisk ersättning. Situationen var som sagt bekymmersam i början av augusti 1999, men bara en månad senare, den 1 september, skulle restriktionerna hävas. Då skulle det bli tillåtet att slå gräset eller släppa djuren på bete på den uttagna marken. Lantbrukare skrev till länsstyrelsen och bad om att Sverige skulle få undantas från EU-reglerna. Skrivelsen gick via länsstyrelsen till Jordbruksverket och hamnade slutligen på jordbruksminister Margareta Winbergs bord. Hastigt gjorde hennes departement en inventering av läget och kom fram till att det var mycket allvarligt i östra Svealand och på Gotland. Jordbruksministern ryckte in från semestern och 990802 beslöts att man skulle söka dispens från EU för att få använda den "förbjudna" marken med hänvisning till att många tvingades slakta sina djur i avsaknad av bete.

Men tiden rann iväg utan något beslut togs i Bryssel. Jordbruksministern lovade att skynda på processen i Bryssel, men det visade sig vara en omöjlig uppgift. När Spannmålskommittén, med representanter från EU:s medlemsländer och spannmålsenheten på EU-kommissionens jordbruksdirektorat sammanträdde i Bryssel 990819 fanns inte ens frågan om dispens med på dagordningen. Den 1 september upphävdes trädesreglerna för resten av året. Problemet var dock att det då var näringsfattigt och inte till så stor nytta längre.

Ett undantag av denna typ som Sverige bad om kräver en särskild förordning av nuvarande regler. Först ska chefen för spannmålsenheten lägga fram ett förslag till spannmålskommittén. Därefter skall samtliga medlemsländer övertygas och rösta igenom förslaget med enhällighet.

Kurt Pettersson, ordförande för LRF i Stockholm sade i SvD 990820 "Detta är ytterligare ett exempel på att Sverige inte lyckats föra fram att förutsättningarna för jordbruket är annorlunda i Norden än i övriga Europa." (*Källor:*

SvD 990803 "EU-regler kan leda till svensk nödslakt" Sofia Nilsson — SvD 990820 "EU-regler drabbar svenska kor" Måns Mårtensson och Sofia Nilsson)

Att skjuta kor i Bohuslän

Den 7 oktober 1999 avlivades fem kor och en tjur som saknade smittskyddsmärkning på en gård i Bohuslän. Avlivningen genomfördes av utsända från Jordbruksverket och den omedelbara anledningen var att djuren saknade smittskyddsmärkning enligt EU:s regler. Jordbruksverket hade dessförinnan på olika sätt försökt förmå ägaren att acceptera märkning utan att lyckas. Avlivningen väckte trots det mycket kritik. Den 9 november 1999 kom länsrätten utslag vad gällde ägarens ersättningskrav efter avlivningen. Länsrätten fällde utslaget att: Beslutet att skjuta djuren följer av de regler som gäller i Sverige efter EU-inträdet.

Efteråt blev det en debatt i Sverige om ett regelverk verkligen skall kunna tvinga till så drastiska åtgärder. Skulle det inte vara rimligt att ha möjlighet att tvångsmärka eller omhänderta djuren i stället, frågade många sig. I riksdagen krävde enskilda riksdagsmän att det skulle utarbetas svenska "mjukare" nationella föreskrifter för hur EU:s direktiv skulle tillämpas. Jordbruksminister Margareta Winberg svarade att hon skulle kontrollera med kollegor i andra länder om det går att ändra regelverket. (Källor: *Bland annat DN 991110 "Den här mannen ska inte ha djur" Christina Kellberg*)

Jordbruksministrarnas julgåvor

EU:s jordbruksministrar byter av tradition julklappar med varandra under sista ministerrådsmötet före jul i Bryssel. Det är champagne från fransmännen, portvin från portugiserna, whisky från irländarna, viner från italienarna samt en mängd korgar med allehanda delikatesser från EU:s jordbruk.

När dåvarande jordbruksminister Annika Åhnberg skulle åka hem på fredagen den 19 december 1997 så fick hon avboka platserna på ordinarie SAS-plan hem och rekvirera regeringsplanet till Bryssel. Regeringsplanet fick därmed frakta hem alla julklapparna. Ett svenskt jordbruksråd i Bryssel sade dock till Expressen 971220 att det var osäkerheten om när förhandlingarna om fiskekvoterna skulle vara avslutade som gjorde att regeringsplanet beordrades fram.

Bland julklapparna fanns bland annat tolv flaskor champagne, 2,5 liter sprit och tio flaskor vin. Eftersom regeringsplanet landade på Bromma, där det inte finns någon tull så missades förtullningen av jordbruksministerns varor. Åhnberg sade att hon hade tänkt anmäla varorna till det särskilda skattekontoret i Ludvika efter helgen och att hon fått fel information om att varorna skulle anmäls före landningen.

När Expressen ville fotografera presentsprit fick den hämtas hemma hos jordbruksministern. Jordbruksdepartementet gjorde bedömningen att ministern inte kunde ta emot de alkoholhaltiga dryckerna, då de kunde betraktas som muta. Expeditionschefen skulle senare besluta vem som skulle ta hand om dem (och vem som var behörig att dricka ur dem).

De danska och finska jordbruksministrarna skall ha burit med sig hem vad de kunde på ordinarie flyg hem och gav bort resten till sin personal i Bryssel. Hur de andra jordbruksministrarna gjorde med sina klappar har vi inga uppgifter om. (Källor: *Expressen* 971220 "God Jul, ministern" Per Wendel — *Expressen* 971221 "Ministern tullade inte för julsprit" Stefan Sjödin — *Expressen* 971223 "Vem får nu dricka ministerns julsprit?" Peter Kadhammar)

Surströmmingstillverkning

Nya livsmedelsföreskrifter kom våren 1998 som förbjöd det traditionella sättet att framställa surströmming i trätunnor. Det blev debatt i Sverige om huruvida det var EU-regler som påbjöd att surströmming i fortsättningen skulle tillverkas i plastlådor eller om det var svenska myndigheter som övertolkade EU-direktivet om livsmedelshygien. EU-kommissionen svarade i EU-parlamentet 980715 att det bara fanns en föreskrift om detta som varje medlemsland själv hade att tolka. De ansåg att det var Livsmedelsverket i Sverige som gjort en alltför strikt tolkning. I direktiv 91/493/EEC står det bland annat att EU inte bryr sig om handeln med fiskprodukter i liten skala. Ansvar för att denna handel inte är hälsovådlig överläts till nationella myndigheter.

Den avgörande formuleringen i direktivet är att det ställs krav på surströmmingstillverkarna ska bevisa att trätunnor och trägolvp uppfyller hygienkraven i EU-direktivet. Det vill säga tunnorna skall tvättas och desinfekteras på ett effektivt sätt. Detta ska bevisas för de svenska myndigheterna. Reglerna är

EU:s, men reglerna skall tillämpas av Livsmedelsverket. De senare vågade i detta fall uppenbarligen inte lita på att hygienkraven uppfylldes och tillämpade en sträng tolkning av direktivet. Livsmedelsverket meddelade att “i princip måste varje tunna godkännas för sig”.

Linda Steneberg, chef för EU-kommissionens kontor i Sverige var uppenbarligen också förvirrad över vad som gällde för små surströmmingstillverkare, ty hon skrev på Expressens ledarsida 980703 att surströmmingen och beredningen av densamma inte på något sätt var hotad, utan vad det hela handlade om var hygienkrav i samband med beredningen. Om de minsta tillverkarna inte hade råd att på egen hand ställa om produktionssättet för att möta hygienkraven så hade den svenska regeringen möjlighet att använda strukturfondpengar ur mål 5a, 5b och 6 för att stödja dessa producenter. Det fanns också möjlighet att ge statsstöd, skrev Steneberg, då det inte var en fråga om konkurrenssnedvridning gentemot andra EU-länder, då mycket lite går på export. Förlängning av 18-månadersperioden för uppgradering av utrustningen kunde också begäras av den svenska regeringen, enligt Steneberg.

EU-regler stänger svenska rökerier

I början av 1999 blev det klart att mindre fiskhandlare tvingas följa samma stränga EU-regler som fiskindustrierna. För små fiskhandlare i Kivik och Kåseberga på skånska Österlen innebar det krav på ombyggnader för flera miljoner kronor och därmed tvingades man att sluta röka egen fisk. Reglerna trädde i kraft flera år före det definitiva beskedet kom till fiskhandlarna, men Livsmedelsverket trodde först att mindre anläggningar inte berördes.

– Det var först när en EU-inspektör granskade olika anläggningar i Sverige som vi fick klart för oss att de hårdare reglerna gällde alla, sade Bo Svensson, Livsmedelsverkets representant i Skåne till DN 990216.

I EU:s detaljerade regler för fiskhantering skrivs bland annat att en lokal där någon står och filear fisk inte får beträdas av någon annan person. Inte heller får en fisk i annat stadium av beredning än filé ens transporteras genom det rummet. (Källa: DN 990216 “EU-regler stänger skånska rökerier” TT)

Företaget Lyngalax i Halland fick också problem med EU:s regler. Kraven blev nästan absurda vid EU-inträdet för det lilla familjeföretaget som skötte hela verksamheten i en stenbyggnad med fyra rum. Rensningen, torkningen

och rökningen var visserligen acceptabel, enligt EU-reglerna. Men efter rökningen togs laxen tillbaka samma väg till disken där den såldes. Därmed passerade den genom rensriet där, enligt EU-reglerna, bakterier i avfallet kan infektera den färdiga laxen. Hanteringen av laxen måste ske i en rundgång där man aldrig går tillbaka till tidigare behandlingsplats. Lyngalax hävdade att de som arbetade i pytteliten skala och att det inte gick att tillämpa EU:s regler för större företag på dem som ett småskaligt företag. (Källa: SvD 970908 "Tuffa EU-regler hotar laxrökteri med tradition" Gunilla von Hall)

Ytterligare två exempel på detaljer som avgörs på EU-nivå och inte är en nationell fråga.

Svenska mjölkkvoter

För Sveriges mjölkbönder blev det omställningsproblem i och med Sveriges EU-medlemskap. De svenska mjölkbönderna fick en mjölkkvot som inte får överstigas. Det svenska stödet till mjölkproducerande bönder slopades. En bonde kunde exempelvis få en kvot på 453 ton mjölk per år. Men hans gård hade en produktionskapacitet på uppemot 500 ton mjölk per år. Det innebar att han inte kunde utnyttja den fulla kapaciteten. Mjölkbondens marginal minskade också när det statliga stödet till mjölkbönderna försvann. De svenska mjölkbönderna fick ett andrum genom att de svenska mjölkbönderna slapp betala straffavgift om han översteg sin kvot förrän hela den svenska landskvoten överskridits. Men det fungerade bara i enskilda fall.

Den svenska skolmjölken

Eftersom EU:s mjölkexport såg ut att gå sämre än beräknat år 2000 ville EU-kommissionen avsätta drygt 1,3 miljarder kronor i extra exportbidrag. En stor del av pengarna föreslogs skulle tas från stödprogrammet för skolmjölk, som EU-kommissionen ville fasa ut i mitten av år 2000. Det skulle spara 450 miljoner kronor.

Men flera länder, däribland Sverige, protesterade mot att stödet till mjölken skulle slopas. Sverige, som 1999 får drygt 90 miljarder kronor i EU-stöd för skolmjölken, ansåg att EU i första hand skulle skära ned på stödet till glass och smör som används i bakelser.

Jordbruksministrarna antog 15 juni 1999 i Bryssel en deklARATION om att mjölkkonsumtionen var viktig, inte minst för barn och unga. Italien var de som var skeptiska till fortsatt stöd för skolmjölk. EU-kommissionens planer gick därmed i stöpet men man lovade återkomma med en ny rapport hösten 1999 om skolmjölkens framtid. (Källa: DN 990616 "Skolmjölk kvar tills vidare" TT)

För att öka mjölkkonsumtionen i EU-länderna startade EU i november 1999 en "trendiga tjejer dricker mjölk-kampanj". EU-kommissionen satsade 70 miljoner svenska kronor på kampanjen.

Standardmjölkens framtid

De svenska problemen med mjölk och filmjölk hör samman med EU:s växande smörberg. EU:s lantbrukare producerar för mycket smör. Därför vill EU att medborgarna skall dricka så fet mjölk som möjligt, och det gör inte svenskarna. Den vanliga svenska mjölken med tre procents fetthalt, får egentligen inte kallas mjölk. "Mjölk" ska nämligen innehålla 3,5 procents fett.

De svenska mjölksorterna avvek alltså från de fetthalter i mjölk som regleras i EU:s förordning 1411/71/EEG. Standardmjölkens framtid har efter EU-medlemskapet varit mycket osäker. Sverige erhöll vid medlemskapsförhandlingarna en övergångstid på tre år till den 31 december 1997 vad gäller saluförandet av traditionella svenska mjölksorter. I samband med 1997 års prisförhandlingar beviljades Sverige fortsatt undantag från EU:s regler, vilket innebar att standardmjölken kunde vara kvar till utgången av 1999. Men detta sistnämnda år så fick Sveriges sitt undantag förlängt återigen till och med utgången av år 2003. Därefter kommer troligen det svenska undantaget att gå ut och standardmjölken försvinner. Sverige måste inom två år från 1999 visa vilka framsteg man gjort med att anpassa sig till EU:s regler.

Lättmjölken däremot, räddades när ministerrådet i december 1997 antog en ny förordning som innebar att lättmjölken inte längre avviker från EU:s bestämmelser.

Filmjölken var också ett problem. EU-medborgarna är vana vid fil som görs på kärnmjölk. Därmed skiljs fett ur och kan användas exempelvis till att göra smör. Men när Sverige i juli 1997 förklarade att svensk fil faktiskt görs på helmjölk löste sig problemet. Sverige fick då EU-stöd till att servera

filmjök i skolorna. (Källor: DN 970725 "EU-stöd till filmjök i skolan" Mats Holmberg — Riksdagens EU-nämnd PM 1999-02-01 "Sveriges övergångsbestämmelser och särordningar i anslutningsfördraget — en lägesbeskrivning" Uppgifter från Jordbruksdepartementet)

Korn som korn

Sverige fick i juli 1997 tillstånd att fortsätta att kalla korn för korn ännu ett år framåt. Det mesta korn som odlas i det kalla Sverige är egentligen för litet för att nå upp till EU:s krav på korn.

Strutsodling — en EU-fråga?

Den 6 juni 1995 meddelade jordbrukskommissionär Fischler i EU-parlamentet att ett särskilt EU-utskott fått i uppdrag att undersöka om det är djurplågeri att föda upp strutsar och besläktade djurarter i de nordiska länderna. EU-parlamentariker Schweitzer hade frågat jordbrukskommissionären om det kunde vara rätt och riktigt att föda upp strutsar, som ju hör hemma i ett varmt och torrt australiskt klimat, i det kyliga Norden. Enligt Schweitzer var den struts-uppfödning som utfördes i Norden ingenting annat än djurplågeri, som måste stoppas.

Problemet enligt Schweitzer var att strutsar saknar en specifik körtel med vilken de kan smörja sina fjädrar så att de blir vattenavstötande. De fryser därmed så snart det regnar på dem.

Fischler svarade att frågan om strutsars och liknande djurarters välbefinnande höll på att granskas i det stående utskottet för de europeiska konventionen om djurskydd. När riktlinjerna för behandlingen av strutsar utarbetas kommer detta utskott att ta all hänsyn till djurens biologiska särdrag, försäkrade Fischler. (Källa: DN 950607 "EU synar strutsodlare" TT, Bryssel)

Ko- och kalvbås

Det har varit en del nyheter i Sverige om kor som måste slaktas för att deras utrymme i ladugården skulle vara för smalt. Lagen som reglerar kobåsens storlek är dock nationell och den antogs 1988.

Den EU-regel som finns på detta område är båsar för kalvar. Här sker en anpassning av svenska regler eftersom viktklasserna har skilt sig åt tidigare. EU:s regler är inte i sig strängare än den svenska lagen. EU-regeln för kalvbåsar skall vara helt införlivad i svensk lagstiftning senast år 2004.

Fröer

Enligt EU måste alla frön som förekommer i den kommersiella handeln registreras. Det är en omständlig och mycket dyrbar procedur för fröhandlarna. För att få en enda frösört godkänd kan en odlare tvingas betala närmare 20.000 kronor. Frösörterna ska nämligen genomgå en tvåårig testning som ska visa att frösörterna verkligen är en egen sort, som är enhetlig och stabil. Fröodlare som hittat frösörter i Nordamerika som trivs i Sverige fick dem dödskallemärkta. Jordbruksdepartementet i Sverige blev utsatta för mycket vrede från hobbyodlarnas sida. Till slut kom departementet fram till att man kunde ta till en bestämmelse som ger varje medlemsland rätt att upprätta en nationell lista över äldre bevarandvärda sorter. Gränsen sattes dock vid 1990. Fröodlarna tyckte att man kunde ha satt 1995, då Sverige gick med i EU, som gräns.

Fröodlarna frågade sig varför ett dugligt frö med bra grobarhet och som ger god skörd i svenska odlingszoner skulle förbjudas och varför det skulle bestämmas på EU-nivå?

Lokala och ekologiska odlare fick nu problem. Bland annat därför att när varje registrering av en frösört kostar cirka 20.000 kronor så är det dyrt och inte på något sätt lönsamt att registrera frön som säljs i mindre skala. Kritiken från de små odlarna var bland annat att inom utsädesområdet så var EU-lagarna genomdrivna av de stora företagen. De stora förädlarna hade drivit fram den här EU-lagstiftningen för att få kontroll över marknaden för att dels förhindra stölder av sorter, men också för att minska konkurrensen från icke-EU-länder samt omöjliggöra självständigt agerande mindre företag i EU. Man undrade också vad som skulle hända när ett antal fattiga central- och östeuropeiska länder kommer in i EU. Kommer de att ha råd att lista sina gamla sorter inom EU utan risken var att de nordvästeuropeiska storföretagen med EU-lagar i ryggen helt skulle komma att ta över marknaden också i nya medlemsländer.

Att få genomslagskraft för reglerna om frösörter tog dock lång tid i EU-länderna och mötte mycket opposition. Många förbjudna sorter förekom-

mer fortfarande i EU:s större länder eftersom reglerna varit så omdiskuterade så från myndighetshåll har man inte velat gå allt för hårt fram i kontrollen av dess efterlevnad. Men i Sverige började det hända saker i slutet av 1997. Hos oss är det Statens utsädeskontroll i Svalöv som skulle övervaka att EU:s fröregler efterlevs. De skickade ut brev till odlare och krävde att de skulle upphöra med att sälja de sorter som inte kunde bekräftas med registrerade sortnamn inom EES-området och inte får föras in för försäljning/förpackning. Statens utsädeskontroll ville ha en skriftlig bekräftelse från odlarna på att de upphört med sorter som inte kan dokumenteras. Om en odlare bröt mot dessa regler skulle Statens utsädeskontroll med stöd av utsädeslagen avgöra om odlaren skulle åtalas. (Källor: *Nya Lidköpings Tidningen* 980126 "EU-regler stoppar Mats tomater" Bruno Arvidsson — *Aftonbladet* 980205 "Leifs pumpor förbjuden frukt i EU" Ebba von Essen — *Arbetet Nyheterna* 980306 "Frösorterna som EU inte tillåter" Tore Forsberg — *Arbetet Nyheterna* 980509 "Fritt fram för fröerna igen" Hans Burell)

EU gör tulpanreklam

För att stärka försäljningen i EU av snittblommor satsade EU pengar på tulpanreklam. Beslutet om kampanjen fattades i ministerrådet 1997 och var en politisk kompromiss mot bakgrund av GATT-uppgörelsen 1992. I det världsomspännande frihandelsavtalet avskaffades tullarna på snittblommor. Importen från exempelvis Medelhavsländer utanför EU blev billigare. Därför beslöt ministerrådet att under en treårsperiod stärka den egna produktionen av snittblommor i EU.

Ett första led i kampanjen, som stöddes av kommissionen, var de reklamkontrakt som de enskilda medlemsländerna skrev på hösten 1997 med olika promotionföretag och som till 60 procent finansierades med EU:s medel.

Som Johan Hakelius formulerade det i Svenska Dagbladet 990113 "...nog är det ändå bra att EU använder våra pengar till att övertyga oss om att vi skall köpa tulpaner för de pengar vi har kvar. När EU-medborgare över hela Europa köper samma sorts blommor växer förstås samhörigheten. Och den europeiska harmonin. Det är viktigt med tulpaner. För freden." (Källa: *SvD* 980113 "EU gör tulpanreklam" Jeanette Neij)

Köpa päron för att slänga dem

För att få bukt med det stora överskottet av äpplen, päron, persikor och nektariner i EU föreslog kommissionen (KOM 97/35) ett "röjningsbidrag" för att hugga ned 20.000 hektar fruktträd. Sveriges "kvot" uppgick till 40 hektar. Bidraget skulle uppgå till ca 43.000 kronor (5.000 ecu) per hektar (utifrån växelkurs juli 1997) och skulle bara betalas ut om odlaren lovade att inte plantera nya fruktträd på den röjda marken. Bakgrunden till detta förslag var att EU köper tillbaka stora mängder av de fyra ovan nämnda frukterna, i genomsnitt cirka 1,6 miljoner ton per år. Återköpen kostar närmare 200 miljoner ecu per år, dvs knappt två miljarder svenska kronor per år (juli 1997). Den återköpta skörden förstörs och odlaren kör den direkt efter plockningen till tippningsplatsen.

De största återköpen skedde vid denna tid i Frankrike med 360.000 ton (äpplen och päron) respektive 70.000 ton (persikor och nektariner), Italien 120.000 respektive 140.000, Spanien 75.000 respektive 22.000 samt Grekland med 95.000 ton (äpplen/päron) respektive 520.000 ton (persikor och nektariner).

Av EU:s totala päron- och äppelskörd så återköps och förstörs cirka 10%, för persikor och nektariner cirka 20%. Den totala odlade arealen i EU är för äpplen och päron cirka 470.000, och för persikor och nektariner cirka 270.000 hektar. Sverige hade vid denna tid totalt cirka 2.000 hektar odlade med äpple- och päronträd.

Kommissionen trodde att ett röjningsbidrag för att få 20.000 hektar fruktträd förstörda skulle resultera i en årlig minskning av den årliga skörden med totalt cirka 300.000 ton och återköpen med cirka 250.000 ton. Därigenom beräknade man att åtgärden skulle vara lönsam på fyra års sikt.

Från början har generösa odlingsbidrag delats ut som uppmuntrat till överproduktion. Sedan skall odlaren få kvittera ut röjningsbidrag. Vem kan sedan hindra att till exempel en odlare efter att ha kvitterat ut röjningsbidraget sedan säljer marken till sin granne som i sin tur planerar nya träd? Förslaget visar vilka absurditeter som EU:s jordbrukspolitik leder till.

EU:s fiskeavtal

För att finna arbete åt en för stor fiskeflotta, främst från medelhavsländerna, tecknar EU stora fiskeavtal, främst med afrikanska länder. Avtalen innebär

att EU:s fiskeflotta får rätt till fiske i afrikanska staters vatten. Problemen med detta är uppenbart. De stora spanska trålarna fiskar snabbt ut vattnen. Det lokala småskaliga fisket blir lidande, och ingen vet exakt i vilka fickor EU:s kompensationspengar hamnar. Flera reportage har handlat om hur detta system förvärrar situationen för de små fiskesamhällena längs Afrikas kuster. Det finns en del fiskeavtal som verkligen blir lätt absurda inte minst ur kostnadssynpunkt. 1995 sade Marocko ensidigt upp fiskeavtalet med EU som ingått för perioden 1/5 1992-30/4 1996. Marocko hade helt enkelt sålt ut för mycket fisk i sina farvatten. EU förhandlade då fram ett komplement till fiskeavtalet med Mauretaniens kust. 18 spanska fartyg som fiskade bläckfisk förflyttades för perioden 15/11 1995 – 31/7 1996 till fiske utanför Mauretaniens kust. För det betalade EU 7 259.000 ecu, dvs cirka 2 miljoner kronor.

Några andra exempel på fiskeavtal mellan EU och tredje land är följande:

* Fiskeavtalet med Madagaskar 21/5 1998 – 20/5 2001 kostnad 2 280.000 ecu (1995–1998 2 175.000 ecu). Kostnaden som fastställs i avtalet för varje ton tonfisk innebär att EU betalar ca 80 ecu (euro) och fartygsägarna 20 ecu (euro). Försäljningsvärdet för ett ton tonfisk på världsmarknaden uppgick till ca 1.000 ecu. Fartygsägarna betalade för fisket i form av licensavgifter samt i skyldighet att utbilda sjömän från det aktuella landet man har fiskeavtal med. (Gallagherbetänkandet EU-parlamentet A4-0282/98)

* Fiskeavtalet mellan EU och Komorerna om fiske utanför Komorerna för perioden 28/2 1998 – 27/2 2001 kostade 1 080.000 ecu (euro). (Macartneybetänkandet EU-parlamentet A4-0249/98)

* Fiskeavtalet mellan EU och Guinea har slutits på två år åt gången sedan 1990. I avtalet för tiden 1/1 1998 till 31/12 1999 höjdes den ekonomiska kompensationen ordentligt från EU:s sida till 3 250.000 ecu (euro) mot tidigare 2 450.000 ecu (euro). Sedan tillkom ett antal andra gåtfulla utgifter på ytterligare ett antal budgetposter, vilka också höjdes betänkligt. Stödet till de guineanska myndigheter som övervakar fisket höjdes från 350.000 ecu till 800.000 ecu, stödet till Guineas fiskeriministerium höjdes från 300.000 ecu till 800.000 ecu och en ny budgetpost inrättades på 390.000 ecu för de guineanska delegaternas deltagaravgifter i samband med internationella möten rörande fisket. Det är onekligen mycket, mycket pengar för ett litet fattigt afrikanskt land. (BNP per capita 510 USD i mitten av 1990-talet). (Girao Pereirabetänkandet EU-parlamentet A4-0178/98)

Det är inte så ofta som det redovisas klart och tydligt vilka länders fiskeflottor det är som kommer att dra nytta av fiskeavtalet. Vad gällde fiskeavtalet med Guinea 1996-1997 konstaterades dock att det i första hand var Spanien, Frankrike och Grekland som drog nytta av avtalet. (Macartneybetänkandet EU-parlamentet A4-0385/96)

* Fiskeavtalet mellan EU och Guinea-Bissaus regering för tiden 16/6 1997 till och med 15/6 2001 kostar 34 000.000 ecu i ekonomisk kompensation. Vilket innebär 8 500.000 ecu per år. Avtalet 1995-1997 kostade 6 000.000 ecu per år i ekonomisk kompensation. Sedan tillkommer i avtalet 1997-2001 2 000.000 ecu för finansiering av vetenskapliga program, stöd till det småskaliga fisket m.m. Det ingår också här ett institutionellt stöd till fiskeriministeriet på 200.000 ecu. (Imaz San Miguelbetänkandet EU-parlamentet A4-0300/97)

* Fiskeavtalet mellan EU och Kap Verde för tiden 6/9 1997 till 5/9 2000 kostade totalt 1 531.740 ecu. (Novobetänkandet EU-parlamentet A4-0363/97)

* Fiskeavtalet mellan EU och Ekvatorialguinea för tiden 1/7 1997 till 30/6 2000 kostade 600.000 ecu i ekonomisk kompensation samt ytterligare 360.000 ecu för bl.a. stöd till myndigheter som är ansvariga för övervakningen av fisket. I protokollet för avtalet 1994-1997 fanns det ett bidrag på 120.000 ecu för vetenskaplig forskning. Det fanns emellertid inget effektivt forskningscentrum i Ekvatorialguinea. Beloppet uppgavs ha använts till något slags vetenskapligt projekt i samarbete med en spansk partner. I avtalet för åren 1997-2000 sänktes denna summa till 50.000 ecu. (Kindermanbetänkandet EU-parlamentet A4-0364/97)

* Fiskeavtalet mellan EU och Elfenbenskusten för tiden 1/7 1997 till 30/6 2000 kostade 3 000.000 ecu. I det föregående avtalet 1994-1997 angavs tydligt att det var fartyg från Frankrike och Spanien som fiskade utanför Elfenbenskusten. I avtalet 1997-2000 angivs inte vilka fiskeflottor som fått tilldelningkvoterna. (Medina Ortega betänkandet EU-parlamentet A4-0365/97)

I övrigt finns det också fiskeavtal med Marocko, Seychellerna, Sao Tomé och Príncipe, Senegal och Angola.

I EU-parlamentet under mandatperioden 1994-1999 har den brittiske liberalen Teverson så gott som alltid lagt ändringsförslag till de olika betänkande-

na om fiskeavtalen, i vilket han föreslagit att under avtalets tidsperiod skall en summa motsvarande den totala kostnaden för ifrågavarande avtal samlas in av kommissionen för EU:s räkning från de fartyg som drar fördel av avtalet i proportion till deras fångster. Detta förslag har alltid blivit nedröstat av EU-parlamentet med stor majoritet. EU-parlamentet har dock bara haft samrådsförfarande i fiskefrågor och har ofta fått fiskeavtalen till behandling i EU-parlamentet när de redan trätt i kraft.

Torskkvoterna i Östersjön

Sverige stämde i maj 1997 EU:s ministerråd inför EG-domstolen för att rådet enligt den svenska regeringen beräknade Sveriges torskkvot i Östersjön på ett felaktigt sätt. Det har givit Sverige en lägre torskkvot än vad vi annars skulle ha fått. För år 1997 handlade det om 1340 ton.

Men i slutet av juni 1999 led Sverige nederlag i EU-domstolen i ärendet. Om Sverige hade vunnit målet i EU-domstolen så hade torskkvoten kompenenserats uppåt de närmaste åren eller så hade Sverige fått ekonomisk ersättning. Men nu vann rådet och EU-kommissionen, vilket betydde att den fördelningsnyckel för torsken som rådet valt att använda gällde fortsatt. Stefan de Maré, departementsråd på jordbruksdepartementet uttalade i Dagens Industri 990630 att det mest var en principfråga och att inte så stora ekonomiska intressen stod på spel.

Sverige ville att de nationella fiskekvoterna i EU även ska dela på de extra kvoter som EU köper upp från tredje land. Konsekvensen av domen var att Sverige nu går miste om sådana extra kvoter för torsk. Sveriges medlemskapsavtal säger nämligen att den svenska kvoten bara ska beräknas på torskfisket i EU:s egna vatten. (Det hela är förmodligen annu ett exempel på ett dåligt medlemskapsavtal.)

I Sveriges anslutningsavtal till EU skrivs att den svenska andelen av fiskerättigheterna för torsk i Östersjön skall vara 35,037 procent av de första 50.000 tonnen och 40 procent av EU:s samlade kvot över 50.000 ton. Danmark och Tyskland klagade över tilldelningen och fick i en förordning garanti om kompenstationstorsk, som EU köpte upp från de baltiska staterna. Sverige hävdade då, utan framgång, i EU-domstolen att de uppköpta torskkvoterna skulle fördelas enligt den generella fördelningsnyckeln i Östersjön. För år 1997 hade Sverige då fått 39.999 ton istället för de 38.660 ton vi fick.

(Källa: *Dagens Industri* 990630 "Sverige "torskade" i EG-domstolen" Ola Hellbom)

Mullade morötter

Sverige erhöll vid medlemskapsförhandlingarna en övergångsperiod till 31 december 1996 under vilken Sverige kunde avvika från EU:s obligatoriska kvalitetsnormer beträffande morötter (EU-kommissionens förordning 920/89). Mullning av morötter innebär att morötterna först tvättas för att sedan beläggas med mull. Undantaget har förlängts två gånger, först till den 31 december 1997 och sedan till den 31 december 1998. Vissa undersökningar om mullningens effekter på morötterna har under tiden genomförts av Lantbruksuniversitetet i Alnarp. Frågan fick sin lösning genom att en permanent ändring av kvalitetsnormerna har genomförts (EU-kommissionens förordning 920/89) vilket möjliggör fortsatt mullning. Dock krävs märkning som talar om att morötterna "beströts med torv". (Källa: *Riksdagens EUnämnd PM 1999-02-01 "Sveriges övergångsbestämmelser och särordningar i anslutningsfördraget — en lägesbeskrivning"*)

Att granska grönsaker

Sommaren 1995 fanns 14 frukter och 20 grönsaker på listan över produkter som skulle kvalitetskontrolleras enligt EU-normerna. För var och en av dem har EU noggrant angett vilka krav som ska uppfyllas för olika kvaliteter.

Den som skall klassa ett parti grönsaker har 13 olika felkoder, med rubriker som "färgfel", "ruttna" och "inte rena", att utgå från. I regel granskas varje parti bara med utgångspunkt i något enstaka kriterium — men upptäcks exempelvis röta, även om granskningen gäller eventuella färgfel, kasseras naturligtvis partiet.

Det blir petande i detaljer om så önskas då det finns en hel bibel i A5-format, där kvalitetsnormerna för varje frukt och grönsak som EU kunnat ena sig om i detalj är noterade. För att äpplen skall kunna platsa i högsta klassen så ska de vara felfria, minst 60 millimeter i diameter och att sorterna Black Ben Davis och Red Delicious till minst tre fjärdedelar av ytan skall vara rödfärgade.

Sida upp och sida ned beskrivs olika sorters foderblad med mera. I det verkliga livet är det dock enklare för inspektörerna. För jordgubbar är exempelvis 10 procents avvikelser från normen tillåtna så inga lådor behöver sorteras ut av den anledningen. (Källa: DN 950708 "Svenska gubbar håller måttet väl" Bo Westmar)

Hur raka får gurkor vara?

En gurkodlare i Halmstad fick sina gurkor underkända i juni 1997 för att de var för raka. Det hävdade i alla fall en växtinspektör på Jordbruksverket, som dömde ut gurkodlaren Dannevik Nygaards gurkparti med motiveringen att böjen var för svag. Om gurkorna skulle få säljas under beteckningen klass 2 *måste* de böja sig två centimeter, hävdade tjänstemannen. Odlaren sade att han lät bli att kalla gurkpartiet "klass 1" för säkerhets skull, och att gurkorna får böja sig två centimeter i klass 2. Men tjänstemannen stod på sig och tvisten ledde till att gurkorna ruttnade under väntan hos Svenska Odlarlaget. (Källor: SvD 970622 "Är dina gurkor för raka för EU?" Eva Engman — GP 970623 "Gurkorna var för raka" EU-spalten)

Vad är en jordgubbe?

Den svenska jordgubben EU-anpassades. Jordgubbarna skall delas in i fyra klasser. Storlek, graden av friskhet och mogenhet skall avgöra. Dessutom ska foderblad och en kort stjälk finnas kvar. Bär som mäter mindre än 22 millimeter i diameter får överhuvudtaget inte säljas under beteckningen "jordgubbe". Mäter jordgubben under 25 millimeter så får de inte kallas "extra prima". För svenska odlares del är problemet att svenska jordgubbar är mindre men godare än de som odlas i Europa p.g.a. klimatet. En del svenska jordgubbar, kanske en tiondel av skörden, måste därför sållas bort och bli puré. Den är inte reglerad av regelverk — ännu. Passerad är tiden då odlarna kunde plocka och saluföra sina produkter efter ögonmått och smak. (Källa: DN 950517 "EU hotar svenska gubbar" Mats Holmberg)

Självplock av jordgubbar fick heller inte förekomma hur mycket som helst på odlingarna. Endast en viss procent av skörden fick säljas på självplock.

Norsk tull på svenska gubbar

Svenska och norska jordgubbar får säljas tullfritt i båda länderna, men det finns ett undantag som retar svenska odlare. Under sommarmånaderna läggs sju kronor kilot i tull på de svenska jordgubbarna. Svenska odlare har påpekat orättvisan i att de inte får glädje av tullfriheten, skrev Sydsvenska Dagbladet.

Anledningen till de olika handelsreglerna för norska och svenska jordgubbodlare är att Norge förhandlat till sig ett förmånligt avtal med EU om jordgubbshandel. (Källa: DN 990718 "Norsk tull på svenska gubbar" TT)

EU och trånga hönsburar

På Astrid Lindgrens 80-årsdag 1987 uppvaktade dåvarande statsminister Ingvar Carlsson med ett löfte om en ny djurskyddslag. Carlsson lovade att det skulle bli ett förbud mot att hålla värphöns i trånga burar. Lagen antogs av svensk riksdag 1988. Men 1996 efter EU-medlemskapet och med bara två år kvar tills dess att burförbudet skulle träda i kraft så blev många nervösa i Sverige. Riksdagen beviljade 1988 branschen en tioårig omställningsperiod, men fortfarande satt 85–90 procent av värphönsen kvar i burarna.

Jordbruksverket, livligt påhejat av äggbranschen och bonderörelsen LRF, hade sedan länge argumenterat mot burförbudet. Branschen i fråga målade upp en mörk hotbild som imponerade i debatten. Det hävdades att svenska äggproducenterna skulle komma att duka under på grund av hård konkurrens från övriga EU-länder, som producerar billigare ägg i bursystem betydligt värre än de framtida svenska "sprättäggen" från frigående höns..

Dåvarande jordbruksminister Annika Åhnberg efterlyste på EU-nivå gemensamma regler för hönshållning i november 1996. Genom gemensamma EU-regler hoppades den svenska regeringen förbättra konkurrenssituationen för svenska äggproducenter.

I Sverige bröts det entydiga löftet till Astrid Lindgren på hennes 80-årsdag. Burförbudet ersattes i Sverige från årsskiftet 1998/99 med så kallade funktionskrav. Oavsett hur värphönsen hålls, antingen i burar eller fritt sprättande på golv, ska de kunna "bete sig naturligt", enligt djurskyddslagen från 1988. Det förutsätter att hönorna får möjlighet att värpa ägg i reden, krafsa i sand

och sitta på en pinne. Regeringen öppnade vägen för en utsträckt övergångsperiod med möjlighet till individuella dispenser för anläggningar som genomför förbättringar. Gamla utslitna bursystem ska underkännas och slås ut, medan bättre burhållning kan beviljas en allt längre övergångsperiod. Flera bönder fick dispens till år 2002.

Dåvarande jordbruksminister Annika Åhnberg skrev på DN Debatt 961209: “Att halsstarrigt hålla fast vid beslutet om att alla former av burar ska vara borta den 1 januari 1999 — oavsett konsekvenserna — är inte ett kraftfullt fasthållande av viktiga principer, det är ett svek mot visionen om bättre djurmiljö. Dessutom innebär det förlust av arbetstillfällen. Äggnäringen heltidssysselsätter i dag 2200 personer och på deltid ytterligare ett par tusen.”

Åhnberg undviker noga att ta upp att EU-medlemskapet kan ha med ärendet att göra. Faktum är dock att eftersom Sverige nu är EU-medlemmar saknar vi möjlighet att exempelvis belägga importerade ägg, producerade av burhöns, med strafffull.

Astrid Lindgren kommenterade i DN dagen därpå citat: “Det känns som om de tagit ifrån mig min födelsedagspresent från 80-årsdagen. Det är väldigt synd att löftet att hönsen skulle bli fria visar sig vara lögnaktigt.”

I juni 1999 beslöts i ministerrådet efter en stökig förhandling att alla trånga hönsburar skulle förbjudas från 2012 — och inte 2017 som planerat. Men i EU-kretsen gick arbetet mot ett gemensamt förbud trögt. Främst Frankrike bromsade med hänvisning till kostnadsskäl.

I Sverige rådde fortsatt tveksamhet då äggproduktionen skulle bli dyrare i Sverige jämfört med övriga EU-området, vilket kan bli konkurrenshämmande för de svenska bönderna på EU:s inre marknad. (Källor: DN 961117 “Hönsen blir kvar i burarna” Anders Johansson- DN 961208 “Pinne förbättrar hönans liv” Anders Johansson — DN 961209 DN Debatt “Inget burhönsförbud från 1999” Annika Åhnberg — DN 961210 “Stor press på äggnäringen” Anders Johansson)

Syltdirektivet

Allt är dock inte elände i EU. EU-kommissionen har tagit ett glädjande initiativ för att hjälpa alla oss som funderat över marmeladburkens innehåll. Vi avser givetvis kommissionens dokument (95)772,96/00118(CNS): “Förs-

lag till rådets direktiv om sylt, gelé, marmelad och kastanjemos” — ett dokument som har goda utsikter att bli en klassiker i den svenska syltdirektivshistorien.

Avsikten med direktivet är att, som man säger, “skapa klarhet” på området. Det behövs sannerligen, ty utan överdrift kan man nog säga att just på sylt- och gelékunskapens område har vi varit något av ett u-land, för att inte tala om det mörker som rått då det gäller kastanjemos.

Ta bara konsistensfrågan. Hur lös skall egentligen sylt vara? Det är en fråga där mången lärd gått bet. Svaren har pendlat mellan “ganska fast” och “ganska lös” utan att någon enighet nåtts. Kommissionen gör nu slut på denna urgamla konflikt genom att redan i §1 slå fast att “sylt är en blandning som fått en lämplig geléartad konsistens”. Och inte nog med det. Även gelé är enligt kommissionen en blandning med “en lämplig geléartad konsistens”(!). Detta var i och för sig något överraskande, eftersom man i gelékretsar hade väntat sig att gelén i konsekvensens namn skulle ha en lämplig syltartad konsistens.

Ett annat klassiskt syltproblem rör råvaran. Här är kommissionen kompromisslös. I Bilaga III där man definierar begreppet “frukt”, slår man fast att den skall vara “tillräckligt mogen för användning”. Det är besked som måste glädja alla som satt tänderna i en stenhård hjortronkart mitt i pannkakan.

Direktivet skingrar också dimmorna runt tomatsyltproblematiken. Eftersom sylt endast kan göras av frukter är kärnfrågan huruvida tomaten är en frukt eller grönsak. Frågan avgörs i Bilaga III, andra strecksatsen där det sägs: “I detta direktiv anses tomater, delarna av rabarberstjälkar och morötter som frukt”. Genom att på detta sätt “anse” tomaten som en frukt, utan att direkt säga att den “är” en frukt, har alltså kommissionen på ett fiffigt sätt godkänt tomatsylt.

Kommentatorer har emellertid understrukt att huvudfrågan inte är helt avgjord. Ty i kommissionens direktiv om fruktsaft (KOM(95)722,96/00115(CNS) heter det i Bilaga II, §1 att: “I detta direktiv betraktas inte tomater som en frukt”. Ledande syltexperter har tolkat denna motsättning så, att svaret på gåtan om tomaten är en frukt eller grönsak ligger i dess användning: Går den till sylt är den en frukt, går den till saft är den en grönsak!

Innan direktivet kan antas av Ministerrådet skall det godkännas av EU-parlamentet och Ekonomiska och Sociala Kommittén (ESK). Detta kan vålla problem, ty när direktivet skulle upp i parlamentet (januari 1998) kunde det inte godkännas på grund av för stora motsättningar mellan parlament och kommission.

EUs medborgare får tålmodigt vänta på klagörande besked på sylt- och geléfronten.

Hårdsmälta ägg för EU

Finland fick vid EU-inträdet tillstånd av EU att subventionerna sin äggproduktion. Därför producerar Finland billigare ägg än Sverige och deras export till Sverige har dumpat äggmarknaden och tvingat svenska producenter att gå ned i pris för att inte konkurreras ut. Det har gjort att svensk äggindustri har hamnat i kris. Finlands undantag att få subventionera sina äggproduktion går i skrivande stund ut vid nyåret 1999/2000. Den finska regeringen har dock inte givit upp utan har lämnat in en ny ansökan till EU-kommissionen om ett nytt slags produktionsstöd.

Ett annat problem har varit att i Sverige tvättas äggen. De håller enligt EU:s bestämmelser sämre klass och får därför enligt EU:s märkningsexperter ej kallas "prima" ägg.

Våren 1998 utbröt ett gräl mellan Gröna Konsum och Livsmedelsverket om beteckningarna på olika ägg i skuggan av nya EU-regler. Konsum hade bestämt sig för att ha tre sorters ägg: burägg, sprättägg och ekoägg. Värphönsen äter vegetabiliskt alternativt ekologiskt foder och leverantörerna kontrolleras. Äggen utsätts också för en särskild salmonellakontroll som bara Konsum har. Konsum tyckte att Livsmedelsverket bar sig konstigt åt när de förbjuder beteckningar som EU inte har sagt något om och ansåg att verket givit efter för hård lobbying från äggbranschen. Men en inspektör från Livsmedelsverket vidhöll att EU slagit fast att inga beteckningar får finnas jämte EU:s.

Om Konsum insisterade på att sälja "sprättägg" så kan det leda till rättslig prövning och att de eventuellt bötfälls. Äggen ska i stället kallas "ägg från frigående höns, högst sju höns per kvadratmeter", vilket är precis vad sprättäggen är, men det kanske inte låter så bra i försäljningssammanhang.

I EU-förordningen som gäller från 1 januari 1998 har man rensat ut olika beteckningar på ägg. Numera finns det fyra kategorier ägg i EU. Förutom ovan nämnda så är det "ägg från burhöns", "ägg från frigående höns, fler än sju höns per kvadratmeter" och "ägg från utehöns". Livsmedelsverket hävdade att Konsum därmed inte kan ha sina egna äggbeteckningar utan måste följa EU:s äggförordning. (Källa: DN 990317 "Uppeggad kamp om namn på livsmedel" Eva Lindgren)

Ett fjärde problem vad gäller de svenska äggen efter EU-inträdet är att lokalt producerade ägg kan få ta en lång omväg från bonden till butiken innan de kan säljas lagligt. Enligt EU-normer och en ny lag så måste äggen vara genomlysta, godkänt förpackade och stämplade innan de kan placeras i kyldisken hos livsmedelshandlaren på orten.

En ICA-handlare i Torsås, Småland sålde ägg som han köpte från en bonde i trakten. Men från 1 januari 1998 måste äggen först transporteras 25 mil till äggpackeriet i Hässleholm för att godkännas och stämplas innan ICA-handlaren får sälja dem. ICA-handlaren i Torsås tolkade EU-normerna för ägghandeln så att ägg som de lokala producenterna inte själva kan genomlysa och packa måste till ett godkänt packeri. Detta kunde leda till en bromsad utveckling av lokal livsmedelsproduktion, menade ICA-handlaren. (Källa: Arbetet Nyheterna 980304 "Ägg säljs olagligt i butiker" Helena Andersson/TT, text samt Sveriges Radio Kalmar)

Chokladdirektivet

Frågan om svensk choklad skall få kallas choklad har också debatterats i EU. Konflikten har gällt vilka fetter man får tillsätta i chokladen. I exempelvis Frankrike och Belgien är endast kakaosmör tillåtet för att en vara skall få kallas choklad. Denna choklad är en mer sträng, raffinerad (och dyr) choklad. Men i Sverige tillsätter chokladtillverkarna andra fetter för att få en snällare smak som svenskar tycker om.

Frågan har debatterats livligt i EU-parlamentet och ministerrådet. I juni 1999 behandlade handelsministrarna frågan och det förelåg ett kompromissförslag om att upp till 5 procent av det fett som används inte behöver vara kakaosmör. På produkten måste det stå: "innehåller annat vegetabiliskt fett än kakaosmör" i "samma synfält" som ingrediensförteckningen och i närheten av varubeteckningen. Därtill ska det framgå i själva innehållsförteckningen.

Men ministrarna lyckades inte enas runt kompromissen och den svenska chokoladens husarrest i EU förlängdes. Chokladgrädet har rasat i drygt 30 år. Vad kompromissen föll på i juni 1999 gällde frågan vem som i framtiden skall besluta vilka ytterligare fetter som kan accepteras. Frankrike med flera menade att det var EU:s regeringar som skulle göra det, medan kommissionens företrädare givetvis menade att det var kommissionens uppgift. (Källor: DN 990619 "Choklad kan få kallas choklad" TT — DN 990622 "Fortsatt chokladkrig mellan EU-ministrar" Mats Holmberg)

Sockerbråk med Norge

Importen av norsk läsk till Sverige blev tio gånger större, från två till över tjugo miljoner liter per år, sedan vi gick med i EU. Norsk läsk blev billigare än läsk som producerats i t.ex. Sverige. Från EU:s sida ställdes då krav på att Norge skulle gå med på att en tull läggs på export av norsk läsk. Detta trots att Norge hade ett gällande avtal som gav landet rätt att exportera läsk utan tull. I gengäld skulle kanske det norska ölet kunna exporteras till Sverige tullfritt. Men den norska regeringen räknade med att det norska ölet genom flera tidigare EU-beslut ändå kommer att bli tullfritt inom några år.

Att norsk läsk blev billigare än EU-läsk berodde på att socker är billigare i Norge än inom EU. I Norge kostade sockret i början av 1999 2,50 kronor per kilo (vilket också var ungefär som världsmarknadspriset), men inom EU kostade det vid samma tid 6,50 kronor kilot. Att sockret är dyrare inom EU beror på att EU planmässigt har bestämt att sockerpriset "skall vara" ungefär 6,50 kronor per kilo. Att sockret är billigare i Norge beror bl.a. på att sockerexport från EU subventioneras med exportbidrag, som finansieras genom att EU:s sockerkonsumenter får betala mer för sitt socker.

Svenska konsumenter subventionerar alltså Norges import och konsumtion av socker, vilket leder till att norsk läsk blir billig, vilket gör att EU vill strypa exporten av norsk läsk, vilket skall ske genom att svenska konsumenter tvingas betala extra för läsk så att följderna av att de redan betalar extra för sockret kan raderas ut. EU har här kommit fram till sockrets Moment 22. (Källa: SvD Ledarsida 990129 Johan Hakelius)

Den billiga norska läskens orsakade ett handelsbråk mellan Sverige och Norge. I förhand-lingarna mellan Norge, EU-kommissionen och Sverige föreslog den norska regeringen tullfrihet för export av 25 miljoner liter läsk om året.

Export därutöver skulle beläggas med en särskild utjämningsavgift. Sverige förkastade detta förslag. (Källa: DN 990423 "Fortsatt bråk om norsk läsk" Jonas Lindgren/TT)

Livsmedelssäkerhet

"Vi säger ja till EU i förvisning om att vi kan åstadkomma förbättringar av mat och miljö genom en direkt påverkan av lagar och regler inom EU. Maten är en produkt av den miljö där den tas fram." (Källa: Artikel "Röster från kvinnornas EU-parlament" Ur en resolutionstext — Artikel i Europea "Kvinnors röster om EU" Utgiven av Näringslivets EU-Fakta 1994)

"Och till sist vågar vi faktiskt lova dig att vi och våra barn kan fortsätta att äta bra och ren mat." (Källa: Mona Sahlin och Marit Paulsen i ett brev till Sveriges kvinnor ett par veckor före folkomröstningen 1994)

Sammanfattningsvis kan konstateras att Sveriges EU-medlemskap gett Sverige bland annat:

- Sämre livsmedelskvalité.
- Sämre villkor för djuren och ökad risk för djurohälsa.
- Avskaffandet av de regelbundna kontrollerna av kött vid gränsen har lett till fler fall av salmonellasmittade produkter.
- Ökad risk för att en för omfattande användning av antibiotika i framtiden kommer att försvåra kampen mot sjukdomar hos djur och människor.
- Risk för svag märkning av livsmedel när det gäller till exempel genmanipulerade ingredienser och bestrålning.

Nedan följer exempel på område för område där försämringar av livsmedelssäkerheten ägt rum efter EU-medlemskapet. Sverige har helt enkelt anpassat sig till de sämre reglerna i EU. (Källa: "Sverige, EU, livsmedelskvalité och djuren. En kritisk rapport från EU-kritiska rådet". Sammanställd av Bengt Hurtig och Lotta Andersson. Utgiven 1998)

Belgian Blue — monstertjuren

EU-kommissionen förklarade i ett skriftligt svar till Sören Wibe (s) i juni 1996 att Sverige måste tillåta "belgisk blå" annars dras Sverige inför EU-domstolen. Redan tidigare det året gjorde Jordbrukskommissionär Fischler

ett liknande uttalande i EU-parlamentet som svar på en fråga från Jörn Svensson (v). Fischler sade då att ett import- och avelsförbud i Sverige mot Belgian Blue inte skulle tolereras och att man avsåg att stämma Sverige inför EG-domstolen om något sådant skulle förekomma.

Dåvarande jordbruksminister Åhnberg hävdade dock i det läget att Sverige bestämde självt i denna fråga. Men i maj 1998 avgav EG-domstolen en preliminär dom som sade att Sverige inte får hindra import av spermier eller levande djur av rasen belgisk blå. Svenska lagar som kräver tillstånd är i sin ordning, men däremot är det inte förenligt med EU-lagarna att förbjuda import. En ras som är godkänd i ett medlemsland måste också tillåtas i de andra medlems-länderna.

Den 11 december 1994 införde Sverige ett förbud mot import av spermier och levande djur av den belgiska nötrassen Bleu, blanc belge (BBB). Svensk djurskyddslag, som ska värna om djurens naturliga beteende, förbjuder avelsdjur med nedärvda dödliga anlag och defekter som vållar avkomman onödigt lidande.

Den definitiva domen i EU-domstolen kom 19 november 1998. Det stod då klart att Sverige inte har rätt att förbjuda användning av avelsdjur eller sperma från raser som är godkända i ett annat EU-land. Hänsyn till djurens hälsa ansåg EG-domstolen att man redan provat i samband med att man tidigare gett de belgiska bönderna tillstånd till avel. Till följd av detta tvingades Jordbruksverket i april 1999 att ändra sina föreskrifter om krav på djurskydd vid avel.

BBB-rasen är framavlad under årtionden. "Rasen" har en genetisk defekt så att den utvecklar dubbel muskulatur. Djuren får svagt hjärta och alltför små lungor i förhållande till vikten. Dessutom måste kossan ofta förlösas med kejsarsnitt. Djuret måste slaktas vid ca 18 månaders ålder. Benen bär inte längre när djuret blir mer vuxet. Fördelen för böndernas del är att djuren växer snabbt och får hög slaktvikt på kort tid. Köttet får en högre klass och ger därmed ett högre pris.

Bland annat LRF anser att BBB-rasen har genetiska effekter. Därför lovade LRF att de skulle förbjuda leverantörerna till sina varumärken att befatta sig med "belgisk blå". Även Scan, djurskyddsföreningar, Svenska Veterinärförbundet samt olika dagligvarukedjor har sagt nej till BBB. Icke desto mindre finns det bönder i Sverige som vill inseminera sina kor med BBB-spermier.

Åhnbergs kommentar efter den preliminära domen i maj 1998 var att Sverige har alternativa handlingsplaner. I sista hand är det alltid konsumenterna som avgör vilken mat de vill äta, garderade hon sig med. För att konsumenterna ska ha garantier att de inte äter "belgisk blå" så måste det dock finnas en fungerande ursprungsmärkning och angivelse vad för sorts nötkött de köper. I maj 1998 var ungefär en tredjedel av det kött som fördes in i Sverige från Irland. Där har korsningar med "belgisk blå" på några år ökat till 10 procent av den totala kött-produktionen. Även i Danmark förekommer liknande korsningar, om än i mindre omfattning.

Ica och Dagab fick försäkringar av sina irländska leverantörer om att inslag av belgisk blå varken fanns i de slaktdjur eller föräldradjur som var aktuella för köttförsäljning till Sverige. Men garantierna omfattade inte korsningsdjur i tredje och fjärde led och så vidare. Mindre nogräknade småhandlare finns också på marknaden.

Fakta är att Sverige har inte längre möjlighet att själva bestämma vilka djurraser som får födas upp i landet. (Källor: GP 980506 "Grönt ljus för belgisk blå" Dick Henriksson och Sven Ullgren — DN 980510 "Belgisk blå i svenska butiker" Anders Johansson — DN 981120 "EU stoppar svenskt förbud" Clas Barkman)

Antibiotikan i djurfoder

Sverige hade enligt anslutningsfördraget rätt att behålla sitt nuvarande förbud mot användningen av antibiotika, kemoterapeutika, kocidiostatika och tillväxtbefrämjande medel i foder t.o.m. 31 december 1998. Arbetet pågår i EU med att omvärdera vissa speciella riskabla antibiotikasubstanser och senast den 1 oktober 2003 skall samtliga substanser på området omvärderas. Kommissionen fattade strax före årsskiftet 1998/99 beslut om att fyra typer av antibiotika i foder skall förbjudas. Sverige har dock förbud mot ytterligare fyra typer av antibiotika och har därför åberopat den skyddsklausul och skydd för folk- och djurhälsa som finns i rådets direktiv 70/524/EEG om fodertillsatser. Sverige överlämnade dokumentation till EU-kommissionen, vilket i skrivande stund håller på att utvärderas.

Sveriges riksdag har inte rätt att självständigt fatta beslut om förbud mot antibiotikan i djurfoder. Den 13 november 1997 överlämnade dåvarande jordbruksminister Annika Åhnberg en 400 sidor tjock rapport från Statens

Veterinärmedicinska anstalt (SVA) till EU-kommissionen för att bevisa att det svenska förbudet mot antibiotika i djurfoder gynnar både djur och människor.

Företrädare för både LRF och veterinärförbundet har "mobbats" av kollegor inom EU då de försvarat det svenska förbudet. De har starka krafter emot sig, inte minst inom läkemedelsbranschen, som gör stora vinster på försäljning av fodertillsatser. Statistik från denna handel är inte tillgänglig, men en undersökning av sju EU-länder 1993 visade på utbredd iblandning av antibiotika i främst grisfoder. Men även för gödkalvar var siffran i samtliga undersökta länder 100 procent. EU-bönderna har också gjort motstånd, då god djurhälsa måste främjas genom bättre stallar, hygien och skötsel, vilket kräver stora investeringar. Galna ko-sjukan var dock positiv för den svenska kampanjen mot antibiotikan. Konsumentopinionen i allt fler länder började ställa allt högre krav på säkra livsmedel.

Bevisbördan att antibiotika i djurfoder är farligt för djur och människor har dock hela tiden legat på Sverige och det är EU-kommissionen som granskar om bevisen är "hållbara".

Sverige har inlett en anpassning till EU:s regler. Riksdagen beslutade under våren 1998 om en ändring i foderlagen som innebar att antibiotika får användas i djurfoder även i förebyggande syfte (Jordbruksutskottets betänkande 1997/98:Jo22).

I augusti 1999 varnade den brittiska regeringens vetenskapliga rådgivare för att brittiska lantbrukare som använder antibiotika för att få svin och kycklingar att snabbt växa till sig kan utlösa epidemier av sjukdomar som inga antibiotika biter på. Det finns nu ett reellt hot att resistent bakterier överförs från djur till människor. . Människor blir därmed resistent mot penicillin. (Källor: Riksdagens EU-nämnd PM 1999-02-01 "Sveriges övergångsbestämmelser och särordningar i anslutningsfördraget — en lägesbeskrivning — DN 971112 "Kamp mot ekonomiska krafter" Anders Johansson)

Grönsaker besprutas med antibiotika

Hösten 1998 visade det sig att antibiotika inte bara används som tillsats i djurfoder, utan också som bekämpningsmedel på frukt och grönsaker. Hur mycket, på vilket sätt och av vilka länder var inte kartlagt. Användningen i

bekämpningsmedel hade knappt nämnts i antibiotikadiskussionerna i EU. Den svenska Kemikalieinspektionen hade inte ens tänkt tanken förut att antibiotika skulle kunna förekomma i bekämpningsmedel. I Nederländerna och Belgien besprutas blommorna på päron- och äppelträd med streptomycin vid befarat angrepp av päronpest. Tillstånd ges av myndigheter, men bara till kommersiella odlare. I Spanien besprutades gurka, tomat, äppel, päron, citrusfrukter, ris, selleri, sockerbetor, jordgubbar och bönor med det mer okända casugamycin. På vilket sätt och mot vad lyckades inte Vetenskapsradion få fram när de kartlade användningen.

Svenska Livsmedelsverket skulle efter detta avslöjande också börja ta prover av frukter och grönsaker som importerades till Sverige. (Källor: SvD 980930 "Grönsaker sprutas med antibiotika" Susanna Baltscheffsky — *Expressen* 981009 "Dina äppel sprutas med antibiotika" Viveka Hansson)

Matskandaler i Storbritannien och Belgien

Livsmedel skall lättare kunna transporteras till andra EU-länder och skapa bättre konkurrens och därmed billigare priser på maten. Men livsmedlen är då inte säkrare än den svagaste länken i en kedja. Livsmedelsskandaler är tyvärr inte ovanliga.

1996 belades allt brittiskt nötkött med exportförbud till följd av galna ksjukan (BSE). Över 40 briter anses ha avlidit i en ny form av den dödliga demenssjukdomen Creutzfeldt-Jakobs sjukdom (CJS). I juli 1999 beslöt EU-kommissionen att häva exportförbudet för brittiskt nötkött från och med 1 augusti 1999.

I maj 1999 avslöjades dioxinskandalen i Belgien. Den belgiska regeringen hade dock i en månad hemlighållit resultat av undersökningar som visade på dioxin i livsmedel. Dioxin skall av misstag ha blandats i djurfoder vid en djurfoderfabrik i östra Belgien. Giftet i fodret följde sedan med i livsmedlen och vidare till människan. Belgiska matvaror drogs in från butikerna i Belgien och belgiska livsmedel blev milt talat svårsålda i EU-länderna.

I juli 1999 inträffade en ny belgisk giftskandal. Den 23 juli beordrade den belgiska regeringen att 200 grisfarmer skulle stängas och djuren hållas i karantän. Ungefär 60.000–80.000 ton fläskkött togs i beslag. Gårdarna i fråga kunde ha fått dioxinhaltigt foder från en producent i västra Belgien. Allt

pekade i det läget på att det inte fanns något samband mellan de två fabriker-erna.

Faran med den fria rörligheten av livsmedel är att uppstår något fel på livsmedlen så kan de redan ha konsumerats i många länder. Belgien har exempelvis också haft problem med en hormonmaffia som sprutat tillväxthormoner i nötboskapen för att de skall växa snabbare.

Djurkadaver som resurs

Spridda fall av panikslaget stirrande, vingliga kor som snabbt avled förekom runt om i England under fyra år innan veterinärerna 1986 konstaterade att det handlade om en ny sjukdom, BSE (bovine spongiform encephalopathy). Rätt snart misstänktes det nya sättet att fodra nötboskapen med köttmjöl vara det som låg bakom sjukdomsutbrottet. Det dröjde dock fram till juli 1988 innan det blev förbjudet i Storbritannien att utfodra korna med kött- och benmjöl och till augusti 1988 innan det blev krav på att slakta galna kor. Men lantbrukarna fortsatte att ge sina djur av det kött- och benmjöl de haft liggande när förbudet kom. Det mjöl som kritiska tillverkare inte längre kunde sälja i hemlandet gick i stället på export till Europa (dock ej Sverige).

Flera fick skulden för att inget hänt trots varningar om sjukdomen, dels den brittiska regeringen, men även frågades hur kunde EU-kommissionen, EU:s vetenskapliga experter och veterinärer strunta i varningarna och låta sjukdomen sprida sig ut i Europa? EU förbjuder till slut år 1996 export av brittiskt kött- och benmjöl.

Den svenska regeringens EU-förhandlare lyckades aldrig lösa konflikten mellan Sverige och EU när det gällde kadaver, eller självdöda djur. Problemet sopades under mattan och frågan sköts upp. Sverige fick en övergångstid på tre år. Sedan 1986 är det bara rävar, minkar och andra pälsdjur som får äta svenskt kadavermjöl. Men i EU har Sverige i stort sett varit ensam i EU om vår åsikt om kadaver, i de flesta andra EU-länder ses kadaver, självdöda djur, som en resurs. Sveriges syn på kadavermjölet passar inte in i EU. Sådant mjöl får i dag säljas i Hamburg men inte i Malmö. Det rimmar inte med EU:s inre marknad.

Vad gäller fodermedel generellt så löpte den 31 december 1997 tio undantag ut på foderområdet. Bland annat gällde det regler om som nämnts ovan kadaver samt Aflatoxinm PCB, bly, koppar, fosfor och myrsyra i foder. I

juni 1997 lämnades ansökan in till EU-kommissionen om att EG:s lagstiftning skulle anpassas till den svenska lagstiftningen för åtta av dessa undantag. De övriga två (färgämnen och etoxikin) bedömdes vara av lägre prioritet. Frågorna var i början av år 1999 fortfarande i beredning i bland annat EU-kommissionens ständiga foderkommitté. När det gällde ett av undantagen, fosfor i fiskfoder, har EU:s regler förändrats så att Sverige kan bibehålla sina bestämmelser. För övriga undantag fortsätter Sverige att tillämpa sin nationella lagstiftning till dess EU-kommissionen fattat beslut i frågorna. (*Källor: SvD 970216 "Hot skulle dölja sanning om galna kor" Ylva Nilsson — DN 970607 "Djurfoder av kadaver tillåts igen" Thomas Michélsen — Riksdagens EU-nämnd PM 1999-02-01 "Sveriges övergångsbestämmelser och särordningar i anslutningsfördraget — en lägesbeskrivning"*)

EU-direktiv och svenska örnar

I Stockholm pågår ett havsörnprojekt, det vill säga havsörnar utfodras med döda grisar på ett antal ställen i Sverige för att trygga fortbeståndet. Genom att lägga ut mat åt örnarna har de överlevt vintrarna och kunnat reproducera sig. Men 1998 dök ett hot upp mot hela projektet. En svensk tolkning av EU-bestämmelserna sade att självdöda grisar inte får användas till örnmät. EU var rädda för att svinpest skulle spridas. Det är dock en sjukdom som över huvud taget inte finns i Sverige. Överkörd grävling går dock bra, liksom ett rådjur som dukat under av någon sjukdom, det har EU inte heller något emot. (*Källa: DN 980324 "Skrovsmål för örnar trots EU" Lars Porne*)

EU:s krav på tigermat

I slutet av november 1999 rapporterades det att djurparkerna inte längre fick använda möss och kycklingar som fötts upp på foder. Däremot fick djurparkerna mata sina djur med överkörda smådjur. Anledningen var att foderlagen skärpts enligt EU:s krav.

Foderlagen slår fast att djurfoder ska vara styckat och veterinärbesiktigt. Hittills hade djurparkerna fått undantag från den regeln för att djuren skulle må bättre. Men den nya skärpta foderlagen medger inte dispens.

På djurparken Zoo i Eskilstuna sade man att det innebar att de inte längre kunde ge sina kattdjur den föda som de mår bäst av. Kolmårdens djurpark

beklagade också lagskärpningen, även om ormar fått undantag eftersom de inte klarar sig utan helkroppsfoder. Men också ugglor behövde helkroppsfoder och det tillåter inte lagen. Veterinär Bengt Röken på Kolmårdens djurpark sade i Aftonbladet att den nya lagen tyder på dålig biologisk kunskap. Kort sagt: Djuren skall rätta sig efter vad EU påbjudit dem att äta och inte efter vad naturens lagar säger.

Aftonbladet kontaktade jordbruksdepartementet och fick besked av jordbruksministrarnas pressekreterare att om ugglornas hälsa äventyras så måste lagen rättas. Man kan då undra hur lättvindigt det går till när EU:s direktiv bara sväljs rakt av som lag i Sverige. Ett direktiv utformas på ett skrivbord i Bryssel och skickas ut till medlemsstaterna som sedan bara rakt av kopierar in det i svensk lagstiftning. Är det så det går till? Händelser som foderlagen gör att man får den uppfattningen. (Källor: DN 991125 "Tigrarnas favoritkäk stoppas av EU" TT med vidare referering från Eskilstuna-Kuriren och Norrköpings Tidningar — Aftonbladet 991127 "Mus till middag stoppas av EU" Ebba von Essen)

Rödare räkor tack vare EU

Före EU-inträdet var det förbjudet att färga kokta räkor. Efter inträdet blev det tillåtet. Det fick dock inte konsumenterna information om. Flera människor fick därför allergiska reaktioner. Miljöförvaltningen i Strömstad fick färgningen bekräftad när man talade med yrkesfiskarna. Det var lättare att sälja mer rödaktiga räkor än bleka sådana. Färgämnet är i regel karmin, E 120. Men det är fritt fram även för patentblått, E 131, och grön, E 142. Strömstads kommun krävde i brev till såväl fiskbranschen som till norska myndigheter en skärpning — märkningsbestämmelserna måste åtminstone följas. Mottagaren måste upplysas om att räkorna innehåller färg. Säljs de inte förpackade ska butiken på kundens fråga ändå kunna ge besked om färgen. (Källa: Tidningen Livstecknet samt DN 981019)

Fritt färga godis

I september 1995 slog Landskrona kommun till mot en handlare som sålde godis i bjärta — men i Sverige otillåtna — så kallade azofärger. Kort efter tillslaget i Landskrona ansökte den svenska regeringen hos EU-kommissionen om att få behålla de striktare regler som begränsar användningen av

färgämnen och sötningsmedel i livsmedel. Färgämnena används främst i godis, konfektyr, läsk, marmelad och liknande. Syftet är enbart kosmetiskt. Inom EU är elva olika färger tillåtna mot endast fem i Sverige före EU-inträdet.

I januari 1999 underkände kommissionen Sveriges förbud mot godis som färgats med azofärger. Sverige hade åberopat den s.k. "miljögarantin", men det avslog kommissionen. De allergiframkallande azofärgämnena var förbjudna i Sverige sedan 20 år tillbaka. Genom EU-kommissionens beslut tvingas den svenska regeringen justera reglerna och tillåta försäljning av färgglatt godis med omedelbar verkan.

Vid medlemskapsförhandlingarna förhandlade den dåvarande regeringen inte fram något undantag för Sveriges strängare regler på livsmedelsområdet. Sverige hade förbud mot vissa sötningsmedel i livsmedel, samt användningen av bjärta azofärger. Dessa är tillåtna i övriga Europa och används ofta för färgning av geléagg, godismaskar, björnar m.m. godis.

- Färgämnena kan ge livsfarliga reaktioner, sade Astma- och Allergiförbundets ordförande Ingalill Bjöörn i en kommentar. (Källa: *TT-artikel publicerad 990108 samt DN 980917 "EU-strid om färgat godis" TT*)

I början av juni 1999 underkände också den samlade EU-domstolen Sveriges rätt att ensidigt införa undantag mot azofärgerna. Därmed raserade domstolen stommen i den svenska regeringens hänvisning till den så kallade miljögarantin. (Källa: *TT-artikel 990602 "Fel av Sverige stoppa färgat godis" Jonas Lindgren*)

Nederlaget för Sverige innebar alltså att sex för Sverige helt nya färgämnen skulle tillåtas och de övriga kunna användas i betydligt större omfattning. Livsmedelsverket redovisade för den svenska regeringen i januari 1999 vilka konsekvenser ett slopat förbud kunde få. Verket ansåg det svårt att uppskatta hur mycket dessa nya färgämnen skulle komma att användas i praktiken. Industrin kunde ju avstå även om ämnena är tillåtna. Men den beräkning man gjorde talade för att mellan 5.000 och 15.000 personer kunde komma att få problem om användningen ökade. Främst handlade det om hudutslag. Kommissionen hävdade i sitt beslut att problemet med azofärgämnena kunde motverkas genom information och märkning. Men Livsmedelsverket hölls inte med om detta. De trodde att det skulle bli svårt att hindra att överkänsliga barn får i sig färgämnena genom till exempel lösgodis, skolkök och restaurangmat. EU upphävde också de svenska begränsningarna för sötnings-

medlet cyklamat. Men Livsmedelsverket trodde dock inte att det skulle innebära några särskilda hälsorisker. (Källa: *Aftonbladet* 990121 "EU-tillåtna färger kan ge hudproblem" Thomas Lindroth/TT)

Salmonella

Av statistiken såg det i september 1996 ut som om Sverige nästan helt slutade importera salmonellasmittat kött när vi gick med i EU. Antalet smittade och stoppade köttpartier minskade till en tiondel. Sanningen var dock den att myndigheterna tappade kontrollen sedan gränserna öppnats.

Fram till Sveriges EU-inträde fick inget kött föras in i landet utan att svenska veterinärer först hade tagit prov och förklarat varan smittfri. Tullarna började inte ens titta på dokumenten förrän veterinären hade godkänt varan.

Efter EU-inträdet kör frys-bilar med kött från EU okontrollerade rakt in över gränsen. Köttet ska i stället ha provtagits i det land varan kommer från. Köparen i Sverige tar in varan och får lita på ett certifikat från säljarna att det är kontrollerat. Problemet är bara att certifikatet inte alltid stämmer. Vissa medlemsländer har sämre hygien i de anläggningar där köttet hanteras än vad vi har i Sverige. Vid sidan av de seriösa firmor som följer reglerna men ändå får in salmonella finns företagare som uppfinner egna sätt att handla. Kött färdas krokiga vägar.

Ett exempel från 1996; Thaiändska kycklingar hamnade i köket i Hot Wok Café på Nytorgsgatan i Stockholm. De kom från Arno Holm AB i Årsta, som köpt dem av Sten Davidson AB i Göteborg, som i sin tur tagit in den thailändska kycklingen från Tyskland. Den hade intyg av en tysk veterinär-doktor och många stämplor. Men det svenska laboratoriet hittade salmonella i fyra prov av fem. Det var dessutom två olika typer av Salmonella — Salmonella Java och Salmonella Hadar. Det hade veterinären i Hamburg missat. I hans intyg stod att kycklingen var salmonellafri.

Det finns många fler exempel.. Dessutom gäller kontrollen bara för kött av nöt, gris eller fjäderfä. För lamm och får, vilt och häst är det fritt fram. Där finns idag inga hinder alls. Sådant kött har lagligen fått importeras utan någon kontroll. För EU-inträdet kontrollerades allt detta av svenska veterinärer. Så snart de fann smittat kött skickades det tillbaka. Livsmedelsverket förde statistik över alla köttpartier som avvisades vid gränsen: 1990 var det 105 partier, 1991: 80 partier, 1992: 127 partier och 1993: 98. Men sedan EU

öppnade våra gränser avvisas så litet salmonellasmittat kött att Livsmedelsverket slutat att föra samlad statistik. Bara tio fall år 1995 och nio under januari-oktober 1996.

Sommaren 1999 dog två människor och ett tjugotal insjuknade i en salmonellaepidemi på ett sjukhem i Huddinge. Orsaken till epidemin var ett parti rökt kalkonbröst från Frankrike. Ytterligare personer i Stockholms län samt tre restaurangbesökare på Gotland blev smittade av samma parti kalkonbröst. Ytterligare 12 personer i Sverige hade under sommaren smittats av salmonella. Men i dessa fall kunde man inte spåra något samband till kalkonköttet. Köttet i fråga hade tillretts utomlands och sedan frysts ner. Sedan förpackades det i stora plastsäckar och transporterades i frysbilar till Sverige. Här har det sedan tinats och serverats utan ytterligare tillagning. (Källor: DN 990805 "Två döda och sjutton sjuka" Nils Resare — DN 961002 "EU öppnade Sverige för salmonella" Thomas Michélsen)

I mars 1998 ställde Sören Wibe en fråga i EU-parlamentet till kommissionär Franz Fischler angående att Sverige sedan EU-inträdet vid flera tillfällen upptäckt salmonellasmittat kött i partier importerade från andra EU-länder, detta trots att det funnit intyg från exportlandet att köttet varit fritt från sådan smitta.

Kommissionär Fischler svarade i EU-parlamentet den 10 mars 1998 att EU för närvarande använde sig av den så kallade ISIS-metoden som referensmetod för att kontrollera om kött är salmonellasmittat. Sverige använder sig dock av en annan metod, den så kallade nordiska metoden. Vid stickprov av 569 partier har de svenska myndigheterna hittat salmonella i 12 av dessa. Det rörde sig huvudsakligen om fjäderfä importerat från Frankrike (det kan i detta sammanhang noteras att 85% av det fjäderfäkött som importerats från Frankrike visade sig vara salmonellasmittat). Fischler sade också att rådet diskuterade möjligheten att även godkänna den nordiska metoden som referensmetod.

Det visade sig helt enkelt att den fortsatta salmonellakontroll som utlovades de svenska konsumenterna vid EU-inträdet var en halvmesyr p.g.a. olika mätmetoder. Kontrollen i ursprungslandet visade sig inte alls vara lika noggrann som i Sverige.

Djursjukdomar

Vad gäller djursjukdomar befarades att Sveriges EU-medlemskap skulle innebära ett ökat smittryck. Sverige har förmodligen det bästa djurhälsoläget bland EU-länderna. I medlemskapsförhandlingarna ansökte därför Sverige om tilläggsgarantier för ett 20-tal djursjukdomar som kan drabba nötkreatur, svin, får, fjäderfä, get och fisk. Tilläggsgarantier möjliggör för ett land att ställa högre krav på kontroll vid införsel än vad som annars följer av regelverket för att säkerställa att djuren är fria från sjukdom. Det enskilda medlemslandet måste då visa på att det är fritt från sjukdomen i fråga eller har ett bekämpningsprogram.

I avvaktan på kommissionens prövning av ansökningarna fick Sverige enligt anslutningsfördraget rätt att under ett år tillämpa tidigare nationella införselbestämmelser. Kommissionen prövade inte alla Sveriges ansökningar det första året så förlängd övergångstid begärdes. Sverige har beviljats tilläggsgarantier och sjukdomsfrihetsstatus för sju sjukdomar. För fyra sjukdomar har kommissionen beslutat att Sverige får behålla sina nationella bestämmelser om villkor för införsel i avvaktan på ett slutligt beslut om tilläggsgarantier. Tio djursjukdomar kvarstår för kommissionen att pröva. I avvaktan på detta tillämpar Sverige tidigare gällande nationella införselbestämmelser. Rådets reviderade direktiv om djurhälsoproblem som påverkar handeln med nötkreatur och svin inom gemenskapen skall träda i kraft 1 juli 1999. Då blir det endast möjligt att söka tilläggsgarantier för fyra djursjukdomar, till skillnad från tidigare då detta var möjligt för alla typer av djursjukdomar. Sveriges möjlighet att bli beviljad tilläggsgarantierna för de tio djursjukdomar som återstår att pröva torde minska när detta direktiv träder i kraft. En stor del av ansvaret för smittskyddet i Sverige har genom EU-inträdet bönderna själva och deras branschorganisationer tagit på sig. Hittills har man lyckats ganska bra vad gäller exempelvis att skydda sig mot införsel av salmonellasmittade levande djur. Men trots sjukdomsfrihetsstatus har flera utbrott av newcastlesjukan hos fjäderfä inträffat. (Källor: Riksdagens EU-nämnd PM 1999-02-01 "Sveriges övergångsbestämmelser och särordningar i anslutningsfördraget — en lägesbeskrivning — "Sverige, EU, livsmedelskvalité och djuren. En kritisk rapport från EU-kritiska rådet". Sammanställd av Bengt Hurtig och Lotta Andersson. Utgiven 1998)

Svinsjukdomar

Svenska grisar lider inte av den smittsamma och ofta dödliga svinsjukdomen PRRS — ännu. Jordbruksverket fruktade i september 1999 att danska svintransporter på väg från Danmark till Bornholm genom Skåne, och därmed Sveriges svintätaste områden, kan komma att “få förödande konsekvenser för smittskyddsläget i Sverige. I de länder som fått in sjukdomen har stat och näring drabbats att stora ekonomiska konsekvenser”. I Danmark beräknas att vart tredje svin bär på PRRS (porcin reproduktions- och respirationssjukdom) Virussjukdomen kom till landet 1992 och har spridit sig snabbt, liksom i övriga delar av Europa. Ett danskt företag vill vid ett hundratal tillfällen per år transportera sammanlagt 4.000–5.000 djur genom Skåne. Men Jordbruksverket avslog företagets ansökan, eftersom utluften från transportbilarnas ventilationssystem går ofiltrerad ut i luften, och viruset kan spridas kilometervis med vinden. Jordbruksverket ville att djuren skulle genomgå 30 dagars karantän före transportererna, och att varje djur skulle testas efter tre veckors isolering.

Det danska företaget överklagade och hävdade att svinen är fullt friska och fick ja till transportererna i både Jönköpings läns- och kammarrätt. Båda instanserna menade att sjukdomen enligt EU-direktiv inte är något hinder för svinhandel mellan EU-länder och att tiden då Sverige hade rätt att tillämpa nationella undantagsregler gick ut den 1 januari 1998.

Att Sverige ansökt om förlängning av undantaget spelade ingen roll, eftersom EU-kommissionen ännu inte haft tid att ta ställning till denna ansökan. Dessutom hade EU-domstolen fastslagit att avvikande nationella regler inte får tillämpas när ett sådant glapp uppkommer.

Jordbruksverkets krav strider enligt detta resonemang för närvarande alltså mot EU:s bestämmelser om varors fria rörlighet. Jordbruksverket överklagade till regeringsrätten, men icke desto mindre kunde de danska svintransporterna börja rulla genom Skåne. Även tjänstemän vid Statens veterinärmedicinska anstalt ansåg att smittorisken vid dylika transporter är högst reell. (Källa: DN 990909 “*Dansk smitta hotar svenska svin*” Per Mortensen)

Bestrålning av mat

Den 21 maj 1997 kom EU-länderna överens om att godkänna bestrålning av livsmedel. Den svenska regeringen motarbetade förslaget, men fick nöja sig med att det beslöts att all mat som är bestrålad måste märkas.

I detta läge var det bara kryddor som godkändes för bestrålning. Strålningen är den enda tekniska metoden att komma åt bakterier och mikroorganismer i kryddorna. Beslutet i ministerrådet innebar att även vissa livsmedel får bestrålas om det anses lämpligt av tekniska, kommersiella eller andra skäl. Tillståndet att bestråla skulle nu gälla torkade aromatiska örter, vegetabiliska smaksättningspreparat och alla andra kryddor. Till exempel frusen gräslök, buljongtärningar och torkad lök får nu bestrålas och säljas i Sverige.

Före detta beslut var det i Sverige bara tillåtet att bestråla kryddor om det inte fanns någon annan acceptabel metod att bekämpa salmonellabakterier. Den svenska linjen var att acceptera strålning då inget annat alternativ finns för att ta bort till exempel bakterier från livsmedel. Nu tvingades Sverige backa och även acceptera andra skäl.

Sedan 1989 råder importförbud av bestrålade livsmedel i Sverige. Detta förbud fortsätter att gälla med undantag av den nya listan. Men i det läge som uppstod blev nu de svenska förhandlarna osäkra på om det är juridiskt hållbart.

Men samtidigt beslutade ministerrådet att uppmana EU-kommissionen att inom de närmaste åren, senast i slutet av år 2002, presentera den slutliga listan på vilka livsmedel som får bestrålas. (Källor: GP 970522 "EU godkänner bestrålning av mat" TT — DN 970522 "Tillåtet sälja bestrålad mat" Clas Barkman)

Genmat i svenska butiker

Det är på EU-nivå som många av de viktiga beslut fattas som berör vilka genmodifierade grödor som ska säljas i affärerna och vilka rättigheter till fakta som konsumenten har för att kunna göra ett personligt val.

Våren 1996 tillät EU genförändrade sojabönor. Men det blev mer kontroversiellt när EU-kommissionen i december 1996 gav klartecken för att genmanipulerad majs skulle få säljas och odlas inom EU. Trots protester från

nästan alla medlemsländers regeringar (14 av 15 var emot) och från en lång rad miljö- och konsumentorganisationer gav alltså EU-kommissionen sitt klartecken för importen av majs. Senare godkändes också genförändrad raps.

Den genmanipulerade fodermajs som det handlade om hade utvecklats av det schweiziska kemiföretaget Ciba Geigy. Den innehåller Bt-toxin, ett "motgift" mot skadeinsekter som angriper majs, och är motståndskraftig mot ett vanligt växtgift. Dessutom har den en gen som ger antibiotikaresistens, inte för att majs behöver vara motståndskraftig mot antibiotika, utan som "markör". De som varnar för den genförändrade majsens befarar att dess antibiotikaresistens kan sprida sig till farliga bakterier, att skadeinsekter kan "härddas" mot Bt-toxin så att det inte längre blir effektivt och att det växtgift som majs tål kan skada människor och miljö om det används frikostigt på majsplanteringarna.

Tre vetenskapliga kommittéer avfärdade dessa risker i ganska svepande ordalag. Möjligheten att ännu fler farliga bakterier kan utveckla antibiotikaresistens på grund av majsens bedöms som "avlägsen".

Fodermajs äter man inte som den är. Den används som råvara för en lång rad olika industriprodukter som inte har med mat att göra. Men man ger den också som föda till djur, och dessutom förädlas den för att användas i en lång rad olika livsmedel för människor, bland annat som stärkelse. Den används också för tillverkning av majsolja. Gentekniskt justerade råvaror kommer att användas mer och mer i Europas livsmedelsfabriker i framtiden. En del experter menar att inom en nära framtid har vi tusentals genmodifierade produkter på marknaden.

I början av 1997 behandlades ett förslag till nytt EU-direktiv som hette "Nya livsmedel" (Novel food). Det handlade då om främst genmanipulerad mat. Vetenskapen tar fram grönsaker som inte skadeinsekterna rår på, säd som inte sjukdomar biter på m.m.

Den stora frågan var om genmanipulerad mat skulle märkas eller inte. Ska livsmedel märkas bara om levande genetiskt modifierade organismer som kan föröka sig finns kvar i det färdiga livsmedlet? Eller ska alla livsmedel där genmanipulerade produkter ingår märkas?

Kompromissförslaget var att bara om det vetenskapligt går att bevisa att ett genmanipulerat livsmedel skiljer sig från den naturliga produkten behöver

det märkas. EU-kommissionen bestämmer när det finns sådana vetenskapliga bevis. EU:s regler kommer givetvis också att gälla i Sverige.

I september 1997 slog EU-kommissionen fast att samtliga EU-länder måste tillåta försäljning av genmanipulerad majs. EU-kommissionen underkände det förbud som Österrike, Italien och Luxemburg infört för försäljning och bruk av genmajs i livsmedel. Men EU-kommissionen sade dock att de skulle föreslå en skärpning så till vida att alla livsmedel som innehåller genmajs måste innehållsdeklareras. (Källor: DN 961219 "EU tillåter genmanipulerad majs" Ingrid Hedström — DN 961220 "Genmat i svenska butiker" Gert Svensson — Expressen 970116 "EU tvingar dig äta genmanipulerad mat" Per Wendel — Sundsvalls Tidning 970911 "EU tillåter försäljning av genmajs" Lennart Anebäck/FLT — DN 971021 "Genmaten kommer i stor skala" och "Snåriga EU-regler bestämmer" Brita Svedlund)

Billigare mat?

Fick vi billigare mat efter EU-inträdet? Både ja och nej. Totalt skedde det en prissänkning på grönsaker och frukt med minst 3 till 4 procent från 1/1 1995 till hösten 1996 enligt ICA Frukt & Grönt i Helsingborg. Frukt- & Grönt Främjandet som bland annat täcker in både ICA, Konsum och Saba Trading-gruppen räknade med en sänkning på ca 6 procent. Men EU-inträdet har knappast med prissänkningen att göra, många andra faktorer spelar in enligt handeln själva.

Socker och smör blev det höjda priser på 1995. Sockerpriset gick upp över 40 procent och smör drygt 10. Mejerierna planerade att höja smörpriset än mer, målet var att priset skulle upp 20 procent i förhållande till priset före EU. Så högt låg det av EU-ministrarna fastställda politiska smörpriset. Ett smörlager byggdes för övrigt upp i all tysthet i Sverige 1995.

Tomater och gurkor blev billigare men bananer (upp cirka 40 procent) och ris (upp cirka 30 procent) blev dyrare. Vad gällde morötter och blomkål ändrades priset inte alls. Varor som är producerade inom EU blev billigare, t.ex. pasta från Italien, medan varor som kommer in över EU:s tullmurar, som burkchampinjoner och ris, blev dyrare. Många faktorer spelar dock in och en prissänkning behöver inte alls vara beroende på slopandet av tullhindren för handeln inom EU. Grönsakspriset varierar beroende på årstiden.

Priserna på frukt och grönsaker har stigit minst om man ser till den senaste femtonårsperioden. Sedan är priset också beroende på hur goda skördarna är i Europa år till år.

Momssänkningen på livsmedel och en starkare krona kan också påverka. Företagen blir större och färre, hanteringen rationellare, produktionskapaciteten ökar ständigt och överskotten driver ned priserna.

Sverige importerade 1996 hälften av alla grönsaker från EU-området, resten producerade vi själva. Däremot importerades 95 procent av all frukt utifrån, varav tre fjärdedelar från frihandelsområdet. Bananer, som Sverige importerade uteslutande från tredje land, belades med en 20-procentig tullökning efter EU-inträdet. 1995 steg bananpriset med 20 procent och 1996 med ytterligare 9 procent då volymen samtidigt sjönk med en tiondel.

Handelsstatistiken är dock inte helt tillförlitlig då EU ändrat grunderna för redovisningen. Före EU-inträdet deklarerades all vår import landsvis till tullverket, som sammanställde den och skickade uppgifterna vidare till SCB. Efter EU-inträdet sammanställer varje importör sin införsel och skickar in den till tullverket för vidare befordran till SCB som i sin tur redovisar till statistikenheten Eurostat i Luxemburg. Företag som importerar för mindre än 900.000 kronor från EU är undantagna. Dessutom redovisas utförsellandet, inte produktionslandet. Grönsaker som importeras exempelvis från Nederländerna kan ha odlats i Argentina. Tullens kvalitetskontroll har därmed minskat. Systemet är nu anpassat för att redovisa vilken handel EU har med omvärlden och inte som förut vilken handel Sverige har med övriga världen. (Källa: SvD 961104 "Många faktorer bakom sänkta priser på grönt" Anna Maria Rehnberg)

Efter EU-inträdet sänktes momsen med sju procent. Denna momssänkning samt med det löfte om ett prisfall på sex procent på jordbruksvaror som ja-sidan utlovade så borde matpriserna sjunka med 13 procent. Så har ej skett.

1999 hade Sverige näst efter Danmark fortfarande de högsta matpriserna i Europa. Vad gällde konsumentpriserna generellt så fick de svenska konsumenterna minst för sina pengar. I Snitt var priserna 27 procent högre än i övriga EU-länder. En del kan förklaras av högre skatter bland annat på alkohol. Men varför var icke-alkoholhaltiga drycker mycket dyrare i Sverige än i EU? Det kunde inte förklaras med skatter. Bensinpriserna var näst högst i EU när alla skatter var borträknade. EU:s inre marknad hade i vart fall inte jämnat ut priserna i Sverige efter fyra års EU-medlemskap.

Den 7 juni 1999 publicerades en rapport från jordbruksdepartementet som angav att en genomsnittlig matkorg 1999 var 21,4 procent billigare än 1990. Men det var främst vid två tillfällen som priserna sjönk. Det första fallet skedde direkt efter avregleringen 1990. Därefter steg matpriserna, från 1992 till det första medlemskapsåret 1995.

År 1996 kom det andra prisfallet. Momsen på mat sänktes då från 21 till 12 procent. Enligt rapporten så var det inte i huvudsak, medlemskapet i EU som förklarade prissänkningarna. Avreglering och momssänkning nämns som de viktigaste orsakerna. Däremot ansåg rapportförfattarna att EU-medlemskapet bidragit till att hålla matpriserna på den lägre nivån, främst genom den ökande konkurrensen.

Rapporten tog dessutom inte hänsyn till att konsumenternas utgifter för jordbrukspolitiken ökat betydligt sedan inträdet. När man gjorde detta visade det sig att kostnaden för livsmedel hade ökat, inte minskat.

Och tilläggas kan att de svenska konsumenterna har fått sämre och farligare mat i butikerna. I Dagens Nyheter 990620 skriver Maicen Ekman, generalsekreterare i Sveriges konsumentråd om en mängd försämringar som skett som exempelvis: att den belgiska dioxinskandalen har fått spridning även till de svenska butikshyllorna

- * Sverige måste också rätta in sig i ledet och tillåta azo-färger
- * Konsumenterna vet inte heller varifrån maten kommer eftersom ursprungsmärkning inte kan krävas i EU
- * Trots att vi har fått hårdare krav på att märka maten med "bäst före"-datum behöver tillverkarna inte skriva förpackningsdag längre.
- * Ytbehandlingsmedel var förr en förbjuden konserveringsmetod i Sverige. EU-medlemskapet har nu gett oss vaxade frukter.
- * Belgiska monstertjurar är nu tillåtna i svensk uppfödning.
- * Den ökade införseln av kött från andra EU-länder har inneburit att salmonellasmittat kött plötsligt kommer in i landet. (Källor: * DN 950914 "EU-bidrag höjer matpriserna" Sigrid Böe och Thomas Michélsen * Aftonbladet 991030 "Dyraste maten i hela EU" Dag Rosander)

Kadmium i handelsgödsel

Sverige erhöill undantag för gränsvärdet för kadmiumhalten i fosforgödselmedel fram till den 31 december 1998. Här har inget hänt i EU. Men EU-kommissionen har föreslagit som en kompromiss att undantaget skall förlängas med ytterligare tre år i avvaktan på att EU-kommissionen undersöker behovet av gemensamma åtgärder på området. Vad gäller kadmium som pigment har Sverige också fått förlängt undantag på tre år medan en fortsatt översyn görs. (Källa: Riksdagens EU-nämnd PM 1999-02-01 "Sveriges övergångs-bestämmelser och särordningar i anslutningsfördraget — en lägesbeskrivning")

Djurtransporter

I februari 1997 avslöjades två vidriga djurtransportskandaler som var baserade på EU-bidrag.

Det första fallet handlade om hur danska bönder lät transportera fjorton dagar gamla kalvar genom EU-området för att slakta dem i Frankrike. På det viset tjänade uppfödarna 500 kronor per kalv i extra EU-stöd. Kalvexporten bottnade i ett speciellt EU-stöd till kalvuppfödarna. Att extraförtjänsten innebar en lång plågsam transport för de veckogamla djuren togs det ingen hänsyn till. Premiärtransporten från Danmark slutade dock lyckligt för de 200 kalvarna. En djurskyddsorganisation ryckte in och köpte samtliga kalvar. Men problemet med EU-bidraget kvarstod.

I slutet av februari 1997 avslöjades en ny form av djurplågeri framstimulerat av EU-subventioner. EU:s bönder producerar mer kött än vi vill äta upp. För att bli av med det så kallade köttberget, ger EU ungefär 2,5 miljarder kronor i årligt stöd till export av levande djur till slakterier. Denna export var av stor omfattning och enligt EU-parlamentarikern engelsmannen Mark Watts (New Labour) kostade den enbart under 1995 över två miljarder kronor i subventioner från EU. Under 1996 skickades en halv miljon nötdjur och lamm till Mellanöstern och Nordafrika.

Skandalen i februari 1997 gällde levande kor som under vidriga förhållanden exporterades från Tyskland till slakterier i Libanon. För varje exporterat levande djur utgick ett EU-stöd på cirka 5.000 kronor. Exporten av nötkreatur gick först med lastbil från Tyskland via Österrike, ner till hamnstaden Trieste i Slovenien, där de lastades ombord på fartyg för sjöresan till Beirut

hamn i Libanon. (Källa: *Arbetet Nyheterna* 970226 "Grymma djurtransporter får EU-stöd" Anders Bendroth)

Sverige hade en övergångstid på tre år då man kunde behålla strängare nationella bestämmelser för transport av dräktiga kor och nyfödda kalvar på svenskt territorium. Direktivet 95/29/EG är sedan 1 augusti 1996 införlivat genom Jordbruksverkets föreskrifter. Sverige valde att göra en strikt tolkning av direktivet och har följaktligen behållit kravet om att högdräktiga djur inte får transporteras förrän tidigast efter tre veckor. Nyförlösta kor får inte transporteras förrän tidigast efter tre veckor. För övriga djurslag gäller en veckas transportförbud efter födseln.

Efter djurtransportskandalerna i EU under 1997 drev djurvännerna en kampanj för hårdare djurtransportregler. Krav ställdes på att djurtransporterna måste tidsbegränsas hårdare. Men det blev inga hårda krav på transportfordon för djurtransporter som varar längre än åtta timmar. I december 1997 nådde EU:s jordbruksministrar "politisk enighet" om ett kompromissförslag till detaljregler för långa transporter. Exakt vad beslutet innebar offentliggjordes inte och de sista detaljerna skulle utarbetas av ländernas ständiga representanter i Bryssel. Reglerna inkluderade dock möjlighet till tillsyn och utfodring av djuren, bäddmaterial och ventilation. Ventilationen var den fråga som det var svårast att nå enighet om.

Vad gällde djurtransporter från EU till andra länder skulle samtliga granskas av veterinär vid ankomsten innan EU betalar ut exportbidrag.

De nya reglerna kom, enligt Nordiska Samfundet Mot Plågsamma Djurförsök, inte att innebära någon större förbättring för djuren och de ansåg det obegripligt att inte ett enda land röstade emot förslaget. Tre länder, Sverige, Storbritannien och Danmark, lade ned sina röster.

De nya reglerna trädde i kraft i juli 1999. En ny översyn av djurtransportreglerna skall ske år 2004, i samband med att kommissionens vetenskapliga veterinärkommitté skall avlägga en rapport om hur transportreglerna fungerar. (Källor: *Arbetet Nyheterna* 971217 "Ökade krav för djurtransport" TT/Bryssel — *Djurens rätt* nr 1/1998 "EU sviker djuren" Karin Gabrielsson)

Skandalerna med fasansfull behandling av exporterade djur fortsatte dock. I juli 1998 visades en sex minuter lång film, tagen i smyg på slakterier i Libanon. Det var djurskyddskämpar som arrangerade visningen i samar-

bete med Skattebetalarnas förening i Europa. Vid framkomsten till Libanon förvarades djuren under vidriga förhållanden innan de blev avlivade. Djurvännerna ansåg att det var ren fantasi att tro att transporterna kunde övervakas utanför Europa, när EU inte klarade av det på hemmaplan. (Källa: GP 980721 "Djur plågas med stöd av EU" Lars Gunnar Wolmesjö)

Som kuriosita kan nämnas att Sverige hade två års undantag efter EU-medlemskapet från kravet på att renar skall transporteras under tak. Vid 1997 års ingång så skedde en anpassning till EU-reglerna och renar skall numera transporteras under tak.

Införselförbud av djur

Fredagen den 25 oktober 1996 brändes tusen sköldpaddor från Tadjikistan i en förbränningsugn hos Statens Veterinärmedicinska anstalt i Uppsala. De hade avlivats genom frysning dagen före. Jordbruksverket hade först planer på att försöka rädda djuren, men för att de skulle få tas in i landet krävdes en EU-dispens från införselförbud. EU sade nej och uppmanade samtidigt övriga medlemsländer att inte heller släppa in dem. Av djurskyddsskäl ansåg Jordbruksverket att sköldpaddorna måste avlivas då de var svårt stressade och medtagna.

Agenda 2000

EU:s jordbrukspolitik har fått mycket kritik i den svenska debatten. Idag tar kostnaderna för den gemensamma jordbrukspolitikens ungefär hälften av EU:s budget. Från början av 1980-talet har ett överskott av jordbruksprodukter, vilket också innebär stora kostnader för att bli av med överskottet. Den gemensamma jordbrukspolitikens kritiserar av många för att ha utvecklats till en absurd planekonomi. Dessutom uppbär cirka 20 procent av EU:s bönder 80 procent av jordbruksstödet, vilket alltså innebär att den fördelningspolitiska modellen är ytterst ojämn.

Kostnaderna för jordbrukspolitikens kommer att öka dramatiskt om de central- och östeuropeiska kandidatländerna ska få samma stöd som de nuvarande EU-länderna får i dag. De flesta är nu överens om att det behövs en förändring av EU:s jordbrukspolitik i riktning mot liberalisering och avreglering. Men det finns de som förlorar stort på detta och som är beroende av jordbruksstödet. De är givetvis inte positiva till allt för snabba förändringar.

Vid toppmötet i Berlin 24-26 mars 1999 diskuterade EU-länderna Agenda 2000 vilket är kodordet för EU:s programperiod 2000–2006. Förhandlingarna hotade länge att gå i stå sedan flera länder ställt hårda särkrav redan under toppmötets inledning. Sist att släppa på sina krav var Spanien som långt in på fredagsmorgonen 990526 ville ha ökat EU-stöd.

Sverige krävde ett extra anslag för Norrland. Till slut lyckades man få igenom 350 miljoner euro i extra stöd till Norrlandskusten fram till år 2006. Därutöver tillkom två extra anslag på totalt två miljarder kronor för flyktingmottagande och satsningar på sysselsättning.

Vad gällde medlemsavgiften blev det avtalat att Sverige, Tyskland, Österrike och Nederländerna skulle få en rabatt på medlemsavgiften, vilket Storbritannien har sedan tidigare. Storbritannien för sin del lyckades behålla sin rabatt på 3 miljarder euro om året. Sveriges avtal värderades till 125 miljoner euro per år. Göran Persson sade vid presskonferensen efter toppmötets slut att det skulle stabilisera den svenska EU-avgiften till cirka 22 miljarder kronor om året fram till år 2006. Han trodde att avgiften inte skulle öka med mer än någon halv miljard till 2006.

Men delsegrarna inom regionalpolitiken och medlemsavgiftsrabatten var inte gratis. I förhållande till den radikala reformering och nedskärning av EU:s budget som planerades då förhandlingarna startade om Agenda 2000 i juli 1997 så var Berlin-överenskommelsen en urvattnad kompromiss.

För Sveriges del fick man göra avkall på de kraftiga reformer man krävt inom jordbruks-politiken. Frankrike vann här stora segrar, bland annat fick de mjölkreformen uppskjuten från år 2003 till 2005. Beslut togs om sänkningar av prisstödet på spannmål och på kött. Pengar till ett direktstöd för jordbruksregioner avsattes också. Sammantaget slaktades de planerade minskningarna av jordbruksstödet, som EU:s jordbruksministrar strax före hade enats om, rejält. Dessa subventioner tar nästan halva EU:s budget.

Spanien lyckades bromsa en reformering av EU:s regionalstöd och förmådde toppmötet att till slut avsätta 213 miljarder euro fram till 2006 till regionalstöd. Nederländernas premiär-minister Wim Kok uttalade efter mötet att spanjorerna varit extremt jobbiga.

Samtliga deltagare i toppmötet kunde presentera sig som segrare i förhandlingarna inför sina respektive hemmaopinioner.

Men en granskning av överenskommelsen visar att utgifterna ökar väsentligt mer än vad som antagits. Det ökar risken för att det svenska nettobidraget till EU inte alls kommer att stabiliseras när inflationen räknas bort. Sannolikare är det att nettobidraget fortsätter att stiga också i framtiden då det totala budgettaket höjs i och med överenskommelsen.

Också Tyskland fick en halvdan uppgörelse om endast delvis tillgodoser de tyska skatte-betalarnas krav på jämnare balans mellan vad Tyskland betalar och vad de får tillbaka från EU.

EU:s tobaksstöd

EU:s stöd till tobaksodlarna uppgår till cirka 8 miljarder kronor per år. Tobaksodlingen EU är den mest subventionerade av alla grödor. Över 80 procent av tobaksböndernas inkomster består av EU-bidrag. Själva produktionen har kritiserats för att hålla för låg kvalitet. Det beräknas att tobaksodlingen och den fortsatta bearbetningen sysselsätter närmare 300.000 personer, främst i Sydeuropa.

Samtidigt som man talar i EU om att värna folkhälsan så subventionerar man tobaksodling när forskning visar på samband mellan rökning och lungcancer. När frågan om tobaksreklam var uppe i EU-parlamentet så talade man i stället om att varje år så dör mer än en halv miljon människor i EU som en följd av tobaksrökning. Men när tobaksstödet debatteras då är det sysselsättningsaspekten som diskuteras. Jämfört med de 8 miljarder i subventioner så satsar EU cirka 120 miljoner kronor på åtgärder för att förebygga rökning.

I juli 1997 röstade EU-parlamentet om ett förslag från Sören Wibe att tobaksstödet skulle fasas ut och definitivt upphöra år 2005. Detta förslag röstades ner med stor majoritet, 226 mot 118 röster. EU-parlamentets majoritet vände sig också emot EU-kommissionens förslag om EU-stöd till nedläggning av tobaksodling för de bönder som önskade lämna näringen. Tvärtom ansåg EU-parlamentet att eftersom det inte förekommer överproduktion i denna sektor och när det är så många sysselsatta i denna näring så skulle den värnas.

Jakt på vilt

Det finns ett habitatdirektiv och ett fågeldirektiv inom EU där man listat skyddsvärda rovdjur och fåglar inom unionen. Enligt Svenska Jägareför-

bundet är dessa direktiv inte alls bra för svenska förhållanden. Att samma direktiv gäller från "Gibraltar till Karesuando" får märkliga konsekvenser. Många av de fågelarter som är listade som sällsynta i fågeldirektivet är mycket vanligt förekommande i Sverige eller i vart fall inte hotade. Jakt på korp är exempelvis förbjuden trots att dess mångfald är ett stort problem i Sverige.

I maj 1995 införde den svenska regeringen ett totalt sommarjaksförbud på morkullor. Före EU-inträdet ansåg de svenska myndigheterna att det saknades biologisk grund för att förbjuda sommarjakt på sträckande hanfågel. Men med EU-inträdet började EU:s direktiv gälla som innebar att all fågeljakt under häckningstiden i princip blev otillåten. Svenska Jägareförbundet klagade bittert över beslutet och ansåg sig förda bakom ljuset av både naturvårdsverket och regeringen. Jägareförbundet trodde att "Bern-konventionen tar över EU:s fågeldirektiv". (Källa: DN 950521 "EU stoppar jakt på morkullor" Thorbjörn Spängs)

Den svenska björnstammen växer långsamt, och björnarna vandrar allt längre söderut. För att förhindra att björnarna börjar etablera sig i områden där de inte hör hemma så ansågs det i Sverige vara befogat med en ökad skydds jakt. Men björnen är skyddad enligt EU:s habitatdirektiv. I slutet av 1997 anmäldes den svenska björnjakten till EU-kommissionen. Kommissionen ställde då ett antal skrivna frågor till Sverige och i februari 1998 sammanträffade en grupp EU-tjänstemän med miljödepartementet för att diskutera den svenska rovdjursjakten. Därefter fick departementet vänta på att EU-kommissionen skulle höra av sig igen med ett besked om hur de såg på de tillstånd till björnjakt som Naturvårdsverket utfärdat. (Källa: DN 981009 "Ökad björnjakt befogad" Jesper Pettersson)

Även Sveriges skydds jakt på lodjur blev en EU-fråga i början av 1998. Före januari månads utgång 1998 var miljödepartementet tvungna att svara på ett antal frågor från EU-kommissionen, föranledda av en anmälan mot den svenska lodjursjakten. Enligt EU-direktiv måste det finnas starka skyddsargument för att bedriva rovdjursjakt, och det var detta EU-kommissionen ville få bekräftat från den svenska regeringen. Naturvårdsverkets naturresursavdelning ansåg att lodjursstammen vuxit snabbt i Sverige och nu var tillräckligt stor för att tåla avskjutning. EU-kommissionen för sin del, skulle granska svaren på sina frågor för att ta ställning till om den svenska sky-

ddsjakten skulle bli ett fall för EU-domstolen. (Källa: DN 971229 “Jakt på lo synas i Bryssel” Anna Kågström)

Jakt är alltså ytterligare ett område som EU reglerar i detalj och där Sverige har tydliga begränsningar i sitt beslutsfattande. De svenska myndigheterna bör ju rimligen ha bättre kompetens att avgöra jakttillstånd och jakttider för Sveriges djurliv än vad man har i Bryssel. Djur- och fågelliv skiftar stort inom EU och det blir lite absurt om samtliga medlemsländer utifrån så olika förutsättningar skall följa samma direktiv.

Kapitel X Handelsfrågor

Sverige måste följa EU-linjen

Sveriges möjligheter att agera världssamvete efter EU-inträdet har blivit mindre – det är ett välkänt faktum som förtigs från officiellt håll. Men till DN 961117 så säger svenska förhandlare citat ”I de stora internationella sammanhangen, som till exempel den pågående FAO-konferensen i Rom om världssvälten, kan vi inte driva en egen linje och frondera mot EU-linjen på något markant sätt. Vi kan markera egna synpunkter, men vi kan inte gå vår egen väg.”

Journalisten Ingvar Andersson skriver vidare i artikeln om att Sverige är bakbundet av EU är ett välkänt faktum och att det nu finns många förhandlare som drar djupa suckar när de konfronteras med EU:s tungviktare Tyskland och Frankrike. En del förhandlare saknar den tid då Sverige kunde driva egna linjer och söka allianser hos andra små länder. Att Sverige vänder sig till Norge och ber om hjälp är inte ovanligt. Norge som icke-EU-medlem är helt fritt att agera som landet tycker är lämpligt. En del kallar det att spela under täcket, andra menar att det är normal praktisk politik.

Handelspolitiken är EU:s viktigaste fråga och den frihandelslinje Sverige alltid drivit var nu tvunget att anpassa till EU, som i många sammanhang för en politik som går på tvärs med de svenska åsikterna. I november 1996 konstaterades det att vid ett kommande WTO-möte i Singapore så skulle EU:s partipiska komma att vina mycket hårdare för inrättning i EU-ledet. (Källa: DN 961117 ”Sverige måste följa EU-linjen” Ingvar Andersson)

Handel — murar mot omvärlden?

Handelspolitiken är ett av de områden som under längst tid har legat under EG/EU:s överstatliga kompetens. Problemet för Sverige och andra frihandelsvänliga länder är att EU:s protektionism försvårar den utveckling som vi valde att satsa på för nästan hundra år sedan.

Sverige inordnade sig under EU:s importkvoter med medlemskapet. Varor från länder utanför EU har blivit dyrare — kläder och skor blev dyrare. Priset på kläder hade fortsatt sjunka om vi inte gått med i EU.

När Sverige 1995 blev medlem av EU och därmed av EU:s tullunion hade vi inga anti-dumpningsavgifter i kraft. En viktig svensk handelsangelägenhet har varit att begränsa, eller helst avskaffa helt och hållet, användningen av det protektionistiska handelsvapen som kallas anti-dumpning. Anti-dumpning är enkelt uttryckt den straffavgift, eller extra tull, som importlandet lägger på varor som exporteras till ett så lågt pris att det bedöms vara ett underpris (dumpning). Det är inte förbjudet att sälja till underpris, men ett importland har enligt världshandelsorganisationen WTO:s regler rätt att skydda sig om den dumpade importen skadar andra företag på marknaden. USA tillämpar anti-dumpningsavgifter mycket hårt. Ofta används anti-dumpningen av den starkare mot den svagare.

Som alla EU-medlemmar tillämpade Sverige i slutet av 1996 anti-dumpningstullar på mellan 20 och 40 procent för cirka 70 varuslag som importerats främst från Asien, men även öst- och centraleuropeiska länder. På enstaka varor kan strafftullen uppgå till 100 procent (kinesiska sandaler var ett exempel). Detta skapade givetvis problem för enskilda importerande småföretagare.

Dåvarande utrikeshandelsminister Mats Hellström uttryckte i ett tal inför västsvenska handelskammaren i Göteborg 960131 sin besvikelse över att Sverige vid EU-inträdet tvingats överge ett smidigt och modernt sätt att hantera gränsfrågor och nu var tillbaka i ett byråkratiskt system. Han sade också citat: "Men det är ingen enkel fråga eftersom det finns länder som vill att det ska vara besvärligt att handla utåt och som tycker att det är bra med protektionism." (Källa: *Dagens Politik* 960201 "Svårare handel med tredje land" Benny Öinert)

I maj 1996 överlämnade dåvarande handelsministern von Sydow en promemoria till kommissionen om Sveriges kritik mot EU:s protektionism. Sverige ville få EU att i större utsträckning ta hänsyn till konsumenterna, som ju får betala ett högre pris för varorna på grund av straffavgifterna. Ett halvår senare svarade den dåvarande ansvarige kommissionären Sir Leon Brittan på brevet. I sitt svar skall kommissionären ha låtit förstå att Sveriges önskemål om en radikal förändring var helt orealistisk och svenska kommerskollegiums analys ansåg han som "förenklad och överteoretisk". Till saken hör att Sir Leon Brittan ansågs ändå som den mest stridbare marknadsliberalen i den dåvarande kommissionen. (Källa: *SvD* 961111 "EU:s marknadsliberaler hänger inte med i svenska frihandelsidéer" Rolf Gustavsson)

I oktober 1999 rapporterades i media att kläder skulle bli dyrare våren 2000. En tröja för 300 kronor skulle komma att kosta 400, eftersom EU tänkte höja tullarna. Många konsumenter ville just vid detta tillfälle köpa stickade kläder och bedömare inom klädbranschen spådde att just detta plagg skulle bli dyrare. Men för att skydda tekoindustrin inom EU tillåter EU bara vissa kvoter av importerade kläder från billiga länder i Fjärran Östern. Systemet är gjort så att ju högre efterfrågan blir på kläder från dessa länder, ju högre priser tvingas tillverkarna ta ut. Konsumenterna blir de som får betala.

Enligt de internationella frihandelsavtal som EU skrivit på ska importkvoterna på kläder avvecklas till år 2005. Men fram till slutet av 1997 hade EU bara avvecklat kvoterna på produkter som stickade herrkostymer, dockkläder och vävda strumpor. Inte direkt några storsäljare. (Källor: DN 971229 "Maten har blivit billigare" Ingrid Hedström — Aftonbladet 991028 "Räkna med dyrare kläder i vår")

Stopp för billiga märkeskläder

I mitten av juli 1998 förbjöd EG-domstolen import av märkesvaror från länder utanför EU/EES-området. En återförsäljare eller generalagent måste nu ge sitt tillstånd för att importen ska accepteras. Den svenska lagen hade hittills tillåtit att märkesvaror kan parallellimporteras globalt. Den svenska regeringen stod ensam i EG-domstolen mot Tyskland, Österrike, Italien och Storbritannien, vilka alla intervenerade till producenternas förmån.

Domstolens förhandsavgörande bekräftade i praktiken EU:s protektionism. "Global" konsumtion gäller inte i EU. Konsumenterna blir de som får betala notan. Det uppskattades att närmare 6.000 jobb kunde vara hotade i Sverige då företag som levde på att sälja parallellimporterade varor riskerade att tvingas slå igen sina butiker. Ungefär 350 lågprisbutiker i Sverige berördes.

I januari 1999 presenterade Konkurrensverket en utredning som visade att förbudet av parallellimport från länder utanför EES-området medför en prisökning på 4 miljarder kronor om året för de svenska konsumenterna. De branscher som drabbas mest av förbudet är bilreservdelar, motorcyklar, kläder och skor samt läkemedel. Utredningen kartlade effekterna av EG-domstolens dom i det så kallade Silhouttemålet. Domen innebar att parallellimport av märkesvaror från länder utanför EES-området utan tillstånd från tillverkaren eller generalagenten förbjöds.

Konkurrensverket kom fram till att förbudet innebär 4 miljarder kronor i högre priser, eller en inflationsökning på 0,4 procent, för svenska hushåll. Enligt handelsminister Pagrotsky motsvarar det 2.000 kronor på barnbidraget eller en dryg krona i bensinskatt. Om effekterna räknades om för hela Europa motsvarar inflationsökningen en prishöjning på 150 miljarder kronor.

Närmare 60 procent av den svenska parallellimporten, som totalt uppgår till 9 miljarder kronor, kommer från länder utanför EES-området. Men enligt handelsministern innebär parallellimporten inte bara lägre priser för dem som handlar parallellimporterade varor, utan också lägre prisnivåer inom hela branscher. Pagrotsky tog som exempel motorcyklar, där parallellimporten stod för 20-30 procent av försäljningen i Sverige för några år sedan. Nu, 1998-99, är den andelen nere i 10 procent, vilket beror på att parallellimportörerna pressat ned generalagenternas priser ordentligt. Pagrotsky var 990111 optimistisk om att kunna få igenom en förändring vad gällde förbudet mot parallellimport. I januari 1999 stödde Storbritannien och Nederländerna Sveriges linje, medan Frankrike och Italien var emot.

I början av mars 1999 uttalade en statlig kommitté att den svenska varumärkeslagen skulle ändras för att ta hänsyn till den tolkning som EG-domstolen gjort. Det gick alltså inte för den svenska regeringen att få stöd för att tillåta parallellimport till EES.

Strafftullar

När Sverige gick med i EU höjdes tullavgifterna på hemelektronik och vissa matvaror. På bomullstyger återinfördes licenserna, vilket innebar att priserna steg. Tullen på hemelektronik fördubblades.

Några exempel på varor som belagts med strafftull av EU:

* I början av 1997 införde EU-kommissionen 40-procentig strafftull på kinesiska väskor.

* I mars 1998 införde EU-kommissionen strafftullar på oblekta bomullstyger från Kina, Indien, Pakistan, Indonesien, Egypten och Turkiet. Kommissionen, som har rätt att besluta om tillfälliga antidumpningsåtgärder i upp till ett halvår, ansåg sig ha belägg för att exportörerna dumpade priserna. Redan 1997 införde EU-kommissionen tillfälliga antidumpningstullar mot de sex

länderna, men fick bakläxa av ministerrådet på förslaget att göra åtgärderna permanenta. Men kommissionen återkom 1998 med tillfälliga strafftullar.

Vid utrikesministerrådet i Bryssel 13 juli 1998 protesterade Storbritannien, de nordiska länderna, Tyskland, Nederländerna, Österrike och Irland mot kommissionens planer på att eventuellt permanenta antidumpningstullarna. Strafftullarna innebär dyrare kläder för konsumenterna. (Källa: *Arbetet Nyheterna* 980714 "Sverige protest mot EU-strafftull" Bryssel/TT)

* Det är strafftull på små asiatiska faxapparater så att de görs dyrare. Ministerrådet beslöt i månadsskiftet april/maj 1998 att strafftull på dessa apparater skulle fortgå. Beslutet riktar sig mot faxar från Kina, Japan, Sydkorea, Malaysia, Singapore, Taiwan och Thailand.

* I november 1998 beslutade EU:s utrikesministrar att införa särskilda så kallade utjämningstullar på indiskt stångstål. Utjämningstullarna fungerar som rena strafftullar. Tullsatsen höjdes från 4,2 procent till mellan 16 och 25,5 procent beroende på vilken kvalitet av stångstål det handlade om. Åtgärden motiverades av att Indien subventionerar sin stålindustri. Sverige motsatte sig tullarna, men röstades ner då de flesta EU-länder stödde utjämningstullarna. (Källa: *DN* 981107 "EU inför tull på indiskt stål" TT)

På hemelektronik har tullen emellertid sänkts i omgångar sedan Sverige kom med i EU, med mål att vara helt avskaffad 1 januari 2000. Licenserna på tyger ska också gradvis avskaffas och skall vara helt borttagna i slutet av år 2004. Vid tvister så löses dessa numera genom WTO:s tvistlösningsförfarande. Där kommer nu till exempel bananer och hormonbehandlat kött upp.

Planerna på ett nytt handelsavtal mellan EU och USA lades tills vidare på is i månadsskiftet april/maj 1998. Fransmännen protesterade så mycket mot ett nytt handelsavtal att de övriga länderna och EU-kommissionen åtminstone tillfälligt gav efter.

Det allra viktigaste i detta sammanhang är dock misslyckandet att nå en uppgörelse vid WTO-mötet i Seattle i slutet av 1999. Till stor del berodde detta misslyckande på att EU vägrade att ge upp sin med exportkrediter styrda jordbrukspolitik. Detta misslyckande kan kosta Sverige åtskilliga miljarder i uteblivna exportintäkter.

EU:s samordning inför WTO

Vid de i skrivande stund just avslutade WTO-förhandlingarna i november 1999 i Seattle försvarade EU den gemensamma jordbrukspolitiken inom ramen för femårsbudgeten, den så kallade Agenda 2000. USA, Australien och Nya Zeeland anser att EU:s jordbrukspolitik gynnar jordbrukarna på ett oriktigt sätt och snedvrider den internationella konkurrensen. EU-länderna bemöter kritiken genom att gå till angrepp bland annat mot USA:s exportkrediter på jordbruksområdet.

EU-ländernas linje diskuterades dels av jordbruksministrarna och lades slutligt fast av EU:s utrikesministrar. Sverige, Storbritannien, Danmark och Italien samt i viss mån Nederländerna vill att EU ska driva både djurskydd och livsmedelssäkerhet parallellt med krav på ökad avreglering. Frankrike gick i ledningen för de länder som helst inte vill se någon förändring av det nuvarande jordbruksstödet inom EU.

Huruvida det spelar någon roll i de globala förhandlingarna att Sverige måste samordna sin förhandlingslinje inför WTO-förhandlingar med övriga EU-länder jämfört med om Sverige hade drivit en förhandlingslinje som icke-EU-land får var och en fundera över.

Retroaktiv tull utkrävs

I september 1997 beslöt EU att retroaktivt utkräva tull på tekoimport från Bangladesh. Svenska företag drabbades extra hårt eftersom tekoimporten till Sverige är relativt större än till andra EU-länder.

Bakgrunden till detta var att för att gynna tekoexporten från mindre utvecklade länder, så kallade MUL-länder, så har dessa av EU givits möjlighet att tullfritt exportera vissa varor. Ett av MUL-länderna är Bangladesh. Kravet har varit att exempelvis en trikåvara som importerats tullfritt från Bangladesh måste ha gått igenom alla de tre produktionsprocesserna spinning, stickning och sömnad i Bangladesh.

När EU sedan kontrollerat att dessa ”preferensursprungsregler” följts, har det visat sig att så inte alltid varit fallet. Då har EU-kommissionen i efterhand krävt att alla företag som importerat tullfritt från Bangladesh under 1995 och 1995 ska tvingas betala en tullavgift på 12,6 procent. Totalt skulle omkring 800 miljoner kronor betalas tillbaka, varav de svenska företagen krävdes

på runt 100 miljoner kronor. (Källa: *Dagens Industri* 970913 "EU kräver textilimportörer på 100Mkr i retroaktiv tull" Charlotte Hansson)

Handelsavtal dras i långbänk

Den stora förhandlingen om EU skulle sluta ett handelsavtal med Sydafrika blev en intern EU-historia. Det var oenighet mellan EU:s medlemsstater som gjorde att handelsavtalet dröjde.

Efter fyra års draggande så lyckades toppmötet i Berlin sent på natten till den 25/5 1999 komma fram till ett handelsavtal med Sydafrika. Utrikesminister Anna Lindh sade till media efteråt att hon så dags hade slutat att hoppas.

In i det sista kämpade Spanien och Portugal för ensamrätten till starkvinsbeteckningarna "Sherry" och "Portvin". Dessa beteckningar vill även Sydafrika använda för sina starkviner. Frankrike, Italien och Grekland var allierade med spanjorerna och portugiserna. Men de vek sig under toppförhandlingarna en efter en och när till slut också Portugal gav med sig så insåg Spanien att de inte kunde kämpa mot längre. I minst 12 år skall portvin och sherry från Sydafrika finnas kvar. Under samma tidsperiod skall EU och Sydafrika öppna sina marknader för varandra.

Trots allt tal om solidaritet och handel med det nya Sydafrika så tog det fem pinsamma år innan EU slöt handelsavtal med landet. Det överenskomna avtalet följde i stort sett den text som Sydafrika redan hade accepterat men som Spanien och Portugal motsatt sig. Detaljfrågan om portvinsproduktionen i Sydafrika stoppade hela avtalet. Sydafrikas president Nelson Mandela skrev brev till EU-ministrarna och bad dem sluta hänga upp sig på detaljer. I Sydafrika har tillverkats portvin i över 200 år, nästan lika länge som i Portugal. Också i Australien och i USA tillverkas portvin och sherry. De begränsade exportmöjligheterna för Sydafrika gjorde att fabriker tvingats avskeda folk och ledde till växande missnöje. Spanien i sin tur, med sin stora fiskeflotta, krävde att få fiska ännu mer längs Sydafrikas kuster och koppelade samman portvin och sherry med fiskekvoterna.

EU var alltså inte särskilt hjälpsamma i starten av det nya demokratiska Sydafrika. Det är väl ingen djärv gissning att om Sverige slutit egna handelsavtal med tredje land så hade avtalet med Sydafrika varit klart ett antal år tidigare. (Källa: *DN* 990326 "Avtal med Sydafrika klart" Mats Holmberg — *DN* 990124 "EU försvarar sin sherry" Leif Norrman)

Bananer och världspolitik

Handelspolitiken tillhör EU-samarbetet. Bananhandel och bananpriser var uppe till debatt under folkomröstningsdebatten. Före EU-inträdet var den svenska bananmarknaden helt fri från tullar, kvoter och licenshandel. Med EU så kom licenshandel och importkvoter. EU:s reglering av bananmarknaden är också strikt geografiskt indelad. Skall svensk banankonsumtion styras från Bryssel?

Man kan ha många synpunkter på dollarbananer från Latinamerika gentemot AVS-bananer utifrån sociala och miljömässiga skäl — men faktum kvarstår; Bananer, som Sverige importerade uteslutande från tredje land före EU-inträdet, belades alltså med en 20-procentig tullökning efter EU-inträdet. 1995 steg bananpriset med 20 procent och 1996 med ytterligare 9 procent då volymen samtidigt sjönk med en tiondel. Vid EU-inträdet kostade bananerna 12,90 kronor kilot, i november 1998 låg priset på 17,90 kronor kilot över disk.

En del hävdar att det är det dåliga samvetet i de före detta kolonialstaterna inom EU som påbjuder att det är endast AVS-bananer som skall köpas av EU som en sorts gottgörelse. Andra hävdar att för att främja småföretagandet inom bananmarknaden så är det inte geografiska skillnader som skall göras. Det finns ju faktiskt också småföretagande bananodlare i Latinamerika som råkar illa ut när EU favoriserar AVS-bananer.

De karibiska bananproducenterna har skyddats av den så kallade Bananregimen inom EU, med kvoter och garantipriser för odlare i de forna brittiska och de kvarvarande franska kolonierna.

Men med den nya frihandelsorganisationen, världshandelsorganisationen (WTO) håller detta på att ändras. USA, Mexico och en rad centralamerikanska regeringar anmälde 1996 EU för så kallad förmånsbehandling. EU menade att deras importregler med prioritering av bananimport från de forna europeiska kolonierna i Afrika, Karibien och Stilla havet var helt i överensstämmelse med WTO:s regler. USA gick emot detta och menade att det var ett handelshinder för övriga odlare, till exempel latinamerikanska (USA-ägda) producenter av så kallade "dollarbananer". Bägge parter ansåg att man utnyttjade en lucka i det senaste WTO-avtalet som gav dem möjlighet att tolka reglerna från var sitt håll utan större risk för sanktioner.

WTO kom med i sitt utslag 1997 och EU ålades att ändra reglerna senast den 1 januari 1999. I slutet av juni 1998 enades EU:s jordbruksministrar om ett kompromissförslag med vissa kvoter och bistånd — som dock omedelbart avvisades som otillräckligt av USA:s handelsförhandlare.

I slutet av 1998 så presenterade USA en lång lista på produkter från EU som man skulle stoppa eller försvåra importen av till USA. Främst gällde det produkter från Frankrike, Storbritannien, Nederländerna och Spanien. Däremot sade USA att konsekvenserna för bland andra Sverige, Österrike och Tyskland, som alla är kritiska mot EU:s bananpolitik, skulle endast bli marginella.

Men banankriget mellan EU och USA beräknades ändå i början av november 1998 att komma att kosta Sverige totalt runt 200 miljoner kronor i minskad export. För enskilda företag kunde det vara förödande. Utrikesdepartementet gjorde en preliminär beräkning av hur svensk export kunde komma att påverkas av strafftullarna på 100 procent på vissa varor som USA var på gång att införa från och med 1 februari 1999 om EU inte gav med sig vad gällde bananmarknaden.

De svenska varor som USA skulle belägga med strafftullar var bland annat söta kakor, sågade trävaror, virke, planscher, fotografier, symaskiner för hushåll med mera.

Striden mellan EU och USA böljade vidare i WTO. Den 14 december 1998 krävde EU att WTO skulle undersöka om EU:s importregler för bananer, som skulle träda i kraft 1 januari 1999, var ett handelshinder eller ej. EU menade att WTO grundligt borde studera frågan och satte en tidsgräns på max 170 dagar. Men USA ansåg att EU förlöjligade WTO genom att anmäla sig självt till en långsam och utdragen granskning ett par veckor innan de nya reglerna var tänkta att gälla. USA krävde resultat inom 90 dagar. Annars utlöste man handelskriget.

Som vanligt är det de vanliga medborgarna som hamnar i kläm. På symaskinsfabriken i Huskvarna meddelade företaget styrelse att förhandlingar inleds om uppsägning av 150 anställda om USA:s hot sattes i verket — i ett första skede. Svenska träleksaker stod också på USA:s lista över varor som skulle beläggas med strafftullar. Det gjorde att 180 jobb låg i farozonen vid Brios fabrik i Osby.

Den 21 december 1998 kom USA:s definitiva lista på varor som skulle bestraffas i banankriget. Symaskinerna och träleksaker klarade sig. Men svenska pepparkakor, kex, fårostar, cashmere-tröjor, badprodukter (utom badsalt), ljus, handväskor, sänglinne, vissa batterier och kaffemaskiner var de varor som stod på listan. Totalt uppgick strafftullarna till 520 miljoner dollar.

WTO gav 6 april 1999 USA klartecken att införa strafftullar. Det innebar att EU fick underkänt av WTO. Men den totala straffavgiften blev lägre än vad USA krävt från början. Totalt tilläts USA straffbelägga EU-produkter med ett värde av ungefär 200 miljoner dollar, vilket var en halvering jämfört med USA:s ursprungliga krav. Den 9 april 1999 kom USA med en ny lista. Där var Annas pepparkakor och andra "söta kex" undantagna. Vilket gjorde att minst fyra svenska företag kunde dra en lättnadens suck.

EU-kommissionen försöker i skrivande stund få bananföretagen på båda sidor av Atlanten att komma överens. Det är det enda sättet för att få USA att dra tillbaka sina sanktioner mot EU:s export för 1,7 miljarder kronor per år. EU-kommissionen har i skrivande stund föreslagit att EU i ytterligare fem år fortsätter att favorisera odlare i de gamla europeiska kolonierna i Afrika, Karibien och Stilla havet. Efter det skall EU övergå till en gemensam tariff för alla bananer, även de från USA och Latinamerika. Bananjätten Chiquita uttryckte i oktober 1999 att det var troligt att USA sade ja till planen.

Det kan konstateras att Sverige har opponerat sig mot EU:s bananpolitik, men vi har tyvärr ändå blivit indragna i och drabbade av konsekvenserna av majoritetens politiska linje i bananfrågan inom handelspolitiken. (Källor: SvD 980804 "Karibiens småbönder fruktar dollarbananen" Karin Henriks-son — DN 981111 "Bananer vållar strid mellan USA och EU" Clas Barkman — DN 981113 "Banankrig förödande för företag" Marianne Björklund — Metro 981201 "Sverige halkar ned från världstoppen" Joakim Goksör — DN 981216 "Nya hot i seg handelskonflikt" Clas Barkman — DN 981216 "Amerikansk tull slår mot symaskinsfabrik" Hans-Henrik Rönnow — DN 981220 "USA fördröjer beslut om import" Agneta Styrman/TT — DN 981222 "Strafftullar på kex och pepparkakor" Kurt Mälarstedt — DN 990408 "USA fick rätt om EU-bananer" Karin Nilsson och Bodil Bjerre Sekund — DN 990410 "Ingen strafftull på Annas pepparkakor" Stina Sjöquist Lyles — DN 991025 "Banankriget snart över" Tove Nandorf)

Kapitel XI En gemensam utrikes- och säkerhetspolitik

En EU-arme?

Idag inom EU hävdar federalisterna att "har ni gått in i ett äktenskap måste ni också försvara er partner om det behövs". och att "Vi måste bygga upp ett eget militärt försvar så vi kan skydda oss själva när USA försvinner från Europa".

Ett antal framstötter har gjorts för ett gemensamt försvar i EU. Den politiska pressen på Sverige och de andra neutrala medlemsstaterna i EU har hela tiden ökat. Vi ger här några exempel på det politiska opinionstryck som satts på de svenska politikerna efter EU-inträdet.

* Redan i juni 1995 gjorde de tyska kristdemokratiska partierna CDU/CSU (då i regeringsställning i Tyskland) ett utspel inför regeringskonferensen 1996. Wolfgang Schäuble (idag CDU:s ordförande) sade 950613 i samband med utspelet: "Vi anser att målet för en EU-medlem bör vara att också bli medlem i Nato — men det kan få ta tid." Med andra ord var tidpunkten det enda Sverige skulle välja när det gällde en Nato-anslutning. CDU ville också att likformighet mellan medlemskap i EU/Västeuropeiska unionen och Nato skulle eftersträvas samt att för att kunna garantera samma säkerhetspolitiska status för varje EU-medlem.

* Viktigast av allt ansågs frågan om EU:s identitet vara. Försvars- och säkerhetspolitiken har en grundläggande betydelse när det gäller ländernas självbild: att kunna försvara sig själv är förutsättningen för och den innersta kärnan i varje stats suveränitet. Först då alla EU-länder tillhör samma försvarsorganisation kan man säga att EU har en alldeles egen suveränitet och identitet. (Källa: DN 950614 "Tysk press på neutrala EU-stater" Nils-Erik Ekstrand)

* I juli 1995 hade ELDR — de europeiska liberalerna kongress i Stockholm. Den dåvarande danske venstreledaren och f.d. utrikesminister Uffe Ellemann-Jensen uttalade då att Natomedlemskap även för Sverige och Finland skulle innebära den bästa säkerheten för Norden. Han markerade dock att var och en beslutar i sin egen takt och att ingen skulle tvingas till Natom-

edlemskap. Vid presskonferensen efteråt sade Ellemann-Jensen att det var en dröm han hade, som han trodde en dag skulle bli verklighet. Det Svenska Folkpartiets gruppleadare Eva Biaudet sade att Natodimensionen självfallet fanns med när ett gemensamt försvar skulle diskuteras i framtiden sedan vi fått en gemensam europeisk utrikes- och säkerhetspolitik. Hon förutsåg då många år av utveckling för den gemensamma utrikes-politiken.

Vid ELDR-kongressen kolliderade diskussionerna om den planerade utvidgningen av Nato och EU åtskilliga gånger. Ellemann-Jensen framhöll då att dessa utvidgningar samt utvidgningen av Västeuropeiska försvarsalliansen (VEU) skulle komma ske tämligen parallellt. Han fick mothugg av de svenska och finska centerpartisterna som var mer inställda på traditionell neutralitet. Centerpartisterna varnade för "nya gränsdragningar" österut. Ellemann-Jensen menade dock att det inte behövde bli "några fientliga gränser" bara Ryssland höll sig till överenskommelserna i ESK-avtalet från Helsingfors 1992. (Källa: DN 950707 "Natomedlemskap det bästa för Norden" Kaa Eneberg)

* Maj Britt Theorin har berättat om sitt första sammanträde i EU-parlamentets utskott för utrikes-, säkerhets- och försvarsfrågor 1995. Då lades en rapport fram av en spansk socialist (Barón Crespo, PSOE, från juli 1999 ordförande i EU-parlamentets socialistgrupp), där det krävdes att det gemensamma försvaret nu skulle genomföras, att artikel 223 i Romfördraget skulle tas bort (artikeln ger varje land rätt att bestämma restriktivt över sin vapenexport), att VEU skulle in i EU:s stadga, särskilt artikel 5 vilken stadgar att alla EU-länder måste ställa upp om ett annat EU-land blir angripet.

"Det där var för grovt. Ingen har sagt att EU skall skaffa sig kärnvapen" (Detta sade en upprörd Carl Bildt i slutdebatten fredagen den 11 november 1994 i ett svar till Eva Hellstrand, jordbrukare på nej-sidan när hon sade att EU vill skapa ett gemensamt försvar, utrustat med kärnvapen.)

* I TV-debatten som sändes 13 september 1995 inför Sveriges första EU-parlamentsval så uttalade Wilfred Martens, dåvarande ledaren för den kristdemokratiska gruppen EPP och f.d. belgisk premiärminister: "Vårt parti är för ett kärnvapenelement i det europeiska försvaret". Han fortsatte sedan med "Som det internationella läget är behöver vi en europeisk försvarspolitik. Och i den bör kärnvapen ingå."

Vid en närmare granskning av EPP:s program som gällde sedan 1994 stod följande: "Vi strävar efter att vid sekelskiftet ha en union med alla nödvändiga politiska och diplomatiska maktmedel och ett effektivt säkerhetspolitiskt maskineri, inkluderande ett kärnvapenelement."

Kristdemokraterna (då med namnet kds) och Moderaterna attackerades hårt i slutskedet av valrörelsen 1995 för denna skrivning. De andra partierna attackerade de båda förstnämnda partierna för deras partisamarbete med en strävan mot ett gemensamt försvar som innebär ett kärnvapenparaply för Europa samt för att man hemma i Sverige mörklade vad de partier man tillhör i EU verkligen arbetar för. Kds partiledare Alf Svensson och Moderaterna Carl Bildt sade att de inte ställde upp på denna skrivning och skulle driva att den försvann när ett nytt program skulle behandlas i november 1995. (Källa: DN 950915 "Hetta i EU-valet. Avslöjande om kärnvapen utlöste faxkrig" Mats Carlbom samt "Ett gammalt testamente" Kaa Eneberg)

Efter denna debatt har EPP blivit försiktigare i att uttrycka sig klart just vad gäller ett EU-kärnvapenförsvar. En moderat EU-kandidat, Elizabeth Nyström i Trollhättan, uttryckte sig dock inte lika diplomatiskt utan uttalade i Radio Väst 990914 "Det finns lägen då ett europeiskt försvar med kärnvapen måste accepteras ..... Ja, om länder som Kina rustar, då är vi tvungna att göra något. Använder andra kärnvapen kan jag inte se att vi skall lägga oss ned platt på marken." (Källa: DN 950915 TT, Trollhättan)

Väl medvetna om att denna fråga är mycket ömtålig och direkt skulle få det svenska folket att sträva emot en starkare integrering på det försvarspolitiska planet så har Moderaterna och Kristdemokraterna sedermera gjort allt för att undvika att debattera frågan vidare i den svenska debatten. Då det finns liknande stämningar för ett gemensamt EU-försvar (med kärnvapen) i de socialdemokratiska och liberala grupperna.

* Nederländerna drev under sin tid som ordförandeland våren 1997 vid regeringskonferensen att Västeuropeiska unionen (VEU) gradvis skulle bli en del av EU. Den 21 mars 1997 presenterade den nederländska regeringen en del förslag till nya artiklar och paragrafer i det som skulle bli det nya fördraget. De föreslog att stegvis skulle EU:s medlemsländer bli medlemmar i VEU, vars fördrag samtidigt skulle bli en del av EU:s. Ett VEU-land är skyldigt att sända trupper till ett annat VEU-land i händelse av militärt hot

mot det andra VEU-landet. Utrikesministrarna diskuterade förslaget vid ett möte i Rom den 25 mars. Sveriges, Finlands, Irlands, Österrikes, Danmarks, Portugals och Storbritanniens utrikesministrar ogillade förslaget. Nederländerna hade stöd av Frankrike, Tyskland, Belgien, Luxemburg, Italien och Spanien. Splittringen gjorde att EU i sin helhet inte var berett att gå vidare i skrivningarna om en gemensam försvarspolitik som utformades i Maastrichtfördraget. (Källa: GP 970322 "Sverige säger nej till EU som försvarsunion" Dick Henriksson)

* När förslaget till Amsterdamfördrag antogs av själva toppmötet i juni 1997, så blev det till EU-federalisternas besvikelse en kompromiss. I Amsterdamfördraget står det att det säkerhetspolitiska samarbetet skall leda till den gradvisa utformningen av en gemensam försvarspolitik och ett närmare samarbete mellan VEU och EU. EU:s stats- och regeringschefer kan nu enhälligt besluta om att "främja närmare institutionella bestämmelser inför möjligheten av VEU:s införlivande med unionen". Fördraget säger att EU skall anlita VEU för åtgärder som berör försvaret. Alla medlemsstater, även de som är observatörer i VEU, skall delta i planering och beslut i VEU.

* I EU-parlamentsvalrörelsen i juni 1999 gjorde dåvarande moderatledaren Carl Bildt bara ett kort inlägg. Han hann dock den 29 maj säga att han entusiastiskt stödde förslaget att ge EU militära resurser. Genom att bli en militärallians blir EU också en fredsallians, enligt Bildt. Medan Nato är en renodlad militärallians skulle EU bli en fredsallians med många instrument att spela på: det diplomatiska, det ekonomiska, handelspolitiken, demokrati-frågorna samt också det militära instrumentet. Bildt kritiserade den svenska regeringen för att inte tala klarspråk om det förslag som Bildt hävdade fanns om militärt samarbete inom EU inför toppmötet i Köln i juni 1999. (Källa: DN 990530 "Bildt vill ha EU-armé" Mats Carlbom)

Vid Kölntoppmötet i början av juni 1999 togs nya beslut om försvarssamarbete i EU. Vad som egentligen beslöts blev det en häftig tolkningsdebatt om i den svenska EU-parlamentsvalrörelsen.

Sverige och övriga EU-stater enades om att utrusta EU med militär förmåga. Målet är att stärka EU:s möjligheter till "krishantering och fredsbevarande operationer". EU ska skaffa sig ett slags konfliktcentral som analyserar vad som händer. Bemanningen föreslås bli 70 personer. Arbetet med att använda gemensamma standarder i medlemsstaternas olika försvarsorgani-

sationer ska fortsätta. Liksom samarbetet kring krigsmaterielfrågor. EU vill på detta område bli en motvikt till USA.

Tolkningen av olika meningar i dokumentet kan bli mycket olika. Enligt Sveriges utrikesminister Anna Lindh innebar beslutet inte att EU och den Västeuropeiska unionen VEU slås samman. Men i mötets slutsatser står det dock att "de VEU-funktioner som kommer att behövas för att unionen ska kunna uppfylla sina nya åtaganden kan inkluderas". Målet är att EU ska fatta de beslut som krävs före utgången av år 2000. Då väntas även VEU ha "fullgjort sitt syfte".

Av toppmötets dokument framgår vidare att EU-länderna binder sig att agera i "enlighet med FN-stadgans principer". Anna Lindh tolkade detta som att det var samma sak som att EU inte kommer att vidta några åtgärder utan ett FN-mandat. Men skrivningen är sådan att den öppnar för olika tolkningar. Brittiska diplomater uppgav att London fortfarande ansåg det möjligt för EU att agera om en "fredsbevarande eller fredsskapande insats" blockeras i FN:s säkerhetsråd. Anna Lindh undvek att svara när hon avkrävdes exempel på hur EU i framtiden skulle handla om beslut blockerades i FN:s säkerhetsråd. Hon ansåg att det var en hypotetisk diskussion och att grunden är att man skall ha ett FN-mandat.

I det gemensamma dokumentet betonas vidare att försvarsalliansen Nato alltjämt utgör grunden för alla uppgifter som rör territoriellt försvar. Per Gahrton, miljöpartiets ledande EU-parlamentariker, ansåg att överenskommelsen i Köln 990603 innebar att Västeuropeiska unionen VEU lyfts in i EU. (Källor: *Metro* 990604 "Beslut om EU-militär orsakar tolknings tvister" Jonas Lindgren/TT, Dan Olsson/TT — *Aftonbladet* 990604 "Vem har rätt om EU:s "försvar"? Lena Mellin)

Förre försvarsministern Thage G Peterson (s) angrep i ett öppet brev 990607 den överenskommelse om militärt samarbete som Göran Persson godkände vid toppmötet. Peterson skrev i brevet: "Jag tänkte mig aldrig EU som en organisation, som ska hålla militära styrkor för militära uppgifter. Och med ömsesidiga försvarsgarantier, som lätt kan bli följden".

Kärnan i diskussionen är att EU-länderna saknar den vapenteknologi som krävs för den typ av luftkrig som Nato våren 1999 förde mot Jugoslavien. Därför är EU-länderna beroende av USA. Men EU vill öka sin förmåga att självständigt med ett moderniserat försvar kunna genomföra fredsbevar-

ande aktioner i den egna världsdelen. EU-länderna har inte den stridsledningsförmåga eller de moderna vapen som krävs för den typ av luftkrig som Nato genomförde. Den som har starkast militärmakt får det största inflytandet. Resultatet av Kölntoppmötet handlar inte om gemensamt försvar eller om att ge eller ta emot försvarsgarantier. Men i ett längre perspektiv med nära integrering så blir det svårt i en militär arbetsfördelning att skilja mellan fredsoperationer och försvar. Då blir det svårt att stå militärt alliansfri.

”...Bland annat kan organisationen (EG, vår anm.) komma att stärkas för att medlemmarna skall kunna föra en gemensam politik på områden som utrikes- och säkerhetspolitiken.

Skulle EG verkligen välja att gå mot en sådan långtgående samordning blir det inte möjligt för Sverige att driva frågan om ett medlemskap. Där går nämligen den definitiva gränsen. Trovärdigheten i vår neutralitetspolitik skulle rimligen kunna ifrågasättas om vi gick in i ett förpliktigande samarbete av det slag medlemskap i EG tycks förutsätta. I fråga om krig och fred i världen, och i fråga om konflikter och kriser i vårt närområde, måste vi helt enkelt själva bestämma vår handlingslinje.” (*Ingvar Carlsson på DN Debatt 900527*)

”Det viktiga för mig är att vi själva kommer att fortsätta att bestämma. Vi kan som medlemmar av den Europeiska Unionen vara militärt alliansfria. Och vi kan förklara oss neutrala i händelse av krig. Finland, Sverige och Österrike intar här samma position. Det är mitt entydiga besked.” (*Ingvar Carlsson 1994 i ”Argument för osäkra socialdemokrater/Ja till EU”. Socialdemokrater för EU 1994*)

Slut på “radiotystnaden”

Men på DN Debatt den 18 november 1999 tar Pierre Schori som ny gruppleddare för de svenska socialdemokraterna i EU-parlamentet upp EU:s militära kapacitet. Nu skriver han att det gäller att utan halvkvädna visor fullt ut bejaka och försvara Kölnbesluten. “Här har det varit alltför mycket radiotystnad från politiskt håll”, skriver han. Freden behöver tändas, enligt Schori. Han skriver att utgångspunkterna för det vidare samarbetet är tydliga: “EU skall ha förmågan att ta beslut i hela skalan av konfliktförebyggande och krishantering” och “EU skall ha kapacitet till självständigt agerande som backas upp av trovärdiga militära styrkor, möjlighet att ta beslut om att använda dem och en beredskap att göra det”.

Aftonbladet skrev på ledarsidan 991120 att Sveriges regering inför toppmötet i Helsingfors 11–12 december 1999 borde kunna säga ja till det mesta. Men “vulgärargumenten” borde rensas ur debatten, skrev de. Citat: “Dels “minröjningsteser”: den som går ut på att Sverige hur som helst inte förbind-er sig till annat än harmlös humanitär verksamhet. Det är en skygglappsstak-tik som med rätta blir avhånad.”

Vad gäller “minröjningsteser” syftas antagligen på Göran Perssons debatta-rtikel i Svenska Dagbladet 990602 då denne ytterst modest och undsky-lande inför EU-parlamentetsvalet skriver citat: “EU bör ges en förmåga att också kunna besluta och genomföra begränsade fredsbevarande eller kris-förebyggande insatser, som t.ex. minröjning och gränsbevakning. Sådana insatser bör kunna baseras på beslut i FN eller OSSE.”

Så lät det från den socialdemokratiska partiledningen inför EU-parlaments-valet av någon anledning. Varför kan man med rätta fråga sig.

Vad gäller “att EU ges militära resurser” och “en gemensam EU-armé” så är gränsen hårfin och det är upp till var och en att fundera över hur det rimmar med Sveriges militära alliansfrihet, syftande till neutralitet i krig.

EU:s “Mr utrikespolitik”

I juni 1999 blev det klart att spanjoren Javier Solana skulle bli EU:s utrike-spolitiska talesman, i dagligt tal kallad herr Gusp (gemensam utrikes- och säkerhetspolitik) Solana var före det Nato:s generalsekreterare och mannen som startade Natos första krig 1999 mot Jugoslavien. Carl Bildt var länge en kandidat men han sållades bort av fransmännen som menade att EU:s utrikespolitiska talesman inte kunde komma från ett neutralt land.

Onsdagen den 17 november 1999 höll herr Gusp Javier Solana sitt debuttal i EU-parlamentet i Strasbourg. Han sade då att det inte längre räcker med avsiktsförklaringar för EU:s del. För att EU:s säkerhets- och försvarspolitik skall bli trovärdig måste vi kunna agera. Därför måste EU ha militära resurser. (Källa: SvD 991118 “Solana krävde militära resurser i sitt de-buttal” Rolf Gustavsson)

Torsdagen den 25 november 1999 svors Javier Solana också in som ny chef för Västeuropeiska unionen, VEU, en sedan länge vilande organisation för försvarssamarbete i EU. VEU har tio medlemsländer: Belgien, Storbri-

tannien, Frankrike, Tyskland, Grekland, Italien, Luxemburg, Nederländerna, Portugal och Spanien. Samtliga dessa länder är med i såväl EU som Nato. EU-länderna Sverige, Österrike, Irland, Finland och Danmark är inte med i VEU.

Kopplingen mellan EU:s gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik och försvarssamarbetet i EU blir därmed mycket tydligt när herr Gusp innehar de båda ledande posterna.

Följ John. Sverige och EU i FN

* Säkerhetsrådet. När Sverige valdes in i FN:s säkerhetsråd hösten 1996 påpekade veterandiplomaten Sverker Åström att Maastrichtfördraget förbinder Sverige som medlemmar av EU att samråda med övriga EU-medlemmar och informera dem om vad som händer i FN. Dock påpekade Åström att det var fråga om en individuell kandidatur och medlemskap, men att Sverige måste vara medvetna om att vi har denna i avtal skrivna skyldighet till samråd med EU-familjen. (Källa: DN 961022 "EU synar svenskt FN-agerande" Kaa Eneberg)

Ingen större EU-samordning har dock skett på detta område då Storbritannien och Frankrike noga bevakar sin vetorätt i Säkerhetsrådet.

* IFN:s generalförsamling har Sverige varit bäst i klassen vad gäller att följa EU:s politiska linje i omröstningarna.

En analys i DN från 1996 visade även att Sverige i så gott som alla frågor lojalt följer EU:s generallinje. Ett tydligt exempel är konflikten i Kosovo, där Sverige knappast avvek från den gemensamma position som intagits av EU, nämligen att bombkriget var helt riktigt. Det är knappast troligt att Sverige, med sin historia av neutralitet, skulle intagit denna position om vi inte varit medlemmar av EU.

Det är f.ö. signifikant att rollen som medlare i internationella konflikter, t ex vad avser Israel-Palestina, mer och mer övertagits av Norge, ett land som fortfarande står utanför EU. Sveriges röst i världen har tystnat betänkligt.

Gemensam vapenindustri

Kraven på en gemensam vapenindustri har blivit starkare. Kommissionär Bangemann, ansvarig för industrifrågor, lade tillsammans med den neder-

ländske utrikesministern van den Broek i början av 1996 fram ett upplägg från kommissionen om behovet av att utveckla en gemensam europeisk försvarsindustri. Kommissionen vill ha en inre marknad också för vapenindustrin. Vapenindustrin skall kunna arbeta "europeiskt" och harmoniseras utan att vara uppbounden av nationella band. På detta vis skall kostnaderna för vapenköp tvingas ned och därmed göra den europeiska vapenindustrin mer konkurrenskraftig gentemot USA. Om EU-länderna skall få råd till militär modernisering och klara konkurrensen med amerikanska industrijättar krävs en bättre samordning mellan ländernas nationella försvarsindustrier ansåg man.

Idag är vapenproduktion och vapenköp undantaget från reglerna i den inre marknaden. Artikel 223 i Romfördraget gör detta område till en nationell fråga. Det långsiktiga målet för kommissionen är en gemensam försvarspolitik i EU. (Källa: NOTAT 960209 "Kommissionär Bangemann på krigsstien — Vil styrke våbenindustrien")

Biståndspolitiken

Genom Sveriges EU-medlemskap så kanaliseras en del av Sveriges bistånd via EU. Tyvärr så är det svårt att ha fullt förtroende för EU:s kapacitet i detta avseende. När EU-kommisionens tvingades avgå i mars 1999 så var en av de största orsakerna oegentligheter och bedrägerier år efter år i ECHO:s verksamhet vilket räknas till biståndsavdelningen. Det sades till EU-kommisionens och kommissionär Marins försvar (Marin var den ansvarige kommissionären) att man lanserat ett stort politiskt initiativ utan att ECHO fick medel för genomförandet och att det var brist på personal som ledde till en bristande kontroll över vad biståndsmedlen gick till. Oavsett detta så finns alltså stora brister i EU:s biståndspolitik.

Kapitel XII Justitiefrågor

Gränskontroller

Tullverket räknade med att ta bort 680 årsarbetskrafter om både Finland och Norge blev EU-medlemmar. Efter Norges nej räknade man med att 100-200 tjänster av den planerade nedbemanningen inte skulle ske. (Källa: DN 941130 "Nej räddar tulljobb" Anders Hellberg)

Direkt efter EU-inträdet rådde det total förvirring inom tullen. Direktiven var att ingen skulle stoppas. Tulltjänstemännen skulle inte ens synas. Folk vande sig och tog in allt mer sprit. När sprit började säljas till ungdomar på skolgårdarna i Skåne fick tullarna befogenheter att börja kolla igen. Fast aldrig slumpmässigt eller utan en klar misstanke om brott mot rådande införselbestämmelser.

— På den första bussen vi stoppade hade många mer än tio liter med sig. Totalt beslagtogs vi nästan 500 liter. Sedan har beslagen successivt blivit mindre. Men mycket sprit kommer in i landet i lastbilar som bara kör förbi tullen, säger tulltjänstemannen Ingemar Paulsson till SvD i mars 1996.

Det var inte ens säkert att alkoholförseln var olaglig, även om tullen betraktade den som sådan. Man behöver nämligen inte anmäla import från EU-land till tullen, om syftet är kommersiellt. Det gällde inte minst cigaretter, som vem som helst kan sälja i Sverige utan särskilt tillstånd.

— Många privatpersoner har börjat ta in stora mängder tobak och säger att de tänker sälja den. Om de sedan anmäler sin försäljning till skattemyndigheten skall ju inte vi blanda oss i enligt lagen. Fast vi önskar att vi kunde tvinga dem skriva på en anmälan då de passerar gränsen, säger Ingemar Paulsson i ovannämnda SvD-intervju.

744 tullare hade sparkats efter ett års EU-medlemskap. Tullen har begränsade befogenheter och får koncentrera sig på narkotikaspaning och trafik som kommer från länder utanför EU. Det konstateras också att det är synd om företagen som skall handla med länder utanför EU. Antalet licenser ökar. Ett svin är inte längre bara ett svin utan måste definieras noggrant, till exempel som "suggor som fått grisar minst en gång och som väger minst 160 kg."

Narkotikan hade högsta prioritet i tullen men ändå var det uppenbart att stora mängder kom in i Sverige. En indikator för det var priset. På gatan hade priset för amfetamin och heroin snabbt sjunkit till hälften, kanske t.o.m. en tredjedel under 1995, jämfört med före EU-inträdet, hävdades det från flera av varandra oberoende källor.

I tron att trycket mot Ystad skulle öka efter EU-medlemskapet, eftersom det blev en yttre gräns, utökade tullstyrelsen resurserna i Ystad medan Trelleborg prioriterades ned. Men utfallet blev annorlunda då man som smugglare var dum om man tog vägen över Ystads välbevakade tull, man väljer ju de "öppna" gränserna. (Källa: SvD 960323 "Frustrerade tullare vid vidöppna gränser" Anders Haag)

Om den svenska tullen har rätt att kontrollera trafiken från andra länder även om det inte finns någon brottsmisstanke har varit föremål för debatt flera gånger under EU-medlemskapets gång. En utredning (SOU 1994:131) ansåg att brottsmisstanke skall krävas för att få utföra kontroller. Det var nödvändigt för att den svenska reglerna skulle leva upp till EU:s bestämmelser och inte uppfattas som godtyckliga, enligt denna utredning. Men 1996 lade regeringen fram en proposition som var av annan uppfattning. Selektiva kontroller som sker utan brottsmisstanke hamnar inte på kollisionskurs med EG-rätten så länge de är nödvändiga för att upprätthålla ordningen och inte är onödigt störande för trafiken mellan länderna. Tullen skulle ha rätt att undersöka och öppna försändelser om det kan antas att de innehåller narkotika, vapen eller liknande. Dessutom skulle en så kallad postspärr få användas. Posten får då ta hand om enstaka försändelser om de kan antas innehålla narkotika. Lagen skulle träda i kraft från 1 juli 1996. (Källa: Riksdag och Departement nr 14/1996 "Tullen får kontrollera utan att misstänka brott" Per-Anders Sjögren)

Narkotikapriser efter EU-inträdet

Priserna på narkotikan på gatan är givetvis inte något som kan säkerställas statistiskt. I Stockholm uppger polisens Ravegrupp att man inte noterat att priserna skulle ha sjunkit i absoluta siffror. Däremot reallt sett, en kapsel heroin kostar lika mycket idag som i slutet på 1970-talet, alltså ungefär 500 kronor per kapsel. Priset på amfetamin har sjunkit, men det kommer från Polen.

I Helsingborg har priserna sjunkit de senaste åren. Exempelvis har amfetaminet sjunkit med ungefär hälften, från 400 till 200 kronor. Men polisen i Helsingborg anser att den narkotikan kommer från Polen, Baltikum och Ryssland. Från Nederländerna kommer partydrogerna. Den ökade införseln därifrån anser dock inte Helsingborgspolisen ha något samband med EU-inträdet.

Sammanfattningsvis kan konstateras att:

1/ 1995 haltade den svenska tullens arbete under Sveriges första år i EU. Osäkerhet om arbetsmetoder, besparingar och minskningar av personalstyrkan gjorde att narkotikabeslagen minskade under 1995. I samband med EU-inträdet förlorade Tullverket, enligt Olle Skogman på denna myndighet i Göteborgs-Posten 970717, en fjärdedel av personalstyrkan. Även om kontrollstyrkan var opåverkad till antal så tappade nog många lusten och ambitionen. De ökade beslagen 1996 och 1997 ansåg Skogman bero på en effektivare tull men också på att smuggelströmmen ökar och ökar hela tiden.

När Sverige blev EU-medlem så passade regeringen på att skära ned tullpersonalen med motivet att de inte skulle behövas nu när importen från EU inte längre granskades. Men det visade sig att de 30 procent av varorna som kom från länder utanför EU blev desto krångligare att hantera. De krävde lika mycket jobb som 100 procent av importen tidigare. Regelverket var så komplicerat att företagen fick svårt att använda det. Tullen fick en annan typ av arbetsbelastning, och resursfördelningen blev felaktig. (Källor: GP 970717 "Knarkbeslagen fördubblade" Eva Parkrud — DN 971228 "Beslagen av knark ökar" Mats Carlbom)

2/ Den större kommersiella smugglingen av alkohol och cigaretter ökade drastiskt. I början av hösten 1996 beräknades att statskassan gick miste om cirka 150 miljoner kronor i månaden på förlorade punktskatter till följd av smugglingen. Sprit och andra varor köptes upp legalt i exempelvis Tyskland för att via Sverige transporteras till Ryssland eller Baltikum. Men spriten stannade i Sverige. Möjligheten att upptäcka den kommersiella smugglingen är mycket små. Säljaren får ett förfalskat papper på att spriten anlant dit den ska och är nöjd med de det. För honom finns det ingen som helst anledning att anmäla några misstankar till myndigheterna, han har ju fått sina pengar. På så sätt blir den inhemska kontrollen verkningslös. Det krävs att någon fattar misstanke vid gränsen.

Prishöjningarna på cigaretterna i samband med EU-medlemskapet gjorde att cigarettsmugglingen exploderade. (Källor: *Dagens Politik* 960906 "Minskade tullbeslag sedan EU-inträdet" Jonas Wendel — DN 971228 "Beslagen av knark ökar" Mats Carlbom)

En skillnad mot tiden före EU-medlemskapet blev att narkotikan delvis tar andra vägar. Omkring 95 procent av all narkotika kommer via ett annat EU-land. 1997 tillverkades amfetamin ofta i Polen, men kom till Sverige via Tyskland och Danmark. Det ansågs att smugglarna gjorde en riskbedömning. De ansåg att det var större chans att klara sig om man kommer in via Sveriges EU-gräns.

Godstrafiken rullar in okontrollerad och det är nu lika lätt att frakta olaglig sprit mellan Tyskland och Sverige som mellan Skåne och Småland.

Med EU-medlemskapet ökade spritsmugglingen kraftigt och den privata ölimporten till Skåne blev mycket större. Tullen har dock nya, effektiva metoder och gör fler narkotikabeslag än tidigare. Stickprovskontroller ersattes av "selektiv kontroll". Sådan kontroll kan baseras på underrättelser, riksprofil eller den enskilde tulltjänstemannens intuition och erfarenhet. (Källa: DN 971228 "Beslagen av knark ökar" Mats Carlbom)

Postkontroll

I samband med att tullen i Sverige enligt lag 1 juli 1998 fick öppna tobakspaket från andra länder så bröt Sverige mot EU-rätten. Det hävdade Carl-Michael Quitzow, professor i EU-rätt vid Lunds universitet. Den svenska lagen bygger på en systematisk gränskontroll, något som EU-domstolen slagit ner på i vartenda fall, sade Quitzow.

Den svenska lagen antogs i samband med att konsumenter började beställa tobaksvaror bl.a. från Portugal via Internet. Carl-Gustav Fernlund på finansdepartementets skatteavdelning sade att lagen införts för att kontrollera att den som säljer varorna betalar skatt och registrerar sig i Sverige. Däremot kan medlet, att öppna brev och paket, vara mer svårbedömt. Där måste skatteintresset och folkhälsointresset vägas mot det ingrepp som brevöppnandet är, sade Fernlund.

Under juli till augusti 1998 öppnade tullen 1580 misstänkta brev på Arlanda och 49 misstänkta paket på Sturup. Av dessa visade sig 1577 brev och 46 paket innehålla alkohol och tobak.

Länsrätterna dränktes hösten 1998 av överklaganden från rökare som fått sina cigarettlimpor beslagtagna. Omkring 600 av dem som fått sina brev och paket öppnade överklagade tullens beslut till länsrätten i Stockholm eller Malmö. De som överklagade hävdade bland annat att tullens agerande stred mot EU-rätten, svensk grundlag och de mänskliga rättigheterna.

Den 26 oktober 1998 avgav länsrätten i Stockholm de fyra första domarna angående tullens nya befogenheter för att få in svenska punktskatter. Länsrätten ansåg att tullen gjorde helt rätt när den öppnade brev från andra EU-länder som misstänks innehålla cigaretter. Tullen bryter varken mot EU-regler eller svenska lagar när den öppnar breven eller tar hand om cigaretterna.

Det underligaste i den här historien är hur "experter" kan komma till så olika slutsatser om vad Sverige har rätt att göra i en sådan här situation. (Källor: DN 980802 "Tullen bryter mot EU-rätten" TT — GP 980915 "Många överklagar tullbeslag" Conny Berglund — Aftonbladet 981027 "Domar ger tullen rätt att öppna brev från EU" TT)

I stället för gränskontroller

Det har talats om "kompensatoriska åtgärder" för att bemöta problem som kan uppstå när EU:s "inre" gränskontroller tas bort. Redan med genomförandet av Schengenavtalet togs gränskontrollerna bort mellan de länder som anslöt sig till detta avtal. I och med Amsterdamfördraget trätt i kraft avvecklas de inre gränskontrollerna mellan samtliga EU:s medlemsstater. Det innebär ökat spelrum för droghandel, illegal invandring eller gränsöverskridande brottslighet. Har droger väl smugglats in på EU:s område är det fritt fram att transportera det mellan EU:s medlemsstater eftersom de "inre" gränsernas kontrollstationer avvecklats. Att föra in droger till EU:s territorium är inte så svårt. Exempelvis Irland har 4.000 kilometer av svårbevakad och ödlig kust och betecknas idag som den viktigaste inkörsporten för droger till Västeuropa.

En kompensatorisk åtgärd är att bygga upp en avancerad gränsöverskridande brottsbekämpning med bland annat datoriserad övervakning. Men datasäkerheten är högst problematisk. Våren 1998 häktades två belgiska tjänstemän misstänkta för att ha läckt tusentals känsliga uppgifter till den organiserade brottsligheten ur SIS, Schengen Information System. En hög

Tabell 6. Tullens beslag av narkotika, alkohol och cigaretter.**Narkotika 1993-1998. Beslagstillfällen och beslag.**

År	Antal Beslagstillfällen	Antal beslag
1993	1421	1553
1994	1479	1642
1995	1141	1294
1996	1328	1571
1997	1957	2223
1998	1854	2048

Alkohol 1995-1998.

År	Beslagtagen alkohol i liter
1995	80.462
1996	480.000
1997	393.477
1998	507.576

Cigaretter 1993-1998

År	Beslag av antal cigaretter
1993	5.979.813
1994	5.106.174
1995	6.313.192
1996	16.620.482
1997	39.266.585
1998	45.563.745

Källa: Generaltullstyrelsen 8 januari 1999

polischef hade sålt vidare konfidentiellt polismaterial som EU-länderna utväxlat sinsemellan till Europas knarkligor.

I början av april 1998 redovisade Malmötullen sina beslag under första kvartalet 1998. De visade att de största beslagen hade gjorts vid den "inre" gränsen, inte hos personer som kom från exempelvis Polen eller Baltikum. Malmötullen hade då gjort två stora beslag vid den inre gränsen och hittat 17 kilo heroin. Det var tre gånger så mycket heroin som tullen i hela landet tog under 1997. (*Arbetet Torsdag 2/4 1998*)

Tullrådet J Sixten Pekkari uttalar i DN 22/4 1998; "Efter Sveriges EU-inträde har vi märkt att inflödet har ökat."

Går det att hålla efter den organiserade brottsligheten när personkontrollerna vid de inre gränserna monteras ned? Kommer en del att lättare falla för frestelsen att ta med sig narkotika hem till Sverige när de exempelvis besökt Amsterdam då de vet att det inte finns några tullkontroller på vägen hem?

Syftet med Schengen är i första hand ideologiskt. Genom att reducera nationsgränserna till delstats- eller länsgränser hoppas federalisterna kunna bereda väg för ett Europas förenta stater. Tanken är, i alla fall på sikt, att ersätta gränskontrollerna med någon slags federal polis. Redan i början av 1990-talet föreslog Tysklands dåvarande förbundskansler Helmut Kohl en europeisk federal polis. Reaktionen blev så häftig att Kohl tvingades backa. (Källa: SvD 961028 "Åklagarna och EU-ministrarna i olika världar" Rolf Gustavsson) Ett medlemskap i Schengen skapar vidare ett behov av en gemensam flykting-, asyl- och visumpolitik.

Ett medlemskap för Sveriges del i Schengen ger vissa engångskostnader som ombyggnad av flygplatser som tar emot trafik från länder utanför Schengenområdet, så att olika kategorier av resenärer kan skiljas åt. Kostnaden för Arlandas ombyggnad beräknas bli en halv miljard. Sverige måste också genomföra visumtvång gentemot ytterligare 26 länder. En del av dessa länder kränker de mänskliga rättigheterna, vilket i praktiken betyder att asylsökande hindras att överhuvudtaget ta sig till ett land för att söka asyl. Schengen kräver visum för medborgare från 128 länder (april 1998). Det finns också en risk att reglerna för familjeåterförening ändras i riktning mot de länder som har de hårdaste bedömningskriterierna, eftersom de generösare länderna annars skulle få ta hand om samtliga EU-länders återföreningsärenden.

Eurodac — EU:s fingeravtrycksarkiv

Fingeravtryck från alla asylsökande över 14 års ålder skall snart bli obligatoriskt inom EU för att öka kontrollen över invandringen. EU-parlamentet uttalade sig den 18 november 1999 för att de under 18 år inte skulle tas med i registret. Tekniskt sett är verksamheten i princip redan i gång i en del länder.

Alla fingeravtryck skall samlas i digitaliserad form i en centraldator, Eurodac, som kontrolleras av EU-kommissionen i Bryssel. Tanken är att så fort en asylsökande kommer till någon av EU-ländernas flygplatser så tar polis-

en ett fingeravtryck och skickar det på datalänk till Bryssel med en förfrågan om vederbörande försökt få asyl i något annat EU-land. Efter några sekunder kommer svaret. Om personen gjort ett försök i ett annat EU-land så blir det nej till asylansökan eftersom det första EU-landet "äger frågan". Enligt Dublinkonventionen (som trädde i kraft i september 1997) ska nämligen det EU-land som den asylsökande först vänder sig till ta det fulla ansvaret med att pröva ärendet.

All annan användning än asylprövning är förbjudet. Problemet är dock att systemet kan missbrukas. Polisen i Storbritannien och i Frankrike har i dag egna datoriserade fingeravtrycksarkiv för såväl asylsökande som brottslingar. Om arkiven samkörs urholkas den personliga integriteten. Systemet innebär också att folk som söker asyl och får nej i ett land hamnar på EU:s svarta lista och har små möjligheter att få sin sak omprövad under de tio år om de finns i Eurodac — även om de politiska förhållandena i personens hemland dramatiskt försämras.

Kritiker hävdar att Eurodac är ännu ett sätt att bygga murar kring EU samtidigt som gränserna rivs inom EU. Den allra senaste datateknologin används för att bygga ännu högre murar mot de som flyr från förföljelse i sina hemländer.

Förslaget till ett nytt fingeravtrycksarkiv har drivits fram av poliser, tulltjänstemän och höga departementstjänstemän från EU:s medlemsländer inom ramen för den hemlighetsfulla Kommitté 4 eller "K4" som gruppen också kallas. Gruppen möts regelbundet i Bryssel för att diskutera "känsliga" polisiära frågor som immigration och asylfrågor. Både dagordning och deltagarförteckning, samt givetvis beslutsprotokollen, är sekretessbelagda. (Källa: DN 981221 "Asylarkiv får stark kritik" Clas Barkman)

Pass även i framtiden

"Vi vanliga människor kommer att kunna resa vart vi vill i Europa utan pass. Men narkotikabrottslingar och terrorister får det mycket svårare." (*Ja till Europa, Frågor och svar om EG, sidan 15, 25 juli 1992*)

Pass kan dock behövas även i fortsättningen när svenskar är ute och reser eftersom det många gånger behövs någon internationellt erkänd ID-handling utfärdad av behörig svensk myndighet. ID-handlingen skall bl.a. visa vilken

nationalitet man har. Flera Schengenländer har redan infört ett obligatoriskt ID-kort som alla måste bära med sig. Inom Schengensamarbetet finns det mycket starka krafter för att alla medlemsländer skall införa dessa ID-kort.

När Sverige gick med i EU var ett av argumenten för medlemskap att det skulle öppna upp möjligheterna att resa till ett antal länder utan pass. Den fria rörligheten skulle innebära att medborgarna har rätten att resa vart man vill inom EU utan att någon får fråga om syftet med resan eller om ens försörjningsmöjligheter. I praktiken blev det dock ingen skillnad. I alla fall fram till år 2000, då gränskontrollerna till och från Sverige skall försvinna i och med Schengenavtalet, måste vi ha passen med oss. Vad som händer därefter återstår att se. Men på något sätt måste man kunna bevisa sin identitet vid förfrågan.

Matsmugglingen ökar

EU-inträdet gjorde också smuggling av matvaror ytterst lönsamt. Det kunde konstateras att under Sveriges första 22 månader som EU-medlem ökade matsmugglingen successivt. Tiotals miljoner kronor undanhölls statskassan. EU:s skyddstullar gjorde matsmugglingen till en god (och brottslig) affär. Före EU-inträdet hade Sverige inga tullar alls på många importvaror som ris, champinjoner och fruktkonserver. EU-medlemskapet innebar att hinder restes som smugglare på olika sätt trixar sig förbi. Att importera till exempel champinjoner utöver den tilldelade kvoten är i och för sig tillåtet. Men då strafftullen 1996 var 22 kronor per avrunnet kilo så blev det givetvis en olönsam affär. (Källa: SvD 961111 "Affärsman häktad för smuggling av svamp" Bosse Brink)

Tullen i Karlstad rapporterade i september 1998 att de beslagtagit totalt 150 ton ris vid svensk-norska gränsen. De höll nu på att drunkna i ris. Smugglingen tog fart när Sverige gick med i EU. Det krävs smuggling av stora kvantiteter ris för att det skall löna sig för smugglarna. I Sverige säljer sedan smugglarna riset till butiker och restauranger och tjänar 5–7 kronor per kilo. (Källa: Expressen 980924 "Tullarna drunknar — i norskt ris" Johanna Linder)

Beslagtagna bilar

År 1997 fick flera svenska medborgare sina bilar beslagtagna av den finska tullen. Bland annat fick en svensk medborgare sin bil beslagtagen av den

anledningen att han tillbringat mer än 185 nätter under året hos sin finländska fästmo. Svensken hade åkt med sin bil från Haparanda, där han bor och arbetar, över gränsen till Torneå. Därmed skulle han betraktas som boende i Finland och betala bilskatt i det landet, ansåg den finska tullen. De hänvisade till EU-direktiv 83/182/ETY.

Det blev tolkningstvist i detta fall och dåvarande EU-parlamentarikern Birgitta Ahlqvist (s) bad i januari 1998 ministerrådets ordförande, vilket då var Storbritannien, om en tolkning. Ministerrådets ordförande hänvisade till ett närmast identiskt fall från den dansk-tyska gränsen. Domslutet i det fallet säger att en person som bor och arbetar i ett land inte ska betraktas som boende i ett annat land bara för att han eller hon tillbringar nätterna hos en person i det andra landet. Ministerrådet hänvisade till att EU-kommissionen ska se till att domsluten i EU följs och därmed borde granska detta fall.

Narkotikan

För ja-sidan blev det en överraskning att den knarkliberala falangen i EU-parlamentet var så stark, bl.a. i Socialistgruppen. Detta förtegs av ja-sidan. Nej-sidan tog upp faran med knarkliberalismen i EU i folkomröstningsdebatten och Förbundet mot Droger gav ut ett detaljerat temanummer om hur synen på narkotikan varierade i EU-länderna.

Kort beskrivet förespråkar knarkliberalernas krav sammanfattas enligt följande:

1/ Avkriminalisering av innehav av cannabis. I praktiken är detta genomfört i en del länder. En debatt förs av knarkliberalerna att man vill skilja mellan "lätta" och "tunga droger" i lagstiftningen.

2/ Legal förskrivning av narkotika. Det förekommer, men tämligen sparsamt, undantaget är metadonförskrivning, vilket även sker i Sverige.

3/ Total legalisering och avkriminalisering av narkotikamarknaden. Bland annat föreslås att narkotika skall säljas genom statliga monopol som en garanti för kvalitet och pris. "Drogerna hör hemma i fackhandeln" har bland annat de unga socialdemokraterna i Tyskland drivit som krav.

Vid EU-parlamentets behandling av ett betänkande om narkotikan och folkhälsan samlade knarkliberalerna 215 ledamöter mot de narkotikarestriktivas 171. Knarkliberalerna nådde dock inte upp till erforderliga 314 röster för att segra i parlamentet.

Knarkliberalerna gjorde flera framstötningar i EU-parlamentet under mandatperioden 1994-1999. En mycket aktiv parlamentariker i denna fråga var Hedy d'Ancona, ledamot för det nederländska arbetarpartiet PvdA och före detta minister för folkhälsa och kultur i Nederländerna. Under 1998 drev hon att EU-parlamentet skulle anta ett betänkande i syfte att skapa en gemensam europeisk plattform inför FN:s generalförsamlings särskilda session om internationell samordning av kampen mot narkotika (d'Anconas andrabetänkande, EU-parlamentet A4-0211/98). I utskottet för medborgerliga fri- och rättigheter och inrikesfrågor, där d'Ancona var ordförande blev det en tuff omröstning mellan knarkliberaler och knarkrestriktiva. Rekommendation nummer 11 togs hem av de knarkrestriktiva och skrevs "uppmanar medlemsstaterna att...tillstå att målet med arbetet mot narkotika är ett drogfritt samhälle." Detta höll dock inte knarkliberalerna med om och på sessionens omröstning 6 oktober 1998 ersatte de denna skrivning med "uppmanar medlemsstaterna att...erkänna hur viktigt det är att man når fram till en balans mellan å ena sidan den idealistiska strävan efter ett narkotikafritt samhälle och de å andra sidan positiva effekterna av att man tar ett pragmatiskt grepp på denna fråga".

I övrigt fick knarkliberalerna in skrivningar om en ökad acceptans av narkotikakonsumtion från samhällets sida och projekt som syftar till "harm reduction", skademinskning, för narkomaner. Knarkliberalerna nådde inte ända fram i sina skrivningar om en harmonisering av narkotikapolitiken på deras villkor, men det kan konstateras att svensk riksdag aldrig hade antagit ett dokument med dessa underförstådda formuleringar om att narkotikapolitiken kan bygga på en mer "pragmatisk" politik gentemot narkomaner.

Heidi d'Ancona anser i sin motivering till betänkandet att Maastrichtfördraget tillhandahåller en särskild rättslig grund som ger EU möjlighet att vidta åtgärder på narkotikaområdet. Artikel 129 i fördraget slår fast att EU skall förebygga narkotikamissbruket och artikel K 1.4 slår fast att kampen mot narkotikamissbruk skall betraktas som en fråga av gemensamt intresse. Enligt d'Ancona uttrycks detta på ett mycket klart sätt men leder inte nödvändigtvis till en entydig politik. De mer narkotikaliberala medlemsstaternas politiska linje beskriver hon som att man "accepterar narkotikabruket som ett samhällsligt faktum där det gäller att i högsta möjliga grad minska riskerna". Hon skriver därefter att en europeisk politisk så sakteliga börjar ta form, det "verkar som de flesta nationella regeringar i praktiken för en mer pragmatisk politik".

I april 1999 precis före EU-parlamentsvalet gör d'Ancona och knarkliberalerna en ny framstöt med en resolution om rådets rapport om en narkotikastrategi för EU efter 1999. De grundar nu också sin motivering på den nya avdelningen VI och artiklarna 29, 30, 31, 34 och 39 i Amsterdamfördraget. Resolutionen gör även den gång vissa glidningar till att man skall rikta allt mer uppmärksamhet mot att begränsa hälsoriskerna som ett narkotikamissbruk för med sig. Men längre nådde inte liberalerna före EU-valet. Återstår att se hur de kommer att agera i EU-parlamentet under mandatperioden 1999–2004.

I EU-kommissionen har det också funnits mycket aktiva knarkliberaler. Hur det blir med den nya kommissionen som tillträder hösten 1999 vet vi i nuläget inte. Främst den italienska kommissionären Emma Bonino är aktiv debattör för den knarkliberala sidan i den politiska debatten. Hon uttalade bl.a. offentligt i en fransk tidning i oktober 1996 att en legal handel med "lätta" droger skulle vara ett slag mot den organiserade brottsligheten.

I september 1996 antog parlamentet i Luxemburg en lag som gick i holländsk riktning att tillåta fri handel med hasch och marijuana. Luxemburgarna uppmanade också Belgien att fatta samma beslut för att skapa en frizon för "lätta" droger i BeNeLux. I Belgien höll en parlamentarisk utredning på att se över narkotikalagstiftningen just då.

Narkotikaliberalerna vill att hela EU skall gå vägen att liberalisera narkotikan så att det inte längre blir "spännande" att bruka den. Narkomaner skall "hjälpas" knarka på ett "ofarligt" sätt. Denna politik vill man skall tillämpas av samtliga medlemsstater.

Genom Amsterdamfördraget görs hälsofrågor överstatliga inom EU. Denna möjlighet vill knarkliberalerna använda för att också föra upp en harmonisering av narkotikalagstiftningen.

EU:s så kallade drogobservatorium, EMCDDA, i Lissabon publiceras varje år en rapport där de sammanställer medlemsstaternas statistik beträffande narkotikasituationen och missbruksutvecklingen. De ska också kartlägga och informera om medlemsstaternas olika narkotikapolitiska strategier och vägval.

Men den statistik som hittills presenterats av EMCDDA är oanvändbar när analyser och jämförelser skall försöka göras. Chefen för EMCDDA Georges

Estievenart sade i DN 981219 att vissa länder försöker dölja missbruksökningar för att undvika kritik av den egna narkotikapolitiken.

Offentlighetsprincipen

Statsrådet Reidunn Laurén hävdade vid ett antal tillfällen inför folkomröstningen att offentlighetsprincipen inte berördes av förhandlingarna. EG har inte harmoniserat offentlighetsreglerna och medlemsländerna får därför ha sin egen lagstiftning. Dessutom är EG på väg mot ökad öppenhet. (Laurén i SvD 10/10 1992). Regeringens ståndpunkt var att den svenska offentlighetsprincipen inte var förhandlingsbar. (T. ex. Laurén i DN 13/1 och 18/5 1993).

Faktum är att EU aldrig har godtagit den svenska offentlighetsprincipen. Sverige avgav en deklaration, som slog fast att "Offentlighetsprincipen...och grundlagsskyddet för meddelarfriheten, är och förblir grundläggande principer som utgör en del av Sveriges konstitutionella, politiska och kulturella arv."

Men EU-länderna godtog inte denna skrivning. I anslutningsfördraget bemöts den med att "unionens nuvarande medlemsstater noterar att Sverige avgett en unilateral förklaring om öppenhet och insyn. De förutsätter att Sverige som medlem i Europeiska unionen kommer att fullt ut följa gemenskapsrätten i detta avseende." Med andra ord — Sverige har avgett en förklaring men EU:s medlemsstater förutsätter att Sverige inte kommer att offentliggöra handlingar mot EU:s vilja.

Under regeringskonferensen 1996-1997 då det som sedan blev Amsterdamfördraget förhandlades fram, drev Sverige kravet på ökad offentlighet inom EU. En del länder var motvilliga då de själva inte hade sådan öppenhet. Länder som Spanien, Frankrike, Storbritannien och Grekland fruktade att öppenheten skulle sprida sig till deras egna länder. Officiellt var det främsta argumentet att "öppenhet underminerar effektiviteten".

Journalistförbundets tidning *Journalisten* behandlade offentlighetsprincipen och konsekvenserna av EU-medlemskapet i flera artiklar 1995–1996. I mars 1995 redovisades på "Grävande journalisters" seminarium i Stockholm ett test av den svenska öppenheten efter EU-inträdet. Det gav ett nedslående resultat — felaktiga besked, dåliga rutiner, okunskap, hemliga EU-register, okontrollerad fax-trafik, okontrollerat inflöde av handlingar från resande tjänstemän med mera. De dåliga resultaten bortförklarades med att

Sverige bara varit medlemmar i tre månader. En uppföljning på detta test gjordes ett år senare. Tyvärr fanns det mycket kvar att kritisera, även om exempelvis statsrådsberedningen nu hade ett särskilt EU-diarium. Men det var långa handläggningstider på förfrågan att få ut handlingar och kvar fanns också hänsyn till EU-stämplor om hemlighållande.

I Journalisten nr 5/1996 gjordes en intervju med Justitieministern och rättschefen. Reportrarna från Journalisten undrar bl.a. varför Sverige sommaren 1995 lade ned sin röst när minister-rådet röstade om utlämning av Europolhandlingar i enlighet med "Code of Conduct". Hur rimmor det med Sveriges engagemang för ökad öppenhet i EU? Laila Freivalds förklarar det med att den svenske representanten inte hade möjlighet att göra en prövning av handlingarna gentemot sekretessreglerna. Enligt den svenske representanten var inte alla handlingar tillgängliga vid rådsmötet, enligt ministerrådet var de det. Uppgift står mot uppgift.

Laila Freivalds säger vidare i intervjun att vägen mot öppenhet är ingen enkel väg....."vi går på en obruten väg".

Journalisten hade också gjort ett öppenhetstest före intervjun. De begärde hos Justitiedepartementet i januari 1996 ut samma Europolhandlingar som under våren 1995. Första gången var några av dokumenten hemligstämplade, helt eller delvis. Men i januari 1996 hade regeringen plötsligt hemligstämplat ännu fler uppgifter än 1995. De frågar justitieministern hur uppgifter som varit offentliga i åtta månader plötsligt kunde bli hemliga. Hon svarade att utfallet kunde varit tvärtom också. Olika personer har tagit ställning och bedömningarna görs oberoende av varandra. Justitiedepartementet upprätar inget särskilt ärende för att någon vill ha ut en handling.

Journalisten i EG-domstolen

Den svenska tidningen Journalisten begärde i februari 1995 identiska dokument från olika medlemsstaters myndigheter runt om i EU. Det var samma 20 handlingar om EU-ländernas polissamarbete som begärdes ut från svenska myndigheter och från EU:s ministerråd. Tidningen fick ut 18 av de 20 dokumenten från svenska myndigheter. EU:s ministerråd lämnade ut två och senare (i juli 1995) ytterligare två. Journalisten anmälde EU:s ministerråd till EU-domstolens då kallade första instansrätt.

Enligt Journalisten så låg det utanför denna rätts kompetensområde att döma i en konflikt mellan EU:s institutioner och ett medlemsland. Om den kommenterar eller rent av instämmer i ministerrådets kritik av svenska myndigheters utlämnande av EU-handlingar är det en meningsyttring utan beslutskraft. Om någon skulle vilja dra Sverige inför EG-domstolen för att svenska myndigheter lämnar ut EU-handlingar som hittills, för att tvinga Sverige att sluta med detta, krävs att antingen EU-kommissionen eller ett enskilt medlemsland beslutar sig för att göra det. Då fick vi en riktig process. Så skrev Lennart Lund, chefredaktör på Journalisten i nr 7/96 (juni 1996).

Ministerrådet argumenterade i sin inläga för att Sverige inte har rätt att offentliggöra handlingar som inte är offentliggjorda inom EU. Rådet skriver i sitt inlägg till EG-domstolen att själva mottagandet är "ett brott mot Gemenskapens lagar, eftersom inget beslut tagits....för att auktorisera ett sådant offentliggörande". Detta var ett direkt ifrågasättande av svensk offentlighetsslagstiftning.

Under tiden fram till domen avkunnas så blir det bråk om att Journalisten på Internet publicerat de rättegångshandlingar. Denna strid slutar med att Journalisten får avsäga sig ansvaret för publiceringen till Grävande Journalister.

I juni 1998 kom avgörandet i EG-domstolens första instansrätt. Rådets avslag på att lämna ut handlingar var visserligen motiverade, sade domstolen, men motiven var otillräckliga. Domstolen ansåg att vägran att lämna ut dessa handlingar inte kunde vara en fråga om skydd av allmän säkerhet. Beviset för det var först lämnade ministerrådet ut två handlingar, men efter ännu en prövning lämnade de ut ytterligare två. Alltså, menade domstolen, kunde det inte vara fråga om skydd av allmän säkerhet.

Ministerrådet kan dock ge ett annat skäl till avslag, och det är om frågan är i ett känsligt förhandlingsläge. Ministerrådets jurister hävdade vid de offentliga förhören under domstolsförhandlingarna att det var just det känsliga förhandlingsläget som var skäl för avslagen. Men varför kunde då inte rådet skriva det som svar på Journalistens begäran, undrade EG-domstolen.

Ministerrådet menade också att det bara var ett försök att sätta dit ministerrådet, som gjorde att tidningen begärde ut handlingarna. Tidningen hade ju redan fått ut dem hos de svenska myndigheterna. EG-domstolen konstaterade emellertid att allmänheten har rätt till att ta del av handlingar från ministerrådet, utan att ange något som helst skäl. Domarna påpekade också för

ministerrådet att undantagen för principen, att allmänheten skall ha tillgång till rådets handlingar “skall tolkas och tillämpas restriktivt”.

Segern blev dock dyr för tidningen Journalisten. De lade ut delar av de skriftliga svar som ministerrådet lämnade till domstolen på Internet samt uppmanade också allmänheten att sända kommentarer till ministerrådets tjänstemän. Det kallade domarna för rättegångsmissbruk. Därför fick Journalisten betala en tredjedel av sina rättegångskostnader, trots att tidningen vann målet.

I september 1998 fick Journalisten ut 19 av de 20 handlingar som var aktuella i målet i EG-domstolen.

Sirene

Det mesta i Schengen-arbetet är sekretessbelagt. Så är det t.ex. med Sirene-handboken (“Supplementary Information Requested at the National Entry” översatt till svenska ungefär “Kompletterande information som begärs vid inresa i landet”) — en handbok för vad myndigheterna har rätt att göra. Likaså är många av de beslut och “tillämpningsföreskrifter som Schengens verkställande kommitté fattat och antagit också sekretessbelagda. (Källa: DN 980414 Artikel “Ett grundskott mot rättsstaten“ av Jesús Alcalá)

Kammarrätten godkänner EU:s hemligstämplar

Svårigheterna att få den svenska offentlighetsprincipen att fungera i samband med EU-arbetet visade sig än en gång sommaren 1999. Tidningen Statstjänstemannen undrade vad Datainspektionens tjänstemän gjorde i alla de internationella arbetsgrupper de sitter i. För att få svar på frågan bad tidningen våren 1999 att få läsa protokollen från samtliga arbetsgrupper där Datainspektionen är representerad.

Efter ett par veckor lämnade Datainspektionen ut valda delar av protokollen. Resten belades med hemligstämpel. Som orsak till att hemligstämpla protokoll från den arbetsgrupp som ska se hur personuppgiftlagen införlivas i EU angavs bland annat att arbetsgruppens har en egen föreskrift om att protokoll är “restricted”, hemliga, och det måste vägas in i bedömningen om protokollen ska offentliggöras eller inte.

Det är ett skäl som skulle kunna förhindra att flertalet handlingar från EU lämnas ut, eftersom begreppet “restricted” används regelmässigt. Men det

är ju sagt att svenska myndigheter självständigt ska bedöma om en handling kan lämnas ut. EU:s hemligstämplar ska ju inte gälla i Sverige.

Datainspektionen hävdade också att det skulle kunna uppfattas som bristande lojalitet mot arbetsgruppen att lämna ut handlingarna. Protokoll från en grupp som handlägger Schengenfrågor lämnades inte ut över huvud taget. Datainspektionen antar att dessa handlingar är hemliga och har en "än högre grad av hemligbeteckning". Men det finns inte några gradskillnader vad gäller hemligstämpling i den svenska sekretesslagen. Andra skäl till att handlingar inte lämnas ut är att möten varit informella och att bara minnesanteckningar finns att tillgå.

Tidningen Statstjänstemannen överklagade Datainspektionens beslut till Kammarrätten. Men Kammarrätten beslöt den 2 juli 1999 att inte ändra på beslutet. När detta skrivs återstod möjligheten för tidningen att överklaga till Regeringsrätten, men där fordras prövningstillstånd för att få ett beslut. (Källa: *Statstjänstemannen nr 10/99, 990825 "Datainspektionen. Rätten godkänner hemligstämplar" Eva Spira*)

Inför Sveriges EU-inträde lovade både en borgerlig och en socialdemokratisk att offentlighetsprincipen inte skulle inskränkas av EU-medlemskapet. Men de motiveringar Datainspektionen angav för att inte lämna ut handlingar har förekommit flera gånger i andra sammanhang, speciellt argumentet om att det är bristande lojalitet mot andra EU-länder att lämna ut handlingar.

EU:s direktiv om upphovsrätten

I december 1997 föreslog EU-kommissionen gemensamma regler för upphovsrätten. Bakgrunden är att IT-utvecklingen ökat risken för upphovsrättsliga kränkningar. I sitt direktivförslag listar kommissionen vilka inskränkningar av upphovsrätten som ska vara tillåtna: t.ex. kopiering för privat bruk. Allt som inte finns med på listan för undantag blir upphovsrättsligt skyddat. Någon hänsyn till offentlighetsprincipen eller andra nationella regler om insyn har inte tagits i förslaget. Det innebär att direktivet kan påverka rätten att få ta del av sådana allmänna handlingar som är upphovsrättsligt skyddade, t ex brev, skrivelser, bakgrundsmaterial och expertutlåtanden som kommer in till en myndighet.

På listan för undantag finns i skrivande stund (augusti 1999) inget undantag för utlämning av allmänna handlingar. Det betyder att departement och

myndigheter måste ta större hänsyn till upphovsrätten hos den som skriver elektroniska brev och andra inlagor än till allmänhetens rätt att ta del av all sådan kommunikation som inte uttryckligen hemligstämplats. I dag lämnar handläggarna på myndigheterna ut så gott som all sådan brevväxling med exempelvis departementen. Men med de nya EU-reglerna skulle varje elektronisk brevskrivare behöva tillfrågas separat. Journalistförbundet har uttalat att detta är ett stort problem. Många journalister bevakar politik och samhällsförvaltning genom att leta i den inkommande posten och begära ut dessa handlingar. utvecklingen går otvetydigt från användandet av brevpapper till e-post. Ett förtydligande i direktivtexten har begärts från Sveriges sida. (Källa: DN 990720 "Upphovsrätt går före insyn" Tove Nandorf)

Ökad överstatlighet i brottsbekämpningen

Kommissionär Anita Gradin har lojalt ställt upp för kommissionens linje om ökad överstatlighet i EU och har bedrivit ett aktivt opinionsarbete i Sverige med denna inriktning. I uttalanden i den svenska pressen har hon försökt pressa den svenska regeringen att gå med på ökad överstatlighet i polis-samarbetet och bekämpandet av brottsligheten inom EU. Gradin har uttalat att det mellanstatliga arbetet går för långsamt och att den svenska regeringen har hållit för låg profil och inte tagit några initiativ till kamp mot brottsligheten. (Källa: DN 961012 "Gradin utan hemmastöd" Mats Carlbom)

Justitieminister Laila Freivalds menade däremot att kampen mot den internationella brottsligheten kunde effektiviseras avsevärt, utan att några förändringar görs i EU-fördragen. Svaret heter inte överstatlighet, sade Freivalds. Bara på en punkt som hade att göra med brottsbekämpning ansåg justitieministern att EU-traktaten borde ändras "EU-kommissionen ska i framtiden få rätt att ta egna initiativ på området, vilket det inte har idag." Och "Kommissionen ska kunna göra ordentliga analyser av problemet och skapa förutsättningar för förhandlingar mellan medlemsstaterna. Det önskar jag att den ägnade större intresse åt, i stället för att slå sig blodig mot majoriteten av medlemsländerna, som ju är emot större överstatlighet" uttalade Freivalds i DN 991017.

Hon bemötte även kritiken från Gradin att den svenska regeringen skulle ha för låg profil och räknade upp en rad vad hon ansåg vara svenska initiativ på området, bl.a. att EU:s arbete på området skall planeras bättre, vilket resulterat i ett flerårigt arbetsprogram, samt att man fört in det brottsförebyg-

gande arbetet som ämnesområde i EU och skapat metoder för att identifiera beslaget amfetamin så att man ser varifrån det kommer. Men allt detta är “vanligt” mellanstatligt arbete och något annat skulle vara ineffektivt, enligt Freivalds. Hon sade ordagrant enligt DN: “När man diskuterar fördrags-
texter inom EU så fastnar man ofta i diskussioner om ord. Varje land läser in något annat i ordvalet. Ofta blir det texter som är så urvattnade att alla föreställningar ryms inom dem.” (Källa: DN 991017 “Freivalds går emot Gradin” Mats Carlbom)

Europol

Europolkonventionen är under utarbetande. Den föreskriver bland annat att ytterligare ett europeiskt centralregister måste byggas upp — ett s.k. analysregister. I analysregistret skall inte mindre än 53 typer av personuppgifter lagras. Allt från en persons utseende, DNA-uppgifter, sexuell läggning och “ras”. I artikel 5 i Europols tillämpningsföreskrifter under rubriken “order om upprättande av arbetsregister för analysändamål” står att Europol skall kunna registrera uppgifter “som avser rasmässig härkomst, religiös eller annan trosuppfattning, politiska åsikter, sexualvanor och hälsotillstånd”. En sådan registrering förutsätter ingen konkret brottsmisstanke utan bara att uppgifterna är nödvändiga “med hänsyn till ändamålet med analysen”. Anhängarna av Europolkonventionen har försvarat det med att sådana uppgifter får bara föras in som komplement till andra uppgifter, om de är nödvändiga med hänsyn till ändamålet med analysen. Det är inte tillåtet att lägga upp ett register enbart om politiska åsikter eller etniskt ursprung.

Debatten om detta har varit nästan noll i Sverige. Här har det inte ens varit diskussion om den förlängda sekretesstid som föreslås under vilken säkerhetstjänsten och den öppna polisen skall kunna hålla sina handlingar hemliga. Det föreslås att istället för den nuvarande regeln om 40 år skall 70 års sekretess gälla för all underrättelseverksamhet.

Jesús Alcalá skrev en utmärkt artikel om Europol och Schengen i DN:s kulturbilaga 980414. Hans kritik fick i stort sett stå obesvarad. Det verkade snarare som man ville tåga ihjäl Alcalás kritik från regeringens och riksdagens sida. Tyvärr är dessa justitiefrågor oftast komplicerade lagtexter och det krävs mycket erfarenhet och expertkunnande för att tolka dem. Det gör att området nästan är helt utlämnat åt experter att sköta långt borta från den politiska debattens kontroll. (Källor: *Aktuellt i Politiken (SAP) 970714*)

“Europol i kampen mot brott” Pentti Karppinen — DN 980414 “Ett grundskott mot rättsstaten” Jesús Alcalá)

1995 hördes en del kritik från flera högt uppsatta personer inom den svenska polisen mot Europol-projektet. Efter det blev det dock tyst. Men exempelvis Hans Wranghult, dåvarande länspolismästare i Malmöhus som arbetat inom Interpol sedan 1970-talet sade i DN i juli 1995 att man inte kan ha två dubbelorganisationer som gör samma saker och som inte samarbetar. Det måste bli en bodelning mellan Europol och Interpol, annars kommer man att hamna i en ohälsosam konkurrens, sade Wranghult.

Dåvarande rikspolischef Björn Eriksson, som också var president i Interpol, var också kritisk. Han sade att Europol bara omfattar 15 av Europas 44 länder och att EU:s gemensamma polis mer var en politisk produkt än ett polisiärt redskap.

Våren 1995 fick EU:s narkotikabyrå i Haag utökade befogenheter, förutom narkotikabrott skulle de ägna sig åt internationella bilstölder, människosmuggling samt smuggling av klyvbart material, som kärnavfall. Men det hade redan sommaren 1995 uppstått problem.

Björn Eriksson hade flera exempel på hur opraktiskt det kunde bli när två organisationer ägnade sig åt samma sak utan att samarbeta. Europol drog i gång en kartläggning av narkotikaflödet inom Europa. Arbetet avbröts dock när Interpol upplyste dem om att Interpol redan gjort en kartläggning. Samma sak hände med Europols studie av bilstölder. Interpol hänvisade till sina studier och sitt register över de tre miljoner bilar som var på villovägar i Europa. Enligt Björn Eriksson så hade det “inneburit ett magistralt dubbelarbete om kartläggningarna inte stoppats” och han efterlyste en klar uppdelning av ansvarsområden för att undvika dyrt och tidskrävande extraarbete. (Källa: DN 950717 “Interpol kritiserar EU:s polis” Ann-Marie Lundholm)

Det betonas ofta i debatten att Europolsamarbetet enbart handlar om gemensamt kunskapsinsamlande och informationsutbyte och inte om någon operativ poliskår. Men federalister vill dock bygga grunden just till ett EU:s “FBI”. EU-parlamentet behandlade i mars 1996 Nassauers andra betänkande om Europol (A4-0061/96). Det första betänkandet som kom upp till behandling på EU-parlamentets session fick dras tillbaka då det brittiska New Labourpartiet opponerade sig mot att det hade allt för långt gångna

skrivningar om en gemensam poliskår. Icke desto mindre så klargör EU-parlamentet i Nassauerbetänkandet sina visioner med Europol. I betänkandets beaktanden så skriver man bland annat att den organiserade brottsligheten enbart kan bekämpas framgångsrikt av en effektiv europeisk poliskår, som även den agerar på ett europeiskt plan. Den gränsöverskridande brottsligheten måste bland annat konfronteras med en europeisk polisenhet, hävdar EU-parlamentet. Till följd av det skall Europol vid ett senare tillfälle, "i starkt begränsad omfattning", erhålla egna undersökningsbefogenheter. EU-parlamentet anser att staternas utövande av sin suveränitet kan snarare hotas av den tilltagande organiserade brottsligheten än av samarbete mellan medlemsstaternas nationella polisbyråer inom en europeisk polisbyrå.

Vad gäller operativa handlingsbefogenheter till Europol, så anser EU-parlamentet att det endast skall ges om den är underställd EU-kommissionen och, givetvis, om denna polisbyrå görs ansvarig inför EU-parlamentet såväl som de nationella parlamenten. I övrigt så aktade sig EU-parlamentet för att bli mer konkreta i hur Europol skulle se ut i framtiden då man visste att diskussionen är minerad mark i medlemsstaterna. Framför allt var New Labour mycket känsliga i detta läge då de våren 1996 äntligen började se ett slut på 16 års konservativt styre i Storbritannien. Att då i detta läge gå för långt i Europoldiskussionen kunde skada New Labour inför valet i det mycket antifederalistiska Storbritannien.

I övrigt diskuterades på EU:s inrikes- och justitieministerrådsmöte i Åbo i september 1999 bildandet av en polisakademi på EU-nivå samt grundandet av en EU-brottsofferfond. Likaså diskuterades upprättandet av ett åklagarämbete på EU-nivå. Italien var de som ville gå längst vad gäller detta förslag. Alla länder ville dock inte gå så långt. Ett första nätverk har dock bildats och fyra åklagare deltar från Sverige. (Källa: SvD 990917 "EU kan starta egen polishögskola" Ylva Nilsson)

Flykting- och invandringspolitik

Hur går det med asylrätten? En utlänning som får avslag på sin asylansökan i ett EU-land registreras i Schengen Information System. Om denne person sänds tillbaka till sitt hemland och där ånyo förföljs, vad händer då om han återigen försöker söka asyl i ett EU-land? Blir han utkastad direkt när tjänstemännen ser hans namn i SIS-systemet?

En tilltagande harmonisering av flyktingpolitiken i EU kan förutspås i och med att den överförs till EU:s första pelare (dvs områden där man fattar beslut enligt majoritetsregeln i ministerrådet) enligt Amsterdamfördraget. Justitieminister Laila Freivalds och biståndsminister Pierre Schori förklarade i en debattartikel i Svenska Dagbladet (980416) att de såg positivt på detta och skulle verka för bl.a. minimiregler för flyktingmottagandet och en ökad ansvarsfördelning mellan EU:s medlemsstater.

Med Schengens förverkligande så kommer säkerligen asylsökande att kontrolleras hårdare. För den som väl är inne i Schengenområdet kommer att kunna röra sig mellan länderna utan några gränskontroller alls. Det är dock att konstatera att det finns en tydlig trend i samtliga EU-länder idag: En allt restriktivare syn på flyktingmottagning. Sverige är fortfarande ett av Europas mest liberala flyktingländer.

Människosmugglingen ökar och underlättas av avvecklingen av EU:s "inre" gränser. Ovan nämndes drogs muglingen in i EU via Irland. Ett annat land som fått problem med insmuggling av flyktingar, såväl politiska som ekonomiska, är Italien. Exempelvis i Albaniens kuststad Vlora sker människosmugglingen mer eller mindre öppet. I Vloras hamn kan man köpa en visumfri resa till Italien för 800 dollar per person. (Källa: DN 981018 "I laglöshetens Albanien är allting till salu" Christian Palme) Albanska fiskebåtar håller koll på den italienska kustbevakningen. Sedan ger de klartecken i kod till de väntande snabba gummibåtarna, som är fyllda med människor. Snabbt drar de över till Italien och släpper av sina passagerare. Passagerarna är allt från politiska flyktingar till prostituerade.

Om en person väl tagit sig in illegalt över EU:s yttre gräns så ökar givetvis personens rörelsefrihet i EU-länderna då det vid de "inre" gränserna inte skall ske någon personkontroll, det vill säga pass- och identitetskontroll. I stället skall "kompensatoriska" åtgärder användas för att finna personer som vistas illegalt inom EU-området. Vad dessa "kompensatoriska" åtgärder innebär rent konkret vet vi inte ordentligt idag. Men det kan innebära att exempelvis en gata eller ett diskotek stängs av och att alla personers ID-handlingar granskas.

I förlängningen kommer krav från EU-federalisterna på skapandet av en operativ EU-polis över hela EU-området för att kunna sköta kompensatoriska åtgärder och skydda hela området innanför de "yttre" gränserna.

Minho i Portugal och Galicien i Spanien har förvandlats till Europas kokainport under 1990-talet. Snabbgående motorbåtar och fiskebåtar används av smugglare för att få iland narkotika från Colombia. Kokain lastas på båtar utanför Colombias kust, sedan följer fartygen den marockanska kusten på andra sidan Atlanten för att undvika radarbevakningen på Kanarieöarna. Utanför Marockos kust omlastas narkotikan och dirigeras vidare till olika destinationer framför allt längs den portugisiska och spanska kusten. Det finns exempelvis 3.000–4.000 portugisiska och spanska fiskefartyg ute på havet och det räcker att två av dem smugglar narkotika.

Ungern är också ett land som har stora problem med att övervaka sina gränser. Stulna bilar, narkotika, vapen- och människosmuggling är en stora affärer i denna oroliga del av Europa. De ungerska gränstrupperna för en ojämn kamp mot en bättre organiserad och bättre utrustad fiende som förfogar över moderna telekommunikationer och finansiella resurser dom gränssoldaterna bara kan drömma om.

Det finns också de i gränstrupperna som bytt sida i kriget mot maffian. De vet hur gränstrupperna arbetar och hur de säljer sina kunskaper till ligor som är beredda att betala en gränssoldats årslön för bara några dagars arbete. Stulna turistbilar från Budapest smugglas till Serbien och åt andra hållet smugglas narkotika och människor. Flyktingar som hamnar i Ungern hamnar förr eller senare i Tyskland eller i de skandinaviska länderna.

Ungern gör allt för att bli anpassade och accepterade för att ingå i Schengen år 2003, som enligt det egna landets planering är tidpunkten för landets EU-medlemskap (i alla fall trodde man det i början av 1999). Men för ett litet land som Ungern, med begränsade ekonomiska resurser är det nästintill omöjligt att på egen hand kunna klara bevakningen av en gräns som mot icke-EU-länder sträcker sig från Slovakien, över Ukraina, Rumänien, Serbien och Kroatien. I en del av dessa länder är brottsligheten väl organiserad. (Källa: SvD 990314 "Brott lönande affär vid ungersk gräns" Tomas Lundin)

Det är alltså mycket svårt att få till stånd en noggrann kontroll av EU:s yttre gränser. Uppbyggandet av de yttre gränskontrollerna får också drag av "Fästning Europa" över sig. Samtidigt så öppnas möjligheter upp för ljusskygga krafter att operera än friare inom EU:s område genom avvecklandet av EU:s "inre" gränser. När transiteringsfusk och smugglingen ökar över EU:s

“inre” gränser så ropar federalisterna i stället på att en gemensam EU-poliskår skall bildas.

Att bromsa invandringen till EU

Enhetssträvanden inom EU har, i kombination med den tekniska utvecklingen gjort det lättare för brottslingar och illegala invandrare att förflytta sig över gränserna. Det beräknades att EU-länderna år 1998 tog hand om över 300.000 asylsökande, men i vissa medlemsländer är antalet illegala immigranter dubbelt så stort, vilket skapat social oro även där flyktingpolitiken traditionellt varit generös. EU-ländernas regeringar har varit sena med att vidta effektiva, samordnade motåtgärder.

I början av september 1999 presenterade en arbetsgrupp, som ministerrådet gett i uppdrag att planera åtgärder för de viktigaste flykting- och invandrarexporterande länderna, en serie åtgärder för att bromsa invandrar- och flyktingströmmar till EU-länderna. Bland annat planerade man att organisera en informationskampanj riktad till tredje världens länder med information om att Europa inte nödvändigtvis är det paradiset som de organiserade människosmugglarna ofta låter sina olyckliga “kunder” förstå.

Med hjälp av ekonomiska morötter och piskor vill man kväva invandringen i sin linda. Med gemensamma handelspolitiska åtgärder hoppas EU skapa fler arbetsplatser i de kritiska länderna och därmed förutsättningar för folk att inte försöka fly av ekonomiska skäl till EU-länderna. Även med biståndspengar kan man tänka sig en sådan styrning. Människor som ändå tvingas fly ska helst förmås att stanna i grannländerna eller i de länder som i dag fungerar som genomgångsländer. Detta sistnämnda förslag kritiserades av de flyktingorganisationer som höll ett alternativt toppmöte i Tammersfors vid samma tidpunkt som det ordinarie toppmötet. Enligt dem visar historien att när flyktingarna hålls kvar i regionen blir det under undermåliga förhållanden. Det ser vi exempelvis på de massor av palestinier som bor i flyktingläger sedan 1948. De flyktingar som stannar i sina fattiga grannländer får inte tillgång till utbildning och sjukvård och annan service. De har inte heller samma skydd mot sina förföljare som om de kommit till Europa.

Danska Berlinske Tidende tolkade förslaget som att ekonomiska påtryckningar i form av hot om uteblivet bistånd skulle förmå fattiga länder att ta emot flyktingar i retur. Likaså föreslogs enligt Berlinske Tidende att EU-experter

ska placeras ut på “problematiska” flygplatser i tredje världen för att redan där stoppa flyktingarna.

Finska UD, som höll i arbetsgruppens arbete inför EU-toppmötet i Tammerfors oktober 1999, sade att kampanjen skulle rikta sig till invandrare som av ekonomiska orsaker funderade på att komma till Europa. Tanken var att förena utrikespolitiska, konfliktlösande metoder med ekonomiskt samarbete och flyktingpolitik.

Det kan dock konstateras att gränsen är hårfin till diplomatiska och ekonomiska påtryckningar på en del fattiga länder med politiska problem, att om många medborgare från deras länder flyr till EU så får de problem med handel och bistånd.

Toppmötet i Tammerfors 15–16 oktober 1999 antog i princip på det förslag som arbetsgruppen arbetat fram. På lite längre sikt ska EU lagstifta om en enhetlig asylstatus och ett förfarande för nationella asylbeslut som gäller i hela EU.

Sveriges utrikesminister Anna Lindh sade att det var viktigt att komma överens om miniminivåer på en hög nivå för asylhanteringen, så att de som tidigare tolkat Genèvekonventionen mycket snävt nu blir generösare i sin tolkning.

I slutdokumentet från mötet skriver stats- och regeringscheferna att den frihet som finns i Europa “fungerar som en magnet för människor över hela världen som inte kan åtnjuta den frihet som unionsmedborgarna tar för given”. Men som ett mantra framfördes också budskapet att detta toppmöte inte fick uppfattas som repressivt eller som ett sätt att göra Europa till en fästning.

Personuppgiftlagen — ett EU-direktiv

Den nya personuppgiftlagen (PUL) som trädde i kraft 991024, som följd av ett EU-direktiv, väckte blandade känslor. Olika experter hade olika uppfattningar om hur EU:s direktiv skulle tolkas.

Sedan 1973 är det förbjudet att överföra uppgifter som finns i personregister till utlandet. Genom Internet och med hjälp av sökmotorer så har möjligheterna till att hämta och sprida personuppgifter ökat drastiskt. I fortsättningen skall personuppgifter i löpande text värderas och skyddas på samma sätt som uppgifter i ett register. Med personuppgift menas allt som gör att en

enskild person kan identifieras, direkt eller indirekt. Personer får inte nämnas vid namn på Internets webbsidor eller på mejl-listor utan vederbörandes tillstånd eftersom information på Internet hamnar utanför EU/EES-området.

Med den nya personuppgiftslagen i kraft blev det förbjudet att publicera personuppgifter i löpande text på Internet med mindre än att personerna gett sitt "otvetydiga" samtycke. Undantag finns för myndighetsutövning och när juridiska avtal skall signeras. Brott mot lagen kan straffas med två års fängelse. Lagen gäller inte om den strider mot grundlagen och inte heller om man kan visa att publiceringen sker med litterärt, konstnärligt eller journalistiskt syfte. Lagen gäller allt datoriserat bruk av personuppgifter och uppgifter i manuella register.

Strikt privat bruk av personuppgifter är också undantaget. I Sverige finns en skyddslag-stiftning mot användning av register i alla olika former. Det är exempelvis inte tillåtet för Telia att lägga ut uppgifterna i telefonkatalogen på Internet. Liknande skyddslagstiftning finns inom EU, Norge, Island, Slovakien och Ungern. Men i dagens teknologiska samhälle är det enkelt att bara trycka på en knapp och föra ut personuppgifter till länder utanför EU-området som inte har någon skyddslagstiftning för hur uppgifterna får användas. Om Sverige inte hade något överföringsförbud så skulle integritetslagstiftning av detta slag vara meningslös, hävdade justitiedepartementets tjänstemän i samband med PUL:s genomförande. Om vi i Sverige inte hade ett överföringsförbud så skulle det inte vara något som hindrade ett företag att sitta på en ö i Västindien och skicka ut direktreklam på ett sätt som är förbjudet i Sverige.

Men inom fackföreningsrörelsen fanns en stor oro för den nya lagen. På TCO sade man att då de använder sin hemsida till opinionsbildning så var de rädda för att den nya lagen skulle begränsa deras möjligheter att kritisera personer. Anitha Bondestam, generaldirektör på Datainspektionen, skall ha sagt att PUL innebär att du på Internet kan redovisa vilken häst som vann ett lopp på Åby. Men du får inte nämna kuskens namn.

Syftet med lagen är att stärka den personliga integriteten. Men följderna har blivit att alla som har personnamn på hemsidor eller debattsidor på Internet har hamnat i en juridisk gråzon. I princip måste den som ansvarar för hemsidan ha tillstånd från varje person vars namn nämns. Lagen gör undantag för journalistisk och konstnärlig verksamhet. Men precis före den trädde i

kraft så gav den svenska regeringen 981022 Datainspektionen i uppgift att granska om undantag också kunde göras för kommuner som sprider information till medborgarna om sin verksamhet, samt för personuppgifter som "uppenbart" inte kränker den personliga integriteten.

PUL är en följd av ett EU-direktiv. Men vad som skrivs i EU-direktivet har det rått olika uppfattningar om. Juristen Anders Björngreen, expert på IT-rätt och EU-rätt, granskade direktiven och sade att den nya svenska lagen feltolkade det. Enligt Björngreen gäller direktivet endast uppgifter som ska ingå i ett personregister. Han har jämfört de svenska, franska, tyska och engelska skrivningarna. Inget av de andra länderna har tolkat direktivet på det sätt som de svenska översättarna har gjort, enligt Björngreen.

Det då nytillträdde statsrådet Britta Leijon lovade vid en frågestund i riksdagen med anledning av den nya lagen att ta kontakt med EU-kommissionär Monti för att se om det går att ändra EU:s politik i frågan. Statsminister Göran Persson påpekade att alla EU-stater har stött ett införlivande av detta direktiv. Om Sverige nu skulle avvika från detta kan svenska medborgare söka sak med svenska staten som i sin tur kan bli fälld i domstol. Statsministern bedömde det dock som svårt att övertyga andra EU-länder om att en missbruksmodell av lagen är bättre, det vill säga att lagen bara skall gälla missbruk av personuppgifter, inte i princip alla personuppgifter.

Fram till den 23 oktober 1998 var det bara Sverige, Grekland, Portugal och Storbritannien som hade ratificerat det nya EU-direktivet för skydd av personuppgifter. Men brittiska "Data protection act" är mer liberal än svenska PUL. Medan svenska PUL kort stadgar att namnpublicering är tillåten uteslutande för exempelvis journalistiska ändamål, så stadgar brittiska PUL att "varje person" har rätt att publicera journalistiskt material. Därmed ger den brittiska lagen vanliga medborgare större frihet på Internet än den svenska — trots att båda bygger på samma EU-direktiv.

Sommaren 1999 framkom att det danska Folketinget skulle säga nej till den danska motsvarigheten till PUL. En fråga som ansågs olöst för dem var att en dansk PUL inte får innebära förändringar av offentligheten på Internet.

EU-kommissionären Mario Monti hotade i oktober 1998 de elva EU-länder som inte ratificerat EU-direktivet med att de skulle bli dragna inför EG-domstolen. I slutändan kan det ge höga böter. Även de privatpersoner som drabbas av att ett EU-land inte följer den nya lagen har rätt att gå till EG-domstolen för att få ekonomisk kompensation.

Debatten om PUL utvecklades vidare. Anne Matthias, vice chef på EU-kommissionens representation i Stockholm uttalade i DN 981024 att Sverige kan ha tolkat EU:s dataskyddsdirektiv på tok för snävt. Hon sade "Direktivet är väldigt brett hållet och ger medlemstaterna stor handlingsfrihet. Man måste verkligen undersöka om det är detta slags dataskydd som efterfrågas i direktivet. Jag har en känsla av att riksdagen har gått väldigt långt i sin lagstiftning. Frågan är om man hade behövt vara så sträng." Matthias uppgav att kommissionstjänstemännen i Bryssel granskade om den nya svenska datalagen stämde överens med EU-direktivet på alla punkter.

Men Göran Schäder, rättschef på justitiedepartementet, ansåg tvärtom att direktivet inte gav utrymme för andra lagtolkningar än de Sverige gjort. Lagen byggde på Datalagskommitténs förslag, som hade i uppdrag att försöka utnyttja kryphålen i direktivet på det sätt som bäst passade Sverige, sade han. I kommitténs uppdrag låg att lagen inte skulle vara bokstavstrogen och Schäder välkomnade kommissionens granskning. Att direktivet skulle handla om personuppgifter i register — och inte alla slags uppgifter som det står i personuppgiftlagen såg Schäder som ett befängt påstående. Då skulle alla — förhandlarna i Bryssel, Datalagskommittén, lagrådet, regeringen och riksdagen — ha fel och det trodde inte Schäder. Han vidhöll att direktivet gäller alla behandlingar av personuppgifter i elektronisk form och i övrigt uppgifter i manuella register.

Så olika kunde alltså uppgifterna från "experterna" vara om hur EU-direktivet skulle tolkas.

En annan konsekvens av PUL var att lagen förbjuder resultatlistor på Internet, såvida inte de berörda personerna själva gett klartecken till publicering. Svenska Friidrottsförbundet (SFIF) blev nu tvingade att se till att de tävlande i samma veva som de anmälde sig till en SFIF-sanktionerad tävling också godkände publicering av sitt namn och resultat på Internet. Även Riksidrottsförbundet skulle försöka se till att i fortsättningen skulle alla medlemmar i en svensk idrottsförening via sitt medlemskap godkänna sin närvaro på nätet. SFIF gjorde i samband med PUL:s genomförande om sin hemsida på Internet till en "Internettidning". (Källa: *Arbetet Nyheterna 990120 "Friidrottarna går mot idiotregel" Mattias Balkander*)

Riksdagens konstitutionsutskott (KU) höll 981209 en utfrågning av experter runt Sveriges införande av PUL. Enligt referat från utfrågningen så var

experterna eniga om att Sverige var tvingat att införa det EG-direktiv som förverkligades genom PUL. Det var inte en fråga om någon missuppfattning eller rentav felöversättning av direktivet. Statssekreterare Hans-Erik Holmqvist försäkrade att Sverige inte införlivade direktivet för att vara "bäst i klassen".

Datainspektionen försökte under PUL:s första månad att hitta ett sätt att hantera lagen. Det var möjligt främst för att PUL har övergångsbestämmelser gentemot den gamla datalagen fram till oktober 2001. Kommuner och myndigheter gavs möjligheter att fortsätta sin normala information. Vid KU:s utfrågning sade generaldirektören (vid detta tillfälle tillförordnad) Ulf Widebäck vid Datainspektionen (DI) att de arbetade enligt missbruksmodellen. De ansåg det inte möjligt att kontrollera vilka harmlösa uppgifter som utan tillstånd florerade på diverse webbsidor. En av många oklara frågor gällde vem som kan kalla sig journalist eller "sysslar med litterär och konstnärlig verksamhet." "Man kan inte säga att envar är sin egen journalist. Men det kan inte heller bara handla om journalister i snäv bemärkelse." sade Ulf Widebäck.

Den 10 mars 1999 så gjorde KU i sitt betänkande en markering mot PUL som sade "Regeringen bör med kraft verka för en revidering av det EG-direktiv som föranledde PUL." KU ansåg att en teknikoberoende lagstiftning till skydd för den personliga integriteten är att föredra framför det nuvarande direktivet.

Datainspektionen arbetade på regeringens uppdrag vidare med ett förslag om att tillåta "harmlösa uppgifter" på nätet för att mildra effekterna av PUL. Förslaget lades fram i mars 1999 och skulle innebära att det blir tillåtet att nämna personuppgifter i löpande text om det "uppenbart saknas risk för kränkning av den personliga integriteten". Typfall av kränkande uppgifter skulle då vara uppgifter som har sekretesskydd om de fanns hos myndigheter, till exempel sjukdom, sexuell läggning eller extrema politiska åsikter.

Vissa problem kvarstår. Att nämna statsministern vid namn går bra, men när det handlar om att diskutera hans åsikter blir det genast svårare. Negativa värdeomdömen om statsministern bör kanske inte nämnas på Internet, enligt Ulf Widebäck på DI. "Hårda" debatter skulle än så länge vara förbehållet de grundlagsskyddade medierna där ansvarsfrågan är klart reglerad. Enligt DI:s förslag skulle det bara bli tillåtet att publicera uppgifter om brottslig verksamhet om den registrerade själv redan har offentliggjort uppgifterna.

Det skulle alltså inte vara tillåtet för facket att via nätet informera om till exempel en arbetsgivare som begått arbetsmiljöbrott. Diskussionsfora, eller "chattar" som flera föreningar planerar att införa på sina hemsidor kan också bli svåra att hantera med DI:s förslag. DI:s generaldirektör menade att debatten på nätet bör hållas på en "seriös" och "någorlunda hyfsad" nivå. DI föreslog också att kommunerna skulle få rätt att lägga ut sina protokoll på Internet utan att begära något "otvetydigt samtycke" av de förtroendevalda.

Den första domen

I Stockholms tingsrätt i slutet på mars 1999 var det första målet om namnpublicering på Internet uppe. Rätten skulle också avgöra om ett pressmeddelande kan jämföras med ett olagligt personregister. Den åtalade hade enligt åklagaren fört ett olagligt personregister genom att på Internet lista upp namn på olika styrelseledamöter. Den åtalade ingick i en förening som på sin hemsida under 1997 offentliggjort namnen på föreningens tre styrelseledamöter, däribland sig själv. Han hade också publicerat ett pressmeddelande från Näringsdepartementet med namn på olika personer. Dessutom hade den åtalade återgett artiklar om psykopater, tagna ur Aftonbladet och Illustrerad vetenskap. Därutöver hade den åtalade enligt åklagaren skapat en "elektronisk skampåle" där han hängt ut 70 namngivna personer.

Åklagaren ansåg att den åtalade insinuerade att personerna skulle vara psykiskt sjuka. En direktör som var mest påhoppad hade hösten 1997 anmält hemsidan till Datainspektionen. Bland annat för att den åtalade utpekade direktören och övriga som "ekonomiska brottslingar". Men direktören ville inte stämma den åtalade för förtal, utan bara för brott mot datalagen. På så sätt slipper direktören motbevisa den åtalades påståenden. Istället företräder åklagaren direktörens sak. Åklagaren hade begärt ett utlåtande från DI. Där stod det att det fanns "En världsvid spridning av förklenande omdömen om en person", såsom att denne "totalt misslyckats med sina uppdrag". Detta var enligt DI:s mening ett sådant intrång i den personliga integriteten som lagstiftaren avser att skydda personer emot.

DI pekar på att den åtalade inte har tillstånd att sprida namn via datanätverk till utlandet. Uppgifterna "kan komma att användas för ADB-behandling i utlandet". Försvaret hävdade att målet var ett bevismål och att åklagaren därmed måste visa att uppgifterna databehandlats i exempelvis Chile eller Botswana.

Det går inte heller att undvika problemet genom att bara antyda någons identitet genom att exempelvis skriva "kommunalrådet i Skara". Enligt DI är allt som kan identifiera en viss person att betrakta som en personuppgift. I målet kallades som expertvittne Agneta Runmarker på DI. Hösten 1998 medverkade hon på TCO:s seminarium om nya PUL och förklarade då att även Augusto Pinochet har rätt att slippa bli omnämnd på Internet. Som expert vid rättegången så förklarade hon att hemsidan i fråga listat folk som man inte tycker om. Försvaret frågade hur DI skulle ha bedömt August Strindbergs bok Svarta fanor om boken hade publicerats på Internet. I boken namnger ju även Strindberg en rad personer som han inte tycker om. Runmarker hade dock inte läst boken så hon kunde inte ge svar på frågan.

I slutpläderingen i målet krävde åklagaren höga böter för att olovligen ha spridit personuppgifter över hela jordklotet. Inte bara på svenska, utan även på engelska. Försvaret ansåg däremot att den åtalade inte skulle dömas alls. Hemsidan var journalistisk i vid mening ansåg försvaret. Om den åtalade skulle dömas så ska det ske i ett förtalsmål. En fällande dom kunde få konsekvenser inte bara för alla hemsidor på Internet, utan också för yttrandefriheten i hela samhället, ansåg försvaret.

Domen meddelades den 14 april 1999. Men då åtalet gällde tiden februari-oktober 1997 före PUL trädde i kraft gällde datalagen. Det ledde till att den åtalade dömdes för brott mot datalagen, inte PUL, till 12.500 kronor i böter. Den åtalade skall överklaga domen.

I Härnösand lade åklagarmyndigheten i maj 1999 ned en förundersökning mot en hemsidesmakare. En man skrev på sin hemsida bland annat att Pinochet är en mördare och Yassir Arafat en före detta terrorist. Han skrev också "Göran Persson är Sveriges statsminister och har ansvar för denna lag". Därefter anmälde han sig själv till polisen för brott mot PUL. Kammaråklagaren lade ned förundersökningen med motiveringen att påståendena om Arafat och Pinochet faller under PUL:s undantag för "journalistiska ändamål" samt uppgiften om Göran Persson var känd och offentlig och krävde inget tillstånd överhuvudtaget.

Datainspektionens förslag förkastas

Regeringen förkastade dock DI:s förslag våren 1999 och beslöt sig i stället för att skriva om PUL för att underlätta kommunikationen på Internet. Nya formuleringar som anknyter till EU:s dataskyddsdirektiv innebär att harmlö-

sa personuppgifter ska kunna föras utanför EU, det vill säga läggas ut på nätet, utan att personen ger sitt tillstånd. I det nya förslaget skall regeringen hålla sig närmare EU-direktivets text som förbjuder överföring till länder som saknar en "adekvat skyddsnivå". Exakt vad det innebar kunde inte minister Lejon svara på. Det berodde på vilka personuppgifter det gäller. Även med den nya lagtexten blir det gränsdragningsproblem. Den som ansvarar för personuppgifterna måste i varje enskilt fall ta ställning till om en publicering kan skada någons personliga integritet.

Enligt justitiedepartementets handläggare ska det bli möjligt att till exempel publicera kända uppgifter om offentliga personer. Uppgifter om politiker som påstås ha gått på porrclubb eller drabbats av sjukdom kan förbjudas även med den föreslagna lagändringen. Först när det finns en praxis vet vi svaret på de frågorna. Fram till dess att det finns en praxis så får den som vill veta vad som gäller fråga Datainspektionen enligt minister Lejon.

Ringa fall av brott ska inte heller bestraffas. Vad som är harmlöst eller ringa blir i sista hand en domstolsfråga. Regeringen lade fram ett förslag hösten 1999 och den nya lagen ska börja gälla från 1 januari 2000. Den föreslagna lagändringen blir ett första steg i förändringen av PUL. Men fortfarande behövs ett nytt direktiv, enligt minister Lejon.

Sommaren 1999 konstaterades att mer än hälften, nio av de 15 medlemsländerna följer inte den nya dataskyddslagen. Sverige tillsammans med fem andra länder slapp kritik. Ytterligare ett konstaterande om "Flexibel som en svensk"? Trots kritik mot direktivets skrivningar är Sverige inte sena att rätta sig efter det. (Källa: DN 990802 "Nio länder följer inte dataskyddslagen" Clas Barkman)

PUL— något vi inte bestämmer själva

PUL är återigen exempel på en lag som Sverige inte kan besluta över själva utan där riks-dagen bara har att tolka ett EU-direktiv. PUL:s följdverkning blev att Internet i praktiken skulle bli olagligt för alla som inte är journalister, författare eller konstnärer. Det fanns fruktan för att svenskarna i samband med PUL:s genomförande kanske skulle stängas ute från nätets diskussionsgrupper, Usenet, världens största fria debattforum och databas. Man ställde frågan vilken svensk som vågade leverera denna service när de riskerade två års fängelse om det förekommer namn på icke vidtalade personer i dess textmassor.

Som nämnts ovan skulle också föreningar drabbas som genom den nya tekniken skulle kunna förenkla sina medlemskontakter och slippa kostsamma utskick via post. Kritikerna av PUL hävdade också att det silades mygg och svaldes kameler. Ty samtidigt finns det i dagens samhälle en rad risker som är minst lika hotande för den personliga integriteten. Enligt en rapport till EU-parlamentet avlyssnar t ex USA:s signalspaningsmyndighet NSA ruttmässigt all e-post, fax- och telefontrafik i Europa och resten av världen.

Sverige är också med i ett internationellt samarbete som skall underlätta för polisen att avlyssna telekommunikationen. Detta ansågs så angeläget att svenska teleoperatörer senast 990101 var tvungna att anpassa sina telesystem så att polisen skulle kunna avlyssna telefoner och mobiltelefoner. Det finns heller ingen lag idag som förbjuder arbetsgivare att läsa sina anställdas e-post. Datautrustningen tillhör arbetsgivaren, och IT-administratörerna har stora möjligheter att läsa alla meddelanden. Många arbetsgivare loggar också Internet-trafiken och kan därmed kartlägga exakt vilka sidor på Internet som personalen surfar till. Detta motsvarar förhållandet att arbetsgivare i den "gamla" teknologins samhälle hade fått banda samtal och öppna brev hur som helst. Men hade detta skett så hade det troligen skapat kraftiga protester. (Källor: GP 980929 "Personnamn skyddas på Internet" Pär Dusing — Arbetet Nyheterna 981023 "Feltolkning i nya datalagen — IT-rättsexpert anser att regeringen missuppfattat EU-direktiven" Dan Olsson/TT — DN 981024 "Svensk datalag för sträng" Monica Stjernström, Clas Barkman — Arbetet Nyheterna "EU otar utvecklingen" Björn Sjö — DN 981209 "PUL tvingande EG-direktiv" TT — Statstjänstemannen Nr 4/99 "Personkritik på nätet bör vara "hyfsad"" Eva Spira samt "KU markerar mot personuppgiftslagen" — Statstjänstemannen Nr 5/99 "Upprensning på Internet åklagarens mål" Cristoph Andersson — SvD 990611 "Personuppgiftslag ses över" Erik Sidenblad- Statsstjänstemannen Nr 7/99 "Kritiserad lag ändras — lite grann" Eva Spira — Aftonbladet 991116 "PUL mjukas upp från nyåret" TT — <http://www.pul.nu>)

Inget svenskt EU-diarium på Internet

Sommaren 1999 meddelades att regeringskansliets EU-diarium inte läggs ut på Internet. Den nya Personuppgiftslagen satte stopp för planerna. Bland 160.000 registrerade dokument kan det nämligen finnas namn. Varje år reg-

istreras mellan 30.000 och 40.000 EU-dokument i diariet. Tack vare offentlighetsprincipen har allmänheten full insyn. Med hjälp av diariet går det att spåra samtliga EU-dokument inom regeringskansliet. Därefter kan handlingarna begäras ut hos respektive handläggare. 1995 förklarade EU-dariets chef att målet var att göra diariet tillgängligt on-line. Därmed skulle även folk utanför Stockholm kunna få tillgång till diariet.

Ett dataföretag utvecklade en programvara för kommunikationen med diariet. Men den EU-anpassade PUL förbjuder som sagt att namn och personuppgifter sprids på Internet och andra datanätverk, såvida inte omnämnda personer gett sitt "otvetydiga samtycke". Hos regeringskansliets handläggare kunde de ansvariga för EU-dariet alltid inhämta samtycke, man knappast hos övriga som finns omnämnda i registret. Därmed blir det också i fortsättningen svårt att komma åt registret för andra än stockholmare. Något liknande diarium existerar inte heller i något annat EU-land. Inte heller hos EU-kommissionen eller hos EU:s ministerråd i Bryssel. (Källa: *Statstjänstemannen 9/99 "Stopp för regeringens EU-darium på nätet" Christoph Andersson*)

Elektroniska anslagstavlor

I april 1999 meddelades att ett EU-direktiv kan tvinga Sverige att riva upp lagen om elektroniska anslagstavlor. EU-kommissionen har föreslagit att operatörer inte skall hållas ansvariga för innehållet i information som de sparar eller skickar vidare. En medlemsstat skall inte heller ha rätt att tvinga operatörerna att kontrollera informationen.

Förslaget strider mot den svenska så kallade BBS-lagen. Enligt den är det operatörerna som är juridiskt ansvariga för information som de lagrar eller förmedlar. Näringsdepartementet tillsatte en referensgrupp på 25 personer som skulle hjälpa regeringen att ta ställning till förslaget. (Källa: *Statstjänstemannen Nr 5/1999 "EU kan stoppa nätlag" Artikeln hänvisar till tidningen Computer Sweden*)

Bedrägerier och fusk

År efter år när revisionsrätten presenterar sin rapport så är det samma frågor som dominerar; bedrägerier, fusk, felaktiga utbetalningar, oklart ansvar och obefintlig kontroll. Kommissionen lovar bättring — som vanligt. Ca fem pro-

cent av utgifterna antas vara utbetalningar som vanskötts på olika sätt — år efter år.

I årsrapporten över 1994, som presenterades hösten 1995, kritiserade revisionsrätten bl.a. att:

* 200 miljoner ecu försvann varje år i utebliven moms och andra avgifter när varor transporteras från ett land till ett annat. Fusket har blivit svårare att upptäcka när gränskontrollerna slopas.

* För EU-stödet till länderna i Öst- och Centraleuropa har kommissionen inte tillräckliga resurser att administrera. Både utbetalningarna och ansvaret har privatiserats och konsulter göder sig på systemet.

* Pengar som anslagits för gränsöverskridande samarbete har i stället använts innanför nationsgränserna och inte alls för gränsöverskridande projekt.

* Kommissionen har gjort felaktiga utbetalningar och inte fått tillbaka pengarna.

* EU-stödet till frukt och grönsaker fördubblades mellan 1988 och 1994. Det mesta användes för att dra tillbaka överflödsfrukt från marknaden för att använda den till förädling och juice. Men en stor del av frukten var rutten och oanvändbar.

* Med EU-pengar har man stött överproduktion av persikor, som sedan eldats upp och förorsakat föroreningar.

* Stödet till "diande kor" i Italien överstiger vida det totala antalet italienska kor.

* Stödet för får och getter går till de rika fårägarna, inte till de fattigaste fårfarmarna som det var avsett för.

* I nästan ett sjättedel av utgiftsfallen kunde revisionsrätten inte uttala sig därför att det saknades information från medlemsländerna om hur medlen använts.

För år 1994 beräknade revisionsrätten att ca 2 400 miljoner ecu sannolikt betalats ut felaktigt.

Antalet avslöjade bedrägerier med EU-pengar ökade under 1997. Enligt EU-kommissionens årsrapport orsakade fusk och bedrägerier ett svinn på

minst 11,9 miljarder kronor under 1997, jämfört med 11 miljarder 1996. Sammantaget upptäcktes 5 162 fall av fusk och oegentligheter, vilket var en ökning med 610 fall sedan 1996. Den svenske kommissionären Anita Gradin är ansvarig för insatser mot bedrägerier och organiserad brottslighet. Hon tror att ökningen beror på skärpt kontroll av EU:s medel.

1997 uppgick EU:s intäkter till 697 miljarder kronor. Intäkterna bestod av moms, tull- och jordbruksavgifter och EU-ländernas medlemsavgifter. Störst var fusket med moms- och tullavgifter, där minst 8,5 miljarder kronor försvann till följd av omfattande smuggling av sprit och cigaretter. Om EU-ländernas egna förluster läggs till så bedöms siffran stiga till 34 miljarder kronor. Därtill förekom också utbredd smuggling av nötkött, olivolja, smör, elektronik och bilar. Organiserad brottslighet stod bakom en allt större del. EU:s egen bedrägerirotel, Uclaf, gjorde färre undersökningar under 1997 men ändå var beloppen som upptäcktes större än tidigare år.

Inom jordbrukspolitiken minskade det avslöjade fusket från 3,1 till 2,7 miljarder kronor. Största beloppen försvann i Spanien, 370 miljoner kronor, medan fusket i Finland låg på rekordlåga 640.000 kronor. Sverige låg också långt ned i fuskliga med 6,2 miljoner kronor. Fusk med strukturfonderna halverades från 1,3 miljard till 655 miljoner kronor 1996 till 1997. Största fusket av dessa medel skedde i Tyskland. Sverige låg på sjunde plats med ett rapporterat fusk på drygt 5 miljoner kronor. I Danmark, Luxemburg, Nederländerna och Österrike fanns inget fusk med strukturfonder rapporterat.

Men fusket med EU-pengar skedde inte bara bland bidragstagarna. Även inom kommissionen förekommer oegentligheter och bedrägerier. Trots omfattande bevismaterial hade ingen blivit dömd i maj 1998 när vi senast undersökte saken. Ett omfattande bedrägeri skedde i början av 1990-talet då några tjänstemän i EU:s generaldirektorat DG 23 försnillade flera miljoner kronor. Den belgiska polisen har utrett detta i flera år men har inte dragit fallen inför domstol. Totalt satsade EU över 18 miljarder kronor i olika turismprojekt under perioden 1989-1993 i samband med att det europeiska turiståret firades 1990.

När EU:s revisorer i efterhand granskade affärerna kom man fram till att flera EU-funktionärer tagit emot mutor i samband med olika turismprojekt i Frankrike och Grekland. En grekisk medborgare som arbetade med turiståret under en aktuella tiden fick i största hemlighet sparken från DG 23

sommaren 1994. Denne tjänsteman anmäldes till den belgiska polisen av Uclaf i början av 1995. Efter en kort förundersökning satte den belgiska polisen den grekiske medborgaren i fängelse. Han hade suttit häktad i 13 månader när han frigavs plötsligt utan förvarning på order av det belgiska justitiedepartementet. Någon rättegång hade ännu inte startat i maj 1998. Den grekiske medborgaren åkte tillbaka till Grekland och försöker därifrån öppna en rättsprocess mot EU-kommissionen där han anklagar dem för kontraktsbrott och felaktig behandling. Kanske vill myndigheterna i Belgien bespara EU obehaget av en domstolsprövning, som skulle innebära offentliga förhör och skandalrubriker i pressen.

Dåvarande kommissionär Anita Gradin har kommenterat att det alltid är svårt att utreda oegentligheter bland de egna kollegerna. De fel som eventuellt har begåtts har gjorts av den EU-kommission som arbetade under åren 1990–1995, det vill säga före den EU-kommission som satt perioden 1995–1999 och som skulle ha suttit till 2000. Gradin ville se fallen avgjorda i domstol. "Ingen i den nuvarande kommissionen har gått med på att detta fall skall glömmas bort", sade hon. De toptjänstemän inom EU som hade ansvaret under turismskandalen i början av 1990-talet har sluppit sitta i fängelse utan rättegång. De "pensionerades" med feta fallskärmsavtal. EU:s fallskärmsavtal ger drygt 70 procent av lönen i fem år. Därefter sänks den till 60 procent. Med en månadslön på 100.000 svenska kronor kan det kosta upp till 8 miljoner kronor att bli av med en toptjänsteman.

Man kan dock fråga sig hur mycket som fuskats genom åren och om inte alla dessa stödformer borde avvecklas helt så att fusk inte längre kan förekomma. Resultaten av EU:s strukturstöd har inte utvärderats särskilt noga. Samtidigt har medlemsstaterna i EU till följd av konvergensprogrammet tvingats skära ned ordentligt i sina statsbudgetar och varje utgiftspost har noga måste övervägas. Sysselsättningen har otvivelaktigt gått ned p.g.a. detta. (Källor: *Arbetet* 980507 1998 "Ökat fusk med EU-pengar" Jonas Lindgren/TT — *DN* 980507 "Fusk för miljarder" Clas Barkman samt *DN* 980507 "EU-funktionärer tog emot mutor" Clas Barkman)

Kommissionärernas eget fiffel

Med tanke på den höga lön kommissionärerna uppbär så borde deras ansvar vara mycket stort. Den franska EU-kommissionären Edith Cresson hamnade i början av 1999 i rejält blåsväder. Från tre olika håll granskades hon

misstänkt för fusk och grava oegentligheter. Den förra socialistiska franska premiärministern Cresson misstänktes för att ha vanskött EU:s utbildningsprogram "Leonardo". Stora pengar kom på avvägar i form av oskäligen arvoden till konsulter och småfirmor med nära kontakter till henne. Det finns också misstänkta luftfakturer för arbeten som aldrig utförts. Sammanlagt så rör det sig om ett hundratal fall av misstänkt vänskapskorruption, misshushållning och andra oegentligheter. Varje gång Cresson ombads förklara sig om EU-fusket avfärdade hon det med en arrogant fnysning och hon avvisade alla anklagelser och sade att det var tyska medier och politiker som ville åt henne.

De tre utredningarna mot Cresson var:

- * EU:s "oberoende expertgrupp" som utredde de misstänkta korruptionsskandalerna.
- * Den belgiske undersökningsdomaren Jean-Claude Van Espens polisutredning angående de brottsmisstankar som fanns mot Cresson.
- * EU:s egen antifuskbyrå, Uclaf, som under ledning av den svenska kommissionären Gradin, arbetade med att granska dokument som eventuellt kunde binda Cresson vid några av oegentligheterna. Det Uclaf hittade överlämnades också till den belgiska polisen.

I slutet av februari 1999 lades en intern rapport från EU-kommissionen fram som visade att privata band till Edith Cresson varit det bidragande skälet till att flera personer fått högt avlönade EU-poster.

1995 flyttade Cressons vän och älskare René Berthelot till henne i Bryssel under veckorna, men gick sysslös. Cresson utnämnde honom då till EU:s expert på aids och gav honom, via sin medhjälpare Perry, tre kontrakt med ett bolag i Luxemburg. Hur mycket Berthelot fått är oklart, men EU:s revisorer har hittat en brist på cirka 3,5 miljoner kronor på ett konto för hjälp till Rwanda och före detta Jugoslavien. Just de pengarna misstänks ha gått till Berthelot och hans son. Under 1996 gjorde han 15 "vetenskapliga" expeditioner, tretton av dem till sin hemstad Châtellerault. I mars 1997 skall Cresson ha anlitat Berthelot som expert i aidsfrågor. Avtalet gav Berthelot en månadslön på 61.200 kronor (med EU-skatt), samt ett pensions-tillägg värt 19.000 kronor per månad. Lönen utbetalades fram till slutet av 1997, men något arbete utträttades aldrig. Enligt EU-kommissionens egna rapport är det ställt "utom alla tvivel" att Berthelot inte besitter nödvändig kompetens.

Ytterligare minst sex anhöriga och medarbetare till Cresson misstänks ha haft fiktiva arbeten på hennes kontor, bland annat en kvinna vid namn Elisabeth Schemla, en Parisjournalist som skrev en bok om Edith Cressons tid som premiärminister 1991-92 och som sedan fick arbete som Cressons pressofficer i Paris med en okänd titel inom EU. En professor vid namn Jean-Louis Reiffers fick 75.000 kronor för att besvara en skrivelse, innan han fick en halv miljon för att tyda skrivelsen, som visade sig vara en officiell varning till Cresson för kontakten med journalisten. (Källa: *Aftonbladet* 990317 "Kärleksaffären som spräckte EU-ledningen" Bengt Michanek)

När väl "fuskrapporten" om kommissionen publicerats och kommissionen avgått så sade Cresson att någon "mixtrat" med rapporten för att skada henne personligen. Rapporten hade modifierats på ett för henne ogynnsamt och lögnaktigt sätt sade hon. "Hur som helst, det är en fullständig lögn" sade hon bland annat. (Källa: *Aftonbladet* 990317 "Edith Cresson försvarar sig" AP) I fransk TV skyllde hon ifrån sig precis efter kommissionens avgång och sade att EU:s förvaltning inte varit klar nog i att ange vad som var tillåtet och inte tillåtet att göra.

Vid misstroendeomröstningen mot kommissionen i januari 1999 i EU-parlamentet så sade kommissionens ordförande Jacques Santer att kommissionen hade ett "kollektivt ansvar" för vad som sker och att det var fråga om att "alla eller ingen" skulle avgå. I mars hade han emellertid fått kalla fötter ty han sa då att var och en av kommissionärerna har ett personligt ansvar och att de måste ta de politiska konsekvenserna (och avgå) om grava fel uppdragas. (Källa: *DN* 990306 "Myglet kan fälla arrogant EU-ledare" Clas Barkman)

Misstroendeomröstningen 14 januari 1999 i EU-parlamentet vann kommissionen. 552 ledamöter deltog i omröstningen och 293 av dem röstade mot misstroendeförklaringen. 232 stödde misstroendeförklaringen mot kommissionen och 27 lade ned sina röster. Kommissionen hade framförallt stöd av en stor majoritet i den socialdemokratiska gruppen och en majoritet av den kristdemokratiska/konservativa gruppen. Av de svenska ledamöterna röstade följande ja till misstroenderesolutionen: Wibe (s), Sjöstedt och Svensson (båda v), Cars (fp), Olsson och Lindqvist (båda c), Carlsson, Cederschiöld och Stenmarck (alla tre m) samt de fyra miljöpartiesterna Gahrton, Holm, Lindholm och Schörling. Övriga svenska ledamöter röstade emot misstroende eller var frånvarande.

Kommissionen avgår

På måndagsmorgonen 15 mars 1999 så kungjorde kommissionen att de avgick. Trycket blev för stort på dem när "fuskrapporten" lades fram till EU-parlamentet. EU-parlamentarikerna som tidigare stött kommissionen bytte nu fot. EU-kommissionärerna fann det då bäst att kasta in handduken.

Men trots avgången så fick de 20 EU-kommissionärerna behålla halva sin lön under tre år, även om de skulle få ett nytt jobb. Anita Gradin skulle få, enligt dåvarande växelkurs 69.000 kronor i månaden — plus en pension på 23.000 kr. Fallskärmen var värd 3,3 miljoner över de tre åren.

Ordföranden Jacques Santer fick mer än de övriga kommissionärerna, drygt 84.000 kronor i månaden i tre år. De två vice ordföranden Sir Leon Brittan och Manuel Marin (en av de som fått hårdast kritik) fick vardera 76.000 kronor i månaden i tre år. Övriga 17 kommissionärer fick 69.000 kronor i månaden vardera i tre år.

Dessutom fick EU-kommissionärerna en pension, som motsvarade 4,5 procent av baslönen per tjänsteår. Den kommissionär som liksom Anita Gradin arbetat i fyra år fick därmed en pension på drygt 23.000 kronor i pension per månad, dvs totalt 92.000 kronor i månaden (69.000 i lön samt pension 23.000). På detta ska läggas den pension hon tjänat in i Sverige.

Varje kommissionär hade i sitt kabinett också en grupp tjänstemän och assistenter, ungefär motsvarande en svensk ministers politiskt sakkunniga. Anita Gradin hade i sitt kabinett sju personer. Kabinettschefen Christer Asp fick när han tvingades sluta 60.000 kronor i månaden i tolv månader, 45.000 halvåret därefter och 30.000 i ytterligare ett halvår — tills han skulle få en nytt jobb. (Källa: *Aftonbladet* 990317 "Gradins tröst: 3,3 miljoner kr" *Emily von Sydow*)

Kommissionär Martin Bangemann entledigades i början av juli 1999 från sitt uppdrag. Bangemann var kommissionär med ansvar för bland annat kommunikationsfrågor. Nu gick han över till den privata sektorn och anlätades som välavlönad konsult och styrelseledamot av det spanska teleföretaget Telefonics. Bangemanns kontaktnät och kunskaper från sin tid som EU-kommissionär betecknades som mycket dyrbart och var givetvis en fördel.

Smutsig byk även i rådet

I mars 1999 strejkade tjänstemännen på ministerrådet. 80 procent av de 2400 tjänstemännen gick den 17 mars i strejk i protest mot bl.a. tendenser till svågerpolitik vid ministerrådets stab. Personalkommittén påpekade att generaldirektören Trump hade anställt sin gubbdotter i sin personliga stab. Strax därefter seglade hon in som värlvlönad direktör med ansvar för utrikes- och säkerhetspolitik. Personalkommittén påpekade att hon aldrig gjorde något intagningsprov. Personalkommittén menade att den som inte klarat intagningsprovet skall heller inte få livstids anställning, bra lön, pension och andra förmåner. Personalkommittén vid rådet var också oroliga för en utarmning av sina privilegier när rådet skulle få 460 nya tjänstemän i samband med att Schengensekretariatet och VEU:s personal skulle inkorporeras i ministerrådets byråkrati. (Källa: *Aftonbladet* 990318 "Strejk i EU — tjänstemännen protesterar mot svågerpolitik" Emily von Sydow)

Kapitel XIII Miljöfrågor

”På de områden där Sverige har strängare regler har EU utfäst sig att se över sina regler. Syftet är att skärpa dem. Om detta inte sker inom fyra år har Sverige möjlighet att behålla sina strängare regler med hänsyn till den så kallade miljögarantin, en bestämmelse som ger medlemsländer rätt att hålla en högre skyddsnivå.” (*Riksskatteverkets broschyr ”Ja eller nej till svenskt medlemskap i EU” sidan 3, oktober 1994*)

”På de områden där Sverige har strängare regler för kemikalier, t ex asbest, kvicksilver och vissa lösningsmedel, behåller vi våra regler och EU åtar sig att istället förbättra sina regler. Vi fortsätter att avveckla ozonnedbrytande ämnen som freoner i snabbare takt än EU. Vår strängare bevakning och klassificering av kemikalier behåller vi tills vidare, och EU ska anpassa sitt märkningssystem till det svenska.” (*Odd Engström i cirkulärbrev från Ja till Europa, 1 mars 1994*)

Miljögarantin

Utrikesdepartementet lovade före folkomröstningen att inga svenska miljökrav skulle sänkas eftersom artikel 100 A.4 (miljögarantin) då träder i kraft. Nu visar det sig att kommissionen inte alls ser det som någon självklarhet att 100 A.4 skyddar svenska miljökrav. Dessutom har EU anmärkt på flera svenska miljökrav, bl.a. avgaskrav för bilar och förbudet mot kemikalien tri.

I juni 1999 underkände EU-domstolen (efter att kommissionen gjort samma underkännande i januari 1999) den svenska regeringens åberopande om att miljögarantin skulle ge Sverige rätt att behålla förbudet mot azofärgerna i bland annat godis. EU-domstolen ansåg att Sverige saknar rätt att ensidigt införa undantag.

Miljömärkning

EU införde miljömärkning i början av 1990-talet. Men deras EU-blomma har haft svårt att slå igenom. Få producenter har valt att ansöka om märkning med EU-blomman. Sverige hade redan kommit så långt i arbetet med miljömärkning att EU-blomman inte verkar behövas. Vad gällde exempelvis

tvättmaskiner ansågs kraven så lågt ställda att alla tvättmaskiner på den svenska marknaden skulle klara dem. EU-blomman ansågs av många tillverkare inte vara en kvalitetssymbol. Den svenska Svanen har istället varit intressantare att söka. Vad gäller EU-blomman är det ett besvärligt och tidsödande arbete att ta fram kriterier. Samma produkt kan se ganska olika ut i de olika EU-länderna och det är svårt att hitta gemensamma kriterier som fungerar i hela EU-området. Kriterier som ska vara så höga att de leder till miljöförbättringar, utan att vara ouppnåeliga för en del av EU-länderna.

Nu vill kommissionen höja märkningens status genom att inte tillåta konkurrerande system. Det innebär att de svenska miljömärkningssystemen, Svanen, Bra Miljöval och KRAV-märkningen måste upphöra.

Men efter protester från 7–8 medlemsländer så har EU-kommissionen fått backa. Som det ser ut just nu så kommer de nationella märkningsbestämmelserna att få vara, men en viss samordning kommer att ske enligt en ny EU-förordning. Här måste dock Sverige och konsumentopinionen se upp ty EU-kommissionens inställning i framtiden är givetvis att medlemsländerna ska harmonisera sig enligt deras önskemål med EU-blomman. (Källor: GP 960505 "Vissen EU-blomma" samt DN 24/4 1998 "Nej till EU:s miljömärkning")

EU gör ekologisk mat dyrare

En EU-regel trädde i kraft sommaren 1999 som befarades göra ekologisk mat dyrare eller minska dess omfattning. Enligt EU-förordningen ska all produktion av ekologisk mat som importeras till EU från tredje land vara underställd ett av EU godkänt kontrollorgan. Ekologisk mat som produceras i Sverige är också underställd sådana kontrollorgan, till exempel Krav. Krav är också EU-godkänt, liksom de flesta av EU-ländernas motsvarigheter. Men för icke-EU-länder är förhållandena svårare. Deras inhemska kontrollorgan är inte godkända och därmed kan inte ekologiska produkter från dessa länder saluföras som ekologisk mat inom EU.

För exempelvis Gröna Konsum var EU-regeln ett hårt slag. Av 150 ekologiska artiklar var endast åtta producerade i länder med godkända kontrollorgan. EU kan godkänna kontrollorgan i icke-EU-länder. Men de möjligheter som EU-kommissionen givit i förordningen är antingen dyra eller mycket byråkratiska. Miljöchefen Mikael Robertsson på Gröna Konsum

varnade i augusti 1999 för att detta skulle leda till att den ekologiska maten antingen blir dyr eller kommer att försvinna från butikshyllorna.

Krav är medlem av en internationell paraplyorganisation för kontrollorgan av ekologisk mat, IFOAM. Organisationen finns i över 110 länder och har 700 medlemmar. IFOAM och dess medlemmar hoppades kunna förmå EU-kommissionen och ministerrådet att låta IFOAM godkänna kontrollorganen. Men fram till augusti 1999 hade det dock gått trögt att påverka EU-organen. (Källa: DN 990813 "EU gör ekologisk mat dyrare" TT)

Bekämpningsmedel åter tillåtna?

I slutet av 1996 konstaterade Gunnar Bengtsson, chef för kemikalieinspektionen att Sverige brottades med stora problem att få med EU på vår linje om förbud mot farliga bekämpningsmedel. Inom andra områden slet de svenska förhandlingarna hårt för att överhuvudtaget få igång förhandlingar, till exempel när det gällde de tillfälliga svenska undantagen från EU:s regelverk. Avtalet med EU innebar ingen laglig skyldighet för EU att ens sträva efter att anpassa sig till Sveriges kravnivåer. Sverige band sig däremot juridiskt vid att ensidigt anta de EU-lagar som gällde när undantaget löpte ut — oavsett hur EU:s lagar ser ut. I slutet av 1996 var omkring 300 gifter mot insekter, svampar och ogräs tillåtna i Sverige. Inom EU användes cirka 800 vid samma tid.

EU-kommissionens prövning av bekämpningsmedel kan sluta med att Sverige tvingas tillåta kemiska ämnen som var förbjudna vid EU-inträdet. Under de närmaste tio åren skall EU-kommissionens växtskyddskommitté avgöra vilka ämnen som skall godkännas. (Källor: DN 961111 "EU-regler hotar miljön" Gert Svensson — TT 970622 "Förbjudna medel kan tillåtas")

Parfym är bara parfym

Det finns ungefär 2.500 olika doftaromer, som kan kombineras för att ge doft åt bland annat schampo, parfym och tandkrämer. Men konsumenterna får inte reda på innehållet eftersom EU bestämt att innehållet är en varuhemlighet och därför deklarerats det bara som "parfym".

I början av 1999 hävdade den tyska hälso- och miljötidningen ÖKO-TEST att deras analyser visat att många av världens mest kända parfymmer innehåller ämnen som vid djurförsök gett indikationer på leverskador. (Källa: Metro 990201 "Giftiga ämnen i kända parfym" Ragnar Olsson och Henrik Nordh)

Triklöretylen tillåts?

Det cancerframkallande lösningsmedlet triklöretylen kan åter vara på väg att användas i större skala i Sverige, trots att varken regeringen eller Kemikalieinspektionen vill det. Det blir EU-domstolen som avgör, inte svensk regering eller tillsynsmyndighet. Triklöretylen är ett klorerat lösningsmedel som framför allt används för avfettning. Ämnet är sedan 1993 helt förbjudet i konsumentprodukter och förbjöds 1996 även för yrkesmässig användning. Från den 1 april 1997 har Kemikalieinspektionen möjlighet att ge dispens till företag om det inte funnits några fungerande alternativ och om användningen sker utan att människor eller omgivning utsätts för det lättflyktiga ämnet. Triklöretylen irriterar hud och slemhinnor, kan ge berusningseffekter, ger starka rytmrubbningar i hjärtat, ger förändringar i arvsmassan hos djur och anses cancerframkallande på människan.

Stockholms länsrätt gav hösten 1996 ett sextiotal svenska företag rätt att använda triklöretylen och gick emot Kemikalieinspektionen, som då överklagade till kammarrätten. Men kammarrätten höll med länsrätten. De ansåg även de att ett importförbud av triklöretylen inte var förenligt med den EU-regel som förbjuder handelshinder. Men regeringsrätten ändrade sommaren 1998 kammarrättens beslut till att medlet tvärtom inte får användas förrän EU-domstolen kommit med det förhandsavgörande kammarrätten begärt in. Detta med åberopande av att ett land kan tillåtas att förbjuda ett ämne om det kan skydda liv, hälsa och miljö. Den svenska regeringen har också åberopat detta i sitt yttrande till EU-domstolen.

Fri rörlighet eller miljögaranti? De två reglerna står nu mot varandra. Regeringens synsätt att miljöskyddsaspekten är den viktiga innebär ett klart handelshinder. EU-kommissionen har klagat och ser Sveriges förbud som ett handelshinder. Dessutom skall andra medlemsländer med stor kemisk industri få säga sitt i ärendet. (Källa: DN 990811 "Lösningssmedel som ger cancer kan få användas" Per Mortensen)

Mer gift på åkrarna

EU har fått bönderna att bespruta mer — inte mindre konstaterade tidningen Ekologiskt lantbruk i juni 1999. Riksdagens mål är 10 procent lägre doser år 2001 än de var 1993. I stället har besprutningen ökat med 20 procent.

År 1997 besprutade bönderna grödan mer än någonsin tidigare. Men rekordet blev inte långvarigt. Redan 1998 ökade doserna till en ny toppnivå. Mellan 1981 och 1993 besprutades varje hektar med 2,4 doser. 1998 var antalet 2,9 doser per hektar, en ökning med 20 procent. Försäljningen av totalbekämpningsmedel, till exempel Roundup, ökat med 20 procent mellan 1996 och 1997. Miljö- och hälsoskyddsinspektörer hittar allt mer rester av bekämpningsmedel i de grundvattenprover som tas.

En viktig anledning till den ökade besprutningen är EU-medlemskapet och EU:s jordbrukspolitik, hävdar tidningen Ekologiskt lantbruk. Lönsamheten i intensiv, specialiserad spannmålsodling har nämligen ökat ordentligt, både beroende på arealersättningarna och på att kemiska insektsmedel blivit billigare. (Källor: Tidningen Ekologiskt Lantbruk juni 1999 — Aftonbladet 990630 "Rekordmycket gift på åkrarna" Joachim Kerpner)

Förbud för miljöskatt på flyg

Miljöskatten på inrikesflyget, som infördes 1989, togs bort vid årsskiftet 1996-97 efter påpekanden från EU om att den stred mot EU:s regler. Skatten togs ut på inrikes flygtrafik med en krona per kilo bränsle plus tolv kronor per kilo oljeutsläpp, baserat på Luftfartsverkets beräkning.

Flygbolagen klagade på miljöskatten till det särskilda skattekontoret i Ludvika, som utreder punktskatteärenden. Flygbolagen ansåg skatten vara konkurrenssnedvridande. Samtliga flygbolag som bedrev inrikestrafik fick anstånd med fortsatta inbetalningar. Tvisten gällde huruvida skatten snarare var en punktskatt, vilket skulle strida mot EU:s regler för mineraloljor, eller om det var en miljöskatt. Ärendet handläggs av länsrätten i Dalarna och då det rådde osäkerhet om huruvida skatten stred mot EG-rätten skickades fallet vidare till EU-domstolen.

EU-domstolen kom med sin dom 990610 och avkunnade då att EU-direktivet om punktskatt för mineraloljor utgör hinder för den svenska staten att ta ut en miljöskatt av det slag som flygbolagen fått betala.

Länsrätten i Dalarna har i skrivande stund (november 1999) ännu ej avkunnat sin dom. Frågan är exempelvis om den svenska staten blir skyldig att betala tillbaka ungefär en halv miljard kronor till flygbolagen inom inrikesflyget. Men det är svårt att tro att flygpassagerarna skulle få några biljettpengar tillbaka. (Källor: DN 990103 "EU-dom avgör flygskatt" Eva Lindgren — EU-domstolens dom 990610 i mål C-346/97)

Hårdare avgaskrav stoppas

Sverige kan inte gå före EU när det gäller miljöklassning och avgaskrav för tunga fordon. EU sade nej till hårdare krav från Sveriges regering och riksdag. De obligatoriska avgaskraven höjdes visserligen, men det var utan betydelse eftersom kravnivån var så låg att alla nya lastbilar redan uppfyllde kraven. Miljöpartiet och vänsterpartiet ansåg att riksdagen borde besluta om nya gränsvärden för miljöklass 1 (miljövänliga bilar), trots att det stred mot EU-direktivet. (Källa: Riksdag och Departement Nr 18/1996 och Jordbruksutskottets betänkande 1995/96:22, snabbprotokoll 97))

År 1995 ansökte en man i Värmland om att få dispens från bilavgaslagens krav för en privatimporterad bil för eget bruk. Men Naturvårdsverket hade av miljöskäl en restriktiv policy och gick inte med på några undantag. Mannen från Värmland överklagade då till länsrätten i Stockholm. Länsrätten gick helt emot Naturvårdsverket i sin dom 970708. Bilen i fråga var godkänd enligt de tyska avgaskraven och då sade gällande Romfördrag att dessa krav skall gälla även i ett annat EU-land, precis som bilen vore köpt av en svensk återförsäljare. Länsrätten hänvisade i sin dom till en rad europeiska rättsfall, som alla godkände liknande fall. Länsrätten hänvisar också till samma fördrag när de skriver att om en medborgare i ett land köper en bil från ett annat medlemsland och denna bil är typgodkänd, så måste myndigheterna registrera bilen. Enligt länsrätten får Naturvårdsverket bara neka till att godkänna bilen om den genom sina avgaser skulle skada hälsa och miljö. Men då skall varje enskilt fall bevisas. (Källa: GP 970823 "EU-lag tillåter förbjuden bil" Sven Ullgren)

Den svenska regeringen kritiserades också i början av 1997 för den särskilda tillverkaransvarslagen som tekniskt föreskrev att bilars avgasreningsutrustning skulle hålla i fem år och 8.000 mil utan någon försämring av avgasemissionerna. Förutom att en EU-godkänd bil inte får hindras tillträde till EU-landet Sverige så får inte ett enskilt land ställa ytterligare tekniska krav på bilar som är typgodkända enligt det gemensamma typgodkännandesystemet.

Enligt Gunnar Öijvall i en debattartikel i SvD i mars 1997 så gjordes det klart för Sverige i medlemsskapsförhandlingarna att bilavgasreglerna är ett harmoniserat område som gäller i alla EU-länder. Svensk lagstiftning som inte var förenlig med EU:s lagar var tvungna att tas bort, enligt Öijvall. Regerin-

gen gjorde emellertid inget på detta område efter inträdet. Enligt Öijvall berodde det på att regeringen visste att dokumenten från medlemskapsförhandlingarna var hemligstämplade. Gunnar Öijvall såg med tillförsikt fram mot EG-domstolens behandling av frågan, som klart skulle visa vad som står i EU-avtalet. (Källa: SvD Debattsidan 970312 "Åven regeringen lyder under EU-lag" Gunnar Öijvall)

I september 1998 stämde ett bussbolag, S.Ö. Buss i Sollentuna AB, staten på 5,2 miljoner kronor för att inte ha anpassat svensk lagstiftning till EG-rätten vad gällde avgasbestämmelser.

Bolaget köpte 1993 tre bussar av årsmodell 1980 och 1981 från Tyskland och Belgien. För att besiktiga bussarna krävdes dispens från Statens Naturvårdsverk. Både Naturvårdsverket i april 1994 och Kammarrätten i mars 1995 avslog bussbolagets ansökan om dispens. Men Regeringsrätten gav bussbolaget rätt. När Sverige gick med i EU 1 januari 1995 förändrades bestämmelserna om avgasrening. Därför bifölls bussbolagets överklagande av regeringsrätten.

Därför stämde bussbolaget svenska staten på driftskostnader om 5,2 miljoner kronor som företaget ansåg sig ha förlorat under den tid då de inte kunde använda sina tre bussar. Eftersom Sverige inte gjorde något förbehåll vid inträdet i EU så var Sverige skyldigt att anpassa sina regler efter EU:s lagstiftning. Genom att inte göra det så har staten ådragit sig skadeståndsskyldighet, menar bussbolaget.

Detta var första gången som ett företag stämde svenska staten på grund av ej anpassade EU-bestämmelser vad gällde avgasrening, enligt Justitiekanslerns registrator. (Källa: DN 980915 "Bussbolag stämmer staten för EU-miss" Karin Wettre)

EU ryter till om kommunala avfallsplaner

I början av november 1999 rapporterades att Örkelljunga och Perstorps kommuner kunde komma att fällas i EU-domstolen. De båda kommunerna var de enda svenska kommuner som ännu inte lämnat en så detaljerad avfallsplan som EU:s direktiv krävde. Det beräknades att kommunfullmäktige i de båda kommunerna skulle komma att anta avfallsplanen i januari 2000. De första avfallsplanerna som de båda kommunerna skickade till EU fick redan 1998 anmärkningen att de var för knapphändiga.

En avfallsplan innebär att man skriftligt talar om hur kommunens hushålls-sopor hanteras, vilka mängder det är frågan om, hur man tänker sig ta hand om soporna i framtiden med mera.

Men det räcker inte med att skriva en plan. Innan EU-kommissionen tar emot planen ska den ha varit utställd i kommunen och klubbats av både kommunstyrelsen och kommunfullmäktige. Perstorps och Örkelljungas avfallsplaner gjordes av ett kommunalt renhållningsbolag. Enligt VD på företaget hade planerna varit klara sedan sommaren 1999 men att det inte blev av att han skickade dem till kommunerna för vidare handläggning. Miljöchefen i Örkelljunga sade att det hade funnits sakler som känts angelägnare än just den avfallsplanen

Men en fällning i EU-domstolen kan, men måste inte, leda till böter. Det var dock i november 1999 oklart hur EU-kommissionen skulle komma att agera. (Källa: DN 991104 "Slarvig avfallsplan fall för EU" Lisbeth Brattberg)

Kapitel XIV Jämställdhet

Lönediskriminering

Den 20 september 1994 fick JämO, Jämställdhetsombudsmannen, en anmälan om lönediskriminering från en barnmorska i Örebro. Då inleddes en process mot landstinget i Örebro som i skrivande stund, fem år senare, fortfarande pågår. I skrivande stund står JämO och en jurist från Landstingsförbundet mitt uppe i samma mål inför EU-domstolen i Luxemburg. Just nu strider man om vad som egentligen räknas som lön. Barnmorskans lön jämfördes från början med två medicinska teknikers, och JämO ansåg att barnmorskan diskriminerats. Fallet gick till Arbetsdomstolen, AD, och i april 1996 kom AD med en dom som bara konstaterade att underlaget var för dåligt för att AD skulle kunna uttala sig om en eventuell diskriminering.

JämO lämnade in en ny stämningsansökan där barnmorskan samt ytterligare en av hennes kollegor jämfördes med en klinikingenjör. En ny arbetsvärdering utfördes efter många om och men, men innan AD kan ta ställning till den måste en annan sak redas ut av EU-domstolen. Det gäller hur lönerna skall jämföras.

JämO anser att ob-ersättning och arbetstidsförkortning inte ska räknas i en jämförelse eftersom klinikingenjören skulle ha fått samma ersättning om han arbetat skift. Landstingsförbundet å sin sida anser att lönerna är satta utifrån det faktum att det också utgår ob-ersättning.

EU-domstolen får avgöra hur man ska räkna. Bland dem som fått chansen att yttra sig som ett slags remissinstanser inför EU-domstolens beslut finns EU-kommissionen, vilka går på JämO:s linje. När väl EU-domstolen kommer med en dom så går ärendet vidare i AD. Det finns flera liknande fall som är vilande i AD då Landstingsförbundet krävt att ett par frågor först ska besvaras av EU-domstolen. (Källa: DN 991021 "EG-domstolen prövar lönen för en barnmorska" Bosse Andersson)

Thamprofessur också en EU-fråga

År 1995 inrättades 31 så kallade Thamprofessorer som en tillfällig åtgärd för att öka andelen kvinnliga professorer. I ett enda fall av dessa professorer

så överklagade en man tillsättningen. Det var på institutionen för kemi vid Göteborgs universitet som överklagan skedde. Överklagandenämnden för högskolan, som slutgiltigt skall avgöra ärendet, valde att vända sig till EU-domstolen för att få svar på frågan om den positiva särbehandlingen av kvinnor genom Thamprofessorerna strider mot EU:s likabehandlingsdirektiv.

Enligt det direktivet och enligt den svenska högskoleförordningen kan sökande av underrepresenterat kön ges företräde om deras meriter är jämbördiga eller i det närmaste jämbördiga. Men de särskilda tjänster som dåvarande utbildningsminister Carl Tham inrättade ställde lägre krav på sökande underrepresenterade kön. Det räckte om de hade tillräckliga meriter.

Detta var första gången som Överklagandenämnden för högskolan vände sig till EU-domstolen. Men frågan var om de hade rätt till det? I det förslag till avgörande som den italienske generaladvokaten Antonio Saggio lämnade den 16 november 1999, säger han att överklagandenämnden inte uppfyller det krav på oberoende, som krävs för att den skall anses vara en domstol. Därför har den inte rätt att begära förhandsavgörande från EU-domstolen. Den svenska regeringen har framhållit att nämnden är oberoende i förhållande till andra statliga organ och att ingen myndighet och ej heller riksdagen får ingripa i verksamheten.

Men i skrivandes stund så kan EU-domstolen ha en annan uppfattning än generaladvokaten. Det återstår att se. Generaladvokaten har därför även bedömt sakfrågan. Hans slutsats är att det inte är tillåtet att låta någon med tillräckliga kvalifikationer gå före någon som är mer lämpad när det gäller meriter och kompetens. Att det handlade om ett begränsat antal tjänster saknar betydelse. Om det rör sig om högre eller lägre tjänster spelar inte heller någon roll. (Källa: GP 991117 "EU-nej till Tham-professur" Åsa Brevinge)

Topjobb i EU går till män

I mars 1999 presenterade Sydsvenska Dagbladet en undersökning över andelen kvinnor bland de högre svenska EU-tjänstemännen. Trenden var att andelen kvinnor minskade.

Bland de svenska cheferna i EU vid nyåret 1997 var 38 procent kvinnor. Året därpå hade kvinnorepresentationen sjunkit till 35 procent och vid nyåret

1999 till 33 procent. Till gruppen chefer räknades generaldirektörer, direktörer och enhetschefer.

På handläggarnivå fanns inom EU i början av 1999 169 svenskar bland de fast anställda. 66 var kvinnor och 103 män. Nyåret 1997 var 43 procent av de svenska handläggarna kvinnor, två år senare hade andelen minskat till 39 procent.

Den svenska regeringen har betonat jämställdhetsarbetet inom EU. Men regeringen har dock bara inflytande över tillsättningen av de allra högsta tjänsterna. De flesta tjänster tillsätts av respektive avdelning i EU-systemet. (Källa: *Aftonbladet* 990401 "Toppjobben i EU går oftast till män" TT)

Kvinnor i minoritet

EU:s toppmöten är de största, viktigaste och mest inflytelserika i EU-systemet. Vid EU:s toppmöte i Cardiff 15–16 juni 1998 deltog femtio delegater (två presidenter, 45 stats-, utrikes- och finansministrar plus tre kommissionärer). Av dessa var bara tre kvinnor: utrikes-ministrarna Lena Hjelm-Wallén från Sverige och Tarja Halonen från Finland samt finansminister Marianne Jelved från Danmark.

Till den nya EU-kommission som Romano Prodi presenterade i början av juli 1999 föreslogs 14 män och 5 kvinnor. Vilket var samma fördelning som i den avgående kommissionen. Det var en besvikelse eftersom Prodi lovat att öka antalet kvinnor.

Språklig jämställdhet

Hur framskrider då jämställdheten i EU? I mars 1999 redovisade EU-parlamentarikern Marianne Eriksson (v) i EU-parlamentet hur kommissionen skött jämställdheten. Enligt henne sade kommissionen att det enligt dem själva handlade om blygsamma framgångar. Det enda resultat hon hittat var en lathund över vad olika jämställdhetsbegrepp heter på olika språk. (Källa: *DN* 990308 "Jämställd på olika språk" EU just nu, redaktör: Mats Carlbom)

Homosexuella EU-tjänstemän

Homosexuella par med registrerat partnerskap i Sverige räknas inte som "familj" inom EU-apparaten i Bryssel. Därmed är de inte berättigade till det familjebidrag som utgår till EU-anställda.

Den svenska regeringen överklagade 1999 den EG-dom som innebar att en svensk EU-tjänsteman som ingått registrerat partnerskap inte får samma förmåner som om han ingått "civiläktenskap i traditionell mening" som ministerrådets personalavdelning uttryckte det när de avtog familjebidragsansökan. EG-domstolens förstainstansrätt fastslog 990128 denna tolkning och konstaterade att "ministerrådet inte behöver ta hänsyn till medlemsstaternas lagstiftning vid tillämpning av tjänsteföreskrifterna."

Enligt den svenska regeringen skall inte EG-rätten reglera frågor om vad som avses med äktenskap. Det ska avgöras av den nationella rättsordningen. Den homosexuelle svenske tjänsteman som sökt familjebidraget hävdade att det finns en rad möjligheter att göra nationella anpassningar av EU-reglerna i samband med att han överklagade personalavdelningens avslag till förstainstansen. (Källa: *Statstjänstemannen Nr 5/99 "Partnerskap: EG-dom överklagas" samt DN 990129 "Homopar nekas bidrag" Clas Barkman*)

EU reglerar mammaledigheten

I oktober 1999 rapporterades i media att den svenska regeringen planerade en lagändring för att stärka mammaledighetens juridiska ställning. Anledningen var att EU-kommissionen utövade påtryckningar på Sverige och hotade stämma oss om ändringen inte genomförs. Enligt EU-kommissionen uppfyller inte Sverige EU:s villkor om obligatorisk mammaledighet. Enligt EU-kommissionens synsätt bör rätten till minst två veckors mammaledighet i samband med födsel utformas som en obligatorisk skyldighet för staten att erbjuda.

I Sverige är mammaledigheten en självklarhet, men förmånen är utformad som en medborgerlig rättighet enligt föräldraförsäkringen — och inte som en statlig skyldighet. I en skrivelse till EU-kommissionen konstaterar den svenska regeringen att Sverige därmed uppfyller EU:s krav. Men eftersom EU-kommissionen insisterat på en svensk lagändring tänker regeringen inte ta risken att frågan förs vidare till EU-domstolen. I skrivelsen (oktober 1999) lovar den svenska regeringen att presentera en promemoria med förslag till lagändringar. (Källa: *DN 991023 "Rättighet måste bli skyldighet" TT*)

Kapitel XV Diverse effekter av EU-medlemskapet

Möten och administration

Det finns en mängd kostnader runt EU-samarbetet förutom den direkta avgiften, till exempel resekostnader, traktamenten och hotell för de svenska tjänstemän som åker på sammanträden i Bryssel. Enbart Jordbruksverket beräknades 1995 ha deltagit i omkring 700 sammanträden i Bryssel.

Det är också kostnader förenade med att administrera EU-stödet. År 1996 kostade det de svenska statliga myndigheterna 413 miljoner kronor att administrera EU-stöd på 7,2 miljarder kronor till jordbruket. Jordbruksverkets generaldirektör Svante Englund ansåg dock i maj 1997 att generellt var de svenska myndigheternas administrationskostnader förhållandevis låga. Reglerna för EU-stöd är i många fall komplicerade och kräver noggrann handläggning och kontroll. (Källa: GP 970520 "Dyrt administrera EU-bidrag" TT)

Att vara EU:s ordförandeland medför också ökade kostnader. Ordförandeklubban i EU skickas runt bland EU:s medlemsländer. Varje halvår sker ordförandeskiftet. Ordförandelandets ministrar blir ordförande i de olika ministerråd som är EU:s högsta beslutande organ. Finansministern blir ordförande för finansrådet, jordbruksministern blir ordförande för jordbruksrådet etc. Utöver ministerrådets möten hålls minst ett toppmöte med EU:s regeringsschefer och presidenterna för Finland och Frankrike. Detta kallas för Europeiska rådet och har ingen formell beslutandemakt men är politiskt den högsta beslutande församlingen inom EU. Under ett ordförandeskap hålls omkring 60 ordinarie ministerrådsmöten i Bryssel och Luxemburg. Till det kan läggas omkring 1600 möten som hålls av sammanlagt 250 arbetsgrupper. Förutom de ordinarie ministerrådsmötena finns flera informella möten. Där fattas inge beslut, men de kan ha stor politisk tyngd.

Finland tog över ordförandeskapet i ministerrådet 1 juli 1999 för det andra halvåret 1999. En ansiktslyftning gjordes före det av Helsingfors så att staden åtminstone ytligt sett var redo att ta emot alla ministrar, EU-tjänstemän och journalister som skulle komma att besöka staden under det närmaste

halvåret. Hur mycket ansiktlyftningen kostade räknade ingen ut exakt, men däremot räknade man med att arrangemangen kring ordförandeskapet skulle komma att kosta den finländska staten en totalsumma på cirka 371 miljoner mark, drygt 560 miljoner svenska kronor vid denna tid. Finland stod då värd för två toppmöten samt totalt 14 inofficiella ministermöten.

Sverige blir EU:s ordförande första halvåret 2001. För de svenska skattebetalarna betyder det hundratals miljoner i utgifter. Men det innebär status att vara EU:s ordförande. Ordförande-landet företräder EU utåt och svenska ministrar, särskilt statsministern och utrikesministern, kan förvänta sig att få träffa världens mäktigaste män och kvinnor under ordförandetiden. Den svenska regeringen hoppas också givetvis att den EU-negativa delen av det svenska folket kommer att ändra sin uppfattning då EU kommer att beskrivas mer i svensk press. Ett toppmöte skall hållas i Göteborg i juni 2001 och sammanlagt 60-70 möten och konferenser kommer att hållas på olika orter i Sverige. Politiskt måste EU:s ordförandeländ gå balansgång mellan nationella och gemensamma intressen. Ordförandeländets ministrar måste kunna skapa hållbara kompromisser. Skall egna frågor drivas så måste de "sys in i" EU-systemet redan före ordförandeskapet för att de skall kunna föras vidare och helst avslutas under den egna tiden på ordförandestolen. Det är alltså en mycket komplicerad politisk apparat som är i verksamhet. (*Källor: Metro 990611 "Finland redo bli EU:s ordförande" Kjell Hägglund/TT — DN 990425 "Dyr nota när Sverige leder EU" Dan Olsson/TT*)

EU-bidrag som konkurrensmedel

För 20 miljoner svenska kronor etablerade sig den amerikanska bilkomponentjätten Lear i bruksorten Bengtsfors för några år sedan. 900 personer fick jobb. I mars 1999 beslöt Lear att flytta 80 procent av sin tillverkning till Thailand och 20 procent till Portugal. Närmare 75 miljoner från EU:s strukturfonder, 25 miljoner från portugisiska staten samt en skatterabatt i Portugal på 50 miljoner hjälpte koncernen att fatta nedläggningsbeslutet, som betydde att 856 personer friställdes i Bengtsfors.

En kvinnlig EU- talesman för avdelningen för strukturfonder, Heike Gerstbrein, varifrån EU-pengarna betalats ut, säger i DN 990228 att det är svårt att hålla reda på alla företags bidrag. Hon sade att år 2000 skulle det införas ett nytt kontrollsystem som tvingar företagen att stanna kvar på den nya orten i minst fem år om bidragen ska betalas ut. Dock så kunde hon inte

förklara hur det skulle ha hindrat Lear från att flytta från Bengtsfors, tack vare EU-bidragen. En portugisisk regeringstalesman tyckte det var helt okej att använda EU-bidragen på detta sätt, enligt DN.

Senare, i maj 1999, framkom uppgifter att Lear skulle få 90 miljoner kronor av EU för sin nya fabrik i Portugal. Den portugisiska region där fabriken ska ligga är ett så kallat mål 1-område, vilket betyder att företag kan få etableringsbidrag av EU:s regionalfonder. Dessutom avstår portugisiska staten motsvarande 45 miljoner kronor i skatteintäkter. EU försvarade bidraget med att jobben nu stannade inom EU och inte försvinner till Thailand, vilket var ett alternativ för Lear. Företaget måste vara kvar i regionen i minst fem år för att inte behöva betala tillbaka EU-pengarna. (Källa: *Metro 990521 "Lear får EU-bidrag till Portugalfabrik" TT*)

Svenskarna är de största nettobidragsgivarna räknat per invånare. Det är då extra bittert att konstatera att EU:s pengar används till att locka arbetsplatser från ett EU-land till ett annat. (Källor: *DN 990228 "Höga EU-bidrag lockar till utlandsflytt" Cecilia Giertha —Aftonbladet 990319 "Lear flyttar för nya miljoner" Lena Olsson*)

Den svenska regeringen fattade med rekordfart ett beslut om stödpaket till Bengtsfors. Ett statligt sysselsättningsstöd på 60 miljoner kronor utlovades och fick biltillverkaren TWR att besluta att förlägga sin produktion av sitt kommande specialfordon till Lears gamla fabrik. Den nya fabriken beräknades ge 500 jobb år 2003. 50 miljoner i arbetsmarknadsstöd utlovades likaså.

Just vad gällde sysselsättningsstödet på 60 miljoner kronor blev det dock en debatt om huruvida den svenska regeringen kunde fatta ett sådant beslut och om det inte krävde EU-kommissionens godkännande. Stödet uppgår till 120.000 kronor per anställd och ska betalas ut under en femårsperiod. EU har godkänt stödformen, som gäller för orter i stödområde 2. Men EU har också vissa andra restriktioner. Just vad gäller statligt stöd till fordonsindustrin måste EU-kommissionen godkänna bidrag som överstiger fem miljoner euro, ungefär motsvarande 45 miljoner svenska kronor. (Källor: *DN 990615 "Arbetslöshet: Bengtsfors reste sig på nio" Conny Pettersson —Metro 990331 "Stödpaket till Bengtsfors kräver EU:s godkännande" Björn Forsman/TT*)

Genom medlemskapet betalar alltså Sverige till EU för att EU med dessa medel skall förmå företag att flytta från landet. Samtidigt ges EU rätt att besluta vilka interna svenska regionalstöd som är tillåtna eller ej.

Tungrodd EU-byråkrati — ett exempel

Bengt Westerberg skrev om den tungrodda EU-byråkratin utifrån egna erfarenheter i en gästkrönika i Göteborgs-Posten 960713. Han medverkade under 1995–1996 i en arbetsgrupp som hade till uppgift att skriva en rapport om EU:s framtida socialpolitik. Rapporten utarbetades under fyra intensiva månader, från oktober 1995 till februari 1996.

Redan efter första mötet i oktober 1995 ombads arbetsgruppens medlemmar att lämna in reseräkning till sekretariatet. Så skedde då och sedan efter varje möte. Trots det hade ingen av gruppens medlemmar när arbetet när arbetet närmade sig sitt slut i februari 1996 fått någon ersättning. Några av dem som inte hade arbetsgivare som lade ut kostnaderna hade själva vid det laget lagt ut över 50.000 kronor(!). Efter påstötningar från gruppen utlovades snar expedition av såväl reseräkningar som det arvode som enligt kontrakt skulle utbetalas för arbetet, skriver Bengt Westerberg.

När ingenting hade hänt i mitten av mars stötte han på och frågade hur länge de skulle behöva vänta. Det meddelades då att inga utbetalningar kunde ske förrän han hade skickat in en faktura avseende hela uppdraget, inkluderande de resekostnader för vilka tidigare särskilda reseräkningar hade lämnats in. Angelägen om att få tillbaka sina pengar gjorde Westerberg det och fick löfte om att betalning skulle ske inom en månad.

När han i slutet av april ännu inte hade hört något skickade han en påminnelse till Bryssel. Några dagar senare fick han svar från en person som beklagade att det hade dröjt. Denne person hade emellertid själv fått fakturan bara några dagar tidigare. Man hade nu på kommissionen kommit fram till att kostnaderna skulle delas mellan två olika direktorat och tjänstemannen bad därför Westerberg att dela fakturan i två och skicka över dem. Westerberg blev något irriterad över att man inte kunnat meddela detta önskemål tidigare eller varför kommissionstjänstemännen inte själva kunde göra fördelningen, men angelägen som Westerberg var om att få tillbaka pengarna skickade han nya fakturor (med rekommenderat brev).

En månad senare hörde kommissionen av sig igen. För att kunna göra några utbetalningar behövde man uppgifter om Westerbergs banks organisationsnummer och adress. Westerberg hade visserligen svårt att tro att inte dessa uppgifter fanns tillgängliga hos deras egen bank, men alltjämt angelägen om sina pengar skickade han uppgifterna till dem. När han trots detta inte hört något i slutet av juni påminda han än en gång om sin faktura. Då ringde en kollega till Magnus Lemmel — samme person som en månad tidigare begärt uppgifterna om banken för att kunna göra betalningen! — och hävdade att man aldrig hade fått fakturorna.

Även denna gång hade Westerberg svårt att tro tjänstemannen men skickade ändå nya fakturor (liksom kvitto på sitt rekommenderade brev med fakturorna). De nya fakturorna nådde uppenbarligen denne tjänsteman, för några dagar senare kom ett fax från en person som han hade skickat dem vidare till. Vederbörande skrev att bägge fakturorna hade skickats till honom trots att han bara skulle ha den ena. I stället för att skicka tillbaka den andra till sin chef skrev han alltså till Westerberg och tyckte att han skulle ordna det från Sverige!

Så fortsatte det, månad efter månad. Om Bengt Westerberg fick tillbaka sina 50.000 kronor vet vi i skrivande stund inte.

Svenska språkets ställning

I EU 15 finns det elva officiella språk. Principen är att medlemsländernas officiella språk är likvärdiga och att varje medborgare har rätt att uttrycka sig på och ta del av information på sitt eget språk i angelägenheter som har med EU att göra. Under 1997 översatte översättartjänsten 1.090.900 sidor. Kostnaden för översättning utgör cirka en tredjedel av EU:s administrativa budget, vilket i reda pengar innebar cirka 32 miljarder kronor.

Med nästan vart och ett av ansökarländerna i Central- och Östeuropa så kommer ett nytt officiellt språk. Men 25 officiella språk inser de flesta är en omöjlig situation. Vad händer med de små språken? Det förs diskussioner om att begränsa antalet officiella språk, inte minst med tanke på att en utvidgning av EU skulle kräva en ännu större och dyrare tolk- och översättningsverksamhet. Några beslut i den riktningen har dock inte fattats. Frågan är mycket känslig. Vilka språk är mer värda än andra? Om engelska, franska och tyska skall prioriteras, varför då inte också italienska? Eller varför inte

spanska som är ett världsspråk? Det är en stor symbolfråga för de mindre länderna om deras språk inte längre översätts.

Några steg mot språkrationalisering har man försökt ta. Ett par exempel:

* EU-kommissionen föreslog våren 1998 att alla nya patent i framtiden enbart skulle behandlas på engelska, franska eller tyska. En svensk uppfinnare ska då på något av dessa tre språk, inte på sitt eget, vända sig till ett internationellt patentverk i München. Svenska patentverket försvinner så småningom.

Förslaget upprörde Svenska patentombudsforeningen, som tolkade EU-kommissionens förslag som att EU för första gången därmed säger att alla språk inte har samma värde. Det betyder också att svenska medborgare mister sin demokratiska rätt att på det egna språket ta del av i Sverige gällande riksdokument.

EU-kommissionens representationschef i Sverige Linda Steneberg oroade sig dock inte för svenskans ställning. I ett brev till Patentombudsforeningen skrev hon till och med att vi ska bli "språkligt större" då våra innovatörers projekt bereds möjlighet att realiseras om de i dag kraftiga ekonomiska "trösklarna" undanröjs. Men Patentombudsforeningen trodde inte alls att alla "trösklar" försvinner. Åtminstone små- och medelstora företag och innovatörer från länder med "mindre" språk förlorar i stället. De måste vända sig till ett patentverk i München för att (på tyska, franska eller engelska) få information om patent. (Källa: DN 980511 "Uppfinnare tar strid för svenskan" Per Mortensen)

* En dragkamp om EU:s arbetspråk i samband med olika konferenser förekommer då och då. Finlands ordförandeskap var inte ett dygn gammalt förrän de kritiserades häftigt av Tyskland. Förbundskansler Schröder protesterade i ett brev mot Finlands beslut att inte ta med tyska som ett av arbetspråken vid EU:s inofficiella arbetsmöten. Schröder lät förstå att Tyskland övervägde att utebli från industriministermötet i Uleåborg på grund av språkvalet. Så skedde också.

Den finska statsministern Lipponen sade att målet varit att rationalisera EU:s språkssystem. Finland ville följa tidigare praxis och använda engelska och franska samt värdlandets språk. Tyska var arbetspråk hösten 1998 och våren 1999 eftersom de tyskspråkiga länderna Tyskland och Österrike då

satt som ordförandeland var sitt halvår. Lipponen menade att om ett språk favoriseras kommer snart andra och ber om samma ställning. Tyskland hävdar dock att tyska är Europas största språk och därmed inte kan ignoreras.

Lipponen skrev i en kolumn i Turun Sanomat 990714 att Finland förberedde ett förslag till en språkreform i ministerrådet så att antalet arbetspråk ytterligare skulle begränsas. Han åberopade praxis vid informella möten vid ECB, där endast engelska talas. Skulle Tysklands och Österrikes krav höras så skulle det bara öppna för fler snarare än färre arbetspråk.

Spanjorerna och italienarna är också angelägna om att deras språk ska kunna användas som arbetspråk. Vad gäller svenskan så är den klart utanför diskussionen. Skandinaverna är kända för att kunna tala engelska relativt väl så man anser att det finns mer angelägna språk som behöver tolkas. Det medför dock att de politiker som Sverige väljer att sända till olika EU-möten måste kunna arbeta på engelska vilket utesluter en del svenskar. Sveriges statsminister (1976–78, 1979–82) Torbjörn Fälldin hade exempelvis inte engelska som arbetspråk.

Tobaksreklamen

I maj 1998 förelåg ett förslag i EU-parlamentet och i EU:s hälsoministrars råd om att tvinga medlemsländerna att förbjuda tobaksreklam och också indirekt reklam som Blend solglasögon, Marlboro kläder och liknande.

Förbudet påverkade en del medlemsstaters grundlagar. Sverige hade problem med den del av EU-direktivet som gällde just indirekt tobaksreklam. Enligt förslaget till direktiv skulle ingen sådan dubbel användning av varunamn accepteras. Men det var oklart om en sådan bestämmelse kunde införas i svensk lag utan att yttrandefrihetsgrundlagen ändrades. Politiker och experter diskuterade frågan och riksdagens EU-nämnd fick ta extra tid på sig att fundera över frågan i slutet av november 1997 innan de hade sitt möte med dåvarande socialminister Margot Wallström.

Beslutet blev till slut att ett lagstadgad EU-förbud mot annonsering och sponsring av tobaksprodukter skall vara infört senast 1 oktober 2006. Indirekt reklam och gratisprover av tobaksprodukter regleras också. I början av 1999 väckte dock den tyska regeringen och flera kommersiella intressen talan i EU-domstolen för att lagpröva beslutet.

Principfrågan i sådana här sammanhang är problematisk. Å ena sidan är det ett vällovligt förslag, men å andra sidan så är det väl lämpligast att det är de nationella parlamenten i den enskilda medlemsländerna som skall stifta lagar till skydd för folkhälsa. Men i Amsterdam-fördraget ges EU ökat inflytande över folkhälsofrågorna. Det är ytterligare ett område där EU tar över ett av medlemstaternas ansvarsområden.

Inkonsekvensen i EU-parlamentet är också påtaglig. Samtidigt som EU-parlamentet ställer krav på bland annat ökat stöd till EU:s åtgärdsprogram "Europa mot cancer" samt inrättandet av en årlig utmärkelse för det bästa tobaksbekämpningsprojektet inom EU så är de varma anhängare av fortsatt stöd till tobaksodlingen i EU. Inte mindre än 8 miljarder satsar EU varje år på stöd till medelhavsländernas tobaksodlingar.

Den slojade taxfreeförsäljningen

Beslutet om att avskaffa taxfreehandeln inom EU fattades redan 1991. Frågan var dock aldrig uppe till debatt i den svenska EU-folkomröstningen. Finland begärde under medlemskaps-förhandlingarna skattefrihet för färjetrafiken till år 2005. Det fick de inte, men väl ett skatteundantag för Åland. Ålands undantag från moms och punktskatter gäller utan tidsbegränsning i Finlands anslutningsfördrag. För övrigt lyckades 7 av 15 medlemsstater få igenom undantag där taxfreehandeln kan fortgå. Dock ej Sverige.

Ett annat undantag är att "EU-diplomater" (dvs de som arbetar på EU-kommissionens olika kontor) behåller rätten att skattefritt köpa 60 liter alkohol och 20.000 cigaretter per år även efter 1 juli 1999. Kommissionärerna har också rätt att handla alkohol skattefritt men enligt kommissionär Erkki Liikanen hade kommissionärerna lovat varandra (!) att inte utnyttja denna rättighet.

När EU fattade beslutet om att taxfree skulle avskaffas den 1 juli 1999, så antogs det att man vid denna tidpunkt skulle ha harmoniserat sina skatteinivåer. Samtidigt som beslutet togs så gavs EU-kommissionen i uppdrag att före den 1 januari 1998 dels lägga fram förslag till regler för hur ett system utan taxfree skulle fungera och dels göra en studie av vad ett avskaffande skulle innebära ur social- och arbetsmarknadssynvinkel.

Men när väl beslutet skulle genomföras 1 juli 1999 så kunde det konstateras att ingen skatteharmonisering hade skett. Tvärtom hade nivåskillnaderna ökat.

EU-kommissionen hade inte heller lagt fram regler för ett fungerande system eller genomfört den beställda undersökningen. Ändå låg beslutet fast.

En välsmord lobbykampanj

I början av 1998 visste bara 10 procent av EU:s befolkning att taxfree var på väg att avskaffas. Ett år senare låg siffran på 90 procent. Av dessa förordade 70 procent en förlängning. I England visade en undersökning att 75 procent av befolkningen var emot att den skattefria försäljningen skulle försvinna. Irland och Grekland var klart emot avskaffandet och i Tyskland ansåg man att det var för tidigt med en avveckling.

Lobbyfirman International Duty Free Confederation (IDFC) i Bryssel bedrev en lobbykampanj på uppdrag av mäktiga och penningstarka organisationer. Flyg- och rederibolag, flygplatser och hamnar, fack och arbetsgivare — alla kämpade de för att stoppa beslutet om taxfreeförsäljningens upphörande. Färjerederier, charterbranschen, flygbranschen, flygplatser, parfymtillverkare, whiskydestillerier och sjöfacken var alla ute i media och berättade om hur de skulle komma att drabbas. Det gäller att i media framföra frågan som den lilla mannens åsikter. Enligt IDFC själva lade de ned 12,5 miljoner kronor på sina kampanj.

IDFC har mot betalning beställt undersökningar om taxfreestoppets skadeverkningar från oberoende forskningsinstitutioner. I allmänhet bedöms skadeverkningarna vara större än vad myndigheternas egna undersökningar anger. De av IDFC beställda undersökningarna citerades givetvis flitigt av de politiker som stödde IDFC:s uppdragsgivares ståndpunkt. Men också tidningar publicerade uppgifterna, ibland utan källhänvisning. Det danska nyhetsbrevet Mandag Morgen har skrivit om hur IDFC bjudit enskilda journalister och politiker på angenäma "studieresor" för att bibringas rätt uppfattning. Ett stort demonstrationståg gick till Bryssel i protest mot beslutet som kulmen på lobbykampanjen. Den 1 december 1997 demonstrerade ungefär 3.500 människor i Bryssel för att taxfreeförsäljningen skulle räddas. Ungefär 1.500 av demonstranterna var svenskar. Ett specialchartrat tåg gick från Göteborg. Det betalades av Svenska rederiföreningen. De irländare som kom fick sina flygbiljetter betalda av flygbolaget Aer Lingus.

Såväl företagen inom näringen som fackföreningsrörelsen har kraftfullt protesterat genom mediekampanjer och debattartiklar. Reklamkampanjer har

också ägt rum i media. Man har försökt mobilisera folkopinionen bland annat vid taxfreebutikerna på flygplatserna och på fartygen. Politiska upp- vaktningar och lobbying har också bedrivits mot olika politiska nivåer i såväl ministerrådet som i EU-parlamentet. Men i det centraliserade EU har protestropen drunknat.

Konsekvenserna av taxfree-beslutet

Dyrare flyg väntades med slopad taxfreeförsäljning inom EU-området. I Europa har taxfree stått för en tredjedel av flygplatsernas vinster och frågan är nu hur dessa inkomster skall ersättas.

Av världens totala taxfreeförsäljning sker hälften i Europa — den beräknades i början av 1997 vara 45 miljarder kronor. Av den försäljningen kommer 70 procent från personer som reser inom Europa. För de europeiska flygplat- serna blir konsekvenserna att skattefri försäljning för drygt 15 miljarder kronor försvinner.

Av Landvetters flygplats totala omsättning på cirka 406 miljoner kronor 1996 kom 55 miljoner från försäljningen i taxfreebutikerna. Klart är att Land- vetter måste kompensera de förlorade inkomsterna. Om det blir genom höjda landningsavgifter, mer och dyrare försäljning av reklam eller dyrare parker- ingsavgifter återstår att se.

I Sverige tjänar både SAS och Luftfartsverket på flygplatsbutikerna. 1995 fick verket totalt 236 miljoner kronor till sin budget från inkomster från hy- ran för taxfreebutikerna. En gissning på Luftfartsverket i början av 1997 var att de efter 990701 får se sig om efter att ersätta inkomster för åtminstone 70 miljoner kronor. På nederländska flygplatsen Schiphol och på brittiska Heathrow ger taxfreeförsäljningen ännu större bidrag till flygplatserna verk- samhet i sin helhet.

Sveriges redareförening har hävdat att det handlar om 140.000 arbetstillfäl- len inom EU som äventyras. För färjetrafiken rör det sig om 50.000 arbeten i riskzonen. Sjöfartsverket rapport från våren 1997 pekade på följande tro- liga scenario:

* Cirka 2.700 arbetstillfällen går förlorade direkt vid svenska färjelinjer. Drygt 1.700 av dessa avser svenskt sjöfolk och rederianställda. Förändrin- gar kommer att se vad avser linjer, linjesträckning, tonnage och turlistor.

Följden kan bli sämre turtäthet, särskilt under vintern, och färjelinjer kan även tvingas lägga ned.

* Ett nettobidrag på cirka 1,7 miljarder svenska kronor per år (varav 800 miljoner kronor inbegripet av svenskt sjöfolk och svenska rederier) försvinner från näringen.

* Antalet passagerare kan bedömas minska med upp till 50 procent om taxfree slopas och biljettpriserna dessutom ökas med 30 procent.

* Fraktpriserna i färjetrafiken höjs i genomsnitt med 30 procent då frakten måste bidra för att kompensera för förlorade taxfreeintäkter.

* För färjetrafiken över Kvarken mellan norra Sverige och norra Finland kan den minskade försäljningen slå mycket hårt. Den aktuella färjelinjen som berörs hoppas på statliga eller kommunala bidrag.

* Åland berörs som nämnts ovan inte då det räknas som ett icke EU-land. Silja- och Vikingrederierna delar på kostnaderna för byggande av en kaj vid Långnäs på Åland där färjorna skall lägga till nattetid — i tio minuter — för att spara tid. Men de får då sälja tullfri sprit. Kajen kostade 45 miljoner kronor, Viking och Silja delar på kostnaden för bygget under 15 år via ett trafikavtal med ett ägaren, ett bolag ägt av den åländska "regeringen".

* Öresundsfärjorna började den 1 juli 1999 att sälja öl, vin och alkohol på danskt vatten på sina färjor för att kompensera en del av sin förlust. Men det blev stressig "shopping" då överfarten mellan Helsingborg och Helsingör bara tar 20 minuter och butiken får bara vara öppen på danskt vatten.

I skrivande stund hösten 1999 är det för tidigt att analysera konsekvenserna. I juli föll försäljningen på färjorna men en viss återhämtning skedde sedan dag för dag. Kunderna visste till en början inte vad de nya "Value Shop" på färjorna säljer för varor eller vilka priser de har jämfört med butikerna i land. Att nå upp till den försäljning som en gång var trodde man dock inte var möjligt.

Färjerederiernas siffror över passagerarvolymerna för juli 1999 visade på en dramatisk minskning. Mellan Sverige och Finland var passagerartappet i juli, jämfört med juli 1998, minus 10 procent enligt Shippax Information. Främst var det sjunkande trafik mellan Umeå och Vasa. Mellan Danmark och Tyskland minskade antalet passagerare med 20 procent, troligen mer

eftersom siffror för den största operatören Stena Line saknades. Enligt en uppgift i Dagens Industri 990826 skall Stena Line på linjerna från Göteborg till Fredrikshamn och Göteborg till Kiel ha tappat 200.000 passagerare i juli jämfört med juli 1998. Ett ras på 20–30 procent. Seacat, en konkurrent till Stena Line på Göteborg-Fredrikshamn tappade 28 procent eller drygt 30.000 passagerare i juli 1999. Samtidigt ökade den skandinaviska passagerartrafiken med 11 procent till Östeuropa.

Taxfreestoppet inom EU slog hårdast mot Sverige visade det sig. Försäljningsbortfallet uppgick i september 1999 till 50 procent mot 15–25 procent vid de flesta övriga storflygplatserna inom EU. I Danmark var dock minskningen 40 procent. Det visade en enkät som Luftfartsverket lät göra. Anledningarna till resultatet var flera. Viktigast var att de svenska flygplatserna har en hög andel resande inom EU — cirka 70 procent av utrikesresenärerna — i förhållande till andra länder. Det är inte så många långflygningar som utgår från Sverige, utan man matar till andra platser i Europa. En fördyrande faktor är också det svenska kravet på att butiker och kassor måste separeras för kunder som reser inom respektive utanför EU. Inget annat land har krävt detta. Dessutom gynnas länder med låg skattesats på alkohol och tobak. De kan fortsätta sälja dessa varor till attraktiva priser.

Enligt Peter Lehmann, vd LfV Airport Center, som har hand om kommersiella verksamheter på Sveriges flygplatser, så räknade de med att förlora 250 miljoner kronor på ett år.

Det blev en del absurda effekter genom taxfreens upphörande vid resor inom EU. Svenska och danska charterbolag började köpa skattemärken utomlands för att erbjuda sina resenärer billig sprit. Länder främst i Medelhavsområdet kunde helt enkelt bara sälja sina skattemärken. Till Grekland gick till exempel 17,5 miljoner kronor per år, till Spanien närmare 12 miljoner — bara från Premiär i Sverige. Novair och Britannia betalade totalt cirka 50 miljoner för skattelapparna. Detta eftersom det inte räckte med att minska den egna vinstmarginalen kraftigt för att rädda “påsen med skattefri sprit”. Lösningen blev i stället att inte skatta varorna i Sverige eller i Danmark, utan i ankomstländerna, där såväl moms som punktskatter är mycket lägre.

Så från Spanien, Grekland och Italien med flera EU-länder köps banderoller som visar att skatten är betald i dessa länder. I Sverige fästs sedan

lapparna på spritflaskorna. Men det går inte att klistra på dem hur som helst. Varje land har sitt speciella skattemärke. Om herr Eriksson har beställt en whisky till Romresan så måste flaskan förses med en skattelapp från Italien, medan flaskan som står bredvid, men beställts av fru Johansson på väg till Grekland, får ett annat märke. Men hanteringen är ibland än mer komplicerad. Spanien har fyra olika skattedistrikt med egna märken och Portugal kräver skattemärken på allt som kommer från druvor, däremot inte på whisky. Dessutom skall det vara olika banderoller beroende på flaskornas storlek och alkoholstyrka.

När väl allt detta lösts så lastas de beställda påsarna på planet. Men på resan från Sverige till något av Medelhavsländerna får ingen besiktiga sina inköp, bara betala för dem. Alkoholen måste nämligen ha beträtt destinationslandet innan den lokala skattemarkeringen gäller och försäljningen kan anses ha skett på rätt ort. Efter landning och väskhämtning får passagerarna gå till en liten kiosk där flygbolaget lämnar ut påsen mot kvitto. Alternativt kan flygvärdarna/flygvärdinnorna dela ut påsarna. På hemvägen går det däremot att få påsen redan i planet eftersom varorna nu anses ha rört vid den jord där de beskattats.

Cigaretterna är än mer krångliga, så dem har en del charterbolag valt att inte sälja alls inom EU. Många olika lagar och monopolregler måste övervinnas. Premiär erbjuder ett mycket begränsat sortiment, dock inget till Grekland. Ty där får bara handikappade sälja cigaretter på flygplatserna.

Föga förvånande så blev Sverige det land som tolkar EU:s nya taxfreeförbud hårdast. Varje land har sin egen modell och i många EU-länder kan man fortfarande köpa både billig sprit och billiga cigaretter på flygplatserna.

Bollandet med taxfreefrågan

I den högsta beslutande maktens korridorer utkristalliserade sig två grupper. Å ena sidan stod en majoritet av stats- och regeringscheferna som av politiska skäl ville markera att de lyssnade på folkens vilja om att så långt det var möjligt behålla taxfreeförsäljningen inom EU. På andra sidan stod EU-kommissionen och en majoritet av finansministrarna som både av tekniska och principiella skäl ville ha bort taxfreeförsäljningen eftersom de ansåg den vara oförenlig med EU:s inre marknad.

Vid finansministrarnas möte i Bryssel 19 maj 1998 krävde den irländske finansministern McCreevy att EU-kommisisonen skulle göra en konsekvensstudie av att taxfreeförsäljningen upphör. Tyskland, Spanien och Grekland ställde sig bakom det kravet. Vid ett tillfälle såg det faktiskt ut som om hela frågan skulle kunna omprövas. Men kommissionär Monti tog till orda och argumenterade för att gällande beslut skulle stå fast. Han hävdade att man skulle ge folket fel signaler om man föll undan för denna lobbyverksamhet. Monti erbjöd sig sedan att göra en studie av frågan, dock inte en konsekvensstudie, utan en studie av vilka instrument som kunde användas för att mildra effekterna av att taxfree försvinner. Statssekretare Kari Lotsberg sade efter mötet att Sverige accepterade beslutet när vi blev medlemmar i EU och hon såg ingen anledning att ändra ståndpunkt.

Vid toppmötet i Wien i december 1998 krävde den brittiske premiärministern Blair att beslutet om slopad taxfreeförsäljning skulle skjutas upp. Stöd för detta uttalades från Frankrikes, Tysklands, Irlands, Spaniens och Luxemburgs regeringschefer. Den svenska regeringen hörde inför toppmötet i Wien till dem som mest hårdnackat höll fast vid uppfattningen att det gamla EU-beslutet inte kunde ändras. Men hoppet ökade då statsminister Persson inför toppmötet sade att eftersom så många av hans kollegor verkade vilja ge taxfreeförsäljningen en respit så ville inte han motarbeta ett sådant beslut.

Toppmötet gav efter långa diskussioner EU-kommissionen och finansministrarna i uppdrag att åter skulle titta på frågan. Särskilt skulle undersökas vilka effekter på sysselsättningen ett stopp för taxfree skulle få. Detta gav hopp för de anställda inom näringen, men de insåg att i princip var det bara ytterligare en period av osäkerhet som förelåg fram till mars. Göran Persson sade efter mötet att han förutsatte att finansministrarna kunde komma överens om en förlängning. I diskussionerna mellan regeringscheferna hade tidperioder på allt mellan tre månader och tio år förekommit, sade Persson.

I den svenska riksdagen fick statsministern kritik av Lars Tobisson (m) efter toppmötet. Han ansåg att det var fel av statsministern att svänga i taxfreefrågan under toppmötet. Riksdagen hade slagit fast att Sverige vill avskaffa försäljningen av skattefri sprit. Frågan hade också förankrats i riksdagens EU-nämnd och därmed var det regeringens plikt att försvara beslutet, enligt Tobisson. Men Persson sade att det var omöjligt för riksdagens EU-nämnd att på det sättet binda regeringen inför en förhandling. Skulle mandatet tolkas så snävt så skulle Sverige lika gärna kunna skicka ner förhandlingspro-

tokoll från EU-nämnden till toppmötena i stället för att åka själva, hävdade Persson.

Den 17:e februari 1999 slog EU-kommissionen fast ännu en gång att all taxfreeförsäljning inom EU skulle upphöra 990701. De hävdade inför toppmöte och EKOFIN-mötet att taxfreestoppet på sikt inte får några allvarliga effekter för sysselsättningen. Tvärtom kommer andra jobb att skapas, ansåg EU-kommissionen. I EU-kommissionens rapport saknades statistik från fyra av femton medlemsländer, men trots det kom EU-kommissionen fram till att 56.000 jobb drabbas.

Den 26 februari 1999 var det EU-toppmöte i Bonn. Då diskuterade stats- och regeringscheferna en kompromiss som skulle innebära att det inte blir några punktskatter på alkohol och tobak i taxfreebutikerna förrän i januari år 2002. Däremot skulle som planerat moms på dessa varor införas från 1 juli 1999. Danmark var dock ytterst tveksamt till denna kompromiss så att nå total enighet verkade te sig omöjligt. Kommissionens vilja att komma med ett kompromissförslag var heller inte särskilt stor.

Sedan stod förhoppningarna till EKOFIN-mötet i mars 1999 i Bryssel. Men sex länder reserverade sig mot en förlängning. Tyskland, som var ordförande, avstod då från att kalla till omröstning. Men efter mötet aviserade både Tyskland och Storbritannien att de tänkte föra upp frågan till toppmötet i Berlin.

Men på toppmötet i Berlin 24-26 mars 1999 så var det en diger dagordning med en nyss avgången kommission samt förhandlingar om EU:s framtida budget. Ingen av statsministrarna tog upp taxfree-ämnet och därmed rann frågan ut i sanden relativt obemärkt på grund av alla de andra stora frågor som stal hela uppmärksamheten i pressen. På ett nytt toppmöte i Bryssel 14 april 1999 tog Storbritanniens premiärminister upp frågan än en gång under "övriga frågor". Men reaktionerna från de övriga 14 regeringscheferna blev då närmast en gäspning.

Vid finansministermötet 25 maj 1999 tog den franske finansministern åter upp frågan om en förlängning av taxfreeförsäljningen inom EU och det flaggades för att frågan skulle komma upp på toppmötet i Köln i början av juni. Ett nytt hopp tändes därmed. Precis före toppmötet skrev Frankrikes premiärminister Jospin ett brev till de andra regeringscheferna i EU och vädjade om stöd för sin plan att skjuta upp avvecklingen.

Men sent på natten till den 4 juni 1999 i Köln så stod det klart att det var kört. Jospin gjorde ett försök att skjuta på ikraftträdandet till år 2002. Men de övriga regeringscheferna nappade inte på kroken. Otur för det stora antalet enskilda medborgare som därmed förlorade sina jobb och som i månader gått och hoppats på att ett positivt beslut skulle komma inom EU-systemet. Hoppet tändes och släcktes som ett fyrljus med de olika toppmötena. Men till slut hände ingenting utan beslutet låg fast.

Själva sakfrågan om taxfreeförsäljning i sig är egentligen ointressant i detta sammanhang även om, som påpekas ovan, omställningsproblemen kan bli omfattande framför allt ur sysselsättningsaspekt. Det viktiga är dock att den politiska behandlingen av denna fråga ur demokratisynpunkt är under all kritik — ett antal länders befolkningars och i en del fall också regeringars motstånd och invändningar kördes över. Genom några penndrag fattade EU-beslutet 1991. Var det förankrat hos folken? I Sverige var frågan definitivt inte uppe till debatt i samband med debatten om medlemskapsavtalet 1994.

Inte ens en mycket välorganiserad och framför allt välfinansierad lobbykampanj lyckades ändra på beslutet. EU-systemet beslöt 1991 att avskaffa taxfreeförsäljningen inom EU — ett fattat beslut inom EU av detta slag är så gott som omöjligt att riva upp — för det krävdes enhällighet. Medlemsstaterna fick inte möjligheten att ångra sig när de väl insåg konsekvenserna. (Källor: GP 970114 "Dyrare flyg när taxfree slopas" Anders Jörle — Arbetet 971126 "Slopad taxfree kostar jobb" Seko:s förbundsordförande Gunnar Erlandsson — GP 971201 "Välsnord lobbycirkus" Urban Lindstedt — GP 971202 "Protest för döva öron i Bryssel" Urban Lindstedt — SvD 980520 "EU står fast vid taxfreebeslut" Mats Hallgren — GP 980710 "Misslyckad juridisk fint av Stena" Lars Gunnar Wolmesjö — DN 980508 "Slopad taxfree får hård kritik" Anna Kyringer — DN 981209 "Stena varslar 800 anställda" Peter Sandberg — DN 981210 "Stena redo återta varsel" Peter Sandberg — DN 981213 "Beslut om taxfree splittrar EU" Clas Barkman — DN 990218 "Taxfreeförsäljningen stoppas" Mats Carlbom — DN 990224 "Taxfreestopp bör prövas i domstol" Peter Sandberg — DN 990314 "Åländsk hamn räddar skattefri sprit" Peter Bratt — DN 990314 "Många varslas om taxfree slopas" Peter Bratt — DN 990314 "Skicklig lobbying i gammal fråga" Mats Holmberg — Metro 990316 "Ingen nådatid för

taxfreehandeln” Jonas Lindgren/TT) — Aftonbladet 990329 “EUs förbud kringgås på Åland — med en ny fartygskaj” Jan Helin — DN 990416 “Lobbyister har givit upp” Clas Barkman — DN 990526 “Franskt initiativ för taxfree” Clas Barkman — Metro 990602 “Frankrike vill rädda taxfreehandel” Gunilla Ander/FLT — Aftonbladet 990604 “Beslut i natt: Tax freehandeln förbjuds 1 juli” Lena Mellin — Aftonbladet 990604 “Taxfree-avgift läggs på sommarens charterresor” TT — Aftonbladet 990611 “Prischock när taxfree slopas” Josefin Ekman — DN 990618 “Resebyrå backar om tillägg” Brita Svedlund — DN 990625 “Nu står hamstrarna i kö” Niclas Lindstrand — DN 990625 “Skeppshandlare oroliga” Hans Eriksson — Aftonbladet 990628 “Små kundeffekter av slopad taxfree” Dan Olsson/TT — DN 990630 “Flygplats befarar fler snatterier” Karin Sedvall — Metro 990630 “Sista dagen att handla skattefri sprit” Joakim Goksör — Aftonbladet 990701 “Öresundsfärjor blir flytande vinbutiker” Per-Ola Ohlsson — Aftonbladet 990701 “Fortsatt skattefritt för EU-byråkrater” Emily von Sydow — Dagens Industri 990708 “Svenska tullregler kan slå ut bransch” Christopher von Koch — GP 990805 “Försäljningen ombord halverades i juli” Victoria Veres — Dagens Industri 990826 “Slopad taxfree ger stora volymtapp för rederier” Charlotte Hansson) — DN 990919 “Taxfreestoppet slår hårt mot Sverige” Brita Svedlund — DN 990919 “Sydeuropeisk skatt rädda spritpåsen” Brita Svedlund — DN 991010 “Svenska taxfree-regler hårdast” TT)

EU och flygplatsavgifterna

Då Sverige är ett glest befolkat land där resurser måste fördelas regionalt för att även befolkning i glesbygd skall kunna tillgodogöra sig goda kommunikationer. I dag använder det svenska Luftfartsverket vinsterna från vinstgivande flygplatser bland annat Arlanda (Stockholm), Landvetter (Göteborg) och Kallax (Luleå) för att klara de övriga femtontalet statliga flygplatser som går med förlust, sju av dessa finns för övrigt i norra Sverige.

Våren 1997 visade det sig att EU-kommissionen höll på att arbeta med ett direktivförslag som förhindrade en transferering av resurser mellan en medlemsstats olika flygplatser.

På en direkt fråga från dåvarande EU-parlamentariker Sören Wibe i juni 1996 svarade EU-kommissionen (Fråga H-0408/97) att det solidaritetssys-

tem mellan större och mindre flygplatser som Sverige och fem andra medlemsstater tillämpar var man ej ute efter att förbjuda. Men EU-kommissionen ställde ett antal villkor på detta solidaritetssystem. Detta system bör främst finansieras kommersiellt eller med en (rimlig) vinstmarginal på flygplatsavgifterna. I de fall då det inte är möjligt, och där det inte förekommer något statligt stöd, kan man vid fastställandet av flygplatsavgifter vid större flygplatser (som Stockholm eller Göteborg) ta hänsyn till behoven vid de mindre flygplatserna i samma system. För att ett sådant arrangemang inte skall betraktas som en ursäkt för allmänna prisökningar skall det endast användas under exceptionella förhållanden.

Man kan fråga sig vad som är exceptionella förhållanden enligt EU-kommissionens tolkning. Det principiellt intressanta i sammanhanget är dock att regional avgiftutjämning i Sverige är något som berör EU:s inre marknad — och är därmed en EU-fråga. (Källor: *Kommissionens direktiv KOM(97)0154, 23.4.1997. — SvD 970416 "Flygplatser hotas av EU-direktiv" TT — Aftonbladet 970418 "EU-lag hot mot 14 svenska flygplatser" Lena Mellin*)

Svenskarnas mentalitet att "regler är till för att följas" skapade omedelbart efter EU-inträdet ett (ironiskt) talesätt i EU nämligen "Flexibel som en svensk". Just att tillämpa EU-reglerna strikt ledde också till ett antal absurda händelser i Sverige. Många gånger är de svenska myndigheterna lojala i förhållande till fattade beslut och vågar inte tänja på reglerna Vi ska här ta några exempel:

Att byta buss mellan Stockholm och Norrtälje

När Sverige blev medlem i EU försökte SL Buss anpassa sina körscheman och linjer till EU:s regler för busstransporter. Om det rör sig om sträckor över 50 kilometer gäller särskilda regler för vilken typ av färdskrivare och tjänstgöringslistor som ska finnas och hur kör- och vilotider förläggs. Många busschaufförer tycker dock att det är mer ansträngande att köra i tät stadstrafik än längre sträckor på landsväg.

SL försökte kringgå reglerna på långa linjer. Det tog sig närmast absurda former på linjen Stockholm-Norrtälje. Plötsligt gick det inte längre att köra buss som man gjort tidigare. Resenärerna fick istället under en tid kliva av bussen halvvägs och byta till en annan bara för att körsträckorna inte skulle vara längre än 50 kilometer.

Polisen gjorde kontroller och det blev utredning och åtal i tre fall. I Norrtälje tingsrätt dömdes vd:n att betala 1.500 kronor i böter för brott mot förordningen om kör- och vilotider samt förordningen om färdskrivare vid vägtransporter. SL Buss har inte rätt till några undantag från reglerna. Det är bara myndigheter som kan beviljas undantag och SL Buss är ett företag som konkurrerar med andra, slog domstolen fast.

Ärendet gick upp till Svea hovrätt då SL Buss ansåg att bolaget skulle betraktas som myndighet då de ägs av Stockholms läns landsting. Hovrätten begärde ett förhandsbesked från EG-domstolen i ärendet. Den 17 mars 1998 kom EG-domstolen med sin dom. EG-domstolen slog fast att SL Buss inte var någon myndighet och därmed inte kunde strunta i EU:s trafik-säkerhetsregler. Hovrätten grundade sin dom gentemot SL Buss på EG-domstolens dom men de lät i sin dom i februari 1999 SL Buss förre vd slippa böter för att företaget inte följt EU:s regler.

Vid domstolsförhandlingen i Luxemburg infann sig för övrigt också företrädare för de franska och brittiska regeringarna för att angripa SL. De ville se konkurrens på lika villkor säkrad, alla måste uppfylla samma krav, för den händelse att något franskt eller brittiskt bussbolag ville söka få kontraktet i Roslagen när SL:s kontrakt löper ut nästa gång. Juristen som företrädde den svenska regeringen sade i förhandlingarna att de inte ville att SL skulle slippa undan. Det var en överraskning då SL Buss förklarade sig ha levt i tron att den svenska regeringen beviljat dem just ett sådant undantag som myndigheter kan få. (Källor: SvD 980318 "EU-domstolen kör över SL Buss" Ylva Nilsson och Peo Österholm — DN 990203 "SL-direktör slipper böta för EU-regelbrott" TT – EG-domstolens dom mål C-387/96 980317)

Man kan inte låta bli att undra; Tillämpar samtliga medlemsstater denna EU-förordning så strikt eller har vi i Sverige gått för långt i vår nit att noggrant följa vare förordning och direktiv. Om den svenska polisen inte hade ingripit, hade EU-kommissionen gjort det i stället? Eller EU-domstolen?

EU-direktiv om bilbesiktning

Den 1 februari 1997 började AB Svensk Bilprovning tillämpa en ny praxis. Förändringarna framställdes i Sverige som ett tvingande påbud med anledning av ett EU-direktiv. Sverige uppfyllde noggrant de nya bilbesiktningensreglerna redan 1997 (medan exempelvis Italien inte gjorde det). Direktivet

trädde i kraft i EU-området 1/1 1998. Det nya besiktningssystemet i Sverige var ett steg i riktningen att harmonisera Sveriges nationella regler med EU:s.

Så kallade ettor (påpekanden) skulle nu automatiskt bli tvåor. Det nya besiktningssystemet innebar bland annat hårdare kontroll av bilens bromssystem och avgasrening. De nya hårdare bilbesiktningssystemen drabbade många svenskar ute i vardagslivet. Omställningskostnaderna drabbade givetvis den enskilde. I Uppsala visade statistik för februari månad 1997 att 46 procent av alla personbilar som besiktigades vid Librobäckers Bilprovning underkändes med ombesiktning som följd. Siffran för lätta lastbilar var ännu värre — 49 procent underkändes i besiktningen. Bilprovningen fick problem då de måste avsätta mer personal till efterkontroll. Ca 7 procent av bilarna klarade inte heller ombesiktningen utan måste ombesiktigas ännu en gång.

De flesta ombesiktningar gällde bromsarna. Tidigare fick bilägaren bara en etta för en dålig parkeringsbroms — nu blev det en tvåa direkt. (Källa: UNT 970307 "Nya hårdare bilbesiktningssystem. Nära hälften underkända" Bengt Bylund)

Ett annat stort problem var skärpta regler vad gällde skadade vindrutor. Repor och sprickor i siktfältet blev automatiskt en tvåa och måste bytas. Bilägarna i Sverige måste därmed lägga ut många miljoner kronor mer på skador på vindrutorna 1997 än året före. Bilprovningens prognos i slutet av 1997 tydde på att omkring 40.000 bilar skulle få tvåor 1997 mot omkring 10.000 föregående år. Samtidigt försvann ettorna, påpekandena, för vindrutorna, vilket innebar att det totalt var ett färre antal bilar som skulle få anmärkningar. (Källa: DN 971024 "Stenskott kan bli dyr affär" Niclas Lindstrand)

Ett nytt test enbart för dieslbilar nyare än 1980 års modell infördes också i enlighet med EU-direktivet. Det nya så kallade opacitetstestet blev obligatoriskt från 1989 års modell. Under testet varvas motorn obelastad (utan att växel ligger i) upp till maximalt tillåtet varvtal fem gånger. En extrem påfrestning på motorn jämfört med en vanlig körning. I början av december 1997 rapporterades att sedan testet infördes hade ett 30-tal bilägare fått sina bilmotorer skadade, däribland ett flertal motorhaverier, kamaxelbrott och svänghjulsbrott. Syftet med testet var att kontrollera om avgaserna innehåller otillåtet höga halter av miljöfarliga sotpartiklar.

Enskilda bilägare drabbades hårt i samband med omställningen till de nya testerna. Dagens Nyheter rapporterade i december 1998 om en åkeriägare vars lastbilmotor förvandlades till skrot när Bilprovningen genomförde avgastestet. Verkstadsräkningen gick på 177.000 kronor plus moms. Lastbilen blev obrukbar för ägarens företag och det blev diskussion med Bilprovningens försäkringsbolag vem som egentligen skulle stå för reparationskostnaden. I artikeln i DN kommenterar verkstadschefen på Scaniabilar i Malmö, Bengt Flint testet med följande ord: "Ett test där man ger full gas med en obelastad motor är fullständigt idiotiskt. Dessutom är det tveksamt om det här testet verkligen visar lastbilens avgasutsläpp vid normal körning." (Källa: DN 971207 "Motorn sprängdes i avgastest" Calle Ericsson)

Enligt Bilprovningen var de motorer som gick sönder vid opacitetstestet ändå så dåliga att de förr eller senare skulle braka ihop. Senare ändrades opacitetstestet till att numera görs endast en uppvarvning av motorn. Skälet till att Bilprovningen ändrade detta var enligt dem själva dock inte för att några motorer gått sönder under testningen, utan för att bilägare klagat på denna behandling av sina bilar.

För bilägaren blev de nya reglerna också dyrare. 1997 var priset för en besiktning 240 kronor och en ombesiktning, beroende på hur komplicerat felet var, kostade 100 eller 150 kronor.

Vad gäller kontrollbesiktning så finns det en undre gräns i EU-direktivet för hur lång tid det får förflyta mellan besiktningarna. I Sverige har vi som nämnts ovan besiktning mer frekvent än vad som är den undre gränsen.

Vinterdäcksanvändning på remiss till EU

När Sverige skulle förändra lagen för användning av vinterdäck så fick man skriva en remiss som skickades till EU-kommissionen och de övriga EU-länderna. Förslaget om obligatoriska vinterdäck när vinterväglag råder 1/12-31/3 undantar dock bland annat fordon som är registrerade i utlandet. Kommissionen och de andra medlemsländerna fick tre månader på sig att lämna synpunkter. När remisstiden gick ut, utan att någon haft några inläggningar så var den svenska regeringen fri att gå vidare med lagförslaget.

Sverige har alltså inte självständighet att fatta egna beslut om bilar skall ha vinterdäck eller ej. Även här gäller att vi måste fråga EU om lov. (Källa: DN 990724 "Väglaget blir knäckfrågan" Göran Eriksson)

Vattenkvalitet

EU-kommissionen och dess miljökommissionär Bjerregaard har varit mycket tydlig vad gäller att EU ska stifta lagar om vattenkvalitet, både dricksvatten, badvatten och grundvatten. Bland annat britterna har då undrat vad det angår andra EU-länder vad de har för kvalitet på sitt dricksvatten? De anser att detta är ett typiskt område där närhetsprincipen kan tillämpas. Men Bjerregaard uttalade 1995 att kommissionen backade inte i denna fråga. Att ha rent dricksvatten ansåg hon vara en av EU-medborgarnas grundläggande rättigheter.

Det är uppenbart att om kommissionen har så breda referensramar för vad som ingår i de mänskliga rättigheterna så är det mycket i EU-medborgarnas vardagsliv som därmed ska beslutas på EU-nivå.

I juli 1999 beslöt ministerrådet att alla EU:s vatten ska bli rena. EU:s direktiv för vattenskydd 1996 ska reglera vattenskyddet, från haven till minsta bäck. EU:s sydländer med Spanien i spetsen, uppbackade av Storbritannien, drev igenom att medlemsländerna måste få 10 år på sig för att genomföra detta program. Men på detta lade man ytterligare en frist på sex år. Skulle det då visa sig att vattnen fortfarande inte är tillräckligt rena får man ännu en frist på sex år. Ovanpå detta kan ges dispens på ytterligare två sexårsperioder, vilket innebär att ramprogrammet eventuellt är genomfört år 2033.

Men inte heller detta är säkert. Ett tillägg finns som säger att om saneringen blir orimligt dyrbar kan de olika länderna få dispens.

Finlands statsminister Paavo Lipponen var i Dagens Nyheter 8 maj 1999 irriterad över EU:s kritik mot att Finland inte redovisade vattenkvaliteten i alla deras 100.000 insjöar. Lipponen tyckte då att EU-byråkratin skulle avstå från dessa detaljregler och i enlighet med närhetsprincipen överlåta detta till medlemsländerna. (Källa: *Metro 990707 "Det kan ta 34 år att göra Europas vatten rena" Ragnar Olsson*)

Bad med EU-betyg

Badstränder som håller toppklass vad gäller 19 kriterier bl.a. vattenkvalitet, säkerhet och service får hissa en blå flagga som bevis på att de enligt EU:s normer håller god vattenkvalitet. För att få behålla flaggan måste badstränderna skicka in nya vattenprover var fjortonde dag under hela säsongen. Stick-

provskontroll sker också på dessa bad. Sverige kom i maj 1999 på klar jumboplats när det gällde själva provtagningen. Särskilt illa var det i Luleå, Bollnäs och Haninge. Dessa kommuner klarade inte av att mäta badvattnet på ett sätt som EU-kommissionen var nöjd med. Skälet var naturligtvis att dessa orter hade isbelagda vatten och att svenska hälsomyndigheter inte anser det meningsfullt att ta badvattenprover under en 2 meter tjock is. Detta argument bet dock ej på EU-kommissionen som yrkade på att prover skall tas året runt, vare sig sjön är bottenfrusen eller ej.

Man kan ifrågasätta om EU skall syssla med dylika frågor. Är det inte en fråga för lokala miljö- och hälsoskyddskontor i de olika medlemsstaterna att tillse så att badplatser inte är hälsofarliga och att bra badplatser rekommenderas lokalt? Eller styrs Europas turistströmmar inför varje säsong av den årliga badvattenrapporten från EU-kommissionen?

I juli 1999 hotade EU-kommissionen att dra Sverige inför EU-domstolen eftersom de svenska myndigheterna inte klarade av att ta badvattenprov på rätt sätt. Många kommuner i Sverige tog prov antingen på fel sätt eller för sällan, vilket ledde till att badplatserna automatiskt klassades som otjänliga. Från svensk sida förklarades de dåliga proven med att provtagningen kostar mer än den smakar. Men enligt tidningen *European Voice* skulle den avgående miljökommissionären Bjerregaard inleda en rättslig process mot Sverige och åtta andra EU-länder inför EU-domstolen.

Anpassning av brevpapper

Senast 1 juli 1995 skulle alla svenska aktiebolag ha EU-anpassat sina brevpapper. Företag som fortsatte att använda sina gamla kunde drabbas av viten på flera tusen kronor. Svenska myndigheter hade dittills inte lagt sig i hur företagen utformade sina brevpapper. Men i och med EU-medlemskapet tvingades Sverige lagstifta om hur de skulle se ut. Det nya var att bolagets organisationsnummer samt den ort där bolagsstyrelsen har sitt säte måste anges på brevpapperet. (Källa: *DN 950630 "Brevpapper ska EU-anpassas" TT*)

Standardiserade nödutgångsskyltar

Nödutgångsskyltarna inom EU ska vara standardiserade av rektangulär eller kvadratisk form. Det skall också vara en vit symbol mot grön bakgrund

(den gröna delen skall vara minst 50% av skyltens yta. Det finns också en illustration i direktivet som ger anvisningar om utseendet.

Det finns reglerat i ministerrådets direktiv 92/58/EEG av den 24 juni 1992 om minimikrav beträffande varselmärkning och signaler för hälsa och säkerhet i arbetet. Återigen en fråga var man drar gränsen mellan stort och smått som skall vara harmoniserat i EU. Alla EU:s medborgare som befinner sig på en arbetsplats skall snabbt kunna identifiera en nödutgång.

Säkerhetsföreskrifter på arbetsplatser är otvivelaktigt viktiga saker. Men vissa detaljregleringar i EU kan gå lite för långt i ambitionen.

Skodirektivet

Det finns också i EU ett skodirektiv 94/11/EG av den 23 mars 1994 om tillnärmning av medlemsstaternas lagar och andra författningar beträffande märkning av material som används i huvudbeståndsdelarna av skodon som saluförs i detaljistledet.

Då olikheter vad gäller märkning av skodon mellan medlemsstaterna kan skapa handelshinder inom EU och därigenom motverka en väl fungerande inre marknad. Därför måste ett gemensamt system för märkning av skodon ges exakta definitioner inom EU.

Så sker i detta direktiv. I artikel 1 förtydligas att i detta direktiv avses med skodon alla produkter som är försedda med sula och som är utformade för att skydda eller täcka foten. Direktivet gör en noggrann analys av olika delar på skon och olika sorters skor. Bland annat skall märkningen skall lämna information om ovandelen, fodret och bindsulan samt slitsulan. Vad gäller skodon som avses så är det allt från sandaler med en ovandel som endast består av lösa remmar eller band till högskaftade stövlar vilkas ovandel täcker benen upp till och med låren. Skodonen är sedan indelade i nio olika undergrupper.

Så den som önskar få ökade kunskaper i analyserandet och bestämningen av skor rekommenderas läsa direktiv 94/11/EG.

Fritidsbåtsdirektivet

EU:s fritidsbåtsdirektiv 94/25/EG från den 16 juni 1994 handlar om säkerhetskraven på fritidsbåtar. Enligt direktivet så riskerar sådana skillnader att skapa handelshinder och ojämna konkurrensvillkor på den inre marknaden.

Direktivet väckte inte någon större uppmärksamhet i Sverige, men i Finland blev det debatt. Vissa av de traditionella smala finska roddbåtarna som kommer från landskapet Savolax uppfyller inte säkerhetskraven enligt direktivet.

Finlands statsminister Paavo Lipponen sade i DN den 8 maj 1999 att det gick för långt när EU lade sig i hur deras Savolaxbåtar skall se ut.

Näthandel

Reglerna för elektronisk handel är också en fråga som ligger på EU-nivå. Bryssel-konventionen från 1968 ska bli EU-förordning. Ändringarna i den går ut på att en missnöjd köpare kan öppna process mot säljare och i ryggen ha lagar och förordningar från sitt eget land. I tidigare EU-direktiv om elektronisk handel har slagits fast att det är regler i säljarens land som ska gälla, ursprungslandsprincipen. De finns anhängare av båda principerna och själva sakfrågan är inte det som är intressant i detta sammanhang utan enbart konstaterandet att detta också är en fråga som ligger på EU:s beslutsnivå. (Källa: DN 990727 "Nya EU-regler kan ge näthandlare problem" Johan Smitt)

EU-anpassning av mopeder

Före EU-inträdet fick en moped göra högst 30 kilometer i timmen och för att köra moped måste man ha fyllt 15 år. Med EU-medlemskapet introducerades EU-mopeden. En EU-moped får göra 45 kilometer i timmen. Det finns ett EU-direktiv om hastigheten som togs våren 1995 och trädde i kraft obligatoriskt i medlemsländerna 2 februari 1998. Hela direktivet, det s.k. multidirektivet, om typgodkännande av mopeder träder obligatoriskt i kraft 17 juni 1999. Då tar EU-direktivet över den svenska lagstiftningen. Regeringens proposition till riksdagen föreslog först att den som vill köra moped i 45 kilometer i timmen skall vara 16 år fyllda och ha körkort för lätt motorcykel eller bil. Men våren 1999 föreslogs det istället att åldern skulle sänkas till 15 år och att körkortet skulle vara enklare att ta för att köra just EU-moped.

Mopederna indelas i två klasser, klass I med maximihastighet 45 kilometer i timmen och klass II med maximihastighet 25 kilometer i timmen.

EU ställer inte till några problem just vad gäller körkort för EU-moped. Där är reglerna olika även mellan de nordiska länderna. EU-harmoniseringen gäller just typgodkännande av mopeder och det styrs genom EU-direktiv.

Under omställningen till nya regler för mopeder så fanns det oseriösa mopedhandlare som saluförde vanliga trimmade mopeder som extra snabba EU-moppar. Dessa mopeder var olagliga och farliga. Vanliga mopeder ska ha typintyg och EU-mopeder skall vara registrerade. De oseriösa mopedhandlarna skall också ha sagt vid försäljningen att det vara OK att köra dessa "EU-mopeder" bara man inte överskred lagliga 30 km i timmen. Dessa oseriösa EU-mopeder ökade trafikfaran. (Källor: DN 980425 "Nya regler för mopeder" Anna Kyringer — Metro 990628 "Olagligt köra trimmad "EU-moppe" Arne Spångberg)

Meka med hojen — en viktig EU-fråga

Motorcykelintresserade i Sverige fann helt plötsligt att reservdelar till motorcyklar var en EU-fråga. EU-kommissionen har nämligen utarbetat ett direktiv i frågan.

Inför det första EU-parlamentsvalet i Sverige i september 1995 bildades Hej du-partiet, vars enda mål var att slå vakt om svenska folkets rätt att själva meka med sina motorcyklar. Enligt partiets ledare Gustav Nordström så fick man i Danmark inte ändra någonting på motorcyklarna. Där ska det vara auktoriserade verkstäder som gör det. (Källa: DN 950909 "Knuttar i EU-leken" Mats Carlbom)

EU-regel om helbilsgodkännande

Från och med 1 januari 1996 skall alla nya bilmodeller vara helbilsgodkända och från 1 januari 1998 gäller det alla bilar. Ett helbilsgodkännande innebär att bilen måste uppfylla specifikationerna på alla punkter under hela sin livslängd. Vilket betyder att exempelvis däcken måste överensstämma med den dimension som står i registreringsbeviset. En hastighetsbeteckning ska också finnas, som anger maxhastigheten vad däcken klarar. Har bilen bredare fälgar och bredare däck så innebär det att den underkänns vid en flygande kontroll på vägen eller hos Svensk Bilprovning.

Till GP 970427 sade Tore Edvardsen vid Vägverket "Inte ens vi vet vilket ben vi skall stå på, eftersom de här bestämmelserna är så tillkrånade". Det

var exempelvis frågetecken 1997 om det skulle vara tillåtet i Sverige att sätta på smala vinterdäck, eftersom Vägverket tyckte det var säkrare och effektivare i vårt klimat. Men hur blir det då om svenskar tar bilen till Tyskland med de smala dispensdäcken. Bryter de mot lagen då?

Däck- och fälgbranschen, som bland annat levt på att tillverka en mängd olika fantasifulla aluminiumfälgar, blev säkerligen inte glada åt de nya EU-reglerna. Om regummerade däck var godkända eller inte var också en fråga. Den ansvarige EU-kommissionären förklarade att regummerade däck skulle betecknas som en ”reparerad originaldel” Men rent juridiskt var regummerat förbjudet. (Källa: GP 970427 ”Bakslag för däckfabrikanter” Per-Olof Lönnroth)

Bilreservdelar – också en EU-fråga

Patenskydd på bildelar är också en EU-fråga som debatterats i flera år. Olika intressen har här stått mot varandra. Idag är prisskillnaden stora mellan original och piratkopior på karosdelar som flyglar, stötfångare och ljusinsatser.

Våren 1997 tog EU:s ministerråd bort den tidigare reparationsbestämmelsen” som gjorde det möjligt för piratföretag att tillverka bildelar under förutsättning att de betalade en ”rimlig och rättvis” royalty-avgift på exempelvis huvor, flyglar m.m. till den biltillverkare som tagit fram originaldesignen. I stället för en gemensam bestämmelse för hela EU överlät ministerrådet till de enskilda medlemsländerna att betämma detta. Följden blev att många biltillverkare skyddade sig genom att registrera sin design och hävda sin upphovsrätt. I Storbritannien fanns det 1997 inga regler som begränsade piratdelar, medan det i Frankrike var förbjudet att använda piratdelar vid försäkringsreparationer där skadade eller stulna bildelar skulle ersättas. Stora problem fanns nu inom EU med piratdelar som var godkända i ett EU-land men förbjudna i ett annat.

Lobbygrupper både för biltillverkare och ”piratföretagen” gjorde uppvaktningar hos rådet och EU-parlamentet, som hade medbeslutanderätt i denna fråga. Biltillverkarna anser att de har ensamrätten till att framställa karosseridelar eftersom de haft stora kostnader för att göra originaldesignen på bilarna. De stora bilföretagen menade också att deras delar har bättre passform och i vissa fall är säkrare än plagiaten. Pirattillverkarna menade att

försäljningen skall vara helt fri. Det gynnar inte bara deras egna ekonomiska intressen utan också konsumenterna, hävdade de. Just priserna på reservdelarna blev deras största tillhugge i debatten. Den största frågan gällde för hur lång tid som bilreservdelar skulle mönsterskyddas.

År 1999 kom rådet och EU-parlamentet överens om ett direktiv om harmonisering av medlemsstaternas mönsterskyddslagstiftning. Men vad gällde reservdelar kom man inte överens. EU-kommissionen skulle tillsätta en kommitté som tillsammans med aktörerna på marknaden ska utreda hur ett undantag eller annan begränsning av reservdelsskydd ska formuleras. (Källor: *Egna undersökningar — DN 971127 "Bildelar billigare i framtiden"* Clas Barkman — *Tidningen Exklusivt nr 2/1999*)

Ändrade regler för körkortskontroll

Sedan 1998 pågår en utredning för att hitta förslag till en ny körkortslag. Utredningen blir klar i mars 2000. Enligt Aftonbladet sätter EU press på den svenska regeringen för att förändra det svenska systemet i grunden. Förslag föreligger om att Sverige skall ansluta sig till en EU-standard med ett pricksystem och betydligt generösare regler för att få behålla körkortet. Sverige har idag Europas i särklass hårdaste regler när det gäller körkortskontroller. Körkortet dras direkt för den som kör trettio kilometer i timmen för fort. Men våra stenhårda regler strider mot den gängse rättsuppfattningen i Europa. En EU-konvention vill harmonisera de olika länderna rättstillämpning och därför skulle Sverige tvingas släppa på kravet, enligt Aftonbladet.

Körkortskontroll skall i framtiden behandlas av domstolarna i stället för av länsstyrelsen, på samma sätt som i övriga Europa. I andra länder kallas körkortskontrollen för straff. I Sverige är kontrollen en "trafiksäkerhetsåtgärd".

Enligt Aftonbladet kommer Sverige i sina förhandlingar med EU att försöka behålla de nuvarande körkortreglerna för rattfylleri, men skulle i gengäld tvingas se betydligt mildare på fortkörningar.

Vad gäller promillegränsen för rattfylla kan Sverige behålla sin gräns på 0,2 promille. Men i EU i sin helhet skall 0,5 promille i blodet för bilförare bli högsta tillåtna gräns. (Källa: *Aftonbladet 991106 "Snart slipper fortkörare bli av med kortet"* Robert Collin)

EU-körkort

Körkortet i EU harmoniserades också i ett eget direktiv som redan har ändrats en gång. Körkortet bär givetvis EU-märke. Det underliga är att födelseland skall uppges på EU-körkortet och kritiker har hävdat att det är ett sätt att markera ut invandrare. Sverige föreslog att uppgiften skall vara frivillig eller att den skall ersättas med en anonym sifferkod. Det är nu på gång att födelselandets bokstavsbezeichnung skall ersättas med sifferkoder. Frågan är dock varför den uppgiften behövs över huvud taget?

Ett körkort från något av länderna inom EU samt de tre EES-länderna gäller i samtliga medlemsländer. Körkortet skall tas i det land där personen är bosatt. Det innebär att man ska ha bott i landet i minst ett halvt år.

EU-körkortet öppnade nya möjligheter för brottslingar. I september 1999 avslöjades i Dagens Nyheter ett bedrägeri där spanska körkort såldes via annonser i Sverige för 5.000 kronor. Körkortet såg äkta ut, men försäljarna ställde inga krav på kunskaper i bilkörning.

EU-pass

Vid årsskiftet 1997/98 infördes nya svenska pass, så kallade EU-pass. Det gamla svenska passet med blått omslag ersattes med ett EU-pass med vinrött omslag, lika för alla medlemsländer med identisk text "Europeiska Unionen" därefter medlemsstaten samt Pass men på medlemslands eget språk. EU-passet ska ge en känslomässig samhörighet mellan EU-medborgarna precis som USA:s delstaters medborgare alla har ett USA-pass.

Omställningen till ett nytt sorts pass innebar många problem framför allt sommaren 1998 för de som önskade få pass utfärdade. Väntetiderna blev rekordlånga av flera olika skäl. Dels var det dåligt sommarväder, vilket gjorde att många hastigt beslöt sig för att åka utomlands. Även om en svensk medborgare åker till EU-land så behöver han/hon ha passet med sig, trots EU-medlemskap. Det andra skälet var att polismyndigheterna hade bantat sin administrativa styrka, som tar hand om passansökningarna.

Passkontoren kunde från början av 1998 inte längre utfärda annat än provisoriska pass. Det nya EU-passet måste man vänta på i två veckor, det tillverkas av Svenska Pass i Eskilstuna numera. Förr tog det tio minuter att få ett pass, nu tar det ungefär tio dagar.

Tusentals svenska medborgare fick köa i timmar för att få lämna in sin passansökan sommaren 1998. Många fick springa iväg och ta ett nytt foto då det ställs stränga krav på det nya EU-passets foto att man på bilden ska ha huvudet vridet lite åt sidan så att ena örat syns. Samtidigt ska båda ögonen synas och det får inte finnas några reflexer i eventuella glasögon.

Det var också problem med inkörningen av den nya tekniken när fotografiet bearbetas i en dator och sedan överförs till passet. På flera av de nya passen var fotot så otydligt att man inte ens såg vem bilden föreställde.

Harmonisering av telefonnummer i EU

Sverige bytte 1999 larmnummer från 90000 till 112. Det var innebar en stor kostnad vad gäller marknadsföring av det nya numret och fortfarande några år senare är det många som ringer 90000 till Larmcentralen.

Alldeles i början av 1997 föreslog EU-kommissionen att EU ska ha ett gemensamt nummersystem. Alla EU-länder ska ha samma landsnummer. Därefter ska numret till abonnenterna följa, vilket troligen innebär dagens landsnummer, riktnummer och abonnentnummer — minst. Det skulle kanske innebära att ett telefonnummer får 18 siffror. Det skulle även innebära att det blir svårare att komma ihåg telefonnummer och det blir långa nummer att slå även när man bara skall ringa in till grannen. Om EU-kommissionens förslag godtogs så skulle alla med telefonnummer som börjar på en etta, byta nummer. Bara i Sverige är det 1,3 miljoner abonnenter.

EU-kommissionens stora syfte med telefonnummerreformen är att man ska kunna flytta var som helst i EU utan att behöva byta nummer och att man skall skapa en "europeisk" identitet. Det kommer också att förbättra konkurrensen för telefonbolagen, tror kommissionen. En ändring av nummersystem och riktnummerområden har varit på gång länge i Sverige. Bland annat anses antalet riktnummerområden vara för många. Men Post- och telestyrelsen har avvaktat EU-medlemskapet och EU-kommissionens beslut. Att byta system är förenat med en hög kostnad. I Danmark och Norge har riktnumren helt avskaffats. Där har alla numera åttasiffriga nummer. (Källor: DN 970111 "Nya nummer på väg" Karen Söderberg — Aftonbladet 970111 "Ditt nya nummer kan få 15 siffror" Carina Sigurdsson)

Arbetsmiljöregler

I juli 1998 kom det oroande rapporter om att Sverige kanske skulle tvingas att sänka sina krav på en bra arbetsmiljö på grund av EU-medlemskapet. Anledningen till detta var ett mål som var uppe i EU-domstolen. Bakgrunden i detta mål var att den italienska bensinstationskedjan Borsana krävde av sin leverantör Societá Italiana Petroli en bensin med lägsta möjliga bensenhalt och en rad andra åtgärder för att ge sina anställda en hyggligt cancerfri arbetsmiljö. Det var de ålagda genom ett EU-direktiv, omsatt i italiensk lag. Men Italiana Petroli gick då till domstol och hävdade att Italien gått för långt när de omsatte direktivet till italiensk lag.

Chocken kom när EU-domstolens generaladvokat lämnade sin rekommendation till dom. Han ansåg att Italien avvek för långt från EU-direktivet. Om generaladvokatens vilja gick igenom så fruktade fackförbunden att för det första skulle inget medlemsland få ha strängare arbetsmiljöregler än EU har. För det andra måste man börja tillämpa principen om proportionalitet på arbetsmiljöregler. En rad förbud och restriktioner kunde tvingas bort därför att de kan anses som oproportionerliga i förhållande till syftet, att skydda anställdas hälsa. Rent konkret kunde det innebära att exempelvis Sveriges totalförbud på asbest, något som inte uttryckligen finns i EU-reglerna, var i farozonen.

Nu gick inte EU-domstolen på generaladvokatens linje. Artikel 118a.3 i Maastrichtfördraget som gällde i december 1998 har en klar skrivning om att medlemsstaterna har rätt att ställa högre krav inom arbetsmiljön. Att minimikrav antagits hindrar inte medlemsstaterna från att införa mer långtgående bestämmelser för att värna om arbetsvillkoren, ansåg domstolen. Medlemsstaterna skulle ha genomfört direktivet senast 921231. Äldre utrustning från före detta datum skulle uppfylla minimikraven före 961231. EU-domstolen ansåg att det ankom på den nationella domstolen att pröva om fristen var förenlig med proportionalitetsprincipen i den meningen att arbetsgivarna har möjlighet att genomföra anpassningen till en kostnad som inte var uppenbarligt oskälig i förhållande till vad det hade kostat om de haft längre tid på sig.

Så fackförbunden undkom generaladvokatens angrepp på arbetsmiljölagstiftningen med blotta förskräckelsen. Men man kan fråga sig hur generaladvokaten och domstolen kunde komma till så olika slutsatser? Samt vad som

hade hänt om domstolen gått på generaladvokatens linje? Utan tvekan kan man konstatera att EU-domstolen har mycket makt vad gäller att tolka direktiven. (Källor: SvD 980706 "Facklig oro för arbetsmiljö" Ylva Nilsson — Sydsvenskan 980708 "Arbetsmiljöreregler kan bli olagliga" Carina Blomcrantz — Lag & avtal nr 1/99 "Arbetsmiljö mål nr C-2/97" 981217)

Patent på mänskliga gener

Rätten att ta patent på mänskliga gener skall skrivas in i svensk lag under första halvan av år 2000. För Sveriges del är beslutet mest en formsak, eftersom EU-direktivet antogs sommaren 1998. I EU var patent på mänskliga gener dock en av 1990-talets mest omstridda frågor. En av de mest dramatiska och gigantiska lobbyingstriderna som EU någonsin pplevt ägde rum i denna fråga. I årtal kämpade läkemedelsindustrin en lobbystrid mot främst miljörelser och kyrkor. Läkemedelsindustrins kampanj uppges ha kostat flera hundra miljoner kronor. Greenpeace med flera miljörelser lade också ned ett betydande antal arbetstimmar på sin kampanj, men hade givetvis inte samma ekonomiska resurser för sin kampanj. Däremot mobiliserade de en stor uppvaktningkampanj gentemot främst EU-parlamentets ledamöter (EU-parlamentet hade medbeslutande i denna fråga).

EU-parlamentet röstade nej till ett direktivförslag i mars 1995, men antog ett andra förslag i juli 1997 och i maj 1998. Detta efter en massiv uppvaktning från läkemedelsindustrins sida.

Det nya EU-direktivet behandlar också rätten att ta patent på arvsmassa hos djur och växter. Men för de europeiska läkemedelsföretagen har behovet av patentskydd på de mänskliga DNA-strängarna hela tiden varit viktigast. Den svenska lag som skall följa på EU-direktivet ger rätten till läkemedelsföretagen att patentskydda generna så fort de plockats ur människokroppen och isolerats. Genen eller gendelen de hittar skall också vara oväntad för en fackman för att patentet skall godkännas. Den som söker patentskydd måste också kunna ange en tänkbar industriell användning för genen. Någon större precisering avkrävs dock inte.

Motståndarna har stridit för att stoppa vad de betraktar som äganderätt till levande organismer. De har också varnat för att forskningen om läkemedel missgynnas om stora företag skaffar sig monopol på användningen av en gen.

Den svenska regeringen har i ministerrådet röstat för de bägge förslag till patentlag för bioteknologiska uppfinningar som behandlats i EU. Bland de svenska EU-parlamentarikerna har åsikterna varit mer delade. I den svenska riksdagen har centerpartiet, kristdemokraterna och miljöpartiet lagt flera motioner om att stoppa EU-direktivet som tillåter "patent på liv".

Men det nya EU-direktivet började gälla i juli 1998 i EU och skall vara infört i svensk lag senast 30 juli 2000. (Källa: DN 991010 "Företag får rätten till mänskliga gener" och "Läkemedelsbolag vann lobbykriget" Ingrid Carlberg)

Alkoholpolitiken

Efter EU-inträdet har EU-kommissionen riktat mycket kritik mot de svenska reglerna för handel med alkohol. Det gäller avgifter för partihandel med öl, vin och sprit. Frågor som att det skall vara möjligt att få ta emot gåvor i form av alkohol per post och att restauranger med serveringstillstånd ska få importera själva och inte behöva gå via importörer med särskilda tillstånd. EU-kommissionen hade också synpunkter på att Systembolaget inte följer reglerna för offentlig upphandling. Detta sistnämnda skulle innebära att man tar in anbud på öl, vin och sprit från hela EU. (Källa: SvD 980420 "Kommissionen kritiserar svenska alkoholregler")

Alkoläskan

Hösten 1996 lanserades alkoläskan i Sverige. I början blev den en succé i Sverige. Under september 1996 såldes 336.000 liter. Systembolaget oroad sig för att det var de unga kunderna som köpte alkoläskan. Den friska fruktaromen döljer smaken av alkohol och är därför utmärkt för den som vill bli berusad men inte gillar sprit.

Systembolaget ville först inte sälja alkoläskerna i Sverige, men när två importörer vände sig till alkoholsortimentsnämnden var slaget förlorat: en produkt som är godkänd i ett EU-land är godkänd i hela unionen.

Ola Arvidsson på Folkhälsoinstitutet kommenterade i Dagens Nyheter detta med att "krasst sett kommer alkoläskerna att leda till att fler unga blir alkoholister. Alkoläskan är lätt att dricka och kräver ingen invånjning."

Fusk med spritskatt

I och med Sveriges inträde i EU blev det tillåtet att föra in stora mängder vin och sprit, om man anmälde införseln vid gränsen. Sedan fick man två veckor på sig att betala punktskatten. Detta utnyttjades av spritligor, som angav adresser utomlands, där svenska staten inte kunde driva in någon skatt i efterhand.

Från den 1 juli 1998 kan tullen beslagta vinet och spriten om den som vill föra in alkoholen tidigare låtit bli att betala punktskatt.

Införsel av tobak och alkohol

Vid EU-inträdet höjdes ransonen till en liter sprit eller tre liter starkvin, fem liter vin, 15 liter öl och 300 cigaretter. Detta medförde ett "yttre tryck" genom att svenskar i södra Sverige började göra ölresor till Danmark med specialgjord ölkärra som kunde transportera exakt 15 liter starköl. Detta ledde i sin tur till en sänkt svensk ölskatt.

Gränshandeln och smuglingen ökade vid EU-inträdet. Samtidigt minskade försäljningen på Systembolaget. När det gäller öl förs det in mer än vad försäljningen har minskat i Sverige. Den ökade konkurrensen har lett till att priset på stark- och mellanöl sjunkit i Sverige. Det hade i slutet av 1997 gett en försäljningsökning på 8 procent i Sverige. Men i Skåne, där ölet flödar in från Danmark, är försäljningsökningen på Systembolaget bara 4 procent. (Källa: DN 971228 *Drickandet har inte påverkats* Mats Carl-bom)

EU:s normala regler ger utrymme för införsel av 10 liter sprit, 20 liter starkvin, 90 liter vin, 110 liter öl och 800 cigaretter, under förutsättning att skatten betalats utomlands och att det är för privat bruk. Danmark, Finland och Sverige har undantag från dessa regler. De nordiska länderna har hävdade att deras undantag är permanenta och löper tills dess någon kräver att de hävs. För att undantagen skall kunna hävas krävs enighet i ministerrådet, hävdade de nordiska länderna. EU-kommissionens hållning har dock hela tiden varit att det endast rör sig om ett tidsbegränsat undantag som skulle löpa ut till 1 januari 1997. De nordiska ländernas undantag visade sig vila på osäker juridisk grund om man inte nådde en uppgörelse med EU-kommissionen. I en debatt i EU-parlamentet i december 1996 sade ministerrådets ordförande Storbritannien, företrädare av Gay Mitchell att det krävdes enhällighet i rå-

det för att *förlänga* avtalet, och inte tvärtom som hävdats i Sverige; att det krävdes enhällighet för att *upphäva* Sveriges "undantag".

Kommissionen hävdade hösten 1996 att Sverige skall följa rådets direktiv 92/12/EEG vad gäller resandeförsel av alkoholhaltiga drycker, cigaretter och andra tobaksprodukter. Det skulle höja införselgränsen betydligt. Kommissionen hävdade att Sveriges undantag löpte ut 31 december 1996. Sverige hävdade å sin sida att övergångsregeln var motiverad av alkohol-politiska skäl och inte var tidsbestämd. Kommissionen menade att så inte var fallet och om Sverige inte nådde en förhandlingsuppörelse med kommissionen före 1996 års utgång så skulle ärendet dras inför EG-domstolen. Om Sverige förlorade i EG-domstolen så skulle de svenska särreglerna försvinna över en natt och det skulle bli fritt fram att ta in lågskattad alkohol från övriga EU-länder.

Efter 1 januari 1997 kunde nämligen enskilda EU-länder klaga på de nordiska ländernas undantag inför EU-kommissionen. Då skulle sannolikt tvisten gå vidare till EG-domstolen. Domstolen i sin tur brukar avge domslut som gynnar utvecklandet av den inre marknaden.

Skattekommissionären Monti har hårt drivit kravet på att EU:s inre marknad ska fungera så friktionsfritt som möjligt, och att den här typen av undantag därför måste bort. Monti har dock varit beredd att låta de nordiska länderna successivt höja sina ransoner för att vid ett visst datum slutligen helt anpassa sig till EU-reglerna. Kommissionen föreslog en avveckling i tre steg av de svenska undantagen fram till den 30 juni 1999. Med den tidtabellen skulle införselreglerna vara helt harmoniserade samtidigt som tax free-försäljningen avskaffas.

Under förhandlingar höll kommissionen fast vid att de undantag från EU-reglerna som gällde för Sverige, Danmark och Finland måste avskaffas. Kommissionen var övertygad om att de skulle vinna vid en prövning i EG-domstolen. Då skulle EU:s regler börja gälla över en natt.

Den svenska regeringen ansåg att undantagen vad gällde införseln hade stor betydelse för socialpolitiken. Men exempelvis statssekreteraren i Socialdepartementet Ulf Westerberg uttalade före förhandlingarna att svenska folket måste förbereda sig på "ett större individuellt ansvarstagande" på alkoholområdet. (Källor: *Arbetet* 961001 "...och snart får vi ta in ännu mer" TT, text — *Dagens Politik* 961001 "Kompromiss på väg om alkoholreglerna" Jonas Lindgren)

Resultatet av förhandlingarna blev att EU-kommissionen 961013 slog fast att senast 30 juni 2002 skulle införselgränserna för de nordiska länderna ligga på samma nivå som övriga EU-länder. Danmark och Finland kunde tänka sig att gå med på ett senare datum medan Sverige inte ville ha något slutdatum överhuvudtaget. (Källa: DN 961014 "EU-krav på höjd spritgräns" Mats Holmberg)

Något permanent svenskt undantag existerade alltså inte. Den som åkte fast i tullen med för mycket sprit efter 1 januari 1997 kunde därmed avvakta och hoppas på EG-domstolens utslag. Domstolens utslag skulle även gälla retroaktivt redan från 1 januari 1997. De som bötfällts efter detta datum skulle därmed kunna få pengarna tillbaka. (Källa: DN 961024 "Östros backar inte om spriten" Mats Carlbom)

Vid finansministermötet i Bryssel 961202 slogs slutligen fast att Sverige, Danmark och Finland skulle få en övergångsperiod på tre och ett halvt år fram till den 31 december 2003. Sverige diskuterade inte offentligt något slutdatum över huvud taget. Vad kompromissen egentligen betyder sköts på framtiden. Före den 30 juni år 2000 måste EU-kommissionen lägga fram ett nytt förslag om slutdatum för Sveriges del. Det fanns i november 1999 en oro för att redan den 1 juli 2000 skulle svenskarna få rätt att ta in sprit, vin med mera enligt EU:s riktlinjer och de svenska särbestämmelserna skulle bli historia.

En finsk diplomat betecknade det som "praktiskt taget omöjligt" att Sveriges frist skulle förlängas bortom år 2003. Källor inom EU-kommissionen gjorde samma bedömning. (Källor: DN 961014 "EU-krav på höjd spritgräns" Mats Holmberg — DN 961203 "Spritreglerna kvar" Mats Holmberg)

Det blev dock en tvist under 1999 om Sveriges införselregler. En privatperson hävdade att beslutet om förlängda införselbegränsningar till år 2004 fattats på ett formellt felaktigt sätt och att de nordiska länderna borde därför ha samma införselgränser som övriga EU-länder.

Det ursprungliga undantaget reglerades i ett EU-fördrag. Ett sådant fördrag står över nationell lag och måste godkännas av samtliga femton medlemsländers parlament. Men beslutet fattades i ministerrådet. För att ändra innehållet i ett fördrag måste det till ett nytt fördrag, hävdar en del experter. Gemenskapsrättslig primärrätt står över ett ministerrådsbeslut, och

enligt EU-domstolens praxis måste nationell rätt som står i strid med EG-rätten vika. Huruvida ministerrådet hade rätt att fatta beslutet om att förlänga den svenska tidsfristen är experterna oense om.

Vad som kommer att hända med klagomålet över detta ministerrådsbeslut vet vi inte skrivande stund inte mer om. Privatpersonen i fråga, som åkte fast i vid tullen i Malmö med för mycket cigaretter enligt svenska införselregler, har begärt att länsrätten ska låta EU-domstolen avgöra om det svenska undantaget verkligen gäller fortfarande. Återstår att se om EU-domstolen prövar frågan.

På särskilda skattekontoret i Ludvika räknar man med att skattemyndigheterna och tullen avkrävt resenärerna mellan 25 och 30 miljoner kronor för deras privatinförsel sedan förlängningen trädde i kraft 1997 — pengar som ska betalas tillbaka om ett formellt fel begicks när Sverige tilläts fortsätta med sina strängare regler. (Källor: DN 990901 "Svensk alkoholregel kan prövas av EU" TT — DN 990903 "Svenska regler för sprit prövas" Per Mortensen)

I november 1999 slog Högsta domstolen (HD) fast att det inte är ett smuglingsbrott att försöka ta 315 liter sprit och 47 liter starköl på grönt "inget att deklarerera" genom tullen — i alla fall inte om man hävdar att man själv ska dricka upp alkoholen. Bakgrunden var att ett ungt par drygt två år tidigare åkt fast vid tullen i Helsingborg. Då valde att åka igenom på den gröna filen, men tullen slog till och fann alkoholen som paret köpt i Tyskland. Paret hävdade att de köpt spriten för att ha den i familjen vid festliga tillfällen. Tingsrätt och hovrätt ansåg att paret begått ett brott mot varusmuggningslagen och dömde dem till fem månaders fängelse. Paret överklagade till HD, som tog upp målet för en vägledande dom.

HD ansåg i sin dom att det är tillåtet att från annat EU-land föra in alkohol för privat konsumtion om alkoholen är beskattad i det landet och om man betalar svensk alkoholskatt. När paret försökte smita genom tullen utan att betala skatt för sina 315 liter sprit så försökte de inte smuggla, utan begick ett brott mot lagen om privatinförsel, ansåg HD. Paret slapp fängelse och fick i stället dagsböter. Dessutom skulle de få tillbaka alkoholen om de betalade 60.000 kronor i skatt för den..

Riksåklagaren ansåg det orimligt att hävda att 315 liter sprit är för privat bruk, men förlorade alltså målet. (Källa: DN 991102 "315 liter sprit för eget bruk helt OK" Anita Sjöblom)

Då alkoholskatten skiljer mycket mellan EU-länderna så skulle det yttre trycket bli starkt mot Sveriges alkoholpriser. I Sverige i oktober 1996 var skatten på en flaska vin 20 kronor jämfört med 0-skatt i Tyskland. På en liter 40-procentig sprit var den svenska skatten 194 kronor, mot 48,50 kronor i Tyskland. På starköl sänktes skatten i Sverige 1 januari 1997 till 3,38 kronor för en 45-centiliter burk. I Tyskland vid samma tid var skatten 45 öre. Detta gjorde att en stor del av Sveriges skatteintäkter på 12 miljarder kronor riskerade att gå förlorade om Sverige tvingades avveckla sina undantagsregler. För att då inte tala om att de sociala kostnaderna skulle öka för samhället.

Anders Romelsjö, chef på centrum för alkohol och drogprevention i Hudinge, skrev på DN Debatt 960915 att ytterligare 1.800 personer per år kommer att dö i förtid av alkohol om priserna sänks till dansk nivå. Med denna 30-procentiga prissänkning ökar samtidigt antalet misshandelsfall med 5.00 per år. Om alkoholpriset minskas till 60 procent, ned till tysk prislivå skulle ytterligare 4.000 människor dö till följd av alkohol (jämfört med 5.000 dödsfall 1996), de allra flesta före pensionsåldern. Dessutom skulle vi få ytterligare 22.000 misshandelsfall.

Skillnaden i alkoholskatter mellan Frankrike och Storbritannien och den höga nivån för att föra alkohol över gränserna resulterade i att den brittiska statskassan förlorade motsvarande drygt 6 miljarder kronor per år p.g.a. den ökade införseln, enligt den brittiska vin- och spritföretagens organisation. (Källa: SvD 961025 "Bråk om alkohol riskerar bli dyrt" TT)

Trycket hårdnar för sänkt ölskatt

Före EU-medlemskapet var ölbeskattningen i Sverige differentierad av alkoholpolitiska skäl med hänsyn till alkoholstyrkan på ölet. Folkölet hade en lägre beskattning än starkare öl för att styra över konsumtionen till alkoholsvagare öl. Sverige hade en treårig övergångsperiod då en reducerad skattesats fick tillämpas för så kallat folköl (ej överstigande 3,5 volymprocent). EU-reglerna anger 2,8 volymprocent. I och med att budgetpropositionen 1996/97 antogs i riksdagen så skedde en anpassning till EU-reglerna.

Den svenska ölskatten håller på att slå ut bryggerinäringen hävdade Svenska Livsmedelsarbetarförbundet vid en demonstration i Stockholm den 22 mars 1999. De bryggerianställda är oroliga och pekar på ölskatten som är

åtta gånger högre än i Tyskland och dubbelt så hög som i Danmark. Livsmedelsarbetarförbundets representant på Spendrups, Mikael Roos sade att efter EU-inträdet i januari 1995 har 300-400 jobb inom bryggeribranschen försvunnit varje år. Raset skulle fortsätta om inte ölskatten sänktes till dansk nivå, menade Mikael Roos. Därutöver förlorades exempelvis cirka 200-300 arbeten hos underleverantörer och näraliggande näringar under 1998.

I början av 1999 uppskattades att drygt hälften av den öl som svenskarna drack såldes på Systembolaget. Det beräknades att 1998 privatimporterades 93 miljoner liter öl, främst från Danmark. Under samma period sålde Systembolaget 112 miljoner liter.

De bryggerianställda menade att sänkt ölskatt var en bra affär för staten. De skatteintäkter staten går miste om vid en sänkning kompenseras genom intäkterna som en ökad försäljning av inhemsk momsbeskattad öl ger. Ökad import ger dessutom en större konsumtion av starköl, enligt de bryggerianställda. Påståendet stöddes av att det var just försäljningen av lättöl och mellanöl som föll under 1998 medan det totala öldricket ökade.

Ytterligare hot mot svensk bryggerinäring finns i framtiden — Öresundsbron, en ökad laglig privatinförsel när Sveriges undantag från EU:s införselkvot på 110 liter starköl troligen ändras under år 2000 samt den skattefria försäljningens upphörande 1 juli 1999. Vad händer då med ölkonsumtionen och den svenska bryggerinäringen? (Källa: DN 990323 "Bryggeribranschen: Anställda kräver lägre ölskatt" Ann Beyer)

EU avgör Systembolagets framtid

Det var EG-domstolen som i oktober 1997 avgjorde om Sverige skulle få behålla Systembolagsmonopolet eller inte. Det existerade uppenbarligen inget undantag på det området. I maj 1997 uppskattade både Systembolagets vänner och fiender att den svenska staten hade 50 till 60 procents chans att vinna "Franzén-målet".

Nu dömde visserligen EG-domstolen den 23 oktober 1997 i Systembolagets favör. EG-domstolen tog ställning till om den svenska lagen faktiskt eller potentiellt gör det svårare för vin och sprit från andra EU-länder att hävda sig på den svenska marknaden. Eftersom ingen av producenterna, vare sig de svenska eller de utländska, gynnades av monopolet så hade EG-domstolen inget att invända. Däremot dömde domstolen att Sverige måste förändra

Tabell. Ölskatt i några EU-länder

Öl med 5,0 procents alkoholhalt. Skatt i kronor per liter

Finland	12,69
Sverige	7,35
Storbrit.	6,90
Danmark	4,12
Belgien	1,82
Österrike	1,55
Italien	1,49
Portugal	1,25
Frankrike	1,15
Tyskland	0,84
Spanien	0,74

Källa: Livsmedelsarb.förb, PTK (9903)

reglerna för partihandelstillståndet då de ansåg att utländska importörer diskriminerades.

EG-domstolen tog viss hänsyn till folkhälsoaspekten. Men den huvudsakliga prövningen gällde om det var så att konkurrens från andra aktörer från andra länder hindrades. Det var importreglerna, som föregavs gynna svenska produkter, som främst fördömdes av EG-domstolen.

Systembolagets framtid avgjordes inte genom ett politiskt beslut utan var helt avhängigt av hur Systembolaget fungerade på EU:s inre marknad. Hade EG-domstolen funnit att det inte fungerade på EU:s inre marknad så hade monopolet tvingas upphöra. Något politiskt undantag hade inte Sverige och de politiska beslutsfattarna i Sverige var mycket nervösa inför domslutet. I vilken omfattning EG/EU-domstolen tar hänsyn till ett lands politiska linje — det är föremål för debatt.

Desintresseringsprincipen avskaffas

Att privata intressen inte skall tillåtas tjäna pengar på att alkoholkonsumtionen stiger i Sverige har kallats för desintresseringsprincipen. Principen infördes som en av hörnpelarna i svensk alkoholpolitik redan i början på 1900-talet. Den principen var sedan ett av de styrande huvudinslagen i alkohol-

politiken, även om undantag getts inom vissa delar av alkoholhanteringen. Restaurangägare har ju exempelvis tjänat pengar på alkoholhanteringen. Men det har räknats som undantag från huvudprincipen.

Flera av de alkoholrestriktioner vi hade i Sverige före EU-inträdet motiverades enbart med desintresseringsprincipen. Exempelvis gällde detta kravet på att det skulle vara statligt monopol med ensamrätt för produktion, grossistverksamhet, import och export av alkohol. Desintresseringsprincipen ligger också bakom flera andra alkoholrestriktioner, till exempel alkoholreklamförbudet.

Men inom EU gäller principen om fri rörlighet. Alla ingrepp i dessa friheter förbjuds eller motarbetas. Därför tvingades Sverige gå med på att avskaffa de fyra statliga monopolen inom grossistverksamhet, produktion, import och export av alkohol. Inom de områdena släpps de privata vinstintressena fram och ges friare spelrum med hänvisning till EU:s regler.

Systembolagets monopol motiverades tidigare med både desintresseringsprincipen och med folkhälsoskäl. Desintresseringsprincipen duger inte som skäl i EU. Där är det folkhälsomotiveringen som haft ett visst gehör.

Desintresseringsprincipen är idag borta ur svensk alkoholpolitisk debatt. Det privata vinstintresset har fått ett nytt område med betydligt friare möjligheter att tjäna pengar på ökad alkoholkonsumtion. Avskaffandet av denna princip har skett under i mångt och mycket stor tystnad i Sverige. (Källa: *Tidningen DROG 58, april 1995. Utgiven av Förbundet mot Droger*)

Dubbelbeskattad vodka

Norrmannen Svenn tog med sig en flaska Absolut vodka, inköpt i Sverige, på flyget till London. När han sedan återvände till Sverige, med samma flaska i bagaget, slog de svenska skattemyndigheterna till. De ansåg att Svenn skulle betala skatt vid införseln i enlighet med lagen om beskattning av alkoholdrycker — trots att vodkaflaskan redan var beskattad i Sverige. Svenn hade kvitto på inköpet av vodkaflaskan och hade även försökt få ett utförselbevis av tullen före det att han avreste från Sverige. Han överklagade beslutet till länsrätten i Stockholms län, som fann dubbelbeskattningen helt i sin ordning. Riksskatteverket (RSV) hävdade att Sverige själv ska bestämma om alkoholvaror ska beskattas vid införseln. Detta oavsett om köparen redan tidigare betalat skatt för spriten. RSV framhöll också att det är omöjligt

att bevisa i vilket land varan köpts. Om Svenn skulle få rätt så kan svenskar-
na börja föra in smuggelsprit genom att ta med sig gamla systembolagskvit-
ton, hävdade RSV.

Efter att ha vandrat vidare i rättsmaskineriet hamnade målet med den flyg-
ande vodkaflaskan till slut i Regeringsrätten — som gav Svenn rätt. Att
Sverige beviljats undantag från EU:s punktskatteregler för alkohol ger inte
landet rätt att dubbelbeskatta en och samma vara, konstaterade Regering-
srätten.

Sverige hade alltså inte rätt att självt bestämma om alkoholvaror skall be-
skattas vid införseln eller inte utan det är EU:s regelverk som styr. (Källor:
Aftonbladet 980905 "Vodkaflaskan som får tullen att se rött" Ulf Wallin
— DN 990619 "Fel att beskatta spriten dubbelt" Sigrid Böe — DN
990720 "Flygande vodka slapp skatt" DN/Lex Press)

Ökad alkoholkonsumtion?

Alla de händelser som nämnts ovan går i den riktningen av Sveriges restrikt-
tiva alkoholpolitik naggas i kanten allt mer. Alkoholhaltiga drycker blir mer
och mer lättillgängliga genom att EU:s inre marknad åsidosätter den svenska
alkoholpolitiken.

Än har vi dock inte nått så långt som nej-sidan fruktade i samband med
folkomröstningen 1994.

För att bemöta kampen mot svartspriten, det vill säga bland annat smugglad
och hembränd sprit, så presenterade socialminister Lars Engqvist i mars
1999 ett förslag för att öka tillgängligheten av legal sprit i Sverige. Små
systembutiker ska öppnas inne i livsmedelsaffärer och Systembolaget skall
ha lördagsöppet. Samtidigt skall det bli straffbart att köpa insmugglad eller
hembränd sprit.

Förre finansminister Kjell-Olof Feldt, uttalade sig i mars 1999 som ord-
förande för intresseorganisationen Sprit- och Vinleverantörsföreningen, att
alkoholskatten måste sänkas. År 2004 kommer billig sprit att flöda in över
landets gränser och medborgarna kan lätt åka utomlands och köpa en årsran-
son, hävdade Feldt. (Källor: *Aftonbladet* 990304 "Vin ska säljas i
mataffärer" Ulf Wallin — DN 990312 "Feldt varnar för ökad spritim-
port" Hans Olsson)

Fritt välja doktor

Redan när Sverige anslöt sig till EES-avtalet 1994 började EU-förordning 1408 gälla som lag i Sverige. Svenskar fick därmed rätt att söka vård i utlandet vid de tillfällen när vårdköerna är onormalt långa. I denna förordning finns en paragraf som stadgar detta. Ett medlemsland får inte neka en patient ersättning för vårdkostnader utomlands om han inte inom normal tid kan få vården i hemlandet. Detta var dock föga känt bland allmänheten. (Källa: SvD 980505 "Okänd lag ger rätt till snabb vård" Ylva Nilsson)

I april 1998 avkunnade EG-domstolen en dom som kallades "fri rörlighet för patienter". Den domen gav ännu större frihet för patienter. Domen innebär att svenskar kan få sjukvård utomlands betald av svenska sjukkas-san. EG-domstolen avkunnade två domar som ger patienter rätt att söka vård utomlands lika gärna som i det egna landet. Den ena domen handlade om luxemburgaren Kohll som lät sin dotter behandlas av en tandläkare i Tyskland. Luxemburgs försäkringskassa vägrade ersätta behandlingen eftersom den utförts utomlands utan att Kohll först sökt tillstånd. Men EG-domstolen fastslog att Kohll hade rätt till ersättning från sin försäkringskassa. Allt annat vore ett avsteg från EU-principen om fri rörlighet för tjänster. Domen säger tydligt att patienten inte behöver ha förhandstillstånd.

Försäkringskassan får inte heller kräva att det skall röra sig om vård som är svår eller omöjlig att få i hemlandet. Domstolen bedömer också att så länge patienten ges ersättning enligt det egna landets taxa så är risken obefintlig att det egna landets sjukvård undermineras. Det innebär alltså att om en svensk söker vård på ett mycket dyrt privatsjukhus utomlands, så kan svensken bara kräva sin försäkringskassa på samma belopp som han skulle ha fått för vård vid ett svenskt sjukhus.

Den andra domen som avkunnades vid samma tillfälle av domstolen slår fast att samma sak gäller för en patient som köper sjukvårdsprodukter utomlands. Personen i fråga har rätt att ersättas av sitt eget lands försäkringskassa. (Källa: SvD 980429 "Patient får rätt att välja vårdland i EU" Ylva Nilsson)

Idrotten blir marknadsekonomi

Med EG-domstolens domslut i Bosmanfallet slogs fast att fotbollspelare och andra idrottsmän har en fri arbetsmarknad och fri rörlighet. De speciella

regler som gäller för övergångar inom idrottsrörelsen, med syfte att gynna breddidrotten, har ingen giltighet på EU:s inre marknad. EU-kommissionen har därefter, vid överläggningar med UEFA, tydligt uttalat sig mot också de nationella transfersystemen (både för amatörer och icke amatörer). Kommissionen har hotat med kraftiga böter om deras uppmaning inte efterföljs. Idéer om en Europaliga har fötts. En liga som givetvis ligger i intresse att skapa för de stora fotbollsklubbarna, vilka inte är något annat än kommersiella företag. Landslagen i medlemsstaterna är då bara till hinder och konkurrens för Europaligan.

När Sverige förlorade i kvalet inför VM i Frankrike 1998 uttalade en fotbollstränare i Sportradion ungefär följande: "Svenska spelare åker ut i Europa. De får bra betalt men får sitta på bänken, utvecklas inte och Sveriges landslag får inget nytt bra spelarmaterial.

Spelare kan nu också försvinna utomlands utan att de klubbar som de tidigare spelat för får någon ekonomisk ersättning. Det drabbar den folkrörelse- och breddidrott i Sverige som vi alltid försökt omhulda. Agenter och spelare har tjänat på Bosmandomen medan klubbarna har förlorat.

Lars-Åke Lagrell, ordförande i Svenska Fotbollsförbundet, går på DN Debatt söndagen den 11 februari 1996 till angrepp mot EU-kommissionen. Han menar att kommissionen har som mål att få bort de internationella regelverk som finns för spelarövergångar, TV-sändningar, landslagsdeltagande, utlänningars deltagande i nationella ligor och fotbollsrörelsens eget bestämmande över turneringsarrangemang. Målet är att få allt fritt. Vilket Lagrell menar bara gynnar ett fåtal privata klubbägare med enbart kommersiella intressen och ett litet antal megastjärnor bland spelarna. Samtidigt som det givetvis är till nackdel för idrotten som folkrörelse.

Proffsboxning

År 1969 förbjöd svensk riksdag proffsboxning. Lagen har varit kraft sedan 1970. I slutet av mars 1998 lämnade Svenska Boxningsförbundet in en skrivelse till EU-kommissionen om att de skulle undanröja förbudet mot professionell boxning i Sverige. Sannolikt skulle inte EU-kommissionen prioritera arbetet med denna fråga, så ett ingripande från deras sida är inte att vänta just nu.

Oavsett vad man tycker om proffsboxningens vara eller inte vara i Sverige så är ändå grundfrågan; Är det en fråga som avgörs av EU-kommissionen eller av det folkvalda nationella parlamentet?

EU-domstolens roll

EU-domstolen står mycket stark i EU och blir allt mäktigare som uttolkare av EG-rätten. I domstolens årsrapport för år 1998 framgår det att domstolens arbetsbörda ökat kraftigt och att många ärenden handlar om att slå fast att EG-rätten står över nationell lagstiftning. 1998 avgjorde domstolen 768 mål, jämfört med 415 mål under 1997. För Sveriges del var det flera uppmärksammade rättsfall 1998 bland annat underkännandet av beskattningen av utländska kapitalförsäkringar (Safirmålet), förbudet mot parallellimport från länderna utanför EU och Eftaområdet (Silhouttemålet)

Andra mål som behandlades i EG-domstolen var bland annat frågan om Sverige har rätt att förbjuda TV-reklam som rikas till barn när reklamen sänds från andra länder, huruvida det behövs särskilt intyg eller ej i Sverige för att få sälja bilar som redan är typgodkända i EU, om företag i andra EU-länder måste ställa pengar i säkerhet för rättegångskostnader i Sverige eller ej m.m. m.m. EG-domstolen ogiltigförklarade också kommissionens beslut att bevilja ett stort statsstöd till Air France. Likaså beordrade EG-domstolen också EU-kommissionen att ta upp klagomål från två spanska privata TV-stationer som ansåg sig diskriminerade av de statliga kanalerna. Vanligtvis är det annars kommissionen som attackerat orimliga statsstöd.

EG-domstolen behandlade också ett mål vad gällde beskattningen av importerad elström. Av miljöskäl kan olika beskattning på olika produktions-sätt accepteras, men samma produktions-sätt får inte beskattas olika om den är importerad. EG-domstolen behandlade också 1998 för första gången unionsmedborgarskapet. Ett avgörande gällde rätten att tillgodogöra sig tjänstetid för befordran inom offentliga sektorn. (Källa: *Dagens Industri* 990319 "Allt fler ärenden dras inför EG-domstolen" Ola Hellblom)

Stockholms EU-kontor i blåsväder

Stockholm valde den flottaste adressen för sitt lobbykontor i Bryssel — Grand Place. När *Dagens Nyheter* gjorde en granskning av EU-kontoret i juni 1998 hävdade de att i verkligheten hade det inte blivit något annat än en

ovanligt dyr och misslyckad turistbyrå — till en kostnad av 20 miljoner kronor så långt.

* Stockholmskontoret fick kritik för att det låg i ett turistdistrikt långt från EU-kvarteren i Bryssel. Hyran var skyhögt. Övriga regionkontor beräknades ha en hyra på cirka 200.000 till 300.000 kronor per år medan Stockholms lokal vid Grand Place kostade 1,3 miljoner. Läget kritiserades också för att arbetstvingda EU-tjänstemän helt enkelt inte har tid att åka ned till Grand Place för sammanträffanden. Det hände dock att en del turister tittade in för att förhöra sig om Stockholm.

* Kontoret har mest ägnat sig åt tillresta svenskar. Snittar och champagne har inte varit någon ovanlig meny. Kontoret tog emot många svenska grupper som ville lära sig lite om EU. Men konkreta och operativa uppdrag från Stockholm för lobbyisterna på kontoret lyste med sin frånvaro. Nio av tio som bjöds på mat 1997 kom från Sverige. Stockholmskontoret såg också till att den svenska nationaldagen 1997 uppmärksammades på Grand Place med midsommar-stång, svenska stånd och svenska barn som sjöng "Små grodorna". Veckan därefter stod Sverige som värd för ett möte där Wien, Berlin och Stockholm presenterade sig för företag som ville etablera sig i Östeuropa. Gästerna bjöds på tal, vin och buffé. Efter mötet skall dock enligt DN vare sig kontoret i Bryssel eller någon av de ansvariga i Stockholm fortsatt att bearbeta företagen. Ännu ett party och sedan var det projektet överståndet.

* Det administrativa ansvaret för Stockholmskontoret låg på Stockholms mark- och lokaliseringsbolag, SML, men Stockholms stad dirigerade om flera arbetsuppgifter. Att ansöka projektpengar från EU lades över från SML till Stadsledningskontoret i Stadshuset och uppgiften att locka utländska företag till Stockholm togs över av ett dotterbolag till SML.

För att räta upp situationen beslöt SML:s ledning att anställa en ny chef. I januari 1997 började Erik Pierre, en diplomat och f.d. journalist som haft en rad olika UD-uppdrag, bland annat i Washington och Moskva. Men han hade aldrig arbetat med EU. Han fick en av de högsta lönerna inom Stockholms stad. 70.000 kronor i månaden, vilket var 5.000 kronor mer än vad SML:s vd tjänade vid denna tid. 1998 bestod kontoret av chef, andreman, sekreterare och utställningsansvarig. Sedan tillkommer bland annat tillfälliga praktikanter.

Med Erik Pierre som chef förändrades kontorets arbete under 1997. Marknadsföring och turism tonades ned. Att arbeta med bidragsraggning var också svårt för kontoret eftersom det låg på Stadsledningskontoret i Stockholm att arbeta med den saken. Erik Pierre satsade då på “upstream lobbying”, det vill säga att påverka besluten (och beslutsfattarna) innan beslut tas så att Stockholmsregionen får så många fördelar som möjligt. Stockholmskontoret och Erik Pierres uppgift blev att hålla sig á jour med den politiska debatten i EU och försöka hitta frågor där Stockholmsregionen kunde agera.

Storstadsfrågan blev det stora arbetstemat. EU delar ut mycket pengar till svaga regioner. Men storstäderna har nu börjat reagera och hävdar att det finns också mycket svaga, fattiga och nedgångna områden i storstäder som Rotterdam och Birmingham. Dessa industristäder har också behov av att få strukturstöd från EU. Stockholmskontoret inriktade sig nu på att påverka EU-kommissionens utarbetande av det nya program för stöd till regionerna åren 2000–2007. Det handlade om att få kommissionen att ta upp storstadsfrågan vid konferenser om den sociala sammanhållningen i EU och att ordna så att någon talar för storstädernas sak om EU:s regionkommitté håller möte och diskuterar liknande saker etc. Stockholmskontoret anordnade också uppvaktningar om storstadsfrågan med kommissionärerna Gradin och Wulf-Mathies (då ansvarig kommissionär för regionalpolitiken).

Den 18 mars 1998 presenterades EU-kommissionens förslag till EU:s nya förordning för strukturfonderna. Det var ett stort dokument och storstäderna nämns på ett par ställen. Det var ett framsteg — men inga pengar. Glesbygd går före storstad och Köpenhamns man i Bryssel, Peter Rosenberg, sade till DN att storstädernas försök var ett fiasko.

Sture Åström vid Sveriges representation vid ministerrådet, sade till DN att det var fel att låta ett regionkontor lyfta fram storstadsfrågorna. Det låg långt, långt över deras huvuden. Förslaget från EU-kommissionen skulle ha sett precis likadant ut även om det inte hade funnits ett enda regionkontor i Bryssel, enligt Sture Åström. Åström ansåg att det var “downstream” som gällde för regionkontoren — ta hem pengar.

En mer lyckad insats under 1997 var att Erik Pierre hjälpte kommunpolitiker från Arboga, Kungsör och Köping att uppvakta EU-kommissionen. Kommunerna önskade komma med i EU:s stödområde. Arboga kom med, men inte de båda andra.

Så vad har det blivit av Stockholmskontoret i Bryssel efter fyra års verksamhet frågade sig DN i juni 1998? Ingen satsning på turism längre. Inga nya företag har värvats till Stockholm. Inga stora projektpengar har hämtats hem. "Storstadssatsningen" blev ett fiasko. Kritiken var inte nådig gentemot de ansvariga för kontoret. Kontoret styrs av Stockholmsregionens Europakommitté, SEU, en politisk styrgrupp med representanter från staden, kommunförbundet i Stockholms län, Stockholms län landsting och Mälardalsrådet.

Stockholms skattebetalare är att beklaga över den felsatsning som gjorts. SEU hade en budget för 1998 på 8,2 miljoner kronor. Av det betalade Stockholm 4 miljoner, landstinget 2 miljoner, kommunförbundet 1,7 miljoner och Mälardalsrådet 500.000 kronor. Totalt var 49 kommuner i Mälardalen delägare i kontoret via de organisationer som är med i SEU. Den ekonomiska insatsen skiljer mycket. Medan Stockholms stad 1998 betalade 4 miljoner kronor var Uppsalas andel (via Mälardalsrådet) 16000 kronor. Totalt betalade varje stockholmare 6:88 kronor 1997 till kontoret i Bryssel. En Uppsalabo betalade bara 9 öre.

En del av de ansvariga politikerna hukade sig när kritiken kom i DN och hakade i stället på i den negativa kören. Nu skulle EU-kontoret utvärderas. (Källor: DN 980614 "Stockholm i Bryssel: "Vi sjöng 'Små grodorna' för häpna japaner" Ola Sigvardsson och Pia Skagermark — DN 980616 "Stäng Stockholms EU-kontor" Ola Sigvardsson)

West Sweden-kontoret

Hösten 1994 öppnade West Sweden sitt Brysselkontor med uppgift att informera om vad som händer inom EU, marknadsföra Västsverige samt bygga nätverk mellan organisationer, företag och individer. Också West Sweden har varit i blåsväder flera gånger. Den första chefen för kontoret fick sparken efter tre månader. Sedan under 1996 var det flera olika händelser med anknytning till West Sweden-kontoret som kritiserades i svenska media. Chefen Kjell Peterson lön och förmåner diskuterades. Han hade 1996 en månadslön på 55.000 kronor samt gratis villaboende, 20.000 kronor, fri bil, 8.000 kronor, och skolavgifter för barnen, 10.000 kronor. totalt drygt 100.000 kronor i månaden. En annan omdebatterad händelse gällde ett konsultuppdrag som West Sweden lade ut på en av sina styrelseledamöter, ett nattklubsbesök (två öl kostade 400 kronor), kostnaderna för affärs-

luncherna på Bryssels krogar samt chefen Kjell Petersons roll i en skabbolagshärva. Dessutom var det diskussion om det var möjligt att kontrollera hur medlen användes på West Sweden eftersom kontoret i Bryssel ägs genom ett belgiskt bolag. Därmed gäller inte någon svensk offentlighetsprincip. Chefen för kontoret sade dock att journalister har inte hindrats från att sitta på deras kontor och gå igenom krognotor och dylikt.

West Sweden hade i början av år 1997 fyra anställda på kontor i Bryssel och Göteborg. 69 kommuner och fem landsting var 1997 medlemmar (senare har landstingen slagits samman till Västra Götalands län). Medlemskommunerna betalade först tre kronor per invånare. 1997 höjdes avgiften till fyra kronor. Landstingen betalade en krona per invånare. Gullspångs kommun, som hade en väldigt ansträngd ekonomi, meddelade i januari 1997 att de skulle behandla ett förslag om att lämna West Sweden-samarbetet. I många västsvenska kommuner diskuterades nyttan av West Sweden-kontoret och vad man fick ut av det. Anhängarna menade att det i princip bara kostade en portoavgift per kommuninvånare och att kommunerna inte skulle räkna med att det började strömma in pengar bara för att de betalt medlemsavgiften till West Sweden. De måste agera själva också. Kontoret skulle ses långsiktigt. (Källor: GP 970127 "Till försvar för EU-satsningen" Per Nygren och Nils Svensson — GP 970128 "West Sweden har politikernas stöd" Per Nygren och Nils Svensson)

Förbud mot sänkt arbetsgivareavgift

I november 1999 rapporterades det i media att den svenska regeringens försök med rabatterad arbetsgivaravgift för norrländska företag lever farligt i EU.

Enligt EU-kommissionen kan villkoren strida mot EU:s regelverk. Det gäller särskilt om de kombineras med statliga transportstöd. I många år har den svenska regeringen erbjudit vissa tillverkningsföretag i norra Sverige upp till åtta procent rabatt på arbetsgivaravgiften. Stödet är uppskattat av företagen, samt givetvis av den norrländska befolkningen som därmed får lättare att finna sysselsättning på sina hemorter. Men stödet ifrågasätts av EU-kommissionen, som anser att det inte passar in på den inre marknaden där "rättvis" konkurrens skall råda.

Mål 3 – extra kostnad för ingenting?

I april 1997 presenterades en rapport om EU:s satsning på arbetsmarknadspolitik i Sverige i form av strukturfonden mål 3, gjord av Professional Management AB. Rapporten visade på att det var ingen extra positiv effekt på arbetslösheten i sin helt, men däremot blev det extra byråkrati.

Mål 3 syftar till minskad arbetslöshet och ökad kompetens hos arbetslösa. Målgruppen är långtidsarbetslösa, ungdomar, invandrare och arbetshandikappade.

Under perioden 1995 till 1999 beräknades EU satsa drygt tre miljarder kronor på mål 3 i Sverige och svenska staten som medfinansier 3,6 miljarder kronor. Avsikten med stödet är att bland annat kommuner och företag genom nya arbetsmarknadsprojekt skall hjälpa de arbetslösa att på sikt få riktiga arbeten.

Men enligt den rapport som presenterade i början av 1997 tydde inget på att de som deltar i mål 3-projekt lättare fick arbete än andra som deltar i vanliga arbetsmarknadsåtgärder. Å andra sidan har inte mål 3-gruppen svårare att få jobb heller.

Pappersarbetet i mål 3 är omfattande och tungrott på grund av alla regler. Kommuner och Arbetsmarknadsverket stod för två tredjedelar av alla projekt vid denna tid och företag bara för 15 procent. En orsak till det låga deltagandet av företag kunde troligen vara att processen är allt för omständlig. (Källa: SvD 970428 "EU-bidrag ökar byråkratin" Mats Eriksson)

Fungerar strukturfonderna?

Vår slutsats är klar. Det vore bättre om EU avskaffade de regionala strukturfonderna och medlemsländerna skötte sin egen regionalpolitik, möjligtvis med ett slags "solidaritetsbidrag" som betalas ut via EU:s budget direkt till regeringarna i de fattigaste medlemsländerna. Byråkratin skulle minska avsevärt.

EU:s regionala fonder har en total ram för åren 1995–1999 på cirka 5 miljarder kronor. Det betyder att 1 miljard kronor årligen utbetalas till Sverige.

För att erhålla dessa stöd krävs att även svenska offentliga medel satsas i de olika projekten. För till exempel mål 2 utgörs de offentliga medlen till 70%

av svenska offentliga medel, och 30% av medel från strukturfonderna. För mål 6 är siffrorna 50–50. En rimlig uppskattning är att det av den totala offentliga satsningen i de regionala programmen satsas något mer av svenska offentliga medel än av EU-medel. Detta styrks till exempel av finansieringen av de projekt som beslutats fram till 30 september 1996, där den svenska offentliga finansieringen var cirka 1 miljard kronor och EU:s cirka 0,8 miljarder. Då gäller faktiska utbetalningar hade det fram till den 16 april 1997 ur de regionala fonderna betalats cirka 88 miljoner kronor i EU-medel, cirka 164 miljoner av svenska offentliga medel medan cirka 283 miljoner satsats privat.

En viktig fråga i sammanhanget är varifrån de svenska offentliga medlen kommer. Här finns två huvudalternativ. Antingen är det "nya" pengar, det vill säga medel som avsatts speciellt för ändamålet att utnyttjas i speciella EU-projekt. Eller också är det medel som så att säga ingår i den ordinarie verksamheten. Exempel på det senare är till exempel när en kommuns del i en turistsatsning består av en arbetsinsats med ordinarie kommunalanställd personal. Den viktiga skillnaden är givetvis att "nya" medel i princip kräver nedskärningar inom andra områden, medan de senare inte har denna effekt.

En annan mycket diskuterad fråga då det gäller strukturfonderna är svårigheten vid deras hantering. Hur pass krångligt anser man att systemet är, och vari består krånglet?

För att belysa dessa två frågor genomförde vi en liten undersökning av de regionala fondernas användning i de svenska kommunerna. Cirka 60 kommuner, slumpvis utvalda, tillställdes i maj 1997 en enkät där de centrala frågorna avsåg dels egenfinansiering (speciellt andel "nya" pengar), dels hur man ansåg att handläggningen fungerade. Till den 17 juni hade 40 svarat. Svaren visade att egenfinansieringen bestod till 50-60% av speciellt avsatta budgetmedel. Den svenska offentligfinansierade delen uppgår totalt till cirka 6 miljarder kronor, och 50-60% av dessa är följaktligen medel som konkurrerar med den ordinarie offentliga verksamheten. Detta betyder att för att kunna utnyttja de cirka 5 miljarder som EU:s regionalstöd omfattar för perioden 1995–1999, så måste stat, kommun och landsting förmodligen skjuta till cirka 3-4 miljarder av "nya" pengar.

Vad gäller hur handläggningen av projekten så ansåg cirka 5% att systemet var smidigt, cirka 20% att det var lagom krångligt och cirka 75% att det var mycket krångligt.

Bland annat ansåg kommunernas handläggare att partnersökandet var komplicerat, detaljredovisningen svår, handläggningstiden lång och det var mycket arbete med ansökan med ändå osäker utgång. En kommun skrev att man bara arbetade med mål 3 och 4 då andra projekt krävde en sådan administrativ insats att en liten kommun inte klarade av det, trots konsult hjälp. Denna uppfattning påstod de var allmän i deras region.

Påverka och påverkas

Inför folkomröstningen om EU-medlemskapet var ett huvudargument från Ja-sidan att “vi måste med för att påverka”. Men då man skall bedöma ett förhållande så gäller det att väga både för- och nackdelar. Säkert har Sverige påverkat. Men Sverige har också påverkats, och det är detta som boken visar. Det är nettot som räknas. Författarnas förhoppning är att denna bok skall hjälpa läsaren att avgöra om nettot med EU-medlemskapet var positivt eller negativt.

Sverige i EU

En krönika för åren 1995-1999

av

Jan Å. Johansson och Sören Wibe

SVERIGE I EU

Den första januari blev Sverige medlem av EU, den europeiska unionen. Det innebar att Sverige på en rad områden övertog lagar och förordningar som på olika sätt skilde sig från de som tidigare varit i bruk i landet. Vi fick en ny regional- och jordbrukspolitik, en ny handelspolitik och blev en del av den inre marknaden. Alla dessa saker medförde att det svenska samhället ändrades, lite på några områden, mer på andra.

I denna bok har författarna samlat uppgifter om en stor mängd konkreta fall där svensk politik och verklighet påverkats av EU-medlemskapet. Det rör avgörande politiska förhållanden, som t ex Sveriges delaktighet i EUs utrikes- och säkerhetspolitik, lika väl som rena bagateller, som t ex hur en sko eller en sylt skall definieras. Materialet är huvudsakligen en bearbetning av tidningsartiklar som förekommit i svensk press den aktuella perioden.

Boken innehåller även en beskrivning av EU-systemet och hur det fungerar, om EU-parlament och kommission, om lobbyismen och den väldiga propagandaapparaten.

Inför folkomröstningen om EU-medlemskapet var ett huvudargument från Ja-sidan att "vi måste med för att påverka". Men då man skall bedöma ett förhållande gäller det att väga både för- och nackdelar. Säkert har Sverige påverkat. Men Sverige har också påverkats, och det är detta som boken visar. Det är nettot som räknas. Författarnas förhoppning är att denna bok skall hjälpa läsaren att avgöra om EU-medlemskapets netto är positivt eller negativt.

Sverige i EU

ISBN 91-630-9077-5